

DİLAVER SELVİ

Kaynaklarıyla Tasavvuf

2

SEMERKAND

KAYNAKLARIYLA TASAVVUF -2-

Dr. Dilaver SELVİ

SEMERKAND YAYINLARI:52

Tasavvuf kitaplığı:14

ISBN: 975-8466-70-4

Yazan : Dr. Dillaver Selvi

Kapak : Semerkand

İç Düzen : Semerkand

Baskı : Sistem Matbaacılık

Kasım 2002 İstanbul

1. Baskı

*Bu eserin tüm yayın hakları
Semerkand Basım Yayın Dağıtım
San. Tic. Ltd. Şti'ne aittir.*

SEMERKAND YAYINCILIK

Eyüp Sultan Mah. Osmangazi Cd. Esmâ Sk. No: 4

Samandıra – İSTANBUL

Tel: 0 216 311 13 35 Faks: 0 216 311 83 03

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM GÖNÜL SULTANLARININ FERT VE CEMİYETİ ISLAHI

A-FERDİN ISLAHI.....	11
İnsanların İrşat İhtiyacı	13
Saadet Asrından Sonraki Durum	16
Tasavvufun Üstlendiği Görev	19
Mürşitsiz Terbiye Olmaz	22
Maneviyat İklimine İlk Adım	26
İç Alemin İhyası.....	30
Kalbin Temizlenmesi	35
Mürşidin Görevi Nereye Kadar?.....	37
Kalbe İlaç Olan İlim Nedir, Ona Şifa Sunan Alim Kimdir?	39
Tasavvuf ve İlim Birbirini Tamamlar.....	44
Mürşide İntisap Alim İçin de gereklidir	51
 B-CEMİYETİN ISLAHI	56
Cemiyet Nasıl Islah Edilir?	58
Yeniden Dine Yöneliş.....	59
Tövbe ve Takvaya Sarılma	60
Hayır ve Faziletlere Koşma	61
İlim ve Sünnetlere Yöneliş	64
Cemiyetin Teşekkülüne Hizmet	65
Güzel Ahlakı Temsil	66
Asrımızdaki Maneviyat Mimarlarından Bir Örnek:	
Seyyid Muhammed Raşit (ks).....	67
Her Devirde Beklenen Kurtarıcı: MEHDİ (a.s)	73

Dini Kaynaklarımızda Mehdi	73
Halkın Ortaya Çıkardığı Mehdiler.....	75
Kendisini Mehdi İlan Edenler	76
Sahte Mehdilere Ümit Bağlayanlar	77
Gerçek Mehdinin Özellikleri	78
Mehdi'yi Bekleyenlere Gereken	78
Sonuç: İş Bitmedi	79

İKİNCİ BÖLÜM TÖVBE VE TESLİMİYET

A-TÖVBE NEDİR?	85
Tövbe, Manevî Terbiyenin Temelidir.....	86
Bütün Günahların Tövbesi Vardır	91
Tövbe Herkese Gereklidir	93
Herkesten İstenen Nasuh Tövbesidir.....	98
Nasuh Tövbesi Nasıl Olur?	100
Tövbenin Merkezi Kalptir. Pişmanlık Kalpte Olmalıdır.....	106
Günah Günahı Çeker	107
Tövbeyi Korumak	110
Tövbenin En Faydalısı Salihlerle Birlikte Yapılan Tövbedir	114
Tövbe İçin Temizlik ve Namaz	117
Nakşibendî-Halidiyye Kolunda Tövbe Adabı.....	120
Mürşit İmana Nasıl Kefil Olur?	122
Mürşit Müritlerine Cenneti Taksim Etmez, Tarif Eder	125
Mürşidi Düşünmenin (Rabitanın) Gayesi	129
Tövbe ve Tarikat Tazelemek Nedir?	131
B-TESLİMİYET	132
Niçin Teslimiyet	133
Teslimiyet Nasıl Olmalıdır?	135
Teslimiyete Engel Olan Maniler	140
Teslimiyetin Ölçüsü	146
Mürşide Teslimiyet Kölelik Değil, Hürriyettir.....	152
Mürşidin Yetkisi ve Konumu.....	153

Teslim Olunacak Kimseyi İyî Tanımalıdır.....	154
Tedavi İçin Teslim Olmak Şarttır.....	154
İtirazında Mazur Olanlar.....	157
İtirazında Mesul Olanlar	158
Mürşide Muhalefetin Sonuçları	159
İstişarede Usul, İtirazda Edep.....	162
Mürşide İbadet Edilmez, Allah Yolunda İtaat Edilir	164
Teslimiyet Zamanla Gerçekleşir.....	169

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM CEMAAT HUKUKU VE HİZMET EDEPLERİ

A-CEMAAT HUKUKU	173
Dinimiz Cemaat Dinidir	173
Cemaat Olmanın Hükümü	174
Cemaat Olmayı Emreden Ayetler	176
Birlik ve Kardeşliği Emreden Hadisler.....	179
Cemaat Hukuku	183
Cemaatin İmamına Karşı Koruması Gereken Hukuk ve Edepler	184
Emre İtaat.....	185
Sevgi ve İtaatle Ölçülü Olmak	191
Samimi ve Sadık Olmak.....	193
Makamın Hatırını Korumak	196
Hürmette Aşırı Gidip Putlaştırmamak	201
Hayır Dua Etmek.....	209
Allah Yolunda Kardeşlik Hukuku.....	210
Kardeşliği Allah İçin yapmak	211
Kusurları Affetmek.....	216
Kardeşini Hata İçinde Bırakmamak.....	222
Kusur Düzeltirken Kusur Yapmamak.....	227
Kardeşinin Derdiyle Dertlenmek	230
Kardeşiyle İyi Geçinmek, Kırıcı Olmaktan Sakınmak	233
Kardeşinin Hakkını Savunmak ve Korumak	237
Kardeşine Karşı Kibirden Kaçınmak	239
Kardeşini Nefsi Gibi Gözetmek.....	345

Kardeşine Sıkıntı Verecek Söz ve Davranışlardan Kaçınmak.....	251
Kardeşlerine Gıyabında Dua Etmek	257
Cemaatın Önemi Hakkında Bazı Alimlerin Görüşleri.....	261
Elmalılı M. Hamdi Yazır	261
Bediuzzaman Said Nursî	262
 B-HİZMET EDEPLERİ	 271
Hizmetin Kıymeti	272
İnsanı Hizmet Ölçer	275
Hizmet Ahlakı	276
Hizmet Tevazu İster	279
Herkes Hayra Muhtaçtır	281
Hizmette Öncelik Sırası Bilinmelidir	282
Hizmet Denge ve Devamlılık İster	282
Hizmette Başarı Cemaatindir	283
Hizmet Sabır ve Cesaret İster.....	284
Hizmetin Temeli İstişaredir.....	284
Hizmetin İçinde Olanlar Özel Himaye Altındadır.....	287
Hizmetin Hedefi Nefsin Islahıdır.....	289
Kaynaklar	293

BİRİNCİ BÖLÜM

**GÖNÜL SULTANLARININ
FERT ve CEMİYETİ ISLAHI**

GÖNÜL SULTANLARININ FERT ve CEMİYETİ ISLAHI

A-FERDİN ISLAHI

Cenab-ı Hak, hepimizden güzel kulluk istemektedir. Bütün şirk çeşitlerinden uzak kalmamızı, yakın bir iman ve halis bir kalple kendisine dönmemizi emretmektedir.¹ Bunun yolu olarak da içimiz ve dışımızla, Hz. Muhammed (s.a.v) Efendimize teslimiyet gösterilmektedir.²

Bizden istenen iman, salih amel, edep ve takva farzdır. Bütün mesele, bu farzı yerine getirmektir. Bunun tek yolu Hz. Resulullah'a uymaktır. Onun (s.a.v) izine tabi olmadan Allahu Teala'ya ulaşamaz. Bunda hiçbir müminin şüphesi yoktur. Asıl işimiz, Allah'ın razı olacağı bir şekilde Hz. Peygamber'e (s.a.v) tabi olmaktır. Ancak, Allah'ın Rasûlü (s.a.v) ahireti şerellendirmiştir. Kendisinden sonra gelenlere iki büyük emanet bırakmıştır. Bunlar Kur'an ve sünnettir. Diğer bir ifadeyle İslam'dır.

Tabi olmak için tanımak gerekir. Tanımak için görmek lazımdır. Aca- ba kendisini bizzat görme imkanı bulamadığımız Allah'ın Rasûlünü tanımanın ve kendisine tabi olmanın en güzel yolu nedir? Bu konuda insanlar farklı yollar tercih etmişlerdir.

Bazıları, Hz. Rasûlullah'ı (a.s) nakil yoluyla tanımaya çalıştı. Bunun için siyer, tabakat, tarih ve hadis kitaplarına yöneldi. Bazıları, Hz. Peygamber'in (s.a.v) yerini ve görevini akıl yoluyla anlamak istedi. Kimisi, zamanındaki aydın insan anlayışından hareket ederek ve gördüğü aydın in-

¹ Beyyine 98/ 5.

² Âl-i İmran 3/ 31; Nisa 4/ 64, 80.

sanlarla kıyaslayarak onun yüceliğini, vazifesini ve manevi derecesini tespit etmeye yöneldi. Kimi insanlar, baba ve annesinden öğrendiği şekilde Hz. Peygamberi tanıdı. Bazı insanlar ise bu iş için daha kolay ve daha faydalı bir yolu seçti. Bu yol, Hz. Rasûlullah'ın (a.s) ilim ve hallerine varis olan alim, arif, salih bir Hak dostunu kendisine örnek almaktır.

Bu yolu seçenler, nakli, akli, kalbi, gönlü ve gözü kullanarak yol aldılar. Çünkü onlar, Hz. Peygamberi (s.a.v) tanımak için kalplerini arındırmak ve nefislerini terbiye etmekle işe başladılar. Kalp uyanmadan, gönül aynası günah kirlerinden arınmadan, nefis uslanmadan rahmet Peygamberi'nin (s.a.v) hakkıyla tanınamayacağını anladılar. Bunun için irşatla görevli bir mürşidin edep halkasına girdiler. Hz. Peygamber'in (s.a.v) getirdiği edebin nasıl yaşandığını onda gördüler. Rasûlullah'ı (a.s) canlı örneğinden tanıdılar, sevdiler ve bu sevgi ile sünnetine tabi olmaya çalıştılar.

İşte, hidayet hakikatine ulaşanlar ve İslam'ı bütün varlıklarıyla yaşayanlar bunlardır. Çünkü, bu yolda örnek alınan kamil mürşitler, güzel ahlakta örnektirler, hidayet yolunda rehberdirler. Edep ve takvada imamdırlar. Onlar bu hâle ancak içleri ve dışlarıyla Allah'ın Rasûlüne (s.a.v) tabi olarak ulaşmışlardır. Bu derece bir teslimiyet, yüksek bir terbiyenin sonucu hasıl olmuştur. Bu terbiye de kamil-mükemmil bir Allah dostunun elinde gerçekleşmiştir. O Allah dostu da kendisinden önceki bir kamil mürşitten terbiye görmüştür. Bu terbiye silsilesi böylece devam ederek sahabe ve onlardan Allah Rasûlüne kadar uzanmaktadır. Buna manevi hâl intikali denir. İlim nasıl bir alimden diğerine geçerse, manevi haller ve güzel huylarda da bir ariften diğerine intikal eder. Böylece Rasûlullah (s.a.v) Efendimizin ilim ve ahlak mirası ümmete ulaşmış olur. Bundan sonrası onu almaya kalır.

Herkes için hedef, marifetullah ve takvadır. Bir vacibin yerine getirilmesini temin eden şeyler de vaciptir. Buna göre, Allahu Teala'yı tanımak için hakiki bir Allah dostu, takvaya ulaşmak için de gerçek bir takva imamı gerekli olmaktadır. Bu işin en kolay yolu budur. Başka yollar da vardır. Fakat hiçbirisi, yolu bilenle gitmek gibi güvenli değildir. Elbette Kur'an ve sünnet caddesinde gittikten sonra, irşat ve ıslah yolları çoktur. Fakat biz, kalbin irşadı ve kulların ıslahı için en selametli, en verimli, en sevimli ve en tecrübeli yol olarak gördüğümüz kamil mürşit terbiyesinin niçin gerekli olduğunu aşağıda çeşitli yönleriyle ortaya koymaya çalışacağız.

Hiç şüphesiz, kamil-mükemmil mürşitlerin üstlendikleri bu hayatî görev, birçok yönden bizleri ilgilendirmektedir. Çünkü onlar, Hz. Rasûlullah'ın (a.s) kendisine vekaleten bu işi yürütmektedir.

Amaç, insanın terbiyesidir. Bu terbiye herkes için gereklidir. Hiç kimse, güzel ahlakta son noktaya ulaşmamıştır. Güzel kulluğun bir sonu yoktur. Kalp devamlı kontrol altında tutulmalıdır. Nefsin terbiyesi uzun bir süreçtir. Şeytan her an pusuda ve insanın peşindedir. İnsan acı-tatlı birçok imtihan ve olayların içinde yaşar ve gelişir. Bütün bunların arasında mükellefiyet devam etmektedir. Her mükellef insan, marifetullah ve takvaya ulaşmakla yükümlüdür.

Marifetullah, Yüce Allah'ı tanımaktır. Takva, Yüce Allah'ın sevdiği halde olmaktır. Bu haller son nefese kadar istenir. Şu halde terbiye ve irşat devamlıdır. Bunun herkese göre alanı ve şekli az çok değişik olsa da, hedefi aynıdır.

Hedef, olgun insan olmaktır ve Yüce Allah ile huzur bulmaktır. Buna her devirde ihtiyaç vardır. Kalbi uyanmamış insan, kimsenin kalbini uyandıramaz. Hakka aşık olmayan insan, kimseye ilahi aşkı tattıramaz. Edepli olmayan, edep öğretemez. Bilmeyen öğretemez. Tanımayan tarif edemez. İnsanlığın bu mühim ihtiyacını görecek olanlar, gerçek alimlerdir, kamil mürşitlerdir. Mana aleminin sultanları olan bu zatlar manevi mimarlardır. İnsanlık bu gönül sultanlarına muhtaçtır. Aşağıda bu gönül sultanlarının vasıtası ile dinin nasıl ihya edildiğini ve insanların ne şekilde terbiye edildiğini göreceğiz. Önce hastalığımızı ve ihtiyacımızı tespit edelim.

İNSANLARIN İRŞAT İHTİYACI

Allahu Teala, Kur'an ve Rasûlullah (s.a.v) ile dinini tamamlamıştır. Onlarla bu dinin hüküm ve edeplerini öğretmiş, rızasına giden yolu kullarına göstermiştir. Din tamamlanmıştır, terbiye kemale ermiştir. İnsanlığa ilacı indirilmiştir. Bundan sonra kullara bu ilacı içmek düşer. Onu içenin kalbi sıhhat bulur, olgunlaşır, tatlanır, güzelleşir. Sonuç, güzel ahlakıdır. Güzel ahlak, güzel hayattır. Güzel hayat, güzel ölümdür. Güzel ölüm, ebedi saadete adım atmaktır. Ebedi saadet, Yüce Allah'a kavuşmak ve Onun sonsuz rahmetine ulaşmaktır. Bundan öte bir saadet yoktur.

İnsan, kendi başına noksandır. Nefis devamlı kötülüğe meyil sıfatı da yaratılmıştır. Onun kontrol ve terbiyesi zaruridir. Bunun için günahlardan korunmasa ve takviyeye ihtiyacı vardır. Kalplerin ihyası din ile mümkündür. Dinin ihyası ise, onu Allah için yaşamakla gerçekleşir. Hayatın her safhasında yaşanmayan din, kalbe hayat olmaz. İçi ve dışıyla Allah yolunda olmayan kimse, gerçek imanın tadını tadamaz. Kul ancak kalbini ve Rabbini tanıyınca huzuru bulur.

Bütün peygamberler (aleyhimüsselam) insanlara, Yüce Allah'ı tanıtmak için gönderilmişlerdir. Peygamberlere varis olan bütün alim ve ariflerin de işi özetle budur. Bu şerefli vazife, her devirde ehline yerine getirilmektedir. Rasûlullah (s.a.v) bize bunun haberini şöyle vermiştir.

*"Allahu Teala, her yüz senenin başında bu ümmete dinini yenileyen ve canlandıran bir kimse [müceddit] gönderecektir."*³

Ebu'l-Hasen en-Nedvî der ki: "Dini yenileme ve ihya işi, İslam'da çok yüce bir makam ve özel bir rütbedir. Hz. Peygamber'den (s.a.v) sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir. O bakımdan Allahu Teala dini yenileme işini Hz. Peygamberin ümmeti içinden seçtiği kamil fertlere yaptırır. Onların gayreti ve diriltici nefesleriyle dinde canlılık meydana gelir. Dine inananlarda yeni bir hayat doğar."⁴ Bunlara müceddit denir. Dini hayatı yenileyen, canlandıran, tatlandıran onlardır.

Büyük arif İmam Rabbanî (k.s) müceddit deyince, ümmetin feyiz kaynağı olan kimseyi anlıyor ve onu kısaca şöyle tarif ediyor:

*"Müceddit, ümmete gelen bütün feyz ve varidatın kendisinin sayesinde geldiği kimsedir."*⁵

Allahu Teala, insanlar içinden bazılarını özel olarak seçer, sever, terbiye eder ve kullarının terbiyesine gönderir. Onlar Yüce Allah'a giden yolda davetçidir, imamdır, rehberdir, delildir, örnektir, şahittir. Onlara uyan kalpler gafletten uyanır, Allah'a ulaşır. Onların başında peygamberler vardır. Daha sonra Rabbanî alimler ve arifler gelir. Eğer bu zatlar olmasa idi insanlık, koyu bir cehalet ve sapıklık içinde kalırdı. Allahu Teala bu dost-

³ Ebu Davud, Melahim, 1; Hakim, Müstedrek, IV, 523.

⁴ Ebu'l-Hasen en-Nedvî, İslam Önderleri Tarihi, VIII, 490.

⁵ İmam Rabbanî, Mektubat, 317. Mek.

ları ile insanlara ne büyük bir iyilikte bulunmuştur. Kıymetine paha biçilemeyen bu iyilik Kur'an-ı Kerim'de şöyle hatırlatılır:

*"Daha önce koyu bir sapıklık içinde iken Allah müminlere, aralarından kendilerine ayetlerini okuyan, onları (manevî kirlerden) temizleyen, kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle ne büyük bir iyilikte bulunmuştur."*⁶

Muhtaç olan insandır. Asıl hasta olan, insanın kalbidir. İlaç Yüce Allah'tadır. Bu ilacı hastalara ulaştıracak kulları yaratan da O'dur. Onlar kamil insanlardır. Kamil insana, Yüce Allah ile kulları arasında ilahi rahmeti taşıma görevi verilmiştir. Müfessir Kad-ı Beydavî (538/1210) bu görevin önemine şu sözlerle dikkat çeker:

*"Allahu Teala bazı kullarını diğer kullarını terbiye için halife seçmiştir. Aslında Yüce Allah'ın kendi işlerini gördürmek için bir halifeye ihtiyacı yoktur. Bunu sırf kullarına merhametinden yapmıştır. Çünkü her insan vasıtasız olarak ilahî feyzi alamaz, emirleri anlayamaz, kalbini manevi kirlerden arındıramaz. Kusur ve noksanlıkları buna mani olur. Bunun için bir vasıta gerekir. Bu vasıta kamil insanlardır. Bunun misali bedenimizde de mevcuttur. Şöyle ki: Aralarındaki farklı yapıdan dolayı kemik etten gıda alamadığı için Allahu Teala hikmetiyle ikisi arasında, her ikisinin hâline uygun bir kıvamda olan "kıkırdak" dokusunu yaratmıştır. Kıkırdak gıdayı etten alıp kemiğe verir. Allah'ın halifelerinin yaptığı da budur. Allahu Teala'dan aldıkları nuru ve feyzi kendi cinslerine aktarırlar."*⁷

Beydavî'nin bu yaklaşımı, sufilerin insan-ı kamil ve kutub anlayışıyla benzerlik arz etmektedir. Özellikle Muhyiddin İbnu Arabî'nin (638/1240) insan-ı kamili tarifi aynı manadadır. İbnu Arabi (k.s), der ki:

*"Allah'ın halifesi olan insan, Allah'ın zat, sıfat ve fiillerinin en mükemmel şekliyle tecelli ettiği varlıktır. O, Allah ile alem arasında bir vasıta, zahir ile batın arasında bir geçiş noktasıdır. O, bütün ilahî kemal manaları kendinde gerçekleştiren insandır. Alem bir ayna gibidir. İnsan-ı kamil bu aynanın cilasıdır."*⁸

⁶ Âl-i İmran 3/164.

⁷ Beydavî, Envaru't-Tenzil, I, 49-50. Ayrıca bkz: Şirbînî, es-Siracü'l-Münir, I, 25.

⁸ İbnu Arabî, Fusûs, 49.

Fusus şarihleri bu sözleri şöyle açıklamışlardır:

"İnsan-ı kamil Allahu Teala'nın kendisine yerleştirdiği ilahî kuvvetler ve kabiliyetler, rahmanî sıfat ve yetkilerle Allah'ın esmasını yansıtmakta, rahmanî yönüyle Allahu Teala'dan aldığı feyiz ve nuru, beşer yönüyle kendi cinsideki diğer insanlara aktarmaktadır.⁹ Allah, zayıf kullar ilahî marifete ve yüce sırlara güç yetirebilsinler diye arada nebi ve velileri tayin etmiştir. İnsan-ı kamil, ilahî hilafetin en üst makamında yer alır."¹⁰

Büyük müfessir Alusî (rah.) (1270/1853), bu anlayışı tasdik ediyor ve şunları ekliyor: "Çünkü insan, cismanî zulmet ve bulanıklık içinde yüzmektedir. Allahu Teala ise, kusur ve noksanlıktan son derece uzaktır. Bu kusur ve noksanlığı ile insan ilahî feyzi alamaz. Bunun için Allah ile kul arasında bir vasıta gerekir. Bu vasıta, Allah'tan alacağı feyzi kula ulaştıracak halifedir. Halifeyi Yüce Allah tayin eder."¹¹

Allah'ın halifesi, kamil insanlardır. Kamil olmayan halife olamaz. Kamil insan deyince ilk akla gelecek olan Hz. Rasûlullah (s.a.v) Efendimizdir. Ondan sonra diğer peygamberler gelir. Onları peygamberlerin ilim ve hallerine varis olan Rabbanî alimler takip eder. Bugün insanların önünde bu varisler görev yapmaktadır.

SAADET ASRINDAN SONRAKİ DURUM

Hız. Rasûlullah'tan (a.s) hemen sonra insanlık ondan ayrı kalmanın sıkıntısını yaşamaya başlamıştır. Öyle ki, Rasûlullah Efendimiz (s.a.v), kendisinden sonra ümmetinin içine düşeceği durumu şöyle ifade buyurmuştur:

"Benden altmış sene sonra bazı gruplar çıkacak, namazı zayi edecekler, haram arzularının peşine düşecekler, sonunda azabı hak edecekler. Sonra bir grup insan gelir; Kur'an'ı okurlar, fakat okudukları Kur'an gırtlaklarından aşağı geçmez. Kur'an'ı üç insan okur. Mümin, münafık, fa-cir."

⁹ Cami, Nakdu'n-Nusus fî Şerhi Nakşu'l-Fusus, 104.

¹⁰ Câmî, a.g.e, 103-104; İsmail Ankaravî, Nakşu'l-Fusûs Şerhi, 19, 20.

¹¹ Alusî, Ruhul-Meanî, Cüz: I, 220.

Hadisin ravilerinden Beşir (rah) demiştir ki: Bana hadisi nakleden Velid'e: "Hadisle anlatılan bu üç insan kimdir? diye sordum, şu cevabı verdi: "Münafık, Kur'an'ı inkar eder, facir Kur'an'la dünyalık peşindedir, onunla karnını doyurur. Mümin ise, ona iman eder."¹²

Asr-ı saadeti yaşayan sahabiler, bu devrin hemen peşinden içine düşülen bu farklı durumlardan çok şikayetçi olmuşlardır. Mesela büyük sahabe Hz. Ebu'd-Derda'nın (r.a), sahabe arkadaşı Selman-ı Farisî'ye (r.a) yaptığı şu uyarı buna bir örnektir:

"Kardeşim! Sakın Rasûlullah'ın (a.s) sohbetinde bulundum diye aldandıp gaflete düşme! Biz Efendimizden sonra uzun zaman yaşadık. Bu arada ne hallere düştüğümüzü Allah çok iyi bilmektedir!"¹³

Yine Ebu'd-Derda (r.a), bir defasında şöyle içini dökmüştür:

"Her şey değişti, bozuldu. Bugün Rasûlullah (a.s) karşınıza çıkacak olsa, şu namazdan başka, O'nun ve Ashabının devrindeki şeylerden hiçbirini kendi zamanındaki gibi bulamaz."¹⁴

Hicrî 157'de vefat eden İmam Evzaî, bu söze şunları ekler: "Ya Allah'ın Rasûlü (a.s) bugün bizim karşımıza çıksa durumu nasıl bulurdu?"

Hasan el-Basrî'nin (vef: 110/728) feryadı ise bir başka türlü: "Vallahi ben, Bedir savaşına katılmış yetmiş Sahabe gördüm. Genelde elbiseleri yünden idi. Hâl ve hayatları, Allah ile irtibatları öyle acaib ve farklı idi ki, onları görseydiniz: "bunlar deli!" derdiniz. Onlar sizin hayırlılarınızı görse-lerdi: "bunların hayırdan pek nasipleri yok!" diye düşünürlerdi. Kötülerinizi görse-ler: "bunlar hesap gününe inanmıyorlar!" derlerdi."¹⁵

Şimdi, Ebu'l-Hasen Ali en-Nedvî'nin ifadeleriyle şu sorulara cevap bulalım:

"Bu durumda, müslümanların büyük bir bölümünün kendi inanç ve imanını yenilemesi nasıl olacaktı? Dinî sorumluluklarını ve görevlerini onlara kim hatırlatacaktı? Onlarda yeni bir iman heyecanı nasıl oluşacaktı? Bu insanların sönmüş azimleri, ölmüş kalbleri yeniden sevgi ve muhab-

¹² Ahmed, Müsned, III, 38; İbnu Hibban, Sahih, No: 755; Hakim, Müstedrek, II, 374.

¹³ Ebu Nuaym, Hilye, I, 214; Abdurrazzak, Musannef, XI, 97-98.

¹⁴ Şatıbî, el-İ'tisâm, I, 26.

¹⁵ Ebu Nuaym, Hilye, II, 134.

betle nasıl canlanacaktı? Müslümanların dini hayatına yeniden bir canlılık ve hareket getirmenin yolu ne olmalıydı?

İşte bunun için, müslümanların samimi ve muhlis bir Allah dostuna güvenmeleri ve bu güvenle ruhî ve manevî hastalıklarını tedavi etmeleri gerekli idi. Fakat bu manevi önderler kim olabilirdi?

Çünkü Raşid halifeler hariç, ümmetin idaresini üstlenen diğer idareciler, Hz. Rasûlullah'ı (a.s) temsil etmekten çok uzaktı. Onlar, ümmeti terbiye etmek bir yana, sergiledikleri tutumları ile bu iş için engelleyici bir durumda idiler.

Böyle bir durumda, müslümanlarda yeni bir dinî hayatı canlandırmak için, Allah'a aşık alimlere yanaşmaktan başka yol yoktu. Bir müslümanın böyle bir Allah dostunun ve Peygamber varisinin elinde tövbe ederek imanını tazelemesinden ve bu peygamber varisinin kontrolü altında dinini yaşamasından başka çıkar yol ne olabilirdi?

İşte bir kamil mürşide bey'at ve intisabın, onun manevî terbiyesine girmenin gayesi budur. Bu bey'at ve intisapla dinin samimi davetçileri dini hayatı yenileme, canlandırma ve müslümanları terbiye etme işini yürüttüler, yüz binlerce Allah kulunu geçek imana ve ihsan mertebesine ulaştırdılar.

Bu altın zincirin baş halkası ve Muhammedî güller demetinin en güzel güllerinden birisi de Seyyid Abdülkadir Geylanî (k.s) idi. Onun zamanında yüz binlerce insan onun terbiyesinden faydalanarak imanın lezzetini tatmış, İslamî hayata başlayarak, güzel ahlakı benimseyerek nefsini güzelleştirmiştir."¹⁶

Allah yolunda rehbersiz yürünmez. Bu yol tek başına gidilmez. İlahi destek olmadan başarıya ulaşılamaz. "*Allah kimi saptırırsa, onu doğru yola iletecek bir veli bulamazsın.*"¹⁷ Ayeti, başında bir veli olan kimsenin Allah'ın özel rahmetine ulaştığına işaret eder. Merhum Said Havva (rah.) der ki:

"Bu ayetten anlıyoruz ki, kişiyi hakka sevk edecek bir mürşid veli bulunduğ zaman, Allah'a davet en mükemmel şekilde yapılabilir. Bir

¹⁶ Ebu'l-Hasen en-Nedvî, İslâm Önderleri Tarihi, I, 291-292 (Kısmen tasarrufla alınmıştır.)

¹⁷ Kehf 18/17.

insan elini mürşidin eline koyup intisap ettiğinde bu, Allah'a ulaşmada ve Onun yolunda başarıya ulaşmada en güzel bir imkan olmaktadır. Esasen, peygamberler (aleyhimüsselam) Allah'a yönelişte gerçek hidayet önderleri olduğu gibi, kamil mürşitler de Allahu Teala'ya davet işinde peygamberlerin kamil varisleridir. Belirttiğimiz gibi, Allahu Teala'ya davetin güzel bir şekilde gerçekleşmesi için mürşid-i kamilin varlığı çok önemli ve zaruridir."¹⁸

"Bilinmelidir ki, her asırda iman ve takva ile kurtuluşa giden yol, İslam ümmetinin önünde örnek alınacak kamil insanların önderliğiyle başlar. Bu her devir ve nesilde böyledir. Sonra, başından sonuna kadar İslamî hayatı yenileme ve canlandırma işini gerçekleştirecek bu insanlara ihtiyaç vardır. Bu iş tamamen Allah'ın dinini yüceltmek ve ilahî rızaya ulaşmak gayesiyle yapılır.

Şüphesiz yok ki, asrımızdaki müslümanların muhtaç olduğu üç tane temel iş vardır. Bunlar, sufi olsun, fakih olsun, mücahit olsun kamil bir mümin için lazım olan her şeyi içine almaktadır. Onlar ilim, takva ve müslüman cemaatin imamına bağlılıkla bunun gerektirdiği terbiyeyi almaktır. Bu terbiyeye seyr u süluk denir. Zamanımızda, cemiyeti saran hastalıkların en büyük kaynağı, müslümanın bu üç şeye tam sahip olmaması veya onlardan herhangi birisini ihmal etmesidir.

Şimdi bir müslüman düşünelim ki, onun ilmi bulunsun fakat edebi ve güzel ahlakı bulunmasın. Hiç şüphesiz, bu durumda işler düzgün olmaz. Yine düşünelim ki, bir müslümanda ilim olsun, güzel ahlak olsun fakat birlik şuuru, cemaat disiplini, başındaki imama itaat terbiyesi bulunmasın. Şüphesiz işler yine düzgün gitmez. Bu şekilde Allah'ın dini temsil edilemez. İşte en önemli hastalık bu üç asıl işten birisinin bulunmaması veya bazısının noksan ve kusurlu olmasıdır."¹⁹

TASAVVUFUN ÜSTLENDİĞİ GÖREV

Bir bakıma tasavvuf, dinin batınî fıkıhtır. Batınî fıkıh, dinin özünü, esasını, ruhunu, aslını, sırrını, hikmetini konu eder. Kalple ilgili ilim ve edepleri öğretir. İnsanın hakikatini araştırır, iç alemin ihyasına yönelir. Kısaca hedef, nefsin ve Rabbini tanımasını sağlamaktır.

¹⁸ Said Havva, Terbiyetune'r-Rûhiyye, 222.

¹⁹ Said Havva, Terbiyetune'r-Ruhiyye, 235-236.

Tasavvuf, dinin en mühim ilmine yönelmiştir. Bu ilim, ihsan ilmidir. Ona marifetullah ilmi de denir. Bu ilmin hedefi Yüce Allah'ı tanımaktır. Bunun için ihlas, yakın, edep ve manevi arınma gibi diğer ilimlere ihtiyaç vardır. Tasavvuf hepsini hedefe alır, konu eder. Kur'an'da bu işe kısaca tezkiye denir. Tezkiye, kalbin manevi kir ve hastalıklardan arınmasıdır. Allahu Teala peygamberlerini bunun için göndermiştir. Kur'an'da ebedi kurtuluşun kalbin şirk, inkar, isyan ve galletten temizlemesine bağlı olduğu belirtilmiştir.²⁰

Kalbin arınması tövbe ile başlar, ihlasla yürür, takva ile biter. Bütün mesele gerçek bir tövbe yapmak ve hakiki takvaya ulaşmaktır. Buna irşat olmak, Allah'a kavuşmak, manevî huzura ulaşmak denir. İşte ihsan makamı budur. Kalbin ilahi ahlak ile güzelleştiği makamdır. Kalbin sıhhati o hâle ulaşmakla mümkündür. Kuran'da bu hâle hayat-ı tayyibe denir. Bu hayat, hakiki iman ve güzel ahlak sahibi her mümine müjdelenmiştir.²¹

Hayat-ı tayyibe tatlı, hoş, güzel, huzurlu hayat demektir. Bu hayatı tatlı ve hoş eden Allah sevgisidir, güzelleştiren edeptir, huzura çeviren zikirdir. Bu hayatı elde eden kalbe kalb-i selim denir. Hiçbir mal ve evladın bir faydası olmadığı ahiret gününde, insana fayda verecek olan bu kalb-i selim ve onun meyveleri olan salih amellerdir.²²

İşte tasavvuf, bu kalbin tedavi edilmesini gaye edinmiştir. Bütün terbiye sistemi, kalbi selim hâle getirmek için kurulmuştur. Çünkü Yüce Allah bizden böyle bir kalp istemektedir. Kalbini uyandırmayan, onu tanımayan ve kullanmayan insan, Allah katında hayvanlardan daha aşağı bir duruma düşmektedir.²³

Tasavvuf insanı gerçek insan yapma yoludur. Bu terbiye samimi bir tövbe ile başlar. Kalbin ilk ilacı tövbedir. Bu olmadan kalp sıhhat bulamaz. Gerçek tövbe, samimi olarak Allahu Teala'ya dönmektir. Bunun alameti, O'nun her emrini gönül hoşluğu ile yerine getirmektir. Yani tövbe, nefsin kötü arzularına değil, Yüce Allah'a itaat etmektir. Haramı terk edip Mevlâ'ya koşmaktır. O'nun razı olmadığı bütün şeyleri gönül ve hayattan uzaklaştırmaktır.

²⁰ A'la 87/15; Şems 91/9-10.

²¹ Nahl, 97.

²² Şuara, 99

²³ A'raf, 179.

İnsan bu hâli ilk tövbeyle bulamayabilir. Yaptığımız öyle tövbeler vardır ki, ona da ayrı bir tövbe gerekir. Çünkü kalp yanmadan ve gönül katılmadan dil ucuyla yapılan tövbeler nasuh tövbesi değildir. Nasuh tövbesine ulaşmak için bir ömür verilse azdır. Nasuh tövbesi, Yüce Allah'a dost olmaktır. Bu kolay bir iş değildir. Gevşeklik ve ihmal ile bu devlet ele geçmez.

Kamil mürşit, irşat dairesine giren kimseye ilk olarak tövbeyi öğretir. Böylece hakka yöneliş ve yolculuk başlar. Buna seyr u süluk denir. Kısaca manası, Allah'a gitmektir. Bu yola giren kimse kalbinin ilacını arıyor demektir. Bunun için ilim lazımdır. Sonra ihlasla ibadet, taat ve hizmet istenir. Feyiz bunlara bağlıdır. Büyük veli Abdülganî en-Nablusî (k.s) ilahi feyzin nasıl elde edileceğini şöyle anlatır:

"Hak yolcusu, kendi başına ilahi huzurda ne yapacağını bilmez, edebi koruyamaz, feyz alamaz. Feyiz alması ancak mürşid-i kamilin ona yönelmesi ve onu Allah'ın izniyle desteklemesi ile mümkün olur. Mürit tam sadakat halini elde ettiği zaman mürşidin kalbinden feyz almaya başlar. Müridin çeşitli yollardan mürşidinden feyz alması için sadık olması lazımdır. Karşılıklı sadakat, kemal hâlini bulmadan bunlar olmaz. Mürid bu hâle geldiği zaman Allah'ın izni ile mürşid-i kamildeki güzel haller müride intikal eder. Kalbe feyzin gelmesi mürşidin nazarı ile olur. Kısaca, bu velilerle oturup kalkan kimse Allah'ın rahmetinden bir pay sahibi olur. *"Onlarla beraber olan şaki olmaz, ilahi rahmetten mahrum kalmaz"*²⁴ hadisinin müjdesine erişir. Kulun ilahi feyzi alabilmesi için vücudunun hazır olması ve buna kabiliyet kazanması gerekir. Bunun için, farz ibadetler yanında nafi ile ibadetlere de yönelmek gerekir. Bunu şu kudsi hadisten anlıyoruz:

*"Kulum bana en fazla farz amelleri yaparak yaklaşır. Nafile ibadetlerle de bu yaklaşması devam eder. Nihayet ben kulumu severim. Ben bir kulu sevince onun gören gözü, işiten kulağı, konuşan dili, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Artık o benimle görür, benimle işitir, benimle konuşur, benimle iş görür, benimle yürür. Benden bir şey istese kendisine veririm."*²⁵

²⁴ Buhari, Deavat, 67; Müslim, Zikr, 35

²⁵ Buhari, Rikak, 38; İbnu Mâce, Fiten, 16.

Bazen de feyz intikali, sadık müridin kamil mürşidine nazar etmesiyle elde edilir. Şu hadis-i şerif bunu ifade eder:

*"Allah'ın velileri görüldüklerinde Allah'ı hatırlatan kimselerdir."*²⁶

Bu da, müridin mürşidini gerçek hâliyle tanımasına, bu husustaki istidadına, ihlasına, hizmetteki gayretine, mürşidinin yanında ve gıyabında iken riayet edeceği edebe ve bu husustaki hassasiyetine bağlıdır."²⁷

MÜRŞİTSİZ TERBİYE OLMAZ

Kalbin terbiyesi sadece tasavvufî eserleri okumakla gerçekleşmez. Mürşit olmadan seyr u süluk noksan olur veya hiç olmaz Bu konuda Ömer Ziyaüddin Dağıstanî (k.s) şu uyarıda bulunur:

"Tasavvufî eserleri okumakla boş yere ömür tüketeyeğine, o eserlerde anlatılanları kendisine hâl yapmış ve şahsında yaşanır bir şekle getirmiş canlı bir mürşide teslim olup, onun işaretini üzere amel ederek zikir, fikir ve huzur ile Allah'tan gayri şeylerden kalbini çekmeye çalışsan, bu senin için daha hayırlı olurdu."²⁸

Şeyh Abdülbari en-Nedvi (rah.) olgun insan olmanın en kolay yolunu şöyle tarif eder:

"Hayatın hiç bir alanında ve hiç bir bilim dalında staj görmeden ve ehil bir ustanın nezaretinde uygulama yapmadan başarıya ulaşılmamıştır.

Şu nokta inkar edilemeyecek bir gerçektir ki insan, usta bir marangozun yanında staj görmeden bu mesleği öğrenemez, marangozlukla ilgili aletleri eline alıp onlar gibi ustalıkla kullanamaz. Bunun için mutlaka usta bir marangozun yanında çalışmak ve mesleğinin inceliklerini öğrenmek gerekir. Terzilik ve diğer zenaatlar da tıpkı bunun gibidir. Onların da araç ve gereçlerini kullanmak için ustasına ihtiyaç vardır.

Hayatın içinde tecrübe ettiğimiz bu örneklerle bakarak diyoruz ki:

Bir kimsenin kamil bir şeyhin yanında bulunmadan, onun sohbetlerinden bol bol yararlanmadan, meclisinde teneffüs edilen manevî havaya

²⁶ İbnu Mace, Zühd, 4; İbnu Mubarek Zühd, No: 217-218; İbnu Ebid-Dünya, Kitabu'l-Evliya, 48.

²⁷ Muhammed b. Abdullah Hani, Adab, 213-214 (Kısmen tasarruf edilerek alındı.).

²⁸ Ömer Ziyaüddin, Tasavvuf ve Tarikatlarla İlgili Fetvalar, 15.

alışmadan ve orada yaşanan durumların manevî zevkini tatmadan olgun bir insan olması mümkün değildir. Bunun için mutlaka olgunluğa erişmiş ve manevî alanda yol almış muhterem bir zatın sohbetinde bulunmak, o sohbetin vereceği manevî zevki tatmak ve onun irşadından istifade etmek şarttır.

Çünkü sohbetle elde edilecek faydayı hiçbir şey temin etmez. Bunun en açık örneği Sahabe-i Kiram'dır. Sahabelerden derecesi en aşağı olan bir sahabe bile en yüksek hadis bilgininden, en değerli fakihten ve en büyük veliden daha üstün ve daha faziletlidir. Bu üstünlüğün nedeni hiçbir zaman kitap okumak ve eser incelemek değildir. Çünkü Sahabenin çoğu okur yazar bile değildi. Bu üstünlüğün nedeni bilgi çokluğu ve kültür zenginliği de olamaz. Çünkü kendilerinden sonra gelen bilginlerin en küçükleri bile dinin bütün konularını onlardan daha geniş ve daha ayrıntılı olarak biliyorlardı. Öyleyse geriye bir tek ihtimal kalıyor, o da onların Allah'ın Rasûlü (s.a.v) ile sohbet mutluluğuna erişmiş bulunmalarıdır. Bu öyle bir sohbettir ki, onlardan sonra gelen en büyük alimler, onun azıcık kısmına bile ulaşmış değillerdir. Onların Hz. Rasûlullah (s.a.v) Efendimizin saadetli nazarlarında ve huzurlarında aldıkları manevi feyiz, yıllarca kitap okunsa ele geçmez. Bu kesindir. Efendimizin maneviyatına varis olan ariflerin sohbet ve nazarı da insana çok yüksek haller kazandırır. Bir arif şair bunu şöyle dile getirir:

*"Evliyanın sohbetinde bir saat kalıvermen,
Hayırlıdır bir asırlık gafilane ibadetten."*

Bu söylediklerimi tam anlamak istersen, bizzat bunu denemeli ve kendi hayatında yaşamalısın. Bunun için altı ayını ayır. Gel benden gerçek bir arifin adını ve adresini öğren. Onun huzuruna gidip manevi sohbetine gir. Göreceksin ki, oraya akıllı olduğunu söyleyerek gidecek, aptal olduğunu söyleyerek geleceksin. Çünkü o mübarek insanın sohbetleri sayesinde akıllanacak, maneviyat yolundaki boşluğunu anlayacak, kusurlarını görecektir ve geniş bir ufka sahip olacaksın."²⁹

²⁹ Abdülbari en-Nedvi, Tasavvuf ve Tarikatın Yenilenmesi, 165-168, (Kısmen tasarrufla alındı).

Bir de Şeyh Eşref Ali Tanevî'yi (k.s) dinleyelim:

"Allah sevgisini devam ettirmenin yolu Allah dostlarıyla sohbeti sürdürmektir. Daha fazlası yapılamazsa da, hiç olmazsa haftada ya da ayda bir kez mutlaka bu sohbetlere katılmalıdır. Sohbetlere devamdaki incelik, velilerin sahip oldukları iyi hallerin zamanla yavaş yavaş size de geçmesidir. Aslında sizlere sohbetlere devam etmek için dünya işlerinizi bırakın demiyorum. Aksine, boş zamanlarınızı sohbetlerle değerlendirmenizi istiyorum. Allah dostları ile sohbetlerde bulunma fırsatı bulamazsanız, onların eserlerini okuyunuz. Ancak bunu yaparken bu eserleri roman veya hikaye okur gibi ya da bir bilim dalına ait eseri inceler gibi okumayın. Onlarla amel etmek ve direktifleri doğrultusunda gitmek için okuyun."³⁰

Eşref Ali Tanevî (rah), Rasûlullah (a s)'ın :

*"Allah'ın evlerinden birinde toplanıp Kur'an okuyan, ilim müzakere eden, zikirle meşgul olan bir topluluğun üzerine muhakkak ilahî sekinet iner, kendilerini rahmet kaplar, melekler etraflarını çepeçevre kuşatıp onlara dua ve istiğfar ederler. Allah onları melekleri yanında zikreder."*³¹ hadisinden şu sonuçları çıkarır:

"Müminlerin bir araya gelerek zikir yapmaları neticesinde, kalbde zikre karşı muhabbet uyanır, kalblerin nuru birbirine yansır, manevî şevk ve ilahî zevk hasıl olur. Ayrıca zikre devamlılık kolaylaşır.

Bu hadisten, toplu zikir için dergah ve benzeri yerler yapmanın güzel olduğu ortaya çıkıyor. Sahabe-i Kiram (r.anhüm) ve Tabiun, sağlam bir iman ve temiz kalp sahibi idiler. Ayrıca saadet asrının nur ve feyzine yakındılar. Bu sebeple zikir çekmek ve onu bir meleke haline getirmek için mescitlerin dışında ayrıca bir mekana ihtiyaç duymuyorlardı. Fakat sonraki devirlerde, insanların tabiatları bozuldu, durumları değişti. Bu sebeple devamlı zikir hâlini korumak ve takva ahlakını yaşamak zor oldu. Bunun için şeyhler, kalabalıklardan uzak yerlerde dergah, tekke ve benzeri yerler yapmaya başladılar. Hadiste geçen '*Allah'ın evleri*' ifadesi, her ne kadar '*mescidler*' şeklinde açıklanmışsa da, gayenin aynı olmasından dolayı; dergahları da bu ifadenin içinde mütalaâ etmek mümkündür.

³⁰ Abdalbârî en-Nedvî, a.g.e, 173-174.

³¹ Ebu Davud, Vitir, 14; İbnu Mace, Mukaddime, 17.

Hadisten çıkarabileceğimiz bir diğer sonuç da '*nisbet*' diye isimlendirilen manevî nimetlerden istifadenin mümkün olduğudur. Görüyoruz ki, zikirle meşgul olmaktan dolayı kalpte yüksek haller ve lezzetli durumlar meydana gelmektedir. Bu hal sürekli olunca manevi ilerleme elde edilmektedir. Hadiste '*sekînet*' lafzı ile tabir edilen manevî nimetlere, sufilerin ıstılahında '*nisbet*' denilmektedir."³²

Mürşidin konumu çok önemlidir. Kamil mürşitler bütün insanlık için bir değer ve cevherdir. Onlar, sevgi kaynağı ve ilahi rahmet kapısıdır. Allah dostlarının gönlü Hz. Peygamberin (s.a.v) gönlündeki rahmeti, merhame-ti ve sevgiyi yansıtır. Onların elleri Hz. Peygamberin (s.a.v) saadetli elini temsil eder. Bu ince konuya büyük arif İmam Sühreverdi (k.s) şöyle dikkat çeker:

"Peygamber varisi kamil mürşide yapılan intisap, aslında Rasûlullah'a (s.a.v) yapılan bey'at sünnetini ihya etmektir. Bu intisap ve tövbe mürşitle sohbet yolunu açar. Asıl menfaat sohbetle hasıl olur. Meşayıhtan çoğunun şöyle dediğini işittim:

"Bir kurtuluşa ereni görmeyen kurtulamaz." Bizim için Rasûlullah (a.s) Efendimizin her işinde güzel bir örnek vardır. Rasûlullah'ın (a.s) ashabı bütün ilim ve edepi ondan (a.s) alıyorlardı. Öyle ki, hacet görme gibi basit bir işte bile Efendimiz (s.a.v) onlara edep öğretiyordu. Bunun için Sahabeden bazıları:

*"Rasûlullah (a.s) bize, helada kaza-i hacetin nasıl yapılacağına varıncaya kadar her şeyi öğretti."*³³ demişlerdir."³⁴

Görüldüğü gibi, Rasûlullah Efendimiz (a.s), ilk iş olarak kalbi ele alıyordu. Sonra insanların sosyal hayattaki bütün işlerinde lazım olan edebi öğretiyordu, İşte gerçek din budur. Din insan hayatının her yanını terbiye eder.

Allah dostlarının her işleri edebe uygundur. Bütün halleri güzeldir. Sözleri tatlıdır. Yüzleri bakana huzur verir. Onlar insan mimarıdır, insanlığın yüz akıdır. Vazifeleri, isteyenleri Allah'ın istediği hâl üzere terbiye et-

³² Eşref Ali et-Tanevî, Hadislerle Tasavvuf, 53, 54.

³³ Müslim, Teharet, 57-58; Ebu Davud, Taharet, 4.

³⁴ Sühreverdi, Avarifü'l-Mearif, 96. (Terc:119)

mektir. Tek hedefleri, Allah Rasûlünün getirdiği emanetleri koruyarak Yüce Allah'a verdikleri sözde durmaktır.

MANEVÎYAT İKLİMİNE İLK ADIM

İnsan iki alemler bünyesinde birleştirir. Madde ve mana alemi. Her bir alemin kendisine has rızık ve hayat şekli vardır. Maddî rızıklar gibi manevî rızıklar da kullara bir vesile ile ulaştırılır. Allahu Teala'nın dünya hayatında hükmü böyle cerayan eder.

Maddi rızıkları biliyoruz. Manevî rızıkların başında iman, hidayet, ilim, ilahi muhabbet, zikir, nur ve feyiz gelmektedir. Kalbin, ruhun, nefsin, aklın, sırrın, vicdanın alması gereken manevi rızıklar vardır. Ayrıca bu manevi cevherlerin ayrı ayrı vazifeleri vardır. Çünkü insanın bir yönü mülk aleminin şartlarına göre yaratılmıştır. Diğer yönü ise melekût aleminin özelliklerini taşır.

Mülk alemi, dünya ve içindeki hayat şartlarıdır. Yani beş duyu ile yaşadığımız alemdir. Melekût alemi, gözle görülmeyen gayb ve sır alemidir. Melekler, gökler, ruhlar, Arş-ı Azam, Kürsi ve Yüce Allah'ın gözlerden gizlediği diğer alemler melekût alemini oluşturur. Bedenimiz mülk, kalbimiz melekût alemiyle irtibat kurmak için bize verilmiştir.

İnsan kalbi, Yüce Allah ile irtibat kurabilecek şekilde yaratılmıştır. İnsan kalbi ile gayb alemine adım atabilir. Ruhu ile o alemde dolaşabilir. İnsan özel bir terbiye ile meleklerin arasına girebilir. Yüce Allah'ın huzurunda sevilip kabul görebilir. İnsanoğlu, bedeniyle yerde, ruhu ve kalbiyle gökte bulunabilir. Kısaca insan kendisini aşabilir ve Yüce Rabbine ulaşabilir. Onun varlığını sadece nakil ve akılla değil, kalbi, ruhu, vicdanı, sırrı ve diğer latifeleriyle anlayabilir. Buna arifler müşahade derler, vuslat ismini verirler. Rasûlullah Efendimiz (s.a.v) kalbin bu derece ilim, irfan ve nura ulaşmasını "ihsan hâli" diye tanıtır. Bu hâli biz de yaşayabiliriz. Çünkü erkek-kadın her insan onlara davet edilmiştir. Kısaca Yüce Rabbimiz: "Benden geldiniz, bana döneceksiniz. Siz benden vazgeçip nereye giryorsunuz? Bana gelin, cennetime koşun!" diyor, dostlarını bekliyor.

Bu davete uyup yola çıkanlara ne mutlu. Çünkü onlar ölmeyen bir dosta ve ölümsüz bir dostluğa doğru gidiyorlar. Allah dostluğu bu manevi-

yat iklimine adım atmakla başlıyor. Her şey bu ilk adıma bağlıdır. İlk adım da iradeye. Bundan sonrası Yüce Allah'ın takdirine kalır. Maddi-manevi bütün rızıklar Yüce Allah'ın elindedir. Kimse yarın ne yiyeceğini bilmediği gibi, manevi hal olarak neye ulaşacağını da bilmez. Ancak rızığımızı aramak ve hayırlı rızık istemek dinimizin emridir.

Bu nur iklimine adım atmaya ve orada kalp ayağı ile yolculuk yapmaya arifler "*seyr u sülük*" ismini verirler. Manası, sevgi ve iradeyle Yüce Allah'a gitmektir. Bu yola girene mürit denir. Mürit, Allah rızasını isteyen kimse demektir. Yolun rehberine mürşit denir. Bu mürşit, Yüce peygamberimizin hayatına uygun bir tarzda yaşayan kişidir. Elinden tutanı yüce makamlara götürür. Bu yolda müride gelecek manevi rızıklar onun vasıtasıyla gelir. Bunun nasıl gerçekleştiğini büyük arif Şihabüddin Sühreverdî (k.s) şöyle belirtir:

"Bir mürit hak yolunda kamil mürşide intisap edince, onun manevi tasarrufu altına girmiş olur. Bu şekilde onunla hukuku başlar. Artık mürşitten terbiye ve edep alır. Mürşidin kalbi müridin kalbini feyiz ile besler ve destekler. Bu tıpkı bir lambanın aradaki fitil yoluyla kandilden gaz yağı çekip ışık vermesine benzer. Aynı şekilde mürit mürşidine bağlı olduğu sürece onun kalbinden nur çeker, feyiz alır. Mürşitte bulunan manevî hâller, müridin onunla sohbeti ve kabiliyeti nisbetinde kendisine geçer.

Kalp yoluyla feyiz alış verişi bazı şartlara bağlıdır. Önce mürit sadık ve samimi olmalıdır. Sonra kendi iradesini ve nefsin boş arzularını bir kenara bırakıp bütününü mürşidin iradesine teslim olmalıdır. Bu teslimiyet olmazsa mürşit, müritte tasarruf edemez, ona feyiz veremez. Bu teslimiyet terbiye için ilk basamaktır.

Teslimiyet sayesinde mürit ile mürşidi arasında ruhî bir bağlantı oluşur. Mürit mürşidinin bir parçası durumuna gelir. Sonra mürşit, müridi bir derece ilerletir ve her şeyi ile Yüce Allah'a teslim olma makamına çıkarır. Artık mürit, daha önce mürşidinden ilim ve feyiz aldığı gibi, bu makamda doğrudan Yüce Allah'tan ilim, nur ve feyiz almaya başlar. Kamil mürşidin rehberliği ile bunu yapabilecek hâle gelir. Bütün bu hayırların temeli teslimiyet, sohbet ve mürşidin nazarlarıdır. İntisap bunun başlangıcıdır."³⁵

³⁵ Sühreverdî, *Avarifü'l-Mearif*, 96. (Terc:120).

Mürşit bu işte kendi başına hareket etmez. Mürşit, irşat işinde Rasûlullah (a.s) Efendimizin vekilidir. Onun rehberi ve destekçisi de Hz Peygamber'dir. (s.a.v). Bunu İmam Sühreverdî (k.s) şöyle ifade eder:

"Manevi terbiyede mürşidin eli Rasûlullah (a.s) Efendimizin eli yerindedir. Çünkü mürşit, irşat işinde Hz. Peygamberin varisi ve vekilidir, onun işini yürütmektedir. Bundan dolayı müridin mürşidine teslimiyeti, aslında Allah ve Rasûlü için bir teslimiyettir. Şu ayet buna işaret eder:

*"Rasûlüm! Sana bey'at edenler, şüphesiz Allah'a bey'at etmiş olurlar. Allah'ın eli onların elleri üstündedir. Artık kim verdiği sözü bozarsa, kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de verdiği söze vefa gösterirse, Allah ona büyük bir ecir verecektir."*³⁶

Mürşit, müridin önünde duran bir örnektir, o aynı zamanda bir ayna görevi yapar. Mürit ona bakarak Allahu Teala'nın ve Rasûlünün (a.s.) razı olduğu şeyleri görüp anlamaya çalışır.

Mürit, din veya dünyası ile ilgili mühim işlerini mürşidine açarak çözmelidir. Mürit, mürşidiyle hallettiği şeyleri mürşidinin de Allahu Teala'ya danışarak hallettiğine inanmalıdır. Böyle bir durumda müridin kendisine durumunu arz ettiği gibi, mürşit de meselenin halli için Allahu Teala'ya yönelir.

Mürşit, müridin işlerinde keyfî göre tasarrufta bulunmaz. Çünkü mürit onun yanında Allahu Teala'nın bir emânetidir. Mürşit kendisinin, dinî ve dünyevî mühim işleri için Allahu Teala'dan yardım istediği gibi, müridin işlerini çözerken de yardım ister.³⁷

Mürşit nur ve nazar sahibidir. Derin basiret ve feraseti ile müritlerinin iç alemine vakıf olma gücü vardır. Mürşit Yüce Allah'ın kendisine verdiği bu feraset nuruyla müridin kalbine yönelir ve ona din ve dünya işlerinde kendisi için en uygun olanı emreder. Müritlerin kabiliyetlerinin değişik olmasından dolayı, onları Hak yoluna davet de değişik şekillerde olur. Bunu kamil mürşit bilir."³⁸

³⁶ Fetih 48/10.

³⁷ Sühreverdî, Avarif, 98. (Terc:123)

³⁸ Sühreverdî, Avarif, 99 (Terc:124-125).

Nakşibendî yolunun büyüklerinden İmam Rabbanî (k.s), maneviyat yolcusunun bu yolda neye muhtaç olduğunu şöyle ifade eder:

"Hakikaten dini yaşamak ve şeriata uygun amel etmek, ehl-i sünnet ve'l-cemaat yoluna girmeye bağlıdır. Veliler kurtuluş fırkasını temsil ederler. Bu büyüklere tabi olmadan kurtuluş çok zordur. Bunların davet ettiği hak yola uymadan kimse felaha eremez. Akla, nakle ve keşfe dayalı deliller bunu ispat etmiştir. Bu gerçek hiç değişmez. Bütün hâl ve hayatları sırat-ı müstakim olan bu zatların takip ettiği edep yolundan azıcık olsun uzaklaşan kimselere yanaşmamalıdır. Böyle kimselerin sohbeti insan için öldürücü bir zehir gibidir. Onlardan sakınmalıdır."³⁹

"Mürşit elinde seyr u süluk yapmaktan gaye, nefsin kötü huylarından temizlenmektir. Ancak o zaman Yüce Allah'a güzel kulluk yapmak mümkün olur."⁴⁰

Yine bu büyük veli der ki: "Mürşidin müride faydası bir anlık değildir. Manevi terbiye ve feyiz alış veriş devamlıdır. Manen kuvvetli olan mürşidin kalbi, kendisine yönelen zayıf kalpli müridi devamlı destekler. Mürit zamanla mürşidinin boyasıyla boyanır, onun güzel halleri ile hallenir ki bu da müridin mürşidine muhabbetine bağlıdır.

İrşat kutbu olan zat güneş gibidir. Kendisine yönelen herkese fayda verir. Yüce Allah onu özel olarak hazırlamış, insanlık için bir feyiz güneşi yapmış ve kullarının istifadesine sunmuştur. Onu inkar ve ret ederek kimse ilahi feyze ulaşamaz. Ona yönelen kimseler de Allah'ın rahmetinden mahrum olmaz.

Bir kimse, irşat kutbu olan Allah dostunu inkar ederse veya ona eli ve diliyle eziyet verirse, bu inkar ve eziyet onun zararına olur. Bu kimse hidayetin güzelliklerine ulaşamaz. O, çokça zikir ve ibadet ehli olsa da, bu inkarı yüzünden hidayet hakikatine ulaşmaktan mahrum olur. Ancak bu kutba kalbi ile muhabbet besleyip samimi olarak kendisine yönelen kimseler, her ne kadar Allah'ın zikir ve taatında geri olsalar bile, yalnız bu sevgileri sebebiyle kendilerine hidayet ve irşat nuru ulaşır. Anlayana bu kadarı yeter."⁴¹

³⁹ İmam Rabbanî, Mektubat, I, 213. Mektup.

⁴⁰ İmam Rabbanî, a.g.e, I, 35. Mektup.

⁴¹ İmam Rabbanî, Mektubat, I, 260.

İÇ ALEMİN İHYASI

Yüce Rabbimiz (c.c) insanı çok özel yaratmıştır. Onu kendisine halife olacak kabiliyet ve güzelliklerle donatmıştır. Gökleri ve yeryüzünü onun istifadesine göre hazırlamıştır. Melekleri onun işleri için görevlendirmiştir. Melekler bu halifeye ilahi emirle secde etmişlerdir. Bu kıymet insandaki ete kemiğe değil, ondaki gerçek manayadır. İnsanın gerçek manası, kalbiyle taşıdığı özelliklerdir. Bu özellikleriyle insane, Yüce Allah'ın dostu olur, yeryüzünde O'nun halifeliğini üstlenebilir. Varlıklar içinde ilahi emanetleri taşımaya hak kazanır.

İnsan deyince akla kalp gelir. Bu kalp yürekten ayrı bir şeydir. Yürek insanlar gibi hayvanlarda da mevcuttur. Onun görevi vücuttaki kanı temizlemek ve dağıtmaktır. İnsanı insan yapan kalp, Yüce Allah'ın nazar yeridir. O, imanın, ilmin, nurun, feyzin, sevginin ve güzel ahlakın bulunduğu manevi bir cevherdir. İçine nur inmeyen kalp, aslî safiyetini kaybeder, asıl görevini yapamaz olur. Bu defa aynı kalp inkarın, isyanın, cehaletin ve kötü huyların merkezi durumuna gelir.

İnsan, melek ve hayvanlardan çok farklı yaratılmıştır. Onda meleklerin sıfat ve özellikleri bulunabileceği gibi, pek çok hayvanın yapamayacağı kötü özellikler de bulunabilir. Meleklerde akıl ve irade vardır, fakat şehvet ve kötü arzular yoktur. Hayvanlarda şehvet ve basit arzular vardır, fakat akıl, irade ve terakki yoktur. İnsanda ise hepsi vardır.

İnsan, akıl ve irade sahibidir. Taşıdığı ahlakî sıfatları değiştirme imkanı vardır. Bir halden diğerine geçmesi mümkündür. Manen ilerleme kabiliyetine sahiptir. Aynı zamanda nefis sahibidir. Bu nefsin, şehvet ve kötü arzuları vardır. Akıllı nefsin galip gelen insan, melek gibi güzel ve kıymetli olur. Nefsi aklına galip gelen ve kalbe nefsin kötü arzuları hakim olan insan ise, hayvanlardan beter olur. İşte insane, bu iki vaziyet içinde iniş ve çıkışlar yaşar. Bazen melekleşir, bazen kötüleşir.

Kalbini nefsinin esaretinden kurtarıp güzel ahlak ile süsleyenlere kamil insan denir. Bu hal, gerçek hürriyettir. İşte Allah dostlarının bütün çabaları bu hürriyet hâlini ele geçirmek içindir. Bu iş insanın ihyası demektir. Bu ihya hareketi, kalpten başlar, diğer merkezlerde devam eder. İnsanda sadece kalp yoktur. Kalbin yanında ve yardımında başka cevherler de vardır. Bunlar ruh, sır, hafi, ahfa, nefs-i natika, vicdan, irade ve akıl gibi insana has cevherlerdir. Hepsinin merkezinde kalp bulunur. Bütün iş kalbe

bağlıdır. Kalp vücudu temsil eder. Vücutta her şey kalbe göre şekillenir. Kalbin iyi veya kötü durumu vücudun bütün organlarını etkiler. Kurtuluş, kalbin bütün inkar ve isyan çeşitlerinden temizlenmesine bağlıdır. Yüce Rabbimiz bu gerçeği şöyle hatırlatır:

*"Şirk ve isyandan temizlenen, Rabbinin adını anıp namaz kılan kimse muhakkak kurtulmuştur."*⁴²

*"Nefsini günah kirlerinden temizleyen kurtulmuş, onu günahla kirleten de helak olmuştur."*⁴³

Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz bu mühim konuya şöyle dikkat çeker:

*"Dikkat edin! Bedende bir et parçası vardır ki, o iyi ve sağlam olursa, bütün beden sağlam olur. O bozuk olursa, bütün beden bozuk olur. Bilesiniz ki o, kalptir."*⁴⁴

Bu kalbi gafletten uyandırmak, kötü sıfatlardan arındırmak, nefsin esaretinden kurtarmak ve Yüce Allah'ın zikri ile huzur bulduğu bir hale getirmek dünyanın en mühim, en zor ve en gerekli işidir. Bu işe büyük cihat denir. Bu cihat, insanın içini ve dışını yani bütün hayatını içine alır. Büluğ çağından başlar, son nefese kadar bir ömür boyu devam eder. Hedefteki düşman devamlı kötülüğü emreden nefisle şeytandır. Nefis devamlı içimizde, şeytan ise peşimizdedir. İkisi de gizlidir ve sinsidir. Onların nereden geleceği görülmez, nasıl saldıracağı bilinmez, ne ile aldatacağı fark edilmez. Bu iki düşman, insanı günahlarla avladığı gibi, ibadetlerle de zarara sokarlar. Cahili cehaletle maskara yaptıkları gibi, alimi de ilmiyle azdırırlar. Yüce Allah'ın korudukları hariç, kimse onlardan selamette kalamaz. Bu iki düşman dünyanın en büyük, en azılı, en tehlikeli düşmanıdır. Çünkü onların esiri olan insanlığını kaybeder. Onların darbesiyle can veren, imanından olur. Halbuki bir kafir veya münafığın saldırısında can veren mümin şehit olur, en büyük dereceleri elde eder. İşte bunun için Hz. Peygamber (s.a.v) ona şöyle dikkat çeker:

*"Gerçek muhacir, Allah'ın nehyettiği şeylerden uzaklaşan kimsedir."*⁴⁵

⁴² A'lâ 87/14-15.

⁴³ Şems 91/9-10.

⁴⁴ Buhârî, İman, 39; Müslim, Musakat, 107; İbn Mace, Fiten, 14; Darimî, Buyu, 1.

⁴⁵ Buhârî, İman, 4, 5; Ebu Davud, Cihad, 2, Nesaî, İman, 8, 9, 11; Darimî, Rikak, 4, 8; Ahmed, Müsned, II, 160, 163.

*"Mücahit, Allah'a itaat hususunda nefsi ile cihat eden kimsedir."*⁴⁶

Rasûlullah (a.s), bir harp dönüşünde: *"Küçük cihattan büyük cihada dönmüş bulunmaktayız."* buyurdu. Ashab:

"Ey Allah'ın Rasûlü büyük cihad nedir?" diye sorunca:

*"Uyanık olun, dikkat edin. Büyük cihat, Allah'a güzel kulluk için nefsi-nizle vereceğiniz mücadeledir."*⁴⁷ buyurdu.

Tasavvuf terbiyesinde, başından sonuna kadar bu işlere "seyr u süluk" ismi verilir.

İsmail Ankaravî (k.s) (1042/1623), demiştir ki:

"Tasavvuf terbiyesinde sefer deyince, yukarıdaki hadiste belirtilen durum anlaşılır. Bu sefer, sufînin iç aleminde gerçekleşir. Bu seferin aslı her türlü kötülükten uzaklaşmaktır. Bu seferin sonunda salık, Cenab-ı Hakk'a ulaşır, huzur bulur. İnsanın kemali ancak, bu şekildeki bir seferle alacağı terbiye ile mümkündür."⁴⁸

Maneviyat aleminin mimarları olan arifler işte bu sefere ve cihada öncelik vermişlerdir. Onlar insanın esasına yönelmişlerdir. Terbiyeye vermeye kalpten başlamışlardır. Sonra diğer letaiflere geçmişlerdir. Arifler insan-daki bu cevherleri nasıl işlediklerini şöyle tarif ederler:

Cenab-ı Hakk (c.c) insanı temelde on şeyden yaratmıştır. Bunların beşi, mahlukat aleminde denilen halk alemindendir. Bunlar, toprak, su, hava, ateş ve nefis olup başkanları ve hakimleri nefistir. Diğer beş unsur ise, asılları alem-i emirden olan kalp, ruh, sır, hafi ve ahfadır. Bunların hakimi de ruhtur.

Bu letaiflerin vücuttaki yerleri ise şöyledir: Kalb, sol memenin dört parmak altındadır. Ruh, sağ memenin dört parmak altındadır. Sır, sol memenin iki parmak üstündedir. Hafi, sağ memenin iki parmak üstündedir. Ahfâ, göğsün ortasında, göğüs kemiğinin iki parmak kadar altındadır. Alem-i emirde bulunan bu beş latifenin lideri, sultanı ve hakimi ruhtur.

⁴⁶ Tirmizî, Fezailu'l-Cihad, 2; Beyhakî, Şuabu'l-İman, VII, 499.

⁴⁷ Beyhakî, ez-Zühdü'l-Kebîr, No: 355; Hatib, Târih-i Bağdât, XIII, 523-24; Suyutî, el-Câmiu's Sağîr, No: 6107.

⁴⁸ Ankaravî, Minhacu'l-Fukarâ, 52 vd. Erhan Yetik, İsmail-i Ankaravî, 163.

Ruh ile nefis bir araya gelince aralarında bir sevgi ve ilgi belirir. Bunun hikmet ve sebebi, ruhun nefis vasıtasıyla kemale ermesidir. Bu hikmete binaen, ruha karşı üstünlük kuran nefis, onu bedene bağlayarak kendi aleminden ve asıl yurdundan habersiz hâle getirir. Böylece ruhun nuranî aydınlığını ve Allah'a karşı muhabbet ve cezbeseinin şevkini söndürür.

Kalp, ruhun sarayı hükmündedir. Nefis, terbiye edilmezse, zamanla kalbi istila eder, hükmü altını alır ve artık orada nefsin arzuları hakim olur. Nefis ve şeytanın hakim olduğu kalp, asıl vazifelerini göremez olur. Kalp, günahlar nedeniyle zayıflar, kirlenir, katılaşıp ve tedavi edilmezse ölür. Üzerine perde çekilir, hak olan şeyleri görmez, işitmez ve anlamaz olur. Bu, büyük bir felakettir.

Nefis kalbi tamamen istila ettiği zaman, orada Allah için hiçbir şey kalmaz. Bu durumda ruh, nefsin arzularına bağımlı hâle gelir. Artık kalpte güzel sayılacak ve makbul olacak hiçbir güzel huy kalmaz. İkisi de ölmüş-çesine derin bir gaflete düşerler.

İnsanın bu durumu, bir mürşid-i kamilin elinde eğitilinceye kadar devam eder. Mürşid-i kamil, kendisine intisap eden müride önce zikir telkin eder. Bu zikrin nuru, ilk olarak kalbe, sonraları diğer letaiflere sirayet eder. Önce, kalpten Allah'tan gayri varlıkların sevgisi silinir, kalbin onlarla ilgisi kesilir. Kalb, zikre devam ederek kuvvetlenir, Allah tarafından desteklenir, içine feyiz ve nur akıtılır. Kalp uyanır, böylece gaflet yok olur. Zikir sayesinde insanın sıfatları değişir. İnsanda Cenab-ı Hakk'ın sıfatları tecelli etmeye başlar.

Münafıklık, nefsin sıfatlarından birisidir. Bu sıfat insanda, vücudun maddî unsurlarından suya bağlı olarak oluşur. Çünkü suda, bulunduğu kabın rengini ve şeklini alma özelliği vardır. Bu sıfat insana iki yüzlülük ve çok farklı davranma şeklinde yansır. Bu sıfat, mürşid-i kamilin himmet, tasarrufu ve terbiyesi ile tavazuya, doğru sözlülüğe, mertliğe ve insanlara karşı alçakgönüllü olmaya dönüşür. Sonuçta, Cenab-ı Hakk'ın şu ayeti tecelli eder:

*"Müminlerden sana tabî olanlara (şefkat ve tevazu) kanadını indir."*⁴⁹

⁴⁹ Şuara 26/215.

İnsanda ateş unsuruna bağlı olarak benlik, zulüm ve hiddet sıfatları vardır. Kalp arınıp nefis terbiye edilince bu sıfatlar yerini güzel sıfatlara bırakır. Bundan sonra insanda ben yerine biz şuuru oluşur. Zulüm adalete, hiddet gayrete dönüşür. Terbiye edilmiş insan, nefsine değil, hakka destek verir. Taassuba düşmez, batılı savunmaz, İslam'ın emir ve hükümleri karşısında ince davranır ve hak taraftarı olur.

Vücudun ana unsurlarından birisi olan havadan ileri gelen kibir ve üstünlük taslama sıfatı, terbiye ile değişir. Kibir yerini izzete bırakır. İzzet, kâfir ve münafıklara karşı onurlu davranmak, İslam'ın şerefini korumak, manevi değerleri çiğnetmemek, haksızlığa karşı durmaktır.

Toprak unsurundan kaynaklanan tembellik, uyuşukluk gibi durumlar, bu terbiye ile yerini sabır ve efendilik sıfatına bırakır."⁵⁰

İmam Rabbani (k.s), her velinin bir peygamberin meşrebini temsil ettiğini belirtir. Ve şu gerçeğe dikkat çeker: Kalbini ve diğer latifelerini tanımayan, çalıştırmayan, manevi kirlerden arındırmayan ve Allah'ın zikri ile mamur hâle getirmeyen kimse veli olamaz.⁵¹

Demek ki, mürşit terbiyesinde iki önemli iş gerçekleşiyor. Birincisi manevi kirlerden temizlik, ikincisi ahlakî güzellik. Bir toprak içindeki zararlı maddelerden temizlenmeden güzel mahsul vermeyeceği gibi, kalp temizlenmeden orada güzel huyların oluşması, marifet meyvelerinin yetişmesi de mümkün değildir. Mürşitler, herkesin toprağına yani fıtratına göre muamele ederler. Her toprak bir değildir. Verim de aynı olmaz. Yaratılış toprağı temiz, güzel ve verimli olanlar, kolay terbiye olurlar. Yaratılışı katı, karışık ve verimsiz olanlar, zor terbiye olurlar. Mürşit, ilahi kanuna tabi olur. Allahu Teala, her insanı farklı karakter, özellik ve kabiliyette yaratmıştır. Ayrıca, her insanın manevi derece ve nasibi de bir değildir. Bunda gizli bir kader sırrı vardır. Kamil mürşit hak için halka hizmet eder. Kendisine sevk edilen insanların terbiyesine yönelir, kalplerini destekler, nasiplerini ulaştırır. Bunu yaparken insanlardan bir şey beklemez, onun ücreti alemlerin sahibi Yüce Allah'a aittir. Bu konuda ariflerin kutbu Şah-ı Nakşibend (k.s) der ki:

⁵⁰ Abdurrahman-ı Tahî, İşaretler, 104-106. Letaifile ilgili bilgi için bkz: İmam Rabbani, Mektubat, 260. Mektup; Esad Sahip, Mektubat-ı Mevlana Halid, 33. Mektup; Erbili, Tenviru'l-Kulub, 572-73.

⁵¹ İmam Rabbani, Mektubat, 260.

“Yolumuza girmek isteyen ve bize katılmak isteyen kişinin yapması gereken, sohbetimizin tesiri oluncaya kadar bizimle beraber olmasıdır. Çünkü bu beraberliğin sonucunda kendisinin yetenekleri ortaya çıkar.

Yolumuz, çok ender bulunan kıymetli bir yoldur. Bu yol, kopmaz sağlam bir kulp durumundadır. Bu yol, Peygamber (s.a.v) Efendimizin yoluna dört elle sarılmak ve Ashab-ı Kiram'ın izini takip etmeye dayanır.

Bizim sohbetimize katılanların kalbine ilahi muhabbet tohumları ekilir. Ne var ki, bazı kimseler, içlerini saran şehvet ve dünyevi kirlerden dolayı bu muhabbet tohumlarını geliştiremezler.

Bize düşen görev, müritlerin kalplerindeki kirleri gidermek ve kalpte ilahi muhabbet tohumlarının gelişmesini engelleyen zararlı maddeleri temizlemektir. Kalplerinde muhabbet tohumu olmayan kimseler için yapmamız gereken, onların gönüllerine ilahi muhabbet tohumlarını ekmemizdir. Eğer bu kimseler elden geldiği kadar hallerini korumaya gayret gösteriyor ve feyiz almak için nefsin engellerini aşmak için çaba harcıyorlarsa, bu durumda bize düşen vazife, feyiz ve şefkatle onların terbiyesi ile meşgul olmaktır. Bu terbiye gece gündüz devam eder. Onların bize uzak veya yakın olmaları fark etmez. Mürşidin müridini terbiye edebilmesi için, onun önceki hâlini, şimdiki durumunu ve gelecekteki vaziyetini bilmesi gerekir.

Bir müridin kendi hallerini tanıması için de kamil mürşidin sohbetine girmesi gerekir. Ancak o zaman önceki haliyle şimdiki halini kıyas edip anlayabilir.⁵²

KALBİN TEMİZLENMESİ

Akıllı kimse kalbini ihmal etmez. Kimse kalbinin terbiyesini küçümseyemez. Bu iş, insanın en birinci işidir. Her mümin, Yüce Allah ile hukukunu ve dostluğunu kontrol etmelidir. Kalbinin katılığına üzülmeli, ağlamalı, bir çaresine bakmalıdır. Karnı acıkan bir müslüman, açlığını gidermeden nasıl rahat edemiyorsa, kalbinin ihtiyaç ve hastalıkları için de aynı çabayı göstermelidir. Yoksa derdi hiç bitmez. Kalbinin ilacına yönelen kimse, ciddi olmalıdır, ilacına ve doktoruna sımsıkı sarılmalıdır. Bu konuda büyük veli İmam Şarani (k.s) (973/1565) şu uyarıda bulunur:

⁵² Ahmed Sıddîkî, Şah-ı Nakşibend, 107-108. (Semerkand, 2001)

"Sadık müride düşen işlerden birisi de kalbini bir hedefte toplamaktır. Allahu Teala onun önüne kamil bir mürşit koyduktan sonra artık dünyada hiç bir şeye iltifat etmemelidir. Çünkü, Allahu Teala ona kamil bir dostunu nasip etmekle dünya ve ahiret adına nasip edeceği bütün güzellikleri önüne sermiştir. Bundan sonra ona bu güzellikten nasibini almak düşer. Efendim Ali bin Vefa (r.a.) derdi ki:

"Eğer hakiki bir mürşit bulursan insanlığının hakikatini bulmuş olursun. Hakikatini bulunca, Allah'ı bulursun. Allah'ı bulunca da, her şeyi bulmuş olursun. Bütün mesele böyle bir mürşidi bulmaktır. Bunu anla, ganimet bil, istifade et!"⁵³

Şeyh Zeynüddin el-Havafi (rah.) manevi terbiye işinde şu inceliğe dikkat çekiyor:

"Mürit, mürşidinden gördüğü bütün manevi yardımların aslında Rasûlullah'ın (a.s.) yardımı olduğunu, Efendimiz'in (s.a.v) yardımının da gerçekte Allahu Teala'dan geldiğini, mürşidin ve Efendimiz'in (s.a.v) buna birer vasıta olduğunu bilmesi gerekir. Allahu Teala'nın sünneti bizden önce böyle cereyan etmiştir, bundan sonra da değişmeyecektir. Biliniz ki, müridin kalbini mürşidine bağlayıp rabıta etmesinin, manevi fethin açılmasında büyük bir önemi vardır. Hatta işin temeli budur. Müritlerdeki feyzin kesilmesi ve manevi ilerlemenin durması ancak, tam bir teslimiyet ve sadık bir himmet arzusu ile mürşitlerine kalblerini bağlamamalarından kaynaklanmaktadır. Kalbi rabıtabadan koparan şeylerin en büyüğü, mürşide içten itiraz etmektir."⁵⁴

İmam Şarani (k.s) kalbinin ilacını arayan hak aşıklarına şu mühim uyarıları yapar:

"Müride gereken edeplerden birisi de, zahiren ve batınen kötü edepten sakınmaktır. Çünkü sadık bir mürit, kalbini mürşidine bağladığı zaman önce, onun zahiri edepleriyle edeplenir. Bundan sonra mürşidin batınındaki manevi kuvvet ve sırlar müridin kalbine akar. Lamba fitilinin alttan yukarı gaz yağını çekmesi gibi, mürşidin kalp hazinesine bağlı bir kalp de oradaki ilim ve marifeti çekip alır. Mürşidin himmeti ve feyzi müridin kalbine geldiğinde, onu edepten uzak ve çirkin huylarla kirlenmiş bulunca geri

⁵³ Şarani, el-Envaru'l-Kudsiyye, I, 190.

⁵⁴ Şarani, el-Envaru'l-Kudsiyye, II, 84.

döner. Mürşidin sözleri gibi, nazarları da fayda verir. Kim, iç alemini bütün kötü duygu ve arzulardan temizler ve mürşidine karşı edepli olursa, mürşidin kalbindeki nur ve feyizler onun kalbine intikal eder.

Bütün nefeslerini mürşidi ile geçirip değerlendiren, kendi iradesinden çıkıp mürşidinin iradesinde fani olan, ruhuyla onun ruhunda eriyip nurlarında kaybolan kimseye ne mutlul Saadet ona! Bu kimse, mürşidine gösterdiği bu teslimiyetin sonucunda bir ileri dereceye yükselir. O, Allahu Teala'nın bütün emirlerine hiç itirazsız teslim olma derecesidir. Buna fena fillah denir. Manası, Yüce Allah'ın muradı ve sevgisinde yok olmak, her konuda nefsinin Yüce Rabbine tabi yapmaktır. Bu duruma ulaşan kimse, daha önce mürşidinden ilim, irfan ve feyiz aldığı gibi, bundan sonra doğrudan Allahu Teala'dan ilim ve feyiz alacak bir duruma gelir. Bu, Allah'ın bir ihsanıdır. Onu dilediklerine ikram eder. Allah, büyük ihsan sahibidir.⁵⁵

Görüldüğü gibi, bütün işlerin temeli sadakat ve edeptir. Din bütününü edep üzerine kurulmuştur. Tasavvuf tamamen edepten ibarettir. Edebi olmayan kimse imanının lezzetine ulaşamaz. Ariflerden Ebû Hafs'ın (k.s) belirttiği gibi, edebi zayi eden kimse, ilahî huzurda kabul görmez. O, kendisinin Cenab-ı Hakk'a yakın olduğunu düşünse de aslında çok uzaktadır.⁵⁶

MÜRŞİDİN GÖREVİ NEREYE KADAR?

Arifler, bizim işimiz çözüp bağlamaktır derler. Onlar kalbi haram arzulardan ve dünyadan çözüp Yüce Allah'a bağlarlar. İnsanları irşat ederler. Irşat, terbiye olmak ve Yüce Allah'ın rızasına ulaşmaktır. Büyük veli Şahı Nakşibend (k.s) mürşidin görevinin nereye kadar sürdüğünü şöyle anlatır.

“Bizler, Allahu Teala'ya ulaşmada bir vasıtayız. Bizden kesilip asıl maksada, Cenab-ı Hakk'a bağlanmak gerekir. Gerçek mürşitlerin yolu budur. Allahu Teala'ya vasıl olan arifler, diğer insanlara bu işte rehberlik ederler. Onlar bu yolun çocuklarını önce hakikat beşiğine yatırıp sıkıca bağlarlar. Vuslata kadar onları terbiye sütü ile beslerler. Cenab-ı Hakk'a vuslat hasıl olunca, özel bir şekilde bu takip ve terbiye işini keserler. Böylece müritlerini Allahu Teala'nın huzurunda kabul görmüş, mahrem daire-

⁵⁵ Şaranî, el-Envaru'l-Kudsiyye, II, 86.

⁵⁶ Sühreverdî, Avarif, 54; Feridüddin Attar, Tezkiretül-Evliya, 422.

ye girmiş birisi yaparlar, aradan çıkarlar. Artık bundan sonra müritler, arada bir vasıta olmaksızın Allahu Teala'dan ilim ve feyiz alacak hâle gelirler. Buna güç yetirebilirler.

İşte bu hâle ulaşmak bir mürşit ile mümkündür. Böyle bir hâli elde eden kimse, sonsuz bir ömür bulsa ve bütün ömrünü bu nimete şükür için harcasa yine de bu nimetin şükrünü yerine getirmiş olamaz. Hakk'a yakın olmak lazım, halka değil.⁵⁷

Şükredilecek bu nimetin ne kadar kıymetli olduğunu şu örnekte görelim:

Hâcegan yolunun büyüklerinden Mevlana Hüsameddin Buharî'nin babası Mevlana Hamidüddin Şaşı vefat döşeginde idi. Bu zat büyük alimlendendi. Şah-ı Nakşibend'le aynı dönemde yaşamıştı. Şah-ı Nakşibend'e büyük hürmet, sevgi ve saygıları vardı. Fakat o kalp doktoruna teslim olup seyru sülûk terbiyesi almamışlardı. Oğlu Hüsameddin Buharî ise Emir Hamza'nın (k.s) halifesi idi. Emir Hamza da Seyyid Emir Külal'in (k.s) oğludur. Hamidüddin Şaşı vefat anında sıkıntı ve ızdıraba düştü. Oğlu ve dostları baş ucunda idiler. Bir ara oğlu: "Ne haldesin?" diye sordu. Babası:

-Benden şu anda kalb-i selim istiyorlar. O da bende yoktur. Nasıl elde edileceğini de bilmiyorum! dedi. Hüsameddin Buharî babasına:

-Bütün kuvvetinizle bana yönelin, kalbinizi bana bırakın. Selim kalbin ne olduğunu anlayacaksınız! dedi. Ve derin bir murakabeye daldı. Bir saat kadar öyle kaldı. O anda Cenab-ı Hakk'a yönelip babasını bu ızdırıp ve endişeden kurtaracak ilahi rahmet ve sekinet istedi. Gözlerini açtığı anda, babasının yüzüne bir nur, üzerine bir huzur ve sükunet inmişti. Kalbi ayrılık, yalnızlık ve ölüm endişesinden kurtulup Allah ile huzur bulmuştu. Artık mutmain olmuştu. Bu arada gözlerini açtı, bulduğu huzurun sevincini ve kaçırdığı fırsatın hasretini şöyle dile getirdi:

-Oğlum! Allah sana bol mükafat versin. Meğer, bize lazım olan iş bütün ömrümüzü bu kalbi elde etme yolunda harcamak imiş. Fakat ne yazık ki, ömrümü başka türlü zayi ettim! dedi. Ne mutlu bu babaya ki salih evladının dua ve gözyaşı bereketi ile Yüce Allah'ın rahmetine kavuştu, huzur içinde dünyadan göçtü."⁵⁸

⁵⁷ Ahmed Sıddıkî, Şah-ı Nakşibend, 115.

⁵⁸ Şeyh Safi, Raşahat, 45. (Daru's-Sâdır)

KALBE İLAÇ OLAN İLİM NEDİR, ONA ŞİFA SUNAN ALİM KİMDİR?

Günümüzde alim deyince aklımıza gelenle, Kur'an ve sünnette anlatılan alim biraz farklıdır. Kur'an ve sünnette gerçek alimin sıfatları şöyle özetlenir:

Alim, Allah'tan hakkıyla korkar. İlahi hükümleri en güzel şekilde bilir ve uygular. Her türlü şirk ve şüpheden uzaktır. Yakine ulaşmıştır. Müşahede sahibidir. İhsan makamındadır. Edebi ilminden fazladır. Haya sahibidir. Gönlü zengindir. Eli açıktır, cömerttir. Yüce Allah'a yönelmiştir, fani dünyadan ve dostlardan yüz çevirmiştir. İlahî rızayı her şeye tercih eder. Onlar: *Allah'tan ancak O'nun alim kulları saygı ile korkar.*⁵⁹ ayetiyle, anlatılan kimselerdir. Yüce Allah bu emin insanları, yeryüzünde kendisinin birliğini ve varlığını ispat için bir şahit yapmıştır.⁶⁰

Bu sıfatları taşıyan bir alim, Allahu Teala'nın halifesi, Hz. Rasûlullah'ın (a.s) varisidir. Şu hadis-i şerifte tanıtılan varisler de bahsettiğimiz alimlerdir:

*"Alimler, peygamberlerin varisleridir. Şüphesiz peygamberler, altın ve gümüş cinsi maddî şeylerden miras bırakmazlar. Onlar sadece ilim bıraktılar. Kim o ilmi alırsa büyük bir nasip elde etmiş olur."*⁶¹

İmam Rabbanî (k.s) (1034/1624), bu hadis-i şerifte zikredilen varisliğin nasıl olacağını şöyle açıklar:

"Peygamberlerden bize iki çeşit ilim kalmıştır:

1-İlahi hükümleri ve edepleri öğreten ilim.

2-Manevî halleri ve sır ilmini öğreten ilim.

Gerçek varis olan alim her iki ilimden de payını alan kimsedir. Yalnız birinden nasibini alan tam varis değildir. Zira böyle bir şey varisliğe terstir. Çünkü gerçek varis, miras bırakan kimsenin tüm malına varis olur, bir kısmını alıp bir kısmını terk etmez. Miras bırakanın malının bir kısmından biraz pay alan varis değil, belki borçlu olabilir. Çünkü borçlu, malın hepsini değil, ancak hakkı kadar olanı alır. Gerçek alim; Rasûlullah'a (a.s) tam varis olan kimsedir. Borçlu gibi bir kısmını alıp bir kısmını bırakan değildir.

⁵⁹ Fatır 35/28.

⁶⁰ Âl-i İmran, 18.

⁶¹ Ebu Davud, İlim, 1; Tirmizi, İlim, 19; İbnu Mace Mukaddime, 17; Darimî, Mukaddime, 32.

Veraset, varisle miras bırakan arasındaki bir yakınlık ve cinsiyet vasıtasıyla olmaktadır."⁶²

Acaba bir insan Hz. Peygamber'le (s.a.v) nasıl yakınlık oluşturur ve onun mirasına nasıl varis olur? Büyük veli Şihabüddin Sühreverdî (k.s) bu soruya şu cevabı verir:

"Herkesin Allah'tan alacağı ilim, irfan ve feyiz bir değildir. Maddi rızıklar gibi, manevî rızıklar da farklıdır. Buna şu ayet işaret etmektedir:

*"Allah gökten bir su indirdi ve her vâdi kendi miktarınca akıp su ile doldu."*⁶³ Bu ayet, Allah'ın kullarına lutfettiği bütün ilim ve keramet çeşitlerine işaret eder.

İbnu Abbas'ın (r.a) belirttiği gibi, gökten inen su ile ilim kastedilmiş, vadiler ile de onu içine alan kalplere işaret edilmiştir.⁶⁴ Evet, her kalp bu ilahi ilim ve ikramlardan nasibi ve kabiliyeti kadar payını almıştır.

Tefsir, hadis ve fıkıh alimleri kalplerine akan bu nuranî sudan güçleri yettiğince istifade etmişlerdir. Takva sahibi, zühd ehli rabbani alimlerin kalpleri de bu rahmet suyundan kendi miktar ve nasiplerince faydalanmıştır. Yükselme ve makam arzusu, itibar elde etme duygusu, mal biriktirme endişesi gibi dünya muhabbetiyle dolu ve kirli kalpler de kendi durumuna göre içinde bu suyu akıtmıştır. Dünya sevgisiyle dolu kalpler, ilim adına bir takım şeyler elde edebilirler, fakat ilmin hakikatına ve manevî lezzetine ulaşamazlar.

Kim dünyaya gönlünü kaptırmazsa, onun kalp yolları açılır, genişler ve içinden ilim pınarları akar. Bu sular bir araya toplanır ve kalpte, insanların istifade edeceği menbalar oluşur.

Hasan el-Basrî'ye birisi: "Şu konuda fakihler böyle dedi." deyince, Hazret şu uyarıda bulundu: "Sen hiç gerçek fakih gördün mü? Gerçek fakih, dünyaya değer vermeyen ve ona gönlünü kaptırmayan, nefsinin hevasına uymayan ve devamlı ibadetle ebedi olan ahiret hayatı için hazırlık yapan kimsedir."⁶⁵

⁶² İmam Rabbani, Mektubat, I, 286. Mektup.

⁶³ Ra'd, 17.

⁶⁴ Tabari, Camiu'l-Beyan, VIII, 177; İbnu Kesir, Tefsir, IV, 448.

⁶⁵ Darimi, Mukaddime, 29.

Arifler, çalışıp öğrenmeyle elde edilen zahiri ilimlerden kendilerine lazım olanı öğrendiler, onunla amel ettiler. Bu amel onlara manevî veraset ilmini kazandırdı. Onlar, zahirî alimlerle aynı ilme sahip olmanın yanında, manevî veraset ilmi gibi onlardan ayrı bir ilme de sahiptirler ve bu ilimle onlardan ayrılmışlardır.

Kısaca veraset ilmi, dinî gerçek mana ve muhtevasıyla anlamaktır. Allahu Teala, şöyle buyurmuştur:

*"Müminlerin hepsi savaşa çıkmasınlar. Her bir taifeden bir grup insan, dini iyice öğrenmeleri ve savaşta müminler geri dönünce onları uyarmaları için geride kalsınlar, savaşa katılmasınlar."*⁶⁶

Görülüyor ki, insanları manen uyandırma işi dini hakkıyla bilmekle mümkün olmaktadır. Bu uyandırmaya inzar denir.

İnzar, gafletten uyandırılan kimsenin kalbinin ilim suyuyla diriltilmesidir. İlimle ölü kalbleri diriltmek, dini hakkıyla bilen gerçek alimlerin sahip olduğu bir derecedir. Şu halde gerçek fakihlik, Hz. Peygamber'in ilim ve hallerine varis olmaktır. Hiç şüphesiz bu hal, derecelerin en mükemmeli ve en yücesidir.

Demek ki gerçek fakih, Allah'ın izniyle kalbleri gafletten uyandıran ve onları manen ihya eden muttakî kimsedir.

Rasûlullah (s.a.v) Efendimizin kalb-i şerifi, hidayet ve ilimle kaynayan bir denizdir. İlim ve hidayet onun kalp denizinden nefsine ulaştı. Nefsinde bu ilmin güzelliği ve nimetleri ortaya çıktı, böylece nefsin sıfatları ve huyu değişti. Sonra bu güzellik onun bütün azalarına ulaştı. Allah Rasûlü (s.a.v) bu şekilde tam bir güzellik ve mükemmelliğe ulaştınca, Cenab-ı Hak kendisini beşeriyete bir rehber ve rahmet olarak gönderdi.

Allah Rasûlü (s.a.v), ilim kaynayan kalbiyle ümmetine yöneldi. Nur saçan yüzünü kalplere çevirdi. Yöneldiği her bir kalp, nasibi kadar bu ilim ve irfandan aldı. İşte alimlerin elde ettiği bu ilme biz fıkıh diyoruz.

Yaratılış toprağı temiz olanlar, Efendimiz'le kolayca münasebet içinde oldular ve onda olanları rahatça aldılar. Kimin iç temizliği güzel olursa, Efendimiz'in (s.a.v) ilim ve hallerinden nasibi de o derece çok olur.

⁶⁶ Tevbe, 22.

İrşatla görevli sulilerin kalpleri Efendimiz'in temiz fıtratı ile daha yakın münasebet ve beraberlik içinde olduklarından, onun ilim ve feyzinden en fazla pay sahibi oldular. Böylece iç alemleri ilim ve feyizle doldu. İşte veliler ilmi böyle öğrendiler. Sonra, bildikleriyle amel ettiler, irfan sahibi oldular. Ayrıca onu insanlara öğrettiler.

Veliler, zahiri ilimle batınî ilmi bir araya getirdiler. Bu sayede takva sahibi oldular ve ilimlerin bereketine ulaştılar. Nefisleri zulmetlerden temizlenince, gönül aynaları takva nuru ile parladı. Bu nurla eşyanın gerçek hâlini gördüler. Dünya bütün çirkinlikleriyle ortaya çıkınca ondan kaçtılar. Ahiret bütün güzellikleriyle görününce ona yöneldiler. Dünyadan gönüllerini çekmelerinin bereketiyle iç alemlerinde ilim pınarları aktı. Çalışarak elde edilen zahir ilme, takva ve zühdleri sayesinde ulaşılan manevi ilimler eklendi. Böylece ilmin bütün kısımlarına sahip oldular."⁶⁷

İşte bu nur ilmi, kalplere ilaç olan ilimdir. Kalbi ve bütün vücudu takva nuru ile aydınlanan alim de kalpleri tedavi ve ihya etme yetkisini elde etmiştir.

Bu sıfatlara ulaşmak ve Hz. Peygamber'e (s.a.v) varis olmak gerçekten çok az kimseye nasip olmuştur. Onlar her asırda bu ümmetin içinde bulunmuşlardır. Böyle birisini bulmak, ona yanaşıp teslim olmak, sabır, edeb ve tavazu ile terbiye halkasına girmek ayrı bir nasiptir. Bu hiç de kolay bir iş değildir.

Hz. Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz, bizleri hikmet sahibi ariflerle beraber bulunmaya şöyle teşvik etmiştir:

*"Kendisine sükut ve zühd ihsan edilen bir kimseyi gördüğünüz vakit, kendisine yaklaşın. Çünkü ona hikmet verilmiştir."*⁶⁸

Allame Aliyyü'l-Karî (rah.) (1014/1605), bu hadisin şerhinde şu mühim açıklamayı yapar:

"Hadiste, bu sıfattaki kimselere yakın olmak ve onların yakınlığı ile Cenab-ı Mevla'ya yaklaşmak tavsiye edilmiştir. Kendisine hikmet verilen kimse:

⁶⁷ Sührevirdi, Avarif, 1. Bölüm.

⁶⁸ İbnu Mace, Zühd, 1; Ebu Nuaym, Hilye, X, 405; Ebu Ya'la, Müsned, No:6803.

*"Allah dilediğine hikmet verir. Kime hikmet verilmişse ona, pek çok hayır verilmiştir. Ancak gerçek akıl sahipleri düşünüp ibret alırlar."*⁶⁹ ayetinde belirtildiği gibi, hikmete ulaşıp hak ve hakikat üzere amel eden birisidir. Bu kimse: *"Kim kırk gün, Allah için ihlasla amel ederse, kalbinden di-line doğru hikmet pınarları fışkırır."*⁷⁰ hadisinin belirttiği hâle sahip olur. O alim, amil, muhlis ve kamil bir kimse olup mürşit ve mükemmildir. Herkese, onun meclisine girmek ve sohbetine katılmak gerekir. Çünkü Allahu Teala:

*"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla beraber olun!"*⁷¹ buyurmuştur. Sadıklarla beraber olmak iki türlü olur. Birincisi onların meclisine katılmaktır. Diğeri de onlarla aynı hâl ve sıfatlarda olmaktır.

Ariflerden Ebu Bekir Tilmisânî (rah) demiştir ki: "Allah ile sohbet ediniz. Eğer buna güç yetiremezseniz, Allah ile sohbet eden ariflerle beraber bulununuz ki, onların bereketi sizi Allah ile beraber olmaya ulaştırsın.

Hadiste anlatılan kimsenin kalbi bütünüyle Allah'a yöneldiği ve dünyadan yüz çevirdiği için, onun sohbeti ve beraberliği her şeye tercih edilir. O, kendisine tabi olanları, dünyanın fani zevk ve değerlerinden uzaklaştırıp, baki olan ahirete yöneltir. Gönüllerini Allah'tan gayri boş arzulardan çekip Yüce Mevla'ya bağlar.

İşte bu sıfattaki bir arif, peygamberlerin halifesi, evliya ve esfiyanın temsilcisidir. Allah bize, böyle bir kimseyi görmek, hizmet ve sohbetiyle şereflemek nasip eylesin. Amin."⁷²

Abdurrahman Camî (rah) (898/1492), demiştir ki:

*"Rabbanî alimlerin üstlendiği imamete hilafet de denilebilir. Bu, vasıtalı ve vasıtasız olarak iki kısma ayrılır. Hz. Peygamber'e (s.a.v) varis olan bu ümmetin kamil ve kutubları, O'nun gibi ümmet içinde tasarrufta bulunurlar. Hz. Rasûlullah'a (a.s) varis olanlar, kendisinin bütün hâl ve ahlakına da varis olurlar. Onun gibi, kendi dereceleri nisbetinde diğer insanlara feyiz verir, irşat eder, kemalat kazanmalarını sağlarlar."*⁷³

⁶⁹ Bakara, 269.

⁷⁰ Ebu Nuaym, Hilye, V, 189; İbnü'l-Esir, Câmiu'l-Usul, XI, 557; Münziri, et-Terğib, I, 56.

⁷¹ Tevbe, 119.

⁷² Aliyyü'l-Karî, Mirkatü'l-Mefatih, IX, 81-82.

⁷³ Abdurrahman Camî, Nakdu'n-Nusûs fi şerhi Nakşî'l-Fusûs, 294-297; avni Konuk, Fususu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi, I, 107 vd.

Kutbur-Rabbanî İmam Şarani (k.s.) demiştir ki:

"Eğer fakihler, sufilerin gayret ve özen gösterdiği gibi, ilimleriyle amele özen gösterselerdi, hiç şüphesiz tam manasıyla sufi olurlar, irşat için başka kimseye ihtiyaçları kalmazdı. Nitekim selef alimleri böyle idi. Gerçek sufi, ilmiyle ihlas üzere Allah için amel eden alimdir.⁷⁴ Efendim İbrahim ed-Düsukî (rah) derdi ki:

"Eğer, bir alim, kalbi manevi hastalıklardan temiz olarak bir mürşid-i kamile gelip intisap etseydi, mürşit Allah'ın izniyle- onu bir anda ilahî huzura ulaştırırdı. Fakat alimlerin çoğu bunu fark edip onlara yanaşmazlar. Mürşide gelenler de ilim davası, dünya muhabbeti ve makam hırsı gibi zahiren ve batınen bir sürü hastalığa mübtela olarak gelirler. Bu kimselerin içi haset, kin, kibir, hile, aldatma ve benzeri huylarla doludur. Mürşit onu bu hastalıklardan kurtarmak için kendisine bir pek çok yöntem ve ilaç tavsiye eder. Çünkü, bu sayılan huylar şeytanî huylardır, kalpten temizlenmesi gerekir."⁷⁵

Demek ki ilim, irfana dönünce kalbe ilaç olur. Alim, arif olunca kalplere şifa verir. Kendisi hasta olan bir kalp, başkasına şifa dağıtamaz. Edep almayan edep veremez. Kör olan yol gösteremez. Bilmeyen öğretmez. Sevmeyen sevdiremez.

TASAVVUF VE İLİM BİRBİRİNİ TAMAMLAR

Bazıları tasavvuf terbiyesi cahillere lazımdır, alim olanların ona ihtiyacı yoktur diye düşünür. Halbuki durum tam tersinedir. Tasavvufun yöneldiği ilme, irfana, hakikate, edebe, feyze, sevgiye, hizmete en fazla alim olanlar muhtaçtır. Çünkü alimin dini bizzat yaşama yanında onu tebliğ ve temsil etme görevi de vardır. İslam alimi, kendisini değil, Hz. Peygamberi (s.a.v) temsil eder, etmelidir. Dinin zahirî ve batınî yönü aynı derecede önemlidir. Bütün ilahi emirler hakkıyla korunmalıdır. Din, birinci derecede kalbe hitap eder, kalbin ıslahını öne alır ve her şey kalbe göre şekillenir, değerlendirilir.

⁷⁴ Şaranî, el-Envaru'l-Kudsiyye, I, 97.

⁷⁵ Şaranî, el-Envaru'l-Kudsiyye, I, 195-196.

Tasavvufun yöneldiği ilim ve ahlak, dinimizin her müminden istediği ilim ve ahlaklardır. Ümmetin bu ilim ve ahlakları öğrenmesi ve yaşaması gerekir. Bunu öğretecek ve o yolda örnek olacak alimlerdir. Alimin edebi ilminden fazla olmazsa, faydası az olur. Edep, Yüce Allah'ın boyası ile boyanmaktır. Edep, içi ve dışıyla Allah adamı olmaktır. Edep kalp, gönül, fikir, fiil, dil, ahlak ve bütün bir hayat ile Hz. Muhammed (s.a.v) Efendimize uymaktır.

Tasavvuf, baştan sona edep okuludur ve terbiye mektebidir, sevgi merkezidir, hizmet ocağıdır. Tasavvuf, Kur'an ve sünnet edebinin kalbe işlendiği, hayata nakşedildiği bir sanattır, yani insan mimarlığıdır. O sistemde kamil insan yetişir, Allah dostluğu kazanılır, ilahi aşk tadılır, insanın kalbi işletilir, ruhu terakki ettirilir, nefsi arındırılır, huyu güzelleşir, kısaca insan melekleşir. İşte böyle bir insan yeryüzünde Yüce Allah'ın halifesi ve şahidi olur. Bu sıfat önce alimlerde bulunmalıdır, çünkü asıl vazife onlarındır.

Bütün bunları bizden Kur'an ve sünnet istiyor. Hak olanı ancak kibirli nefisler istemez. Akıllı kimse, hiç zayi ve ziyan olmayan servete gönül verir, ebedi güzele yönelir. Yüce Allah'ı ve ahireti tercih edenler yeryüzünün en akıllı insanlarıdır. Onlar ilahi nura, marifetullahı, ihlas ve edebe aşkırtırlar. Bu güzellikleri kimin yanında bulurlarsa ona yanaşırlar.

Manevî ilimler ve haller, takva okulunda okutulmaktadır. İlahî aşk, ancak sadık ariflerin gönül ve sohbetlerinde tahsil edilmektedir. Onun için Cenab-ı Hakk, alim-cahil bütün müminlere onlarla beraber olmayı emretmiştir.⁷⁶

Allahu Teala, hak aşıklarının şerefini göstermek için, Hz. Rasûlullah (a.s) Efendimize bile onların arasında bulunmasını ve buna candan sabretmesini emretmiştir:

*"Rasûlüm, Rablerinin rızasını isteyerek, sabah akşam O'na dua edenlerle beraber olmaya candan sabret. Dünya hayatının süsünü isteyerek sakın onlardan gözünü çevirme. Bizim zikrimizden kalbini gafil kıldığımız, hevasına tabi olan ve işi devamlı aşırılık olan kimseye itaat etme."*⁷⁷ Mealindeki ayeti, her mümin iyi anlamalıdır.

⁷⁶ Tevbe 9/119.

⁷⁷ Kehf 18/ 28.

Hiç şüphesiz Rasûlullah (a.s), mealini verdiğimiz ayette bahsi geçen ve kendileriyle bulunması emredilen kimselerden üstün ve faziletlidir. Onlarla oturması, kendilerine manen destek ve feyiz vermesi içindir. Bir diğer husus da Allah'ın rızasına yönelen kimselere verilen kıymettir. İlahi aşk kimde varsa o, şerefli, sevimli, sevilmeye layıktır. Hak aşıklarının işi ise, onları kimde ve nerede bulursa almaktır. O ilahî nura ve ebedî aşka iltifat etmeyenler ne kadar zavallıdır. Bu halden Yüce Allah'a sığınırız.

İşte gerçek tasavvuf, İslam dininin ihsan kısmıyla ilgili ilimleri ve halleri içerdiğinden, ondan kaçan veya onu ihmal eden kimse büyük bir boşluk yaşar, tehlikeye düşer.

İhsan, ilahi nur ile kalbin ihya edilmesidir. İhsan, kalbin gafletten uyanması ve manevi kirlilerden arınıp Yüce Allah'ı müşahade edecek bir temizliğe ulaşmasıdır. İhsan ilminin dinin bir parçası olduğunu bizzat Hz. Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz belirtmiştir.⁷⁸

Bu ilmi kim elde etmişse, o kimse hak yolunda örnek ve önderdir. İslam tarihinde bu ilim bir disiplin içinde daha çok tasavvuf mekteplerinde okutulmuştur. Büyük veliler bu ilimde mütehassıs olmuş, zirveye çıkmışlardır. Onu isteyenlere kabiliyetlerine göre öğretmişlerdir. Herkes nasibi kadar bu ilimden ve ilahi sevgiden istifade etmiştir. Bu hizmet, tarih boyunca böyle yapılmıştır. Arifler, kalplerindeki Allah aşkını yaşayışları ile ispat etmişlerdir. Onlar hak etmedikleri bir övünmenin peşinde değiller. Onların işleri ortada, hizmetleri meydandadır. İslam aleminde fakihler, müfessirler ve muhaddisler, nasıl kendi alanlarında büyük hizmet görmüş iseler, sufi-ler de dinin en önemli bir alanında büyük hizmet görmüşlerdir.

Bu ilmin önemini İmam Malik (rah) şöyle ifade eder:

"Kim tasavvufun öğrettiği ahlak ve manevi hal ilmiyle yetinip fıkıh öğrenmezse, dinden çıkacak işler yapar, zındık olur. Kim de fıkıhla yetinir, ahlak ve manevi hâlleri öğreten tasavvuf ilmini öğrenmezse büyük günahları işler, fasık olur. Her iki ilmi öğrenen kimse gerçek bir müslüman olur."⁷⁹

⁷⁸ Buhari, İman, 37; Müslim, İman, 1; Ebu Davud, Sünnet, 16.

⁷⁹ Aliyyü'l-Kâri, Şerhu Ayni'l-İlm, I, 33; Abdulkadir İsa, Hakaik anî't-Tasavvuf, 383. (Halep, 2001. 11. Baskı)

Bu manada İmam Şafii (rah) şöyle der:

Hem fakih hem sufi ol, sakın birisiyle yetinme.
Bu sana hak için bir nasihattir dostum, incinme.

Sade fakihin kalbi katı olur, tadamaz takvayı,
Öbürü de cahil kalır, nasıl yapar ıslahı.⁸⁰

İmam Malik (rah) der ki: "İnsan kendi nefesine bir hayır veremezse, insanlara da bir hayır veremez."⁸¹

Hanefi Mezhebinin imamı, İmam Azam (rah), her iki ilmi bünyesinde toplamış bir kamil insandı. Öyle bir rabbani alimdi ki, takva ve edebiyi herkese örnek olmuştu. Devrindeki tasavvuf büyükleri ondan ilim ve feyiz almışlardı. Meşhur velilerden Davud et-Taî (k.s), ilim ve tarikat terbiyesi aldığı hocalarını sayarken İmam Azam'ı zikreder.⁸²

Davud et-Taî'yi (k.s), zühd ve tasavvuf yoluna sevk eden İmam Azam'dır. (rah). Davud et-Taî, İmam Azam'ın meclisine devam ederdi. Bir gün İmam Azam (rah) kendisine künyesi ile hitap ederek:

-Ya Eba Süleyman! Sana yeterince ilim öğrettik, dedi. Davud et-Taî:

-Bundan sonra ne yapayım? diye sordu: İmam:

-Öğrendiğin ilimle amel et, cevabını verdi.⁸³

İmam Şaranî (k.s) demiştir ki: İmam Şafii (rah), ilim ve hâlinin yüceliğine rağmen hakka aşık sufilerle otururdu. Kendisine:

-Şunların meclis ve sohbetinden ne istifade ettin? diye sorulunca, İmam şu cevabı verdi:

-Onların en fazla şu sözlerinden istifade ettim:

Vakit bir kılıçtır. Sen onu kesmezsen, o seni keser. Yani, sen vakitten istifade etmezsen, o senin ömründen bir parça kesip atar.

Sen nefisini hayırlarla meşgul etmezsen, o seni kötülüklerle meşgul eder.⁸⁴

⁸⁰ Muhammed Afif, Divanu'ş-Şafii, 34. (Beyrut, 1974)

⁸¹ Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliya, V1, 350. (Beyrut, 1997)

⁸² İbnu Abidin, Reddü'l-Muhtar, I, 157. (Beyrut, 1994)

⁸³ Kuşeyri, Risale, I, 82.

⁸⁴ Sülemî, Tabakatu's-Sufiyye, 295; Şaranî, Tabakatu'l-Kübra, I, 99; el-Envaru'l-Kudsiyye, I, 97-98; Feridüddin Attar, Tezkiretu'l-Evliya, 727.

Aynı şekilde, İmam Ahmed b. Hanbel de (rah.), sufi Ebu Hamza el-Bağdâdî (k.s) ile oturup kalkar, marifet meselelerinde bir müşkili olduğunda:

-Ya sufi! Bu konuda ne diyorsunuz? diye ona sorardı.

İbnu Eymen, İmam Ahmed'le ilgili risalesinde şunları anlatır:

"İmam Ahmed (rah.) önceleri insanların sufilerle oturmasına mani olur ve:

-Onların bizim bildiklerimizden başka herhangi bir şeyleri yoktur! derdi. Bir gece evinin dehlizinde yanına velilerden bir topluluk geldi. Kendisine şeriatın inceliklerinden bir takım sorular sorup onu cevaptan aciz bıraktılar. Sonra uçarak havaya çıkıp:

-Hadi sen de gel, bizimle uç! dediler; imam buna güç yetiremedi. O günden sonra insanları sufilerle oturmaya teşvik etmeye başladı ve şöyle derdi:

-Onlar bildikleriyle amel ederek bize üstünlük sağladılar.⁸⁵

Yine İmam Ahmed b. Hanbel (rah.) sık sık Bîşr-i Hafî'nin (k.s.) yanına gider, meclisinde otururdu. Tam manası ile ona bağlanmıştı. Bir defasında talebeleri kendisine:

-Sen hadis ve fıkıh alimi bir müçtehitsin, muhtelif ilimlerde bir benzerin daha yok. Buna rağmen, niçin böyle hali ahvali basit bir insanın yanına gidip geliyorsun, bu sana yakışır mı? dediklerinde, İmam:

-Evet, şu saymış olduğunuz ilimlerin hepsini ben ondan daha iyi bilirim, ama; o da yücelerden yüce Allah'ı benden daha iyi tanımaktadır, dedi. Sonra Bîşr'in yanına giderek: Haddisnî an Rabbî: (Bana izzet ve celal sahibi Rabbimden bahset) dedi.⁸⁶

Başka bir defasında da benzeri bir soruya:

"İşin başı olan Allah korkusu ve marifetullah onun yanındadır."⁸⁷ demiştir.

⁸⁵ Şaranî, el-Envaru'l-Kudsiyye, I, 98.

⁸⁶ Feridüddin Attar, Tezkiretü'l-Evliya, 167.

⁸⁷ Feridüddin Attar, a.g.e, 289.

Bazı insanlar şunu sorarlar: Ashab-ı Kiram ve mezhep imamları zamanında tasavvuf, tarikat, şeyh var mıydı? Bunlar sonradan ortaya çıkmış şeylerdir. Onlar niçin din gibi anlatılıyor? Neden tasavvuf terbiyesi olmadan din noksan olur, mürşidi olmayan yolda kalır deniyor? Kur'an ve sünnet bize yetmez mi?

Evet şeyh, mürşit, tarikat, tasavvuf kelimeleri Ashab-ı Kiram (r. an-hüm) zamanında yoktu. Fakat bunlarla anlatılan her şey vardı. O devirde iman, ilim, ihlas, ibadet, amel, takva, edep, hizmet, cihat gibi dinin bütün emirlerinin üzerinde aynı derecede duruluyor ve gereği yapılıyordu. Zaten hepimizden istenen de bunlardır. Ancak, zaman içinde ümmet belirli vazifeleri yerine gelirdi, fakat bir çok ilahi emri ya ihmal ya da terk etti. İşte ihmal edilen bu vazifelerin başında kalbe ait ilimler, edepler, hâl ve ahlaklar geliyordu. Namaz, oruç, zekat, hac ve kurban gibi zahirdeki ibadetlere sahip çıkılıyor, fakat yakın, ihlas, huşu, huzur, zikir, rıza, şükür, sabır, tevekkül, tefekkür, murakabe gibi kalbe ait ibadet ve ahlaklar üzerinde pek durulmuyordu.

Yine müslümanlar umumiyetle içki, kumar, hırsızlık, faiz, rüşvet, yalan gibi görünen ve bedenle yapılan günahlardan uzak durmaya çalışıyordu. Fakat çoğunluk kibir, haset, benlik, gösteriş, gallet, aşırı dünya sevgisi, ölümü unutma, ilahi rahmetten ümidini kesme, halka bel bağlama, eşya ve varlığa güvenme, tövbeyi terk, kader ve kazaya itiraz gibi kalple işlenen ve görülmeyen büyük günahlara gerekli duyarlılığı göstermiyorlardı.

İşte gerçek sufiler, rabbani alimler, kamil mürşitler bu eksikliği gidermek, müslümanları galletten uyandırmak, dışı gibi içini de güzelleştirmek ve dini ihlasla bütünüyle yaşamak için gayret ettiler. Öncelikle kalbe yöneldiler, nefsin terbiyesi ile meşgul oldular, ilahi sevgiye ulaşmanın yollarını aradılar. Buna mani olan şeyleri tespit ettiler. Kalple Allah arasına giren engelleri temizlediler. Böylece güzel kulluğun yolunu açtılar.

Allah dostlarını tanıyan hak aşığı alimler, tevazu gösterip onların meclislerine girdiler, onların sohbet ve muhabbetinden istifade ettiler. Bu davranış, o büyük alimlerin ihlas ve ferasetinden kaynaklanıyordu. Çünkü onlar, Yüce Allah'ın rızasına aşık idiler.

Onların davranışı bizler için bir ibret taşır. Bu büyükler, Cenab-ı Hakk'a ait nur ve marifeti kimin yanında buldularsa, büyük bir edep ve te-

vazu ile ona yanaşıp, onlara emanet edilen ilim ve irfandan almaya bakmışlardır. Çünkü, ilahî nur ve hayrın kimde olduğunu en iyi Allahu Teala bilir.

Efendimiz (s.a.v) bizleri şöyle uyarır:

*"Nice başı saçı dağınık, kimsenin şekil olarak kıymet vermeyip basit gördüğü insanlar vardır ki, bir şeyin olması için Allah'a yemin etseler, Allah onları yalancı çıkarmaz, istediklerini verir. Onlar Allah katında böyle hatırlı kimselerdir. Bera b. Malik de onlardan birisidir."*⁸⁸

Hadiste, Allah dostu olmak için, üstün başın pejmürde olmasının gerekliliği anlatılmıyor. Büyük arif Eşref et-Tanevî'nin işaret ettiği gibi, hadiste dikkat çekilen husus şudur:

Kibir sahibi olanların, hakir görüp yaşamadığı nice kimseler, Yüce Allah'ın dostu olabilir. Yüce Allah insanın içine bakar. Esas olan kıyafet değil, kalptir. Fakirlik ve sade giyim kişinin, kamil insan olmasına mani değildir.⁸⁹

Büyük veli İmam Şarani (k.s), sırf zahirî ilimlerle yetinip, kamil bir mürşide ihtiyaç hissetmeyen ve Rabbine öylece kavuşmak isteyenleri şöyle uyarıyor:

"Hak talibine düşen işlerden birisi de, kendisi zahirî ilimde şeyhu'l-İslam dahi olsa, mürşidindeki marifet ilmine muhtaç olduğunu bilmesidir. Çünkü, bu büyüklerin yolu, zahir ilimlerin üstünde özel bir hâle sahiptir. Zahir ilim sahiplerinin çoğu, batınî amellerle ilgili hastalıkları tedavi etmeye güç yetiremezler. Mesela, kalple ilgili bir hastalığın ilacını soran kimseye, zahiri ilim sahibi bir alim, bunun tedavi yolundan hiç bahsetmeden, sadece: "Allah'a tövbe et!" deyip, bırakır. Kalp erbabı olan arifler ise böyle yapmaz. Onlar, kendilerine müracaat eden bir kalp hastasına şu yolu gösterirler:

"Allahu Teala'yı şu şekilde çokça zikret. Buna devam et ki, zikrin nuru ile kalbin aydınlansın ve nefsinin azgınlığı gitsin. Kalbin nurlanınca hak ile batılı, iyi ile kötüyü fark edersin, Rabbinle senin aranda yetmiş bin perde olduğunu anlarsın. O zaman zarurî olarak sana bu yolun edep ve usu-

⁸⁸ Tirmizi, Menakıb, 55.(No:3854.)

⁸⁹ Eşref et-Tanevî, Hadislerle Tasavvuf, 198-199.

lünü öğretmesi için bir mürşit ararsın. Nefsinin Allah dostlarının yolundan hiçbir manevî koku koklamadığını görürsün. El-hasıl, asıl ihtiyacını ve ilacını öğrenmiş olursun."

Şeyh Ebu l-Abbas (rah.) derdi ki: Bir alim tasavvuf yolunun büyükleri ile beraber olursa, muhakkak ilminin nuru artar, nur üstüne nur kazanır. Akıllı kimse, zahir ilmiyle yetinmeyip kendisine bir mürşit edinen kimsedir. Çünkü, mürşid-i kamil, onu Allahu Teala'nın huzuruna, kurbiyyet mahalline ulaştırır. Alim, o huzurda kabul gördüğünde, tabîî olarak kötülüklerden nefret eder. Öyle bir hâle gelir ki, kendisine: Allahu Teala'ya isyan et denilse, haya ve edeb perdesini kaldırıp isyana güç yetiremez."⁹⁰

MÜRŞİDE İNTİSAP ALIM İÇİN DE GEREKLİDİR

Zahir ilimlerde derinleşmiş bir alim, her işi bitirmiş değildir. Asıl iş bundan sonra başlar. Bu ilimlerin hedefi takvadır. Allahu Teala, alimlerden takva istiyor. Takvanın insanda bir meleke hâline gelmesi ve güzel ahlakın hayata yerleşmesi dünyanın en güzel nimetidir. Bunun en güzel yolu kalbi ilahî sevgi ile beslemektir. Bu sevgi, Yüce Allah'ın sevdiklerine emanet edilmiştir. Bunun için, irşatla görevli kamil bir mürşidin terbiye dairesine girmelidir. Bu iş nefse zor gelse de, kalp ve ruh için en kazançlı olan budur.

Büyük veli İmam Şaranî (k.s) der ki:

"İmam Gazali k.s (505/1111), 'Hüccetü'l-İslam' ünvanıyla meşhur iken, kendisine bir mürşit edinmiştir. Aynı şekilde, İzzuddin b. Abdüsselam (rah), 'Sultanu'l-ulema' lakabıyla anıldığı halde, marifet yolunda kendisine bir şeyh edinmiştir. İslam'ın ilk asırlarında manevî, kalbî hastalıklar çok az olduğu için, insanlar bir şeyhe ihtiyaç duymuyorlardı. O nesil gidip de ortalığı manevî hastalıklar kaplayınca, bildiği ile amel kendisine kolay olması için, fakihlerin bir kamil mürşide intisapları zaruri oldu."⁹¹

Şimdi, Huccetu'l-İslam İmam Gazâlî'yi (rah.) dinleyelim:

"Ben önceki halimde, salihlerin hallerini ve ariflerin makamlarını inkar ederdim. Şeyhim Yusuf en-Nessac'a (k.s) gidip sohbetine girene kadar bu

⁹⁰ Şaranî, el-Envaru'l-Kudsiyye, I, 194-195.

⁹¹ Şaranî, el-Envaru'l-Kudsiyye, I, 195.

hâl bende devam etti. O, bir çok mücahede ile kalbimi aydınlattı. Nihayet ben de başta anlamayıp inkar ettiğim manevî ilim ve hallerden nasiplen-dim. Mürşidime gitmeden önce bir rüya görmüştüm. Rüyamda, mekandan münezzeh bir şekilde Allahu Teala'yı gördüm. Bana:

-Ya Eba Hamid! dedi. Ben: Acaba bana şeytan mı söylüyor? diye düşünürken, Hak Teala şöyle buyurdu:

-Ey Eba Hamid! Seni meşgul eden şeyleri terket, kendilerini yeryüzünde nazar mahalli yaptığım kimselerle beraber ol, onların sohbetlerine katıl. Onlar öyle kimselerdir ki, dünya ve ahireti benim muhabbetime karşılık feda etmişlerdir. Ben:

-Ya Rabbi! İzzetin hakkı için senden istiyorum, bana onlara karşı güzel bir sevgi ve yakınlık nasip eyle! dedim. Allahu Teala:

-İstediğini yaptım. Seninle onların arasına perde olan, senin dünya ile meşgul olmandır. Öyleyse, ondan mecburen ayrılmadan önce, kendi ihtiyarınla hayatta iken kalbini çek kurtul! Muhakkak ben sana kudsi yakınlığımdan pek çok nur akıttım, dedi. O anda sevinç ve sürur içinde uyan-dım. Hemen Yusuf en-Nessac'a (k.s.) gittim, rüyamı anlattım. Hazret te-bessüm edip:

-Ya Eba Hamid! Bu hâl bizim bidayetteki hallerimizdendir. Eğer benimle sohbet ve tam ülfet edersen, senin basiret gözünü esmed-i teyid (nur-i ilahî) ile cilalarım; Arş, Kürsi ve mukarrabun melekleri görürsün. Bunlara da razı olmazsın, basiretin daha ötelere uzanır, alemlerin Rabbi ile konuşur duruma gelirsın, dedi.⁹²

Yine İmam Gazali (rah.) el-Munkızu Mine'd-Dalal isimli eserinde, bütün ilim dallarını ve sahiplerini değerlendirip hükmünü söyledikten sonra, tasavvuf yolu ve irşatla görevli gerçek sufiler hakkında der ki:

"Kesinlikle anladım ki; bütün halleriyle Allah yolunu tutmuş kimseler ancak sufilerdir. Onların tutumları en güzel tutum, yolları en doğru yol ve ahlakları en temiz ahlaktır. Daha doğrusu, bütün akıllıların akı, tüm hakimlerin hikmeti ve şeriatın inceliğini kavramış alimlerin bilgisi bir araya gelse ve onların hâl ve ahlaklarını daha iyisi ile değiştirmek isteseler, bu-

⁹² Taşköprüzade, Mevzuatü'l-Ulum, (Tercüme), II, 807; Taha Abdulbaki Sürur, Şahsiyyetün Suliyyetün, 154; Abdülkadir İsa, Hakaik Ani l-Tasavvuf, 60-61.

na güçleri yetmez. Çünkü, gerçek sufiler dini en mükemmel şekliyle yaşamaktadır. Onların zahiri ve batini bütün hâl ve hareketleri nübüvvet (peygamberlik) nurundan alınmadır. Bilindiği gibi, yer yüzünde nübüvvet nurundan başka aydınlanacak başka bir nur da yoktur.

Sözün kıyası, tasavvuf yolu hakkında ne denebilir ki. Bu yolun ilk şartı manevi temizlik ve kalbi Allah'tan başka bütün şeylerden arındırmaktır. Bu yolun esası, kalbi, tamamen Allah'ı zikretmeye adamaktır. Sonu ise, O'nun irade ve rızasında fani olmaktır.

Bu öyle bir haldir ki, usulünce yoluna girenler bizzat tadarak öğrenirler. Onu bizzat tadarak, yaşayarak öğrenemeyenler, bu yolu kat etmiş sufilerle sık sık beraber oldukları takdirde, tecrübeyle ve işiterek, bu hâlin varlığına kesin olarak inanır; yaşanan manevî haller sayesinde onu kesinlikle kavrarlar. Sufilerle düşüp kalkanlar, onların sohbetlerine katılanlar onlardan bu imanı ve irfanı elde edebilirler. Çünkü sufiler öyle kimselerdir ki, onlarla oturan şâki (rahmetten mahrum) olmaz.⁹³

Sultanu'l-ulema İakabıyla anılan Şeyh İzzüddin b. Abdüsselam (rah.) demiştir ki: "Ben gerçek İslam'ı ancak Şeyh Ebu'l-Hasan Şazeli'ye (k.s), intisaptan sonra anladım."⁹⁴

Bu söz, irfan ilmi ile tanışan bir alimin neler kazandığını anlatmak için yeterlidir.

Fatih Sultan Mehmed Han (rah.), İstanbul'un fethi gününde, yüzünde parlayan sevincin sebebini sadece bu büyük fethi bağlayanları şu sözleriyle uyarıyordu:

"Bende gördüğünüz bu sevinç, şu kalenin fethinden değildir. Ben Akşemseddin gibi bir azizin benim zamanımda yaşadığına sevinirim."⁹⁵

Abdurrahman Camî (rah) (898/1492), nakleder: "İşittiğime göre, muhakkik alimlerin imamı, büyük zatlardan kendisini örnek aldığı güzel ahlak sahibi, kıymetli eserlerin müellifi Seyyid Şerif Cürcanî (rah) ve arkadaşları büyük ariflerden Alaüddin Attar'ın (k.s) müridi olmuşlardı. Özellikle Sey-

⁹³ Gazalî, el-Munkızu Mine'd-Dalâl ve Tasavvufî İncelemeler, (Terc: Salih Uçan), 184-185. Kısaltılarak alındı.

⁹⁴ Şaranî, Letâifu'l- Minen, 1, 50; Abdülkadir İsa, Hakaik Anî't-Tasavvuf, 70.

⁹⁵ A. İhsan Yurd, Fatih'in Hocası Akşemseddin, 58-62

yid Şerif Cürcanî, bu büyütle zata tam manası ile bağlanmış, ihlas ve samimiyetle kendisini onun hizmetine adanmıştı. Sık sık şöyle derdi:

"Ben Zeynüddin Ali Külal'in ilim ve sohbet halkasına erişinceye kadar Rafizilikten kurtulamadım. Hacı Alaüddin Attar'ın feyizli terbiyesine girip hizmetine yüz sürüncüye kadar da Hak Teala'yı tanıyamadım."⁹⁶

Benim ilmim ve kemalim bana yeter, başkasına ne hacet? diyenlere, Allahu Teala şu uyarıyı yapıyor:

"Biz dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır!"⁹⁷

Bir alimin en büyük perdesi nefsidir. Çünkü nefis, kendi cinsine itaattan hoşlanmaz. Bildiklerini kendisine yeterli bulur. Daha ötelere kolay kolay farkedemez. Gerçi, insafı bir alim, ilmin var dediğine yok demez. Fakat, zahir ilmi yanında feraset ilmi yoksa, iman ettiği çok şeyin inceliğine ve hikmetine hiç ulaşmadan ahirete göçebilir.

Rahmet Peygamberi (s.a.) bildiriyor ki, mahşerde ilk hesaba çekilecek ve en çok göz yaşları dökeceklerden birisi de, dünyada elde ettiği ilmin hakkını vermeyen ve onu ahiret sermayesi yerine, şöhret ve geçim vesilesi yapan alimlerdir.⁹⁸

Sahibini marifetullaha, ilahî aşka ve takvaya götürmesi için ikram edilmiş bir ilim, bu amaçla kullanılamaz ise, kusur ilmin değil, onu taşıyanındır.

Hiç şüphesiz ilim bir ilaçtır. Onu Yüce Allah gökten indirmiş, Hz. Rasûlulah (s.a.v) Efendimiz bu ilacı içilecek hale getirmiştir. O, bütün ümmetine ışık olmuş, yol açmıştır. Saadetli hayatında ilmin amele, amelin hikmete, hikmetin muhabbete nasıl dönüştüğünü bizzat göstermiş ve bunun yolunu öğretmiştir.

Ariflerden birisine: "Dünyanın en zor işi nedir? diye sorulunca: "İlme göre amel etmektir." cevabını vermiştir. Bir mürşide intisabın hedefi, ilme uyarak Yüce Allah'a güzel kulluk yapmaktır. Mürşidin görevi, nasibi olanlara bu ilacı ulaştırmaktır.

⁹⁶ Cami, Nefahatu'l-Üns, 541. (İstanbul, 1995)

⁹⁷ Yusuf 12/76.

⁹⁸ Müslim, İmare, 152; Nesai, Cihad, 22; Ahmed, Müsned, 11, 322

Mürşit, hem alim, hem de ariftir. Yani iki kanatlıdır. Zahir ve batın ilminde yetkilidir. Mülk alemini tanıdığı kadar, melekut alemini de tanır. Bedeni yerde gezerken, ruhu gökte ilahi tecellileri müşahade eder. İnsanların arasında bulunduğu gibi, gökte meleklerin arasına girme imkanı ve izni de vardır. Çünkü o, Yüce Allah'ın halifesidir, dostudur, şahididir. Kamil insan yerde ihlas ve aşk ile Yüce Allah'ı zikrettikçe, Yüce Allah da onu göklerde melekleri arasında zikreder. Yüce Allah onu (kafir ve gafiller hariç) bütün varlıklara tanıtır, sevdirebilir, rahmet yapar. Dilediklerine onunla ilim, feyiz, nur, güzel ahlak, edep gibi manevi nimetler ikram eder. Bu insan, alim-cahil herkes için bir kıymettir, rahmettir, ilahi hediyedir.

Mümin için en faziletli amellerden birisi, Allah için Allah'ın sevdiklerini sevmektir. Bizler kimin Allah dostu olduğunu sıfatlarından tanırız. Gece ve gündüzünü Yüce Allah'a ibadet ve taate ayırmış, her hâli ile hak adamı olduğunu ispat etmiş, ayrıca hak yolda insanların irşat ve terbiyesini üstlenmiş kamil bir insanı niçin sevmeyelim? Halbuki, her mümin, iman dairesine girmiş bütün insanları sevmekle yükümlüdür. Yüce Allah müminler arasında yabancılık, ayrılık gayrılık, senlik-benlik istemiyor. Onların biz şuuru ile hareket etmesini emrediyor. Hepsinin aynı sevgi ve aynı safata buluşmasını istiyor. Bu sevgi Allah sevgisidir. Buluşulacak saf kulluk safıdır. Sevgide en ön sırayı alimler almalıdır.

Ben en iyisini bilirim, ben kendime yeterim demek, edebe aykırıdır. Bu anlayış Allah katında insanı sorumlu kılar. Çünkü her şeyin en iyisini, en doğrusunu ancak Yüce Allah bilir. Neyin en iyi, en doğru ve en güzel olduğunu akılla değil, vahiyle bilmek mümkündür. Vahyi anlamak için muhakkak akıl lazımdır, ancak kibirle perdelenmiş akla vahyin hakikati kapalıdır. Ben demek hiç kimseye rahmet olmaz. Bu anlayış ancak nefsi azdırır, şeytanı sevindirir. Benlik bağını aşan alim, Hak yolunda en zor ve en büyük engeli aşmıştır. Gerçi arifler, insanın en son aşacağı engellerden birisi benliktir diyorlar. Ancak Yüce Allah bir kuluna merhamet eder, kalbini sevgisiyle doldurur ve azametini idrak ettirirse, o kulda benlik-senlik kalmaz, Allahu Ekber der; boynunu büker, kusurunu görür göz yaşı döker, önce kendisine acır, en fazla rahmete ve ilahi yardıma kendisinin muhtaç olduğunu söyler. Bu tevazuya ulaşmadan kimse Yüce Allah'a ulaşamaz diyor arifler.

Allah dostları ile aynı meclisi paylaşan bir alim, bu tevazu ve edeple çok şey kazanacaktır. Çünkü o, nefsini ezip Allah için tavazu göstermiştir. Benliği terk edip sevgiyi tercih etmiştir. Devamla Yüce Allah'a bağlı bir kalbi kendisine rehber yapmıştır. Kopmayan bir ipe sarılmıştır. İlahi aşk ve takva ile dolu bir kalp, yeryüzünün en zengin hazinesidir. Ona ulaşmanın zahirdeki tek yolu edebe bürünmek, benlik ve kibri yok etmek, en önemlisi muhtaç olduğunu bilip: "Bu rahmetinden beni de nasiplendir ey Kerim Rabbim" diyerek yalvarmaktır. Şu hadis her mümine çok şey anlatır.

*"Kim Allah için tavazu gösterirse, Allah onu yüceltir. Kim kibir gösterirse Allah onu alçaltır."*⁹⁹

B-CEMİYETİN ISLAHI

Allahu Teala kuru toprakları yağmur ile canlandırıp yeşerttiği gibi; manen ölü kalpleri de nuru ile diriltir. Bu ilahî nur, ulaştığı yerleri ve belde-leri âbad eder; insanı melekleştirir, kalpten çirkinlikleri giderir, ruhu güzelleştirir, hak ile batılı seçtirir, kulu taata koşturur, sönmeye yüz tutmuş azimleri coşturur, zorlukları kolaylaştırır, hayat nur ve rahmetle dolar.

Bütün peygamberler (aleyhimüsselam), insanlığa bu nur ile gönderilmişlerdir. Allah'ın izniyle bu nurla kalpleri terbiye ve tezkiye etmişlerdir. İlahî davetin esası bu nurdur. Hidayet, marifet, teslimiyet, taat ve irşat bu nur ile olmaktadır.

Allahu Teala, kalplerin ilacı olan bu nuru bize Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz ile göndermiştir. Onun her şeyini bir nur yapmıştır. Efendimiz (s.a.v), Yüce Allah'ın: *"Rasûlüm! Biz seni ancak alemlere bir rahmet olarak gönderdik."*¹⁰⁰ iltifatına mazhar olmuştur.

Efendimiz (s.a.v) bütün insanlığa bir rahmettir. Özellikle müminlere ilahî bir ikramdır. Nimetin sahibi Yüce Rabbimiz onu bize şöyle tanıtır:

*"Andolsun Allah, müminlere, içlerinden kendilerine ayetlerini okuyan, onları (küfür, nifak ve isyan kirlerinden) temizleyen, kendilerine kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle ne büyük bir iyilikte bulunmuştur. Halbuki onlar daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler."*¹⁰¹

⁹⁹ Ahmed, Müsned, I, 44; İbnu Hibban, Sahih, No: 5649; Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, VIII, 82

¹⁰⁰ Enbiya 21/107.

¹⁰¹ Al-i İmran 3/164.

"Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik.

Seni, Allah'ın izniyle O'na çağıran bir davetçi ve nur saçan bir kandil olarak görevlendirdik.

Müminlere Allah'tan büyük bir lütfı ereceklerini müjdele!"¹⁰²

"Sen onların içinde bulunduğun sürece Allah onlara azap edecek değildir. Onlar istiğfar ettikleri sürece de Allah kendilerine azap etmeyecektir."¹⁰³

Allahu Teala, Rasûlullah (a.s) Efendimizle bütün aleme ve hususiyle müminlere en büyük iyiliği, en açık tecelliği, en şifalı tedaviyi yapmış, onu saadetin ve cennetin vesilesi kılmıştır. Onunla kainata yayılan rahmet kesilmemiştir. Açtığı nurlu yol kapanmamıştır. Onun davet ve irşadı önemini yitirmemiştir. Saadetli kalbinden yayılan nur, aşk ve edep sönmemiştir. Kıyamete kadar da bu nur, nasibi olanları aydınlatmaya, aşıklarını ağlatmaya, huzur arayan kalplere safa, buhran içinde kıvranan cemiyetlere şifa olmaya devam edecektir. Bütün kulların ve kainatın ilacı budur.

Yüce Rabbini inkar ve O'nun emirlerini ihmal ederek, madde ve menfaat hedefi üzere kurulmuş hiçbir sistem, Allah'ın halifesi olacak sıfat ve kıvamda yaratılmış insana yetmeyecektir. Hayatı ve ölümü yaratıcı bırakıp da maddeye tapan beşeriyet, her iki dünyada da gülemeyecektir. İnsanlığın saadeti nefret ve inkar değil, sevgi ve imandır. Saadet olacak sevgi; ebedî olanıdır. Bunu alacağımız tek kaynak, Hz. Rasûlullah'dır (a.s). Kendisinden sonra bu ilacın dağıtımını Rabbanî alimler, kamil mürşitler yapmaktadır.

Bu iş nasıl olur? Ebu I-Hasen Ali en-Nedvî, bunu şöyle anlatıyor:

"Şüphesiz, ihsan ve batınî fıkıh mertebesine ulaşmış, tezkiye edilmiş nefis sahibi kamil mürşitler olmasaydı, müslümanlar, iman ve ruh bakımından çoktan çöker, zalim ve azgın materyalizm dalgası şu Ümmet-i Muhammed'in imanından kalan kalıntıyı da çoktan yutardı. Kalplerin Allah'la, hayatın ruhla, cemiyetin ahlakla olan irtibat ve ilgisi çoktan zayıflardı. Samimiyet ve hasbilik hepten kaybolurdu. Batınî hastalıklar iyice yayılır, kalp

¹⁰² Azap 33/ 45-47.

¹⁰³ Enfal 8/ 33.

ve nefisler onulmaz hastalıklara yakalanır, doktor da bulunamazdı. insanlar dünyaya dört elle sarılır, ilim erbabı makam, mansıp ve mal için yarış eder, tamah ve ihtiras gözlerini çoktan bürürdü.

Evet, onlar olmasaydı, peygamberlerin en önemli vazifelerinden biri olan kalbin manevi kirlere arındırılması, nefis terbiyesi, ihsan ve batını fıkha davet vazifesi duraklar, işlemez hâle gelirdi.

CEMİYET NASIL ISLAH EDİLİR?

Hız. Peygamber'in (s.a.v) sohbet halkasında terbiye gören ve nübüvvet nuruyla tertemiz olan Aşhab-ı Kiram'dan hemen sonra, kalplerde dünyaya bir meyil başladı. Hilafet, belli bir zamandan sonra, temel fonksiyonunu göremez, asıl hedefini gözetemez oldu. Eğer Allahu Teala'nın, bu dini koruma garantisinin bir tezahürü olarak ümmetin içinden çıkarttığı Rabbanî alimler olmasaydı, gerçekten iş bitmiş, dinî anlayış kalplerden silinmiş, felaketin tam içine girilmiş olurdu. Ancak, ekseriyet hedefini yitirmişken, gözünü ve gönlünü haktan ayırmayan Allah dostları, Peygamber mirasını canla, başla, aşkla korudular, ümmete manevî hayat vesilesi oldular. Tasavvuf ve tarikat ismiyle kurdukları takva mekteplerinde iman, ihsan, ihlas, edep, zikir, cihat, cömertlik gibi ahlak-ı hamide derslerini okutarak, kalpleri ıslah, cemiyeti ihya ettiler. Bu Rabbanî alimlerin icraatını Seyyid Ebu l-Hasan en-Nedvî'den (rah) dinleyelim:

"Kamil mürşitler insanlardan tevhid, ihlas, sünnete sarılma, günahlardan tövbe, Allah'a itaat ve Rasûlüne tabi olma gibi güzel ameller için bey'at alıyor, intisap yapıyordu. Bey'at ve intisap edenlerden bunlara uyulması isteniyordu. Kamil mürşitler, kendilerine bey'at edenlere, her türlü kötü işlerden, bozuk ahlaktan, zulümden ve katı kalplilikten kaçınmalarını tavsiye ediyorlardı. Ayrıca onları, iyi ahlakla ahlaklanmaya, kibir, haset, kin, zulüm ve makam sevgisi gibi kötü huylardan uzaklaşmaya, nefsin ıslahına ve tezkiyesine teşvik ediyorlardı. Allah'ın kullarına nasihat etmeyi, herkese iyi muamelede bulunmayı, elindeki rızka kanaat etmeyi, başkasını nefesine tercih edip kardeşini kendisinden önce düşünmeyi öğretiyorlardı. Bu işler mürşitle mürit arasındaki intisabın bereketiyle oluyordu. Mürşitler bunun yanında, diğer insanlara da devamlı vaaz ve nasihat ediyorlardı.

Kamil mürşitlerin ahlak ve ihlaslarının, talim ve terbiyelerinin, sohbet ve meclislerinin toplum ve hayat üzerinde ne derece tesirli olduğunu görmek için bu babda bize ışık tutacak bazı tarihî örneklerle ve ıslah şekillerine bir göz atalım:¹⁰⁴

YENİDEN DİNE YÖNELİŞ

Moğollar, İslam alemine çekirge sürüsü gibi saldırmışlardı. Abbasi Devleti'nin zayıflayıp hükümsüz kalmasından faydalanarak, o zamanın İslam Devleti olan Harezmsah Devletini de istila edip, her tarafa dehşet ve korku salmışlardı. Bu durum karşısında bütün İslam alemini öldürücü bir ümitsizlik bulutu kapladı. Artık halkta Moğolları mağlup etmenin imkansız olduğu kanaati uyandı. O kadar ki: 'Moğollar yenildi, bozguna uğradı denilirse inanmal' sözü, darb-ı mesel gibi dilden dile dolaşmaya başladı. İşte o zaman meydanda bazı Allah dostları, kalp ehli veliler belirdi. Bu durumlar, onları ümitsizliğe itmemişti. Onlar, ümit ve inançla vazife ve cihatlarına devam ettiler. Neticede onların vasıtasıyla bazı Moğol hanları İslam Dini'ni kabul etti ve insanlar grup grup İslam'ın aydınlık dairesine girdi.

Hindistan'da (Celaledin) Ekber Şah hükümeti açıkça dinsizliğe sapmıştı. İslam dinine ait ne varsa hepsini bütün güç ve imkanlarıyla yok etmek istiyordu. O zaman Ekber Şah Hindistan'ın en büyük ve en güçlü me-liklerindendi. Çevresinde, onu bu zulüm ve haksız işlerinde destekleyen son derece kabiliyetli ve zeki bir grubu vardı. Görünürde devletin zeval bulacağına dair hiçbir belirti yoktu. Diğer taraftan onun hızını kesip, ateşini söndürecek hiçbir hareket de mevcut değildi. İlim, mantık ve mevcut şartlar, iyiye doğru sevindirici bir değişikliğin olmayacağını gösteriyordu.

İşte böyle bir zamanda Cenab-ı Hak, kullarından birini ıslah ve yenileme işine hazırladı. Bu Allah dostu, tek başına hikmet ve öğüt ile kaleyi içten fethetmek üzere sancağı açtı. İman ve yakın gücüyle, azim ve tevekkülle, ruhaniyet ve ihlasla gayesine doğru adım adım ilerledi. Neticede Moğol tahtına oturan her hükümdar bir öncekinden daha iyi olmaya başladı. Sonunda bu tahta, İslam devletlerinin tarihinde eşine az rastlanan müslüman, salih, dinî gayret sahibi, faziletli Evrengzip Han oturdu. Bu sessiz ve gürültüsüz değişimin lideri Nakşî Müceddidiyye Tarikatının Şeyhi Ahmed Serhendî İmam Rabbanî k.s. idi.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Ebu'l-Hasen en-Nedvî, a.g.e, 111

¹⁰⁵ Ebu'l-Hasen Ali en-Nedvî, Gerçek Tasavvuf, 133-135

TÖVBE VE TAKVAYA SARILMA

"Büyük Şeyh Ahmed Serhendî İmam Rabbanî'nin oğlu Muhammed Masum'a, dokuz yüz bin insan bey'at etmiş, onun vasıtasıyla Allah'a tövbe ve yönelişte bulunmuştur. Muhammed Masum (k.s), Allah'a davet ve insanları irşat etmek, onların manevi terbiyesini gerçekleştirmek için, kendisinden sonra halife olarak yedi bin (7000) kişi bırakmıştır.

Büyük İslahatçı Seyyid Ahmed eş-Şehid'e (vef: hicrî.1246) gösterilen alaka ve bağlılık ise eşine az rastlanan cinstendi. Uğradığı her yerin ahalisinden büyük bir kısmı kendisine bey'at ederek onun vasıtasıyla Allah'a tövbe ile hallerini ıslah etmişti.¹⁰⁶

O kadar ki, Baneres'deki eski ünlü darphaneyi İngilizler hastahane hâline getirmişlerdi. Hastanede elli-altmış müslüman hasta vardı. Bunlar Seyyid Ahmed Hz.lerine adam gönderip: "Bizim oraya gelmemiz imkansız, bizler mazeretli hasta insanlarız. Ama siz Allah için buraya lütfedip gelerseniz, biz de bey'at ederiz" dileğinde bulundular. Seyyid Ahmed Hz.leri, bir kaç adamıyla giderek bu adamlardan bey'at aldı.¹⁰⁷

Üstad Seyyid Ahmed, Kalküta'da iki ay ikamet etti. Günde, bey'at edenlerin sayısı binden az değildi. Bey'at gece yarısına kadar devam ederdi. Kalabalıktan tek tek bey'at etmek mümkün olmadığı için, ortaya yedi-sekiz parça sarık bezi uzatır, insanlar ona tutunup tövbe ve istiğfar eder, Üstadın şahitliğinde Allah'a itaate söz verirlerdi. Bu hâl, gün boyunca on yedi veya on sekiz kere tekrar ederdi.¹⁰⁸

Geceleri bey'at için gelen kadınların akını oluyordu. Misafir kaldığı köşkün kadınlar bölümünde olan oda üçyüz, dört yüz kadınla doluyordu. Kadınlar sırayla Seyyid Ahmed Hz.lerinin kapısına geliyorlardı. Hazret, iki-üç sarık bezini onlara doğru uzatarak; bunlara yapışınız diyor, onlar yapışınca, bey'at sözlerini söylettiriyordu. Sonra oda boşaltılıyor, diğer kadınlar odaya alınıyor, böylece bey'at ve tövbe devam ediyordu. Her gece sekiz on kere bu oda kadınlarla dolup taşıyordu.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Ebu'l Hasen en-Nedvi, Gerçek Tasavvuf, 110

¹⁰⁷ Ebu'l-Hasen en-Nedvi, İslam Önderleri Tarihi, (Terc: Yusuf Karaca), VI, 392-393

¹⁰⁸ Ebu'l-Hasen en-Nedvi, Gerçek Tasavvuf, 110-111; İslam Önderleri Tarihi, VI, 930

¹⁰⁹ Ebu'l-Hasen en-Nedvi, İslam Önderleri Tarihi, VI., 430

Pek çok insan her gün Seyyid Ahmed Hz.lerinin yüzüne karşı:

-Efendim, biz isimden ibaret müslümanlarız, İslam hakkında doğru-dürüst hiçbir şey bilmiyorduk. İslam'ın ne olduğunu bugün sizin ağzınızdan duyduk ve sanki biz bugün müslüman olduk!" diyorlardı.

Bilgisi az olan insanlar, kendi aralarında:

-Kıyametten önce beklenen İmam Mehdi işte budur, diyorlardı. Bu sözü işiten alimler onlara:

-Böyle demeyiniz, ancak, işte bu zat Allah'ın Peygamberi'nin (s.a.v) vekilidir deyiniz, diye kendilerini uyarıyorlardı.

Esnaf, tüccar, erkek-kadın bütün halk Seyyid Ahmed Hz.lerine bey'ata koştular. Kalküta'da şarap satan dükkanların, meyhanelerin hâli öyle oldu ki, bir anda şarap satışı durdu. Bu işin ticaretini yapan kişiler İngiliz yetkiliye giderek:

-Dükkanlarımız kapandı. Bizler boş yere gelir vergisi ödüyoruz. Kafilesiyle birlikte büyük bir zat bu şehre geldiği günden beri şehrin ve etrafındaki köylerin bütün müslümanları ona mürit oldular. Her gün mürit olmaya da devam ediyorlar. Onlar, sarhoş eden herşeye tövbe etmişlerdir. Artık hiçbiri bizim dükkanlarımızın yanına bile uğramıyorlar, diye şikayet ettiler.¹¹⁰

HAYIR VE FAZİLETLERE KOŞMA

Kamil mürşitlerin sayesinde, Delhi'de nasıl bir dindarlık meydana geldiğini ve halkın Allah yoluna ne derece yöneldiğini, o dönemi ve günleri gören meşhur Hindistan tarihçisi Kadı Ziauddin Bârânî'nin kaleminden dinleyelim. Bu tarihçi, Sultan Alaaddin Hılcî'nin dönemini anlatırken şunları yazmıştır:

"Sultan Alaaddin dönemi şeyhlerinden Şeyhülislam Seyyid Nizameddin, Şeyhülislam Alaaddin ve Şeyhülislam Rükneddin tasavvuf postunda oturuyordu. Bütün bir dünya onların mübarek nefesi ile can buldu ve pek çok insan bey'at için onların eline sarıldı. Onlar sayesinde günahkarlar tövbe etti. Çirkin işlerle uğraşan binlerce namazsız niyazsız kimseler bu kötü hareketlerinden vazgeçtiler. Devamlı olarak namaza başladılar. Bü-

¹¹⁰ Ebu'l-Hasen en-Nedvî, a.g.e, VI, 432-434.

tün sevgileriyle dinî faaliyetlere yöneldiler, ibadetlere yapıştılar. Böylece tövbeleri sağlam, halleri güzel oldu.

İnsanlar, bu mürşitlerin güzel ahlakını ve onların dünyevî menfaatlerden, devlet ve servet sahiplerinden uzak duruşlarını gördükçe, kalblerinden bütün dünya hırsı ve sevgisi silindi. Nafile ibadetlerin, zikir halkalarının bereketinden ve değişik ibadet türlerini düzenli şekilde yapmalarından dolayı müritlerin gönlünde manevî haz ve duygular uyanmaya başladı.

Bu büyük zatların ibadetleri ve güzel davranışları sayesinde, insanların davranışlarında doğruluk, dürüstlük meydana geldi. Onların güzel ahlaklarını, mücahede ve terbiye yolundaki gayretlerini görmek sûretiyle Allah ehli insanların gönlünde kötü huylarını değiştirme arzusu doğdu. O büyüklerin sevgisinin, muhabbetinin ve ahlakının tesiri ile Allahu Teala'nın feyz ve rahmet yağmuru dünyaya inmeye başladı. Gökten inen felaketlerin kapısı kapandı ve onların devrindeki insanlar kıtlık ve veba gibi umumi felaketlere yakalanmadı. Onların ihlaslı ve ilahi aşk içinde ibadet edişleri sayesinde, en büyük fitne olan Moğol fitnesi öyle söndü ve bütün çirkin işler o kadar silinip yok oldu ki, daha fazlası olamazdı.

Bütün bunları, o üç büyük zatın varlığı sayesinde o devrin insanları gözleriyle gördüler. O yüce zatlar, İslam dininin yücelmesi için bir vasıta oldular. Dini hayatın kazandığı parlaklık ve halk tarafından gösterilen ilgi ise son derece ileri bir seviyeye ulaştı.

O dönemde Şeyhülislam Nizameddin Hazretleri, bey'at kapısını, tarikata intisap etme yolunu herkese açmıştı. Günahkarlara hırka giydiriyor, tövbe ettiriyor, kendilerini müritliğe kabul ediyordu. Fakir-zengin, idareci-halk, alim-cahil, asil-avam, şehirli-köylü, gazi-mücahit, köle-hür, herkese günahlardan tövbe etmeyi, temiz bir hayat yaşamayı öğretiyordu.

Bütün bu insanlar kendilerini şeyhin müridi kabul ettiklerinden dolayı, pek çok günahlardan uzak duruyorlardı. Eğer müritlerden biri bir hata yapar yada küçük bir günah işlerse, yeniden şeyhe bey'at ediyor ve günahından tövbe ederek bir daha o günahı işlememek için söz veriyordu.

Şeyhe mürit olmanın kazandırdığı edep ve haya duygusu, pek çok insanı iç ve dış kötülüklerden men ediyordu. Genellikle halk şeyhe uymak için ve ona olan saygılarından dolayı kendilerini çokça ibadet etmeye veriyorlardı. Kadın-erkek, yaşlı-genç, halk-esnaf, hizmetçi-işçi, hepsi, namaz kılıyor ve müritlerin çoğu kuşluk namazlarını dahi kaçırmıyorlardı.

Hayır sahibi bazı kişiler, Delhi'den Gıyaspur'a kadar bazı dinlenme yerleri üzerinde barınaklar kuruyorlar, ağaç dallarından, yapraklardan örülen gölgelikler yapıyorlar ve su kuyuları kazıyorlardı. Dinlenme yerlerine su ile doldurulmuş ibrikler, topraktan yapılmış testiler koyuyorlar, hasırlar, kilimler seriyorlar, her barınağa ve her gölgeliğe bir bakıcı ve bir de hizmetçi tayin ediyorlardı. Müritler, tövbe eden iyi kimselere şeyhin kapısına kadar gidiş gelişlerinde, abdest alacakları ve namaz kılacakları anlarda sıkıntı olmasın diye bu düzenlemeleri yapıyorlardı. Buralarda namaz kılanların büyük kalabalıklar teşkil ettikleri görülüyordu.

İnsanlar arasında günah işleme oranı iyice azalmıştı.

Pek çok insan, birbiri ile yarışarcasına kuşluk, evvabin, teheccüt namazları kılıyorlardı. Bu namazlarda daha çok sûre ve ayet okunmasında, bu nafile namazların hakkıyla eda edilmesinde, daha fazla nafile namaz kılınmasında yarış ediyorlardı.

Pek çok yeni mürit Gıyaspur'a gelip giderken eski müritlerden, şeyhin güzel hal ve ibadetlerini merak ediyorlardı. Şeyh gece teheccüt namazını kaç rekat kılıyor, her rekatta ne okuyor, yatsı namazından sonra Hz. Peygambere ne kadar salat-ü selam getiriyor, diğer mürşitler gece ve gündüz ne kadar salat u selam okuyor? diye sorup öğreniyorlardı. Yeni müritler şeyhin eski müritlerinden bu türden bilgiler edinip, oruç, nafile ibadet ve az yeme konusunda onlara uymaya çalışıyorlardı.

O güzel devirde, pek çok insanda Kur'an ezberleme zevki meydana gelmişti. Yeni müritler şeyhin eski müritlerinin sohbetinde bulunurlardı. Eski müritlerin bütün uğraşları, ibadet ve taat etmek, insanlara iman, ahlak ve edep kitapları okumak, mürşitlerin güzel karakterlerini ve onların hareket tarzlarını anlatmaktı. Dünya ve dünya ehline ait sözler, onların ağzından çıkmıyordu. Dünyaya düşkün birinin evine yüzlerini bile çevirmiyorlardı. Dünya ve dünya ehlinin konu edildiği hikayeleri dinlemiyorlar, onu ayıp ve günah kabul ediyorlardı.

O mübarek devirde nafile ibadet yapma sevgisi o noktaya ulaşmıştı ki, padişah sarayında pek çok devlet adamı, kuşluk namazı kılıyorlar, hicrî aylarda tutulan nafile oruçları hiç aksatmıyorlardı.

Her yerde Allah için sohbet ve muhabbet yayılmıştı. Bir ay veya yirmi gün arayla salih ve iyi kimselerin toplantı yapmadığı, dervişlerin ilahi

dinlemek için toplanmadıkları, birlikte zikir yapıp gözyaşı dökmedikleri mahalle yoktu.

Şeyhin birkaç müridi mescitlerde, evlerde teravih namazları kıldırırken, Kur'an'ı hatmederlerdi. Durumlarını düzeltip iyi hâl sahibi olmuş kimseler ise, ramazan'da, cuma ve mübarek gecelerde uyumazlar, sabahlara kadar ibadet ederlerdi.

Şeyhin müritlerinden üst derecede olanları, sene boyunca gecenin üçte birini veya üçte ikisini teheccüt ve gece namazı kılarak geçirirlerdi. Bazıları da, yatsı namazının abdesti ile sabah namazını kılar, bütün bir geceyi ibadet, taat, zikir ve tefekkürle geçirirdi. Uykuları azdı. Gündüz birkaç saat uyuyarak yetiniyorlardı.

Şeyhin müritlerinden, benim de bildiğim birkaç adam vardı ki, şeyhin feyizli nazarıyla, keşif ve keramet sahibi olmuşlardı.

Şeyhin mübarek varlığı, onun feyizli nefesleri, kabul edilen duaları sebebiyle, bu ülkenin müslümanlarının çoğunluğu ibadete ve günahlardan arınmış tertemiz bir hayata yönelerek şeyhe mürit olmaya özendiler. Sultan Alaaddin, bütün ev halkıyla birlikte şeyhe bağlandı, ona inandı. Böylece her kesimden insan, hak ve hayır yoluna yöneldi, kalpler iyiliği benimsedi.

Sultan Alaaddin devrinin son birkaç yılında pek çok insanın dilinden şarap, kumar, zina ve çeşitli günahlarla ilgili sözler hiç çıkmadı. Büyük günahlar insanlar nazarında kafirlik gibi kötü kabul edilmeye başlandı. Müslümanlar birbirlerinden utandıklarından dolayı açıktan faizciliğe, irtikapçılığa yanaşamadılar. Esnaf arasında yalan söyleme, hile yapma, eksik tartma ve karışık mal satma alışkanlıkları kalktı.

İLME VE SÜNNETLERE YÖNELİŞ

Şeyhin hizmetinde bulunan pek çok talebe ve yüksek seviyedeki insanlar, tarikat hükümlerini anlatan tasavvuf kitaplarını okumaya yönelmişti. Kutu'l-Kulûb, İhyau Ulumi'd-Din, Avarif, Keşfu'l-Mahcub, Taarruf Şerhi, Kuşeyrî Risalesi, Mirsadu'l-İbâd, Aynu'l-Kudat, Mektubat gibi kitapların pek çok alıcısı bulunuyordu. İnsanlar kitapçılardan daha çok tarikat edeplerini ve hakikat ilimlerini işleyen kitapları istiyorlardı. Dervişlerin çokça sattın almasından dolayı ibrik ve deri leğenlerin kıymeti artmıştı.

Özetle şunu söylemek mümkündür: Allahu Teala, Şeyh Seyyid Nizamaddin Evliya (rah) ile o dönemi ihya etti. Diğer veliler de bulundukları yerlerin ihyasına vesile oldular. Bu büyükler, kendilerinden önceki asırlarda irşat ve ihya önderi olan Şeyh Cüneyd-i Bağdadî, Şeyh Beyazid-i Bis-tamî gibi birer irşat kutbu idiler."¹¹¹

CEMİYETİN TEŞEKKÜLÜNE HİZMET

Tarih incelenirse görülecektir ki, İslam toplumunda cemiyetin şekillenmesinde maneviyat büyüklerinin mühim hizmetleri olmuştur. Çünkü, İslam toplumunda insan her şeyden önce gelir. Kainat insan için kurulmuştur. İnsan da büyük emaneti taşımak için vardır. Bu büyük emanet, Yüce Yaraticının dostluğudur.

İslam coğrafyasında büyük hizmetler veren Osmanlı devleti, kuruluş aşamasında insanı merkeze koymuş ve bu işin başına maneviyat önderleri kamil mürşitleri getirmişti. Bütün sultanlar, Allah dostları ile sohbetle bulunmuş, onlara meclisinde baş köşeyi ayırmış ve ayrıca bu mürşidin feyiz halkasına girip manevi terbiye almıştır.

Orduların girmedığı nice beldeler, velîler ordusunun aşk ve ihlası, vaz ve irşadı ile hiç kan dökülmeden, sırf muhabbet ve güzel ahlakla fethe-dilmiş, pek çok gayr-i müslim müslüman olmuş, Rabbini tanımış, ebedi kurtuluş yoluna girmiştir.

Mevlevî, Kadirî, Nakşî, Rufaî, Halvetî, Sühreverdî ve benzeri irfan mektepleri ve bu yolun büyükleri, müslümanların iftihar kaynağı olmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v) rahmet ahlakı onlarla temsil edilmiştir. Allah dostlarının ibretli menkıbeleri ve güzel halleri tarihi süslemiştir. Onlar, örnek şahsiyetler olarak, Allah adına kurulan her meclisin konusu ve misk kokusu olmuşlardır.

Osmanlı Beyliği kurulurken, Anadolu'daki Ahî, Bâbâî ve Mevlevî'ler, siyasî, içtimaî ve iktisadî alanda önemli rol oynamışlardır. Bilhassa tarikat mensubu olup Alp-erenler ismiyle anılan gazilere önem verilmiş ve bunlar için zaviyeler yaptırılmıştır. Osmanlı devletinin temel harcında Ahîlerin ve Ahî reislerinin katkıları büyük olmuştur.¹¹²

¹¹¹ Ebu'l-Hasen en-Nedvî, İslam Önderleri Tarihi, III, 170-175.

¹¹² Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, 302

Meşhur Selçuklu veziri Nizamülmülk, sultan Melikşah'a bu irfan ve fazilet ordusunu şöyle takdim ediyordu:

"Ey İslam aleminin sultanı! Ben sana öyle bir manevî ordu vücuda getirdim ki, onların duaları Arş'a ve Allah'a yükselir. Halbuki senin harp için yetiştirdiğin askerlerinin okları bir milden öteye geçmez!"¹¹³

Yaşadığımız asırda ise insan unutulup eşya baş üstüne konmuştur. İnsanı terbiye etmeden cemiyeti huzura kavuşturmak mümkün değildir. Bunun için gerçek maneviyat mimarlarına her zaman ve mekânda büyük ihtiyaç vardır.

GÜZEL AHLAKİ TEMSİL

Şehbenderzâde Ahmed Hilmi (rah.), İslam aleminin gülü olan kamil mürşitleri şöyle tanıtır:

"Evvela irşat postuna oturan ulu kişiler, güzel ahlakla sıfatlanmış olur. Gerçi onlar, meyveli ağaçların taşlandığı gibi daima bu yola yabancıların sövmelerine ve cahillerin düşmanlıklarına hedef olurlar. Fakat bu büyüklerin hâli biraz incelense, haklarında söylenen her şeyin bir iftira ve kasıt olduğu derhal meydana çıkar.

Kamil mürşitler mevki, makam ve ikbal düşkünü olmazlar. Dervişlerini miskinlik, zahirî fakirlik ve hakirliğe sevk etmezler. Onlar her türlü elem ve kederleri teselliye daima hazırırlar. Onların hallerinde denge ve meşreplerinde son derece bir olgunluk vardır.

Bu büyükler, malayanî (boş, anlamsız ve yararsız şeyler) ile asla vakit geçirmezler. Gece gündüz muhiblerinin ahlakının ıslahına ve vuslat yolunda ilerlemelerine himmet ve gayret ederler.

Onların yüzleri nuranî, sözleri Rahmanî olur. İnsan elinde olmayarak, pervane muma nasıl atılırsa, onlara öylece çekilir, kalp ve gönül kendilerine bağlanır.

Onlarla beraber olanlar, kendilerindeki manevî ve hakikî hayatlarının varlığını ve kuvvetini hissederler.

¹¹³ Bkz: Osman Turan, Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, 178

Onlar, her nereyi mesken edinseler, civarlarında ilahi bir neşe, zevk, tevhîd ve sevgi hissedilir. Öyle bir halde ki, oranın çocukları bile oyunlarını zikir ve tevhîd şeklinde icrâ ederler.

Onlarda cehalet ve kabalık gibi, çirkin görülen ve beğenilmeyen vasıflar bulunmaz. İnce, kibar, yumuşak ve özel davranışlı olurlar.

Onlar, güçlük ve müşkülleri kolayca çözerler. Kin, düşmanlık ve garaz gibi nefsin çirkin vasıflarından temizlenmiş bulunurlar. Halkın ayıplanacak hallerini yüzlerine vurmazlar. Kusurları düzeltmek ve iyileştirmek için söyleseler bile, mürşide ve babaya yakışır bir sûrette davranırlar.

Seyr u sulûke başlattıkları salıklarına karşı riya, yalan ve yaltaklanma gibi basit işlere asla tenezzül etmezler."¹¹⁴

Allah dostları, kendilerini sevenlerin sevgisine asla ihanet etmezler. Onlar sevdiklerini Allah için severler. Sevdiklerini daima cennet yoluna sevk ederler. Terbiyelerine girip arkalarından gidenleri edepli, sevimli, gayretli, mert, cömert ve herkese rahmet bir insan hâline getirir; onlarla cemiyyeti cennete çevirirler. Yeter ki kendilerini sevenlerin niyeti Allah olsun.

ASRIMIZDAKİ GÖNÜL SULTANLARINDAN BİR ÖRNEK

(Seyyid Muhammed Raşid k.s. Vef: 1993)

Bu gün birisi kalkıp tabîi olarak şunları sorabilir:

"Yukarıdan beri anlatılanlar gerçekten güzel şeyler, fakat onlar tarihte kaldı. Bu zamanda böyle bir irşat ve öyle bir mürşit var mıdır? Gerçekten Yüce Allah'ı her şeye tercih etmiş Allah dostları, peygamber aşıkları mevcut mudur? Her şeyi para, menfaat ve rahatlık üzere kurulmuş, bütün derdi şehvet ve şöhret olmuş günümüz insanını bu halden kurtarmak mümkün müdür?

Evet Altı üstü milyonlarca evliya ve şehidi saklayan bu topraklardan Yüce Allah'ın rahmeti çekilmemiştir. Hz. Muhammed (s.a.v) Efendimiz ile insanlığa ikram edilen bereket, sevgi ve nur gönüllerde kaynamaya devam etmektedir. Bu sevgi ve rahmetin kalplere intikal etmesine vesile edilen rabbani alimler, kamil-mükemmil mürşitler memleketimizde, aramızda,

¹¹⁴ Mehmet Ali Aynî, Tasavvuf Tarihi, 265

yanımızda yaşamaktadırlar. Onların sayılarını ve vesile oldukları irşadı ancak Allahu Teala bilir.

Ancak biz burada, ülkemizde pek çok insanın ve ilahî bir lütufla bizim de şahidi olduğumuz bir örneği kısaca tanıtmaya çalışacağız.

Bu zat, Hz. Rasûlullah (s.a.v) Efendimizin pâk neslinden ve kamil-mükemmil varislerinden, bütün ümmetin kıymeti, rahmet vesilesi, merhum Seyyid Muhammed Raşit'tir (k.s). Kendileri, Seyyid Ahmed Şehid (k.s) gibi, ümmetin Allah'a yönelme ve tövbe vesilesi idi. Her gün elinde yüzlerce, bazen binlerce insan Allah'a tövbe edip, hak yolda yürüyeceklerine dair söz veriyorlardı. Bu, bir hafta, bir ay, bir senelik bir iş değil, Hazretin bütün hayatı boyunca (yaklaşık yirmi iki senelik irşat süresince) devam etmişti.

Hazret, kalabalıklara tek tek tövbeye vakit bulamadığı için; iki elini uzatarak sığabildiği kadar insanlarla gruplar hâlinde tövbe edip bey'at veriyordu. İnsanlar grup grup, önüne diz çökerek, onun söylediği tövbe sözlerini tekrarlıyor, sonra da bu sözlü tövbeyi sünnet-i seniyyede tarif edildiği gibi, abdest ve gusl abdesti alarak kılacağı iki rekat tövbe namazı ile sağlamlaştırıyordu. Daha sonra bu insanlar, usulü dairesinde Rablerini zikretmeyi ve benzeri amelleri öğrenip, müşidinden görerek, ehlinden veya kitabından öğrenerek, sünnet-i seniyye dairesinde, ihlas ve tevazu içinde dinini yaşamaya çalışıyordu.

Seyyid Muhammed Raşid (k.s), mekan olarak Adıyaman'ın Kahta kazasının Menzil köyünde ikamet ederdi. İrşat okulu oradaydı. Burası şehirlerden uzak bir belde olmasına rağmen, Allah'ın rahmeti ve yardımı, Rasûlullah'ın (a.s) sevgi ve feyzi insanları o kapıya sevk ediyordu. Köy, kalabalık şehir gibi devamlı şen ve hareketli idi. Görünürde insanları oraya çekecek maddi bir cüzibe yoktu. Sadece Türkiye'den değil, diğer İslam ülkelerinden, hatta Avrupa'dan gelip, intisap eden erkek ve kadınlar oluyordu.

Hazret, Allah Tealâ'nın, kıyamete kadar açık tuttuğu tövbe kapısından kim gelirse, onunla Allah'a tövbe ediyor, tövbe ettiriyordu. Amir-memur, patron-işçi alim-cahil, erkek-kadın, genç-ihtiyar, her gelen tövbe ve intisap ediyordu. Kılık-kıyafete, saç-başa değil, zahiren de olsa tövbe niyetine bakıyor, tövbe için herkese el uzatıyordu.

İnsanların ona teveccühünü ve gruplar halinde tövbe edişini, daha güzel yaşamak için dine yönelişini görenler; Nasr sûresindeki ilahi rahmet, destek ve fethin ne manaya geldiğini canlı örneğinden anlayabilirdi. Çünkü, ortada Allah'ın yardımı ve rahmetiyle desteklediği büyük bir manevi fetih vardı. Kalpler kolayca açılıyordu. İnsanlar sevgi ile İslam'a, nura, edebe, ibadete koşuyordu. Gençler ve ihtiyarlar samimiyetle tövbe edip Allah'a yöneliyordu. Nefis ve şeytanlara rağmen insanlar Allah diyor, ibadeti seviyor, namaza koşuyor, zikre sarılıyor, birbirini seviyor, kucaklaşıyor ve hayatı paylaşıyordu. Eğer Yüce Allah'ın rahmeti, sevgisi ve desteği olmasa, bu kalpleri hangi kuvvet bir araya getirebilirdi. Evliyanın himmeti, Yüce Allah'ın rahmetidir. Sebepler aleminde Yüce Allah velisini seçmiş, onu dostluğu ile şereflendirmiştir. Sonra ona kulların gönlüne girip oraya sevgi tohumlarını ekme, onu feyizle filizlendirme, zikirle besleme, edeple süsleme ve böylece ilahi tecellilere hazırlama vazifesi vermiştir. O, kendisi görünmeyen fakat tezahürü apaçık orta olan ilahi rahmet olmasa, ne kimse velinin meclisine koşabilir, ne de o Can bu yükü taşıyabilirdi. Bu büyük nimete karşı, velinin yaptığı tek şey, tevazu, şükür, zikir, tövbe, tesbih ve hizmetti.

Kadınların tövbe alış, Rasûlullah (a.s) Efendimizin kadınlardan bey'at alış şekline ve sünnetine uygun biçimde yapılıyordu. Bunun için tövbe, bir perde veya kapı arkasından sözlü olarak yapılıyordu. Bu iş daha ziyade, tövbe telkini ve tarifi için görevli kadın vekiller tarafından yerine getiriliyordu.

İsteyenlere, kalplerin gıdası ve şifası olan zikrullah, gizli zikir usulünce tarif ediliyordu.

Tövbe için hiçbir ön şart koşulmuyordu. Kafir de gelse, ilgileniliyor, imanla birlikte tövbe telkin ediliyordu. Muhammed Raşid Hz.leri, Mevlana Celaleddin Rûmi (k.s) gibi, herkesi Allah'ın kapısına, Nur Ceddi Hz. Rasûlullah'ın (a.s) yoluna, bu yolda olanları da daha çok ihlas ve takvaya çağırıyordu.

Akılları hayrette bırakacak bir şey, Hazretin irşat şekliydi. O, bu davetini ve irşadını sözlü olarak değil, manevi nazar, güzel hâl ve bizce fark edilemeyen ilahî bir çekimle yapıyordu. Onun zahirî görüntüsü, üzerinde bulunan ilahî heybet, yaşadığı hâl ve hayat, Allah adına bütün meramını

anlatmaya yetiyordu. Onun bu durumu Allahu Teala'ya yönelmiş kalbleri ilahî sevgiyle doldurmaya kafi geliyordu. Bu hâl ve sıfatlar, Hz. Rasûlullah'ın (a.s) bir mirasıydı. Gerçekten Rasûlullah Efendimiz (s.a.v), ashabını, o emsali bulunmaz nurlu nazarları ile terbiye ve terakki ettiriyor, nazarlarına aldığı müminleri marifetullah fezasında yükseltiyordu. Kamil mürşitlerin en belirgin özelliği; Hz. Rasûlullah'tan (a.s) veraset yoluyla aldıkları bu sıfatla, müritlerini terbiye etmeleriydi.

Seyyid Muhammed Raşid Hazretlerinin üzerinde bütün velilik özellikleri mevcuttu. Kendisini gören bir mümin, şu hadislerin ne manaya geldiğini kolayca anlardı.

*"Sizin en hayırlılarınız, görüldüklerinde Allah'ı hatırlatan kimselerdir."*¹¹⁵

*"İnsanların bazıları zikrullahın anahtarıdır; görüldüklerinde Allah'ı hatırlatırlar."*¹¹⁶

*"Allah'ın velileri, görüldüklerinde Allah'ı hatırlatan kimselerdir."*¹¹⁷

*"Allahu Teala buyurur ki: Şüphesiz kullarım içinde benim velilerim ve halk içinden seçtiğim dostlarım öyle kimselerdir ki, zatım zikredilince onlar hatırlanır, onlar hatırlanınca da ben zikredilirim."*¹¹⁸

Tövbe ve intisap kapısını herkese, her kesime açık tutması, onun Hz. Peygamber'in meşrebinde gittiğini gösteriyordu. Hem iman noktasında yıkım içinde olan Ümmet-i Muhammed'in beklemeye zamanı yoktu. Son asrın manevi büyükleri bu felaketi görmüşler ve: önce iman, sonra ıslah, peşinden takva ve devamında ihsan hâli gelir, demişlerdi.

Hz. Peygamber'in (s.a.v), mümin-kafir herkese rahmet olarak gönderildiği gibi; O'na tam varis olan mürşitler de, ocağını, kucağını Allah'ın bütün kullarına açmakta, onlara, hayatında bir kere de olsa, yaratanını hatırlatıp: Ya Rabbi! Ben pişmanım, tövbesini yaptırmaktadır.

¹¹⁵ Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliya, I, 6; Beyhakî, Şuabu'l-İman, No:11108; Suyutî, el-Camiu's-Sağîr, No: 3986, İbnu Ebi'd-Dünya, Kitabü'l-Evliya, 39.

¹¹⁶ Taberî, Camiu'l-Beyan, VII, 131; İbnu Ebi'd-Dünya, Kitabü'l-Evliya, 47; Tabaranî, el-Ke-bîr, X, 205; Suyutî el-Camiu's-Sağîr, No: 2466.

¹¹⁷ İbnu Mubarek, Kitabu'z-Zühd, No: 217-218; İbnu Ebi'd- Dünya, Kitabu'l-Evliya, 48; İbnu Mace, Zühd, No: 4119; Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensûr, IV, 370-371.

¹¹⁸ Ebu Nuaym, Hilye, I, 6; Ahmed, Müsned, VI, 459; Taberî, Camiu'l-Beyan, VII, 132

Muhammed Raşid Hazretleri'nin umuma tövbe ve intisap ettirip, gelenlerin niyet, durum ve geçmiş hallerini araştırmaması, bazılarınca anlaşılamayıp tenkit edilmişti. Aynı tenkit, Seyyid Hacı Nizameddin Evliya'ya da k.s (vef: 725 hicrî) yapılmıştı. Onun verdiği cevap, insafli insana yetecek nitelikteydi. Hacı Nizameddin Hz.leri durumunu şöyle izah etmiştir:

"Ben neden mürit seçmekte fazla ihtiyatlı ve tedbirli davranmıyorum, onlar üzerinde kesin kanaat etmeye çalışmıyorum, bilir misiniz?

Birinci sebep şudur: Mürit olmak isteyen pek çok kimsenin günahlarından tövbe ettiklerini kesin yolla duyuyorum. Onların cemaatla namaz kıldıklarını, nafile ibadet ve zikirle meşgul olduklarını işitiyorum. Eğer ben de, işin başında bu kimselerin Allah'tan başkasından tamamen kopup kopmadıklarını araştırır ve tamamen Allah'a yönelmiş bir kalple bana gelmelerini şart koşarak intisaplarını buna bağlarsam, çokları gelmeyecek ve bize gelip tövbe ettikten sonra yaptıkları o güzel amellerden de mahrum kalacaklardır.

İkinci sebep de şudur: Bana irşat izni veren mürşidim Feridüddin (k.s), tövbe için gelenin içini, dışını, hâlini, gizlisini, açığını araştırmadan ve benim kalbimde onun tövbesi için kesin bir kanaat uyanmasını da beklemeden, isteyen herkesten biat almam için bana izin vermiştir. Ben, bir müslümanın, büyük bir acizlik, perişanlık ve çaresizlik içinde bana geldiğini ve bütün günahlarından tövbe etmek istediğini görüyorum. Onun bu hususta sadakatini düşünerek biat ve intisabını kabul ediyorum. Özellikle pek çok güvenilir insanlardan bir çok biat ve tövbe edenlerin bu biatından sonra günahlardan vazgeçtiğini duyduğum için yeni gelenlerin de mürit olmalarını kabul ediyorum.¹¹⁹

Seyyid Muhammed Raşid Hz.leri de, bu hususta Seyyid Nizameddin (k.s) gibi davranıyordu. Yaptığı tövbede sadık kalanın ecri Allah'a aittir. Tövbesini bozan, yahut bozduğu ahdini yenilemeyen kimsenin vebali kendine, sonucu nefsidir. Kamil mürşit, Allahu Teala'ya uyararak, herkesin can boğaza dayanma anına kadar samîmi olarak Rabbine dönmesini bekler. Hesap Allahu Teala'ya aittir.

Elinizdeki kitapta anlattığımız velilere ait bütün özellikler, ayet ve hadislerin velîlerde gösterdiği bütün sıfatlar, tarihin şahitliğini yaptığı bütün

¹¹⁹ Ebu l-Hasen en-Nedvi, İslam Önderleri Tarihi, III, 168-169.

ıslah ve irşat çeşitleri, bir yönüyle Seyyid Muhammed Raşid Hz.lerinde tezahür etmişti. Allahu Teala şu Ümmet-i Merhumeye Rasûlünün bu şerefli evladı ile büyük bir ihsanda bulunmuştu.

Allahu Teala'nın açtığı tövbe kapısına koşan aşıklara dönderdi Nur Ceddinin (s.a.v) garip kalmış ümmetine, Ona vekaleten, bereketli ellerini uzatıp tövbeye davetine devam etti. Talebelerine:

"Ya Rabbî! Ben pişmanım. Yapmış olduğum bütün günahlardan Keşke yapmasaydım. İnşallah bir daha ben yapmayacağım." Tövbe sözlerini söyleterek, Yüce Allah'a çağırırdı. 22-10-1993'de bir Cuma günü Yüce Rabbimiz:

"Ey mutmain olmuş nefis (sahibi kulum): Sen Rabbinden razı, Rabbin de senden razı olarak Ona dön. Gel, salih kullarımın arasına katıl. Gir cennetime!" davetiyle, onu huzuruna çağırırdı. O da gönül hoşluğu ile bu davete uydu, aramızdan ayrıldı, Rahman ve Rahim olan Allah'ın rahmetine uçtu, ilahi müjdelere kavuştu. Allah bizleri şefaata kavuştursun.

Burada hemen şunu hatırlatalım: İrşat, Allahu Teala'nın işidir. İman, hidayet, af, rahmet, ilim, irfan, feyiz, nur ve güzel ahlak gibi manevi nimetler O'nun ihsanlarıdır. Bu rahmet ve ihsanlar kullara sunulmaya devam etmektedir. Diğer mürşitlerde olduğu gibi, Allah (c.c), Muhammed Raşid Hz.lerinin yerine, bu vazifeyi görecek, Onun bıraktığı yerden bu hak kervanını yürütecek varisler yaratmıştır. Bu hizmet, kıyamete kadar devam eder. Hizmette önce gelenler sonrakileri destekler. Ahir zaman evliyasının feyzi çok, tasarrufu kuvvetli, ilahi desteği fazla olur. Çünkü ilaç ihtiyaca göre ayarlanır.

Bu devirde kalp hastalıkları çoktur. Nefsin azgınlığı had safhaya ulaşmıştır. İnsan ve cin şeytanları her yanı sarmıştır. Fitne alevlenmiştir. İnsanların gönül kıblesi değişmiştir. Sevgiye ihanet edilmekte, edepli insanlar hor görülmekte, edepsiz insanlar rağbet görmektedir. Bütün bunlara rağmen ümit içinde yaşayacak olanlar güzel ahlaklı insanlardır. Çünkü onlar haklıdır, güzelden yanadır. İlaç ve huzur onlardadır. Bütün insanlık bir gün bunu anlayacaktır. Bu gerçeği dünyada anlayıp tövbe edenler gülecek, fakat uyanmayı ölüme bırakanlar ebediyyen ağlayacaktır.

Her devirde İslam'ı Yüce Allah'ın muradına uygun olarak gerçek hâliyle yaşayan ve bu işte ümmete rehberlik eden alimler bulunur. Kur'an'ın

ve sünnetin korunması böyle olur. Bu Rabbani alimler, kitaplardaki ilahi edepleri önce kalplerine işlerler, sonra hayatlarını onlarla süslerler. Onlar dini yaşayarak anlatır ve yayarlar.

İnsanların çoğu, cemiyetteki bozuk halleri görünce ümitsizliğe düşer, artık dinin bu devirde tam olarak yaşanamayacağını düşünür. Bazıları da bu işi ahir zamanda beklenen imam Mehdi'nin çözeceğini söyler. Acaba, bu beklenti yerinde midir? Dini yaşamak için bütün yollar tıkanı mı? Yüce Allah'ın her devinde koruma garantisi verdiği dini gerçek hâliyle yaşayanlar tükendi mi? Mehdi kimdir? Mehdilik nedir? Bu bölümün sonunda meseleye kısaca değinmeyi uygun görüyoruz.

HER DEVİRDE BEKLENEN KURTARICI MEHDİ

Mehdi, kelime olarak hidayet yolunu gösteren, hak üzere giden, Allah tarafından desteklenen ve hayırlarda muvaffak kılınan kimse demektir. Mehdi, bu ümmetin içinden çıkacak en büyük ıslahatçıdır. Alim, arif, salih bir zattır. Onun gelişi ahir zamanda olacaktır ve kıyametin büyük alametlerindendir.

DİNİ KAYNAKLARIMIZDA MEHDİ

Mehdi'nin çıkması ile ilgili haberler geleceğe ait olduğundan, bu konuda içtihat ve akla değil, Hz. Peygamber'den (s.a.v) sahih yolla gelen haberlere itimat edilir. Bir çok hadis-i şerif Mehdi'den bahsetmiştir.

İlgili hadisler meşhur altı hadis kitapları içinde Ebu Davud, Tirmizi ve İbnu Mace'de Mehdi ismi verilerek zikredilmiştir. Ayrıca, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde, Hakim en-Neysaburi'nin Buhari ve Müslim'in şartlarında derlediği "el-Müstedrek" isimli eserinde, Tabarani'nin Mucemlerinde, Ebu Ya'la'nın Müsned'inde ve diğer hadis kitaplarında yine Mehdi ismiyle geçmiştir.

İmam Ebu Davud, süneninde "Kitabu'l-Mehdi" isminde özel bir bölüm açmıştır. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde, Mehdi ismi kullanılmamıştır fa-

kat halife" ve "imam" tabirleri kullanılarak konuya işaret eden birkaç hadis geçmiştir.¹²⁰

Buhari'de geçen bir hadiste ve Müslim'in rivayet ettiği bir kaç hadiste, Hz. İsa'nın (a.s) inmesi anında müslümanlara imamlık yapan zat ile Hz. İsa (a.s)'ın buluşmasından ve Hz. İsa (a.s)'ın onun arkasında namaz kılmasından bahsedilmektedir.¹²¹

Hadis şerhlerinde bu imamın, geleceği müjdelenen Mehdi olduğu zikredilmiştir.¹²²

İmam Celaleddin Suyuti (rah) Mehdi ile ilgili hadisleri "el-Örf'il-Verdi fi Ahbari'l-Mehdi" isimli bir eserde toplamış ve orada elliden fazla rivayet nakletmiştir. Allame Şevkani, Mehdi ve Deccal konusunda telif ettiği "et-Tavdih" isimli eserinde, Mehdi ile ilgili rivayet edilen ve üzerinde durulması gereken elli kadar hadis bulunduğunu, bunların sıhhat derecelerinin farklı olmasıyla birlikte Mehdi'nin gelmesinin tevatür derecesinde kesinlik kazandığını belirtmiştir.

İlk devirlerde hadis kitaplarının ilgili bölümlerinde işlenen Mehdi meselesi, itikatla ilgili yönlerinin de bulunması sebebiyle daha sonra yazılan akaid kitaplarında da konu edilmeye başlanmıştır. Müjdelenen Mehdi'nin en önemli vasfı, Hz. Peygamber'in (s.a.v) soyundan olması, kendisinden önce yeryüzünde yaşanan zulmü kaldırıp adaleti hakim kılması, eşitliği sağlaması ve İslam dinini ihya etmesidir. Aşağıda vereceğimiz hadis-i şerifler, bunu açıkça belirtmektedir.

*"Dünyada kıyametin kopmasına bir gün de kalsa, muhakkak Allah o bir günü uzatacak ve benim Ehl-i Beytimden birisini ortaya çıkaracaktır. Onun ismi benim ismime, babasının ismi de babamın ismine uyar. Daha önce zulüm ve haksızlıkla dolu olan yeryüzünü adaletle doldurur."*¹²³

*"Mehdi benim sulbümden Fatma'nın evlatlarından gelecek birisidir."*¹²⁴

¹²⁰ Buhari, Ahkam, 52; Müslim, İmare, 6-9, Fiten, 67-69

¹²¹ Buhari, Enbiya, 49; Müslim, İman, 244-247

¹²² Ibnu Hacer, Fethu'l Bari, VII, 169

¹²³ Ebu Davud, Kitabul Mehdi, 4; Tirmizi, Fiten, 52

¹²⁴ Ebu Davud, Kitabul Mehdi, 6; Ibnu Mace, Fiten, 34

*"Mehdi benim Ehl-i Beytimdendir. O açık alınlı ve kıvrık burunludur. Daha önce zulüm ve haksızlıkla dolu olan yeryüzünü adaletle ve doğrulukla dolduracak ve yedi sene hüküm sürecektir."*¹²⁵

*"Ahir zamanda Ehl-i Beytimden çıkacak ve müminleri toplayacak olan kimseye yardım etmek, davetine uymak her mümine vaciptir."*¹²⁶

*"Ehl-i Beytim yeryüzündekiler için bir emniyettir. Onlar gidince, yeryüzündekilerin sonu gelir; kıyamet kopar."*¹²⁷

*"Ümmetimin son zamanlarında Mehdi ortaya çıkar. Allah onun zamanında bol yağmurlar yağdırır, yeryüzü bir çok nimetler bitirir. Mehdi, insanlar arasında malı eşit şekilde dağıtır. Hayvan sürüleri çoğalır. Ümmetimin mensupları artar. O, bu hal içinde yedi yıl yaşar."*¹²⁸

Bir diğer hadiste Mehdi'nin gelişi öncesi ümmetin ihtilaf ve çekişme içinde olacağı ve birçok zelzele yaşayacağı bildirilmiştir.¹²⁹

Mehdi meselesi, bazı devirlerde menfaat ve kötü emellere alet edilmiştir. Bazı insanlar kendisini peygamber diye tanıtmış, bazıları da Mehdi diye ilan etmiştir. Fakat zaman onları ve kendilerine tabi olanları tasdik etmemiştir. Biz, konuyu birkaç açıdan ele alacağız ve lazım olanı ortaya koymaya çalışacağız.

HALKIN ORTAYA ÇIKARDIĞI MEHDİLER

Mehdi beklentisi ve iddiaları çok önceki devirlere rastlamaktadır. Şia'nın İmamiyye kolu, on iki imamdan Seyyid Hasan el-Askeri'nin oğlu Muhammed Mehdi'yi geleceği müjdelenen mehdi olarak ilan ve iddia etmektedir. Onun vefat etmediğini, gözlerden gizlendiğini, Hz İsa (a.s) ve Hz. Hızır gibi bir hayatla ömrünün uzatıldığını, günü gelince ortaya çıkıp zulmü kaldıracığını söylemektedirler. Ehl-i sünnet alimleri bu beklentinin ve iddianın yanlış olduğunu belirtmişlerdir.

¹²⁵ Ebu Davud, Kıtabu'l- Mehdi, 6; Ahmed, Musned, III, 17; Hakim, Mustedrek, IV, 557

¹²⁶ Ebu Davud, Kıtabu'l-Mehdi, 12, Alı Nas I, et-Tac, V, 344

¹²⁷ Tabarani, el-Kebir, No 6260, Hakim, Mustedrek, II, 448

¹²⁸ Hakim, Mustedrek, IV, 558

¹²⁹ Ahmed, Musned, Musned, III, 37

Bazı kimseler, elinde büyük bir ıslahat gerçekleşen ve dinin yenilenmesine vesile olan alim ve velileri mehdi zannederek peşlerine düşüp onların mehdi olduğunu yaymaya çalışmışlardır. Bu da yanıltıcıdır. Gerçi o devirde zulüm, imansızlık, isyan, gaflet, ihanet gibi şeytani hasletler iyice yayılmış, kalpler dinden uzaklaşmış, İslamî hayat tam bir kuraklık yaşamıştır. Ümmetin içinden çıkan büyük mürşitler bu kötü gidişatın yönünü hayra çevirmişlerdir. Fakat onlar peygamber varisi sıfatlarıyla bu vazifeyi yürütmüşlerdir. Onlara ancak, hidayet yolunu gösteren, hakka davet eden ve onu en güzel şekilde temsil eden imamlar manasında mehdi denebilir.

Mürşidine aşırı muhabbet besleyen kimseler bu hataya çok düşmüşlerdir. Bu kimseler kamil bir mürşidin elinde binlerce kimsenin tövbe ettiğini ve dine döndüğünü görünce, onun mehdi olduğunu zannederek: "işte beklenen imam Mehdi budur" demişlerdir. Bu ümmetin içinde bahsedilen sıfatta bir çok müceddit ve mürşit gelmiştir. Fakat onlar hadislerde anlatılan Mehdi değildir. Müjdelenen mehdinin hangi seyyid olacağını ancak Allah Teala bilir.

KENDİSİNİ MEHDİ İLAN EDENLER

Tarihte ve günümüzde bazı kimseler de kendisinin mehdi olduğunu ilan ve iddia etmişlerdir. Bunların bazıları, dine hücum eden ve yeryüzünü fesada veren zalimlere karşı arkasına halkı alıp onları bu zulümden kurtarmak istemişler, bunun için mehdi fikrini işlemişlerdir. Zulüm ve baskıdan iyice daralan halk da onları bir kurtarıcı görüp peşlerine düşmüşlerdir. Bu tehlikeli bir oyundur, dini kötüyeye kullanmaktır. Dine hizmet etmek isteyen kimseler, gerçek hallerini ve sıfatlarını değiştirmeden hareket ederlerse, gönülleri daha fazla fethederler.

Kendisinin mehdi olduğunu iddia edenlerden bazıları da sufiler içinden çıkmıştır. Bu kimseler, içinde bulundukları manevi hâle ve mazhar oldukları tecelliye mağlup olup yüksek davalarda bulunmuşlardır. Üstad Bediüzzaman'ın (rah) "Mektubat" isimli eserinde belirttiği gibi,¹³⁰ bu kimseler yalancı ve aldatıcı değiller, sadece aldanıyorlar; gördüklerini hakikat zannediyorlar. Bazı makamlarda Mehdi'ye ait vazifeler görülür. Bazı makamlarla

¹³⁰ Said Nursi, Mektubat, 419.

rın Hz. Hızır (a.s) ile münasebeti vardır. O makamların gölgesine veya bir numunesine ulaşanlar, kendilerini Hızır görür, Mehdi zannederler, kutbu'l-aktab hayal ederler. Bu kimselerin bir makam hırsı ve benlik hastalığı yoksa, kısa zamanda o halden kurtulur; normal haline dönerler. Gerçek makamlarını ve hadlerini bilip, sözlerine tövbe ederler. Eğer benlik davasına kalkar ve şeytanın hilesine aldanırlarsa, baş aşağı yuvarlanırlar. Bu tür hallerde düşenler, dinin sağlam ölçülerine ve din alimlerinin ortaya koyduğu düsturlara sarılmalı, maneviyat yolunda kendi nefisleriyle değil, bu yolları ve o yollardaki şeytani tuzakları bilen kamil insanlarla yol almalıdırlar.

SAHTE MEHDİLERE ÜMİT BAĞLAYANLAR

Madde ile mutlu olamayan ve içine düştüğü bunalımdan bir çıkış yolu arayan bazı kimseler de, kendisine uzatılan her eli dost zanneder, her davetin peşinden gider. Derdimi dindireyim derken, bitmez dertlere düşer; şeytanlaşmış insanları gerçek şeyh zanneder, onun elini bırakır, ayağını öper. Arayış içinde olanlar akıllarını tam kullanamazlar. Bu tür kimseler genellikle hislerine mağlupturlar. Her devirde insanların bu nazik ruh halini kendi keyfince kullanmak isteyen baz sahte şeyhler, uydurma mehdiler, yalancı peygamberler, düzenbaz kurtarıcılar türemiş ve nice vaatlerle bu masum insanların temiz duygularını kötüye kullanmışlardır.

Bu tipler buhranlı zamanlarda ve meydanın boş olduğu dönemlerde ortaya çıkar; kurtarıcı rolünü üstlenir ve kendisini can simidi olarak gösterirler. Asıl himmet ve irşada kendileri muhtaç iken, insanlara dini öğretmeye, dertlerini dindirmeye, gönüllerine feyiz vermeye, nefislerini terbiye etmeye kalkarlar. Bu kimseler yarım doktor bile olmadıklarından el attıkları her hasta, ilk müdahalede aklını kaybeder, ondan sonrasındaki tahribatı ne hasta fark edebilir, ne de onu bu yarım doktoru telafi edebilir.

Dini ehlinden öğrenmelidir. Haram helal demeden her şeyi mubah gören kimselerde hayır yoktur. Bizi yanıltmayacak ölçülerimiz vardır. Biz, bir insanın kalbine değil işlerine bakarız. Yaptığı işleri de Allah'ın kitabı ve Rasülünün sünneti ile ölçeriz. Onların güzel dediğine güzel deriz, kötü dediğini kötü kabul ederiz. Emniyet budur.

GERÇEK MEHDİ'NİN ÖZELLİKLERİ

Hadislerde geleceği müjdelenen Mehdi'nin en belirgin özelliklerini bilmeliyiz ki, ben mehdiyim diye ortaya çıkanları tanıyabilelim.

Geleceği müjdelenen gerçek Mehdi şu özelliklere sahiptir: Hz. Peygamber'in (s.a.v) şerefli soyundan gelir. Alimdir, ariftir, kamil mükemmil bir ıslahatçı mürşittir. İsmi Allah Rasûlünün (s.a.v) ismine uyar. Hz. İsa (a.s) ile buluşur. Ona imamlık yapar. Allah'ın izniyle yeryüzünde fitne, zulüm ve kötülükleri kaldırıp adalet ve güzel ahlakı yayarak İslam'ı ihya eder. Yedi sene hüküm sürer. En büyük fitne olan Deccal'ı öldürmede Hz. İsa'ya (a.s) yardımcı olur. Sonra vefat eder ve müslümanlar namazını kılar.

MEHDİYİ BEKLEYENLERE TAVSİYELER

Bizler Mehdi'nin çıkış tarihini bilmekle ve her gün gelişini beklemekle görevli değiliz. Onun geleceğine iman etmek yeterlidir. Herkese ömrü içinde yaptıklarından veya yapmadıklarından sorulacaktır. Hepimiz bize farz kılınan amelleri yerine getirmekle yükümlüyüz. Bizi kurtaracak olan iman ve salih amellerdir. Geleceği müjdelenen Mehdi de, kendi devrindeki insanları iman ve salih amellere çağıracaktır. Hz. Mehdi, yeni bir din getirmeyecek ve hiç kimsenin yerine namaz kılıp oruç tutmayacaktır. Onun çıkış tarihini ancak Allahu Teala bilir. Bizler onun geleceğine ve büyük bir vazife göreceğine iman ederiz. Çünkü onun geleceğini güvenilir hadisler haber vermiştir. Bu konudaki aklî yorumların, farklı görüşlerin ve değersiz ihtilafların bir faydası yoktur.

Hepimiz, bize emanet edilen ömrün kıymetini bilmeliyiz. İman servetimizi korumanın, güzel kulluk yapmanın ve ahirete hazırlanmanın derdine düşmeliyiz.

Herkes kendi nefsinden ve üzerine düşen vazifelerden sorumludur. Bütün insanlığı dünya ve ahiret saadetine ulaştıracak din gelmiştir. Bu din bize ulaşmıştır. O dini getiren alimler önümüzde, dinin kitabı elimizdedir. Aklımız başımızda ise, mazeretimiz kalmamıştır. Allah'a ve ahirete yönelmiş alimler, hidayet yolunun rehberleridir. Böyle bir rehberi bulan kimseye düşen iş, önündeki rehberle yol alıp menziline varmasıdır.

SONUÇ: İŞ BİTMEDİ

Bu kitapta anlatılan her şey tarihte kalmış değildir. Bu gün de edeb üzere terbiye veren, marifet öğreten Allah dostları bütün ümmete ve hat-ta bütün insanlığa rahmet ve bereket saçmaya devam etmektedir. Ne ila-hî rahmet kesildi, ne de yapacağımız hizmetler bitti.

Bu din kıyamete kadar ayakta duracak ve beşeriyet ancak onunla ıslah olup kurtuluşa ulaşacaktır. Efendimiz (s.a.v) vasıtasıyla kainata ikram edilen ilahî nur ve güzel ahlak, kamil insanlar tarafından korunacak ve na-sibi olanlara ulaştırılacaktır. Bu, Allahu Teala'nın kesin vaadi ve garantisi-dir. Yeryüzüne Hz. Kur'an'ı indiren Yüce Allah, onu koruyacak, yaşaya-cak, yayacak kullarını da yaratır. Kur'an'ın korunması kitaplarda değil, kalp ve hayatlarda olacaktır.

Her türlü irşat Allahu Teala'nın elindedir. Bütün hayırlar O'nun yardımı ile olmaktadır. Bu ilahî destek kime verilmişse Allahu Teala onun eliyle di-ğer kullarına pek çok manevî ihsanlarda bulunmaktadır. Bu ilahî rahmetin insanlık alemindeki temsilcisi rahmet peygamberi Rasûlullah (s.a.v) Efendi-mizdir. Cenab-ı Hak, O'nun elinde gerçekleştirdiği bu muazzam ve benzer-siz manevî fethin gerçekleşme seyir ve şeklini şöyle beyan buyuruyor:

*"Allah'ın yardımı ve fetih gelip de insanların bölük bölük Allah'ın dîni-ne girmekte olduklarını gördüğün vakit; Rabbine hamd ederek, O'nu tes-bih et ve O'ndan mağfiret dile!. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir."*¹³¹

Yüce Rabbimiz bu sûrede bizlere edep öğretiyor. İlahi yardım gelin-ce neler olduğunu gözler önüne seriyor. Bu, ilahi bir cilvedir. Yüce Allah bazı kullarını hayırda kullanır. Onunla kalpleri kendine sevk eder. Zahirde insan vardır, fakat işin aslı Yüce Allah'ın elindedir. Olanlar hep ilahi rah-met ve destekle olmaktadır. Kullar arada birer vasıtaadır. Allah'ın yardımı geldiğinde, kalpler kolayca açılır, gönüller fethedilir, inkar kalmaz, itiraz kalkar. Yüce Allah bu ümmetin içinde yarattığı alimler, arifler ve velileri ile nice kullarını böylece ihya etmiştir.

Tarih bu büyüklerin hizmetine şahittir. Bir Abdülkadir Geylanî (k.s) binlerce insanın Allah yoluna dönmesine vesile olmuştur. Nice günahkar insanlar, onun vesilesi ile tövbe etmiş, terbiye olmuş, dine sımsıkı sarıl-mış ve böylece kurtuluşa ermiştir.

¹³¹ Nasr 111/1-3.

Bir imam Rabbanî (k.s), koskoca Hindistan'ın küfür ve şirkten kurtulmasına, bu bölge ve havalisinin hiç kan dökülmeden müslüman olmasına vesile olmuştur.

İmam Rabbani'nin oğlu Muhammed Masum'un (k.s) elinde dokuz yüz bin insan tövbe etmiştir. Bu kamil insan, ümmetin irşadına koşacak yedi bin halife yetiştirmiştir.

Seyyid Ahmed Şehîd (k.s), Allah'ın kendisine açtığı manevî fetih kapısından koşup gelen kalabalık ümmete tek tek intisap ve tövbe yaptırmadığı için, yedi-sekiz tane sarığı uzatıp insanlara tövbe yaptırmıştır. Bu tövbeden sonra binlerce insan, dine sarılmış, güzel ahlak sahibi olmuş, mümin olmanın, müslümanca yaşamının zevkine ulaşmıştır. Bütün bunlar, Hz. Rasûlullah (s.a.v) Efendimizin mucizesidir.

Tasavvuf mektepleri, hareket ve hizmet merkezleridir. Orada tembele ve tembelliğe yer yoktur. Mürşid-i kamiller hayırda en önde koşan takva imamlarıdır. Allahu Teala onları bize: Sâbikûn: (hayırlarda en önde koşanlar), mukarrabûn: (Allah'a en yakın kullar) olarak tanıtmıştır.¹³²

Onlara Allah için yanaşan kimseler ilahi aşk ile tanışır. Bu aşk ile o kimsenin ruhu uyanır, kalbi canlanır, gönlü Allah ile huzur bulur. İçinden yarın ne olacağım endişesi, ne yiyeceğim korkusu gider. Bu aşktan bir nebze tadan kimse tembellikten kurtulur, hizmetten kaçmaz, sıkıntıdan korkmaz. Aşıklar haya haya sahibi ve hayır ehli olur.

Ebu l-Hasen en-Nedvî'nin belirttiği gibi, önümüzde mütevatir derecesinde bunca deliller dururken, nasıl olur da:

"Tasavvuf, hayat mücadelesinden kaçmak, er meydanından çekilmek, tembellik ve miskinliktir!" denebilir.

Şayet, her şeyden el etek çekip bir köşeye çekilmeyi tercih eden veya yabancı devletlere meyledip onların emellerine hizmet eden bazı sözde tasavvuf ehli geçinenlere ait birkaç örneğe takılan olursa, onlara diyeceğiz ki:

İyileri niçin görmüyorsunuz? Kötüleri neden örnek alıyorsunuz? Şu tenkit ettiğiniz kimseleri gölgede bırakacak, hattâ hiçe indirecek nice mücahit ve mücadeleci tasavvuf imam ve şeyhleri vardır ki bunlar, gerçek ci-

¹³² Vakıa 56/ 10-11

hadı yerine getirip hayat mücadelesini hakkıyla vermişlerdir. Bütün insanlığın önünde müslümanların yüz akı ve medar-ı iftiharı olmuşlardır. Onlar Allah dostluğunu dilleriyle değil, halleriyle ispat etmişlerdir. Bu uğurda ne kadar samimi olduklarına hayatları şahittir. Sağlam ile sakatı birbirinden ayırmalıyız. Canını Yüce Allah'a kurban eden aşıklarla, her şeyini keyfine kullanan dünya ehlini karıştırmayalım.

Tasavvuf aslî hüviyetini bozmaz, Hz. Peygamber'in izinden ayrılmaz, yakın ve Allah sevgisini kendisine bayrak edinirse, böyle bir tasavvuf, mensuplarında çalışma azmi, güzel ahlak, cihad ve hizmet aşkı, şehitlik ve sadelik hasreti gibi yüksek meziyetlerin meydana gelmesini sağlar. Çünkü ilahî aşk insanın kalbinde bir kere coştı mu, o insan bütün varlığı ile, şairin şu sözlerini tasdik ve terennüm eder:

"Ey Allah sevgisini dilinden düşürmeyen insan! Eğer Allah'a aşıkсан, benliğinden sıyrıl. Nefsini tehlikelere açık tut, sıkıntıdan korkma! Ölümün yüz yüze karşıla. Ahiret sevdalı ol. Maddeyi aş. Dünyaya tapma! Eğer bunları yapamıyorsan, otur hâline ağla. Gerçek hâlini unutup sakın boş davalara kalkma. Hakkını veremeyeceksen bu yolu da, bu yolun yolcularını da bırak. Laf ile oyalanma. Kendini ve başkalarını kandırma!"¹³³

Bu ümmetin içinde yetişen bütün alimler, salihler, mücahitler, cömertler ve diğer kesimler kendi alanlarında güzel hizmetler sunmuşlardır. Bu iş sadece bir gurubun kaldıracağı kadar kolay ve basit değildir. Bizler hepsini hayırla anıyoruz. Bu büyük emaneti bize kadar taşıyan alim, arif ve mücahitlere Yüce Allah'ın en yüksek dereceleri ihsan etmesini niyaz ediyoruz. Bizleri onların samimi aşk ve ihlaslarına bağışlayıp kendileriyle cennette komşu yapmasını diliyoruz. Onun rahmeti sonsuzdur, ihsanı hutsuzdur; her şeye gücü yeter, her zaman her yerde hükmü geçer.

Hamd olsun alemlerin Rabbi olan Yüce Allah'a.

¹³³ Ebu l-Hasen en-Nedvi, Gerçek Tasavvuf, 146. Tarafımızca manayı tamamlayıcı bazı eklemeler olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

TÖVBE VE TESLİMİYET

TÖVBE VE TESLİMİYET

A-TÖVBE NEDİR?

Cenab-ı Hakk'ın kullarına ihsan ettiği en büyük nimetlerden birisidir tövbedir. Eğer Allahu Teala tövbe kapısını açık tutmasaydı -istisnasız- bütün insanların işi zordu. Çünkü, Yüce Allah'ın azameti yanında noksanı ve kusuru olmayan kimse yoktur. Bütün kusur ve noksanlıklardan uzak olan sadece Yüce Allah'tır. O, bu sıfatta da tek olduğunu göstermek için, peygamberlerini bile bulundukları makama göre kusur sayılacak hallerle yüz yüze getirmiş, istiğfar isteyen durumlar yaşatmış, sonra tövbelerini kabul buyurup kusurlarını affetmiştir. Kusursuz kul yoktur, sözünün hakikat budur.

Ariflerden Sehl b Abdullah et-Tüsterî (k.s) (283/896) demiştir ki: "İnsanlara tövbeyi bilmekten daha gerekli bir şey yoktur. Çünkü tövbenin ne olduğunu bilmemek en büyük günahdır. İnsanların çoğu, tövbenin ne olduğunu bilmemektedir."¹³⁴

Ariflerden Sûsî'ye (k.s), tövbenin ne olduğu sorulunca, şöyle demiştir:

"Tövbe, dinin kötülediği her şeyi terk ederek, onun övdüğü şeylere dönmektir." Bu söz, bütün tövbe çeşitlerini içine almaktadır.¹³⁵

Alimlerin tövbe ile ilgili sözlerini şöyle özetleyebiliriz:

Tövbe, sonsuz rahmet sahibi Mevlamız'ın biz kullarına acıyıp, af kapısına çağırmasıdır.

Tövbe, kulun Rabbi tarafından gelen bu davete uymasındır.

¹³⁴ Ebu Talib el-Mekki Kutu'l-Kulub, I, 179

¹³⁵ Suhreverdî, Gerçek Tasavvuf, 628

Tövbe, kalbin gafletten uyanması ve vicdanın Rabbine karşı vefasızlığını anlamasıdır.

Tövbe, kulun kulluktaki kusurunu anlaması ve ihmal ettiği kulluğa koşmasıdır.

Tövbe, Yüce Allah'ın: *"Ey günah işleyerek kendine zulmeden kullarım! Benim rahmetimden ümit kesmeyin, bana gelin!"* emrine uymak, hâlini anlamak, ağlayıp af kapısına koşmaktır.

Tövbe, pişmanlıktır. Yani, kulun nefsi yüzünden ilahi sevgiden mahrum kalışına ve Yüce Rabbine asi oluşuna pişman olmasıdır.

Tövbe, kalbimizin ilacı ve ruhumuzun ihtiyacıdır.

Tövbe, Yüce Rabbimizin kullarına en güzel bir hediyesidir.

TÖVBE MANEVÎ TERBİYENİN TEMELİDİR

Tövbe, Allahu Teala'nın sevmediği bütün kötü işlerden ve düşüncelerden vazgeçip O'na dönmektir. Tasavvuf terbiyesinin tek gayesi bu dönüşü gerçekleştirmektir. Bu da ancak, içi ve dışı ile istikamet üzere yaşamakla olur. Allahu Teala, kullukta kendisine şirk koşulmasını haram kıldığı gibi; haram işlere girilmesini de yasaklamıştır. Gönölü masiva, günölü masiyet ile dolu olan bir kimse, ilahî huzurda nasıl kabul görecektir?

Masiva, Yüce Allah'ın razı olmadığı her şeydir. Masiyet ise, haram kılınan amellerdir. "Ben, Allahu Teala'nın beni sevmesini istiyorum!" diyen herkes, bu sevgiyi O'nun razı olmadığı bütün sevgi ve sevgililerden, fikir ve fiillerden vazgeçerek tadabilir.

Ariflerin belirttiği gibi¹³⁶ manevî terbiye tövbe ile başlamaktadır. Takvanın ilk basamağı tövbedir. *"Ey müminler! Hepiniz Allah'a tövbe ediniz ki, kurtuluşa erebilesiniz."*¹³⁷ ayetiyle iki cihanın saadeti tövbeye bağlanmıştır. Güzel bir tövbe yapmayan kimsenin manevi ilerlemesi zor, terbiyesi noksan olur.

¹³⁶ Kaşanî, Şerhu Menazilü's-Sairîn, 26; Gazalî, İhya, IV, 7; Sühreverdî, Gerçek Tasavvuf, 614.

¹³⁷ Nûr 24/ 31.

Büyük veli Sehl b Abdullah et-Tüsterî (k.s), demiştir ki:

"İrfan mektebi tasavvufa yeni girene ilk emredilecek şey tövbedir. Tövbe, kötü hâl ve hareketleri övülen hareketlere çevirmek, nefsi yalnızlığa ve devamlı sükuta alıştırmaktır. Kulun tövbesi ancak helal yemekle sahih ve sağlam olur.

Gerçek tövbe, kulun bütün haram, şüpheli ve sakıncalı şeyleri terk etmesidir. Bu hâli elde etmek için kesinlikle ileride yaparım, dememek gerekir. Ayrıca gerçek tövbe insanın nefsini, içinde bulunduğu vakitte yapması gereken en hayırlı şeyle meşgul etmesiyle gerçekleşir."¹³⁸

Arifibillah Şihabüddin Sühreverdi (k.s), tövbenin manevî terbiyedeki yerini ve değerini şöyle belirtir:

"Tövbe, bütün manevi makamların temeli ve kıvamıdır. Ayrıca o, bütün güzel hâllerin anahtarıdır. Tövbe, manevi makamların ilki olup, binanın kurulacağı yer durumundadır. Yeri olmayanın binası olmayacağı gibi, tövbesi sağlam olmayanın da herhangi bir güzel hâli ve makamı yoktur.

Ben ilmimin ulaştığı, gayret ve gücümün yettiği kadar makamları, halleri ve bunların verdiği neticeleri inceledim; sihatli bir imandan sonra elde edilecek şeylerin hepsinin üç şey olduğunu gördüm. Bunlar, imanla beraber dört olmaktadır. Kim bu dört şeyi gerçek olarak elde ederse, melekût âlemini seyrederek, Allahu Teala'nın kader ve ayetlerini keşfeder. Kendisinde, Allahu Teala'nın ilâhî kelimeleri hakkında bir anlayış ve zevk meydana gelir. Bütün hâl ve makamlar bu dört şeyden meydana gelir, onlarla olgunlaşır ve kuvvet bulur. İmandan sonra diğer üç şey şunlardır:

1-Tövbe-i nasuh,

2-Dünyaya karşı zühd,

3-Kalbî ve bedenî amellerde herhangi bir gevşeklik ve kusur göstermeksizin ihlasla amellere devam etmek ve böylece güzel kulluğu ele geçirmektir.

Sonra, bu dört şeyi tam olarak yapabilmek için, onları ayakta tutan, tamamlayan ve kıvamını sağlayan diğer dört şeyin desteği lazımdır. Bunlar da az yemek, az uyumak, az konuşmak ve kötü insanlardan uzaklaşmaktır.

¹³⁸ Ebu Talib el-Mekki, Kutu'l-Kulub, I. 181

Gönüllerini dünyadan çekerek tamamen Allah'a vermiş bütün alim ve meşayih-i kiram, makamların bu dört şeyle istikrar bulacağını, hâllerin onlarla güzel olacağını ve Allah'a dost olan velilerin ancak bunlarla veli olduğunu belirtmişlerdir.

Kesin olarak anlaşılmıştır ki, diğer bütün makamlar bu anlattıklarımızın içinde mevcuttur. Kim bunları elde ederse, bütün manevî makamları elde etmiş olur.

İmandan sonra, bu makamların ilki tövbedir. Tövbe de başlangıcında sahih ve sağlam olabilmesi için birtakım hallere muhtaçtır. Tövbe sahih ve sağlam olduğu zaman bereket ve tesiri bütün makam ve hallere yayılır.

Tövbenin evvelinde, kulu günahlardan sakındıran bir duygunun bulunması gerekir. İnsanın içinde oluşan bu duygu, Allahu Teala'nın kuluna hibe ettiği bir hâldir. Buna "intibah" yani manevî uyanma denir. Samimi tövbe eden kimseye bu hâl mutlaka gerekir. Kul kötülükten sakınma hâlin-den sonra intibah hâlini elde eder.

Beyazid-i Bestamî (k.s) demiştir ki:

"İntibahın, yani manen uyanmanın alameti beştir:

- 1-Kul, nefsini hatırlayınca boynunu büker.
- 2-Günahını hatırlayınca istiğfar eder.
- 3-Dünyayı hatırlayınca düşünüp ibret alır.
- 4-Ahireti hatırlayınca sevinir,.
- 5-Allahu Teala'yı hatırlayınca ürperir."

Kulun manevî uyanıklığı tamam olunca, tövbe makamına nakledilir. İşte, sırasıyla anlattığımız bu sakınma, kendine gelme ve uyanma halleri tövbeden önce bulunur. Sonra, sahih bir tövbe için kulun muhasebeye ihtiyacı vardır. Tövbe ancak, kulun hâllerini güzelce muhasebeden geçirmesiyle sahih ve sağlam olur.

Müminlerin emiri Hz. Ali (r.a) şöyle demiştir:

"Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz. Amelleriniz tartılmadan önce onları siz tartınız ve Allahu Teala'nın "*O gün hesap için Allah'a arz olunursunuz, öyleki hiç bir gizli hâliniz kalmaz.*"¹³⁹ buyurduğu en büyük arz için, kendinizi ibadet ve amelle süsleyiniz."

¹³⁹ el-Hakka 69/ 18.

Muhasebe, nefesleri gafletle alıp vermemek, azaları günden korumak, vakitlerin hakkını gözetmek ve o vakit içinde kendisine en faydalı olan şeyleri yapmakla gerçekleşir.

Kul, bu muhasebe sayesinde Allahu Teala'nın kendisine günde beş vakit namazı niçin farz kıldığını anlar. Bunun büyük bir rahmet olduğunu görür. Cenab-ı Hakk'ın bu ibadeti onun durumunu ve tamamen gaflet içindeki hâlini bildiğinden, hevaya kul ve dünyaya köle olmaması için emrettiğini bilir. Böylece beş vakit namazın, Cenab-ı Hakk'ın rububiyet hakkını yerine getirebilmek için nefisleri kulluk alanına çeken ilâhî bir zincir olduğunu fark eder. Bir namazdan diğer namaza kadar, nefsini güzel bir muhasebeyle kontrol eder. Güzel muhasebe ve emirlere riayetle şeytanın giriş yollarını kapatır. Namazına ancak güzelce tövbe ve istiğfarla kalbindeki dünya bağlarını çözüp attıktan sonra girer.

Şunu hatırlatalım: Dinin emirlerine uymayan bütün söz ve hareketler kalpte siyah bir nokta oluşturur ve kalbin üzerine bir düğüm bağlar. Kalbinin ne halde olduğunu iyi araştıran ve muhasebesini yapan kimse, azalarını günahlardan uzak tutar ve iç alemini namaz için hazırlar. Böylece muhasebe makamını elde etmiş olur. Bu durumda onun kıldığı her namaz, diğer namaza kadar geçen vakitlerini aydınlatacak bir nur olur.

Kendisini hesaba çekenlerden bir tanesi namaz vakitlerini bir kağıt üzerine yazar, iki namaz arasında bir miktar boş yer bırakırdı. Her ne vakit giybet yahut başka büyük bir hata işlese, o boşluğa bir çizgi çekerdi. Boş bir söz söyler veya nahoş bir hareket yapınca da bir nokta kordu. Bunu, kendisine faydası olmayan günah ve hareketlerini düşünüp ibret almak, muhasebesini iyi yapmak, şeytanın ve devamlı kötülüğü emreden nefsin kalbine etkisini azaltmak için yapıyordu. Bu konudaki ciddiyeti, hâlini güzelce kontrol hususundaki sadakati ve salihlerin makamını elde etmeye olan hırsından kaynaklanıyordu. Şu anlattığımız muhasebe ve ilâhî emirlere riayet makamı, tövbenin sıhhati için zaruridir.

Cüneyd el-Bağdadî demiştir ki: "Kimin emir ve edelere riyeti güzel olursa, Allah dostluğu devam eder."

Ariflerden Ebu Muhammed b. el-Cerirî (k.s) (321/933), demiştir ki:

"Bizim bu yolumuz iki temel üzere kurulmuştur: Birisi, Allahu Teala için devamlı nefsin kontrol etmek; diğeri de zahiri amellerinde ilmin emrettiği şekilde hareket etmektir."

Allahu Teala buyurmuştur ki:

*"Herkesin iyi veya kötü, bütün yaptığına gözcü olan Allah'a ortak koşulur mu?"*¹⁴⁰

Murakabe, Allah'ın haklarını yerine getirme ilmidir. Bu, kulun kendisiyle Allahu Teala arasındaki hâlinin ne durumda olduğunu bilmesidir. Bunların hepsi tövbenin sıhhati için lazımdır.

Ariflerden Ebu Osman el-Mağribî (k.s) (373/983) demiştir ki:

"Manevî terbiye yolunda insana lazım olan şeylerin en faziletlisi, muhasebe, murakabe ve ameli ilimle yürütmektir. Tövbe sağlam olarak gerçekleşince, Allah'a yönelme de sahih olur."

Tövbenin güzel olması için mücahede lazımdır. Mücahede, ancak niyet ve işte sadakatle düzgün olur. Bunun için de sabır gerekir. Şu halde manevî terbiye ve ilerleme temelde ihlas, güzel niyet, sadakat ve sabra dayanır.

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz: *"Gerçek mücahit, nefsiyle mücahede hâlinde olan kimsedir."*¹⁴¹ buyurmuştur. Malumdur ki, nefisle mücahede ancak sabırla mümkün olur. Sabrın en faziletlisi, bütün düşünceyi Allahu Teala'ya vererek onunla beraber olmaya, kalbiyle murakabeye devam etmeye ve kalpten Allahu Teala'nın razı olmadığı kötü düşünceleri temizlemeye sabretmektir.

Sabır, farz ve fazilet olarak iki kısma ayrılır:

Farz olan sabır, farzları yerine getirmeye ve haramlardan sakınmaya sabretmektir.

Fazilet olan sabır ise, fakirliğe, başa gelen musibetlere, acıları gizleyerek şikayet etmemeye, fakirliği gizlemeye, kendisine verilen manevî ih-san ve kerametleri, görmüş olduğu ibret ve ayetleri saklamaya sabırdır.¹⁴²

¹⁴⁰ Rad 13/ 33

¹⁴¹ Tirmizî, Fedailu'l-Cihad. 2. Ahmed, Müsned, VI, 20-22

¹⁴² Suhreverdi, Gerçek Tasavvuf, 614-619. Kısmen kısaltılarak alındı.

BÜTÜN GÜNAHLARIN TÖVBESİ VARDIR

Allahu Teala buyurur ki:

*"De ki: Ey günahlara dalıp haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz O, çok bağışlayan, çok acıyandır. Size azap gelip çatmadan önce Rabbinize dönün ve O'na teslim olun."*¹⁴³

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, meâlini verdiğimiz bu ayet hakkında buyurmuştur ki: *"Bana, dünya ve içindekiler verilseydi, bu ayet kadar sevinmezdim."*¹⁴⁴

Hiç şüphesiz Efendimizin bu sevinci ümmeti içindir. Çünkü Cenab-ı Hakk O'nun, makamına göre kusur sayılacak bütün hatalarını affettiğini müjdelemiştir.¹⁴⁵

Tövbe kapısı kula ölüm gelene kadar açıktır. Bu açık kapıdan, Allah'tan korkarak, O'nun rızasını arayarak, kul olduğunu anlayarak kim girerse, tövbesi geçerli olur, günahı affedilir.

Küfür ve şirk dahil her günahın tövbesi vardır. Akıllı olup bülüğa eren her insanın Yüce Allah'a iman etmesi, hükümlerine teslim olması, emirlerine uyması ve kusurları için tövbe etmesi farzdır. Bu iman, teslimiyet ve tövbe sevgi ve iradeyle ölmeden evvel olmalıdır. Tövbe sadece Allah'tan korkulduğu için yapılmalıdır. Allah rızası düşünülmeyen pişmanlıklar faydasızdır. Kul, kusurlarına kalbini Allah'tan perdelediği için pişman olmalıdır. Çünkü, insanlar arasında kınanmaktan korkup kötü şeyleri terk etmek, itibarını kurtarmak için tövbe yapmak, halkın içinde rezil olurum endişesiyle yaptıklarından pişman olmak tövbe değildir.

Tövbe, irade ve sevgi ile Yüce Allah'a dönmektir.

Tövbe, kalbin Yüce Allah'tan uzaklığına yanmak, nefsin gafletine ağlamaktır.

Ölüm gelene kadar tövbe kapısı herkese açıktır. Bu rahmet kapısını Yüce Rabbimiz açmıştır ve kalbe tövbe duygusunu o vermiştir. Hiç kimse o kapıyı kapatamaz ve insanı tövbe nimetinden mahrum edemez.

¹⁴³ Zümer 39/53.

¹⁴⁴ Ahmed, Musned, V, 255; Taberî, Camiu'l-Beyan, Cüz XXIV, Sh. 21.

¹⁴⁵ Fetih 48/2.

Arifibillah Muhyiddin b. Arabî'nin (k.s), belirttiği gibi;¹⁴⁶ ilâhî rahmetten ümidi kesmek, insanın fıtratındaki kulluk kabiliyetinin tamamen yok olması demektir. Halbuki bir fıtratta azıcık ilâhî nur kalmışsa, onun Allah'ın gazabını geçen geniş rahmetine ulaşması, Rabbine dönmesi, O'nu sevmesi ve O'na sevilmesi mümkündür.

İmam Kuşeyrî (k.s): *"Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin."* ayetine şu manayı vermiştir:

"Ey kulum! Bizim kapımıza gelip gitmeyi kessen de, kalbini bizden koparma. Bizden sevgini ve ümidini kesme. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Kul şunu da bilmelidir ki, onun kurtuluşu kendi yönelmesiyle değil, Allah'ın lutfuyla olmaktadır. Allah'ın özel yardımıyla kul Rabbine yönelmektedir. Yoksa, kendi gayret ve yönelmesiyle Yüce Allah'ın fazlına ulaşmış değildir."¹⁴⁷

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz buyurmuştur ki:

"Şüphesiz Allah, üzerine perde çekilmediği sürece tövbe eden kulunu affeder. Kendisine:

-Kulun üzerine perde çekilmesi nasıl olur? diye sorulunca:

-Müşrik olarak ölmesidir, buyurdu.¹⁴⁸

Efendimizin (s.a.v) şu müjdesi çok önemli:

"Bir kul, günah olan bir amel yaptığında, peşinden:

-Rabbim! Ben bir günah işledim; beni affet! diye yalvarırsa Allahu Teala:

-Kulum bir günah işledi; kendisini affedecek ve hesaba çekecek bir Rabbi olduğunu bildi. Ben kulumu affettim! buyurur. Sonra kul, tekrar bir günah işlediğinde:

-Rabbim! Ben bir günah işledim; beni affet! diye yalvarır. Allahu Teala:

¹⁴⁶ İbnu Arabî, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Kerîm, II, 383

¹⁴⁷ Kuşeyrî, Lataifü'l-İşarât, III, 287-288.

¹⁴⁸ Ahmed, Müsned, V, 174; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, X, 198; İbnu Hibban, Sahih, II, 394. (No 626-627)

-Kulum bir günah işledi, kendisini affedecek ve hesaba çekecek bir Rabbi olduğunu bildi. Ben kulumu affettim! buyurur. Kul döner bir günah daha işler. Yine:

-Rabbim! Ben bir günah işledim; beni affet! diye yalvarır. Allahu Teala:

-Kulum bir günah işledi; kendisini affedecek ve hesaba çekecek bir Rabbi olduğunu bildi. Ey meleklerim! siz şahit olun, ben, kulumu affettim, ne yaparsa yapsın! buyurur.”¹⁴⁹

Kul ne halde olursa olsun, Yüce Rabbine itimat etmeli ve O'na karşı güzel zan beslemelidir. O (c.c), kullarına, zatına karşı takındıkları tavır ve taşıdıkları zanna göre muamele etmektedir. Şu hâdisede olduğu gibi: Hz. Rasulullah (s.a.v) anlatıyor:

“Sizden evvelki ümmetler içinde bir adam vardı. Allahu Teala'nın varlığına ve birliğine iman hariç, işe yarar hiçbir hayırlı ameli yoktu. Bir gün ailesine dedi ki:

-Öldüğüm zaman beni yakınız. Kemiklerimi havanda döverek toz ediniz. Sonra rüzgarlı bir günde bu tozun yarısını karaya, yarısını denize atınız! Vasiyet yerine getirildi. Aziz ve Celil olan Allah rüzgara: 'Dağıttığın tozları topla' buyurdu. Rüzgar tozları topladı, ilâhi huzura getirdi. Hak Teala adama:

-Neden böyle hareket ettin? diye sordu. Adam:

-Senden haya ettiğim, utandığım için ya Rab, diye cevap verdi. O zaman Allahu Teala:

-Ben de seni mağfiret ettim, buyurdu.”¹⁵⁰

TÖVBE HERKESE GEREKLİDİR

İmam Gazalînin (rah.), belirttiği gibi,¹⁵¹ tövbe bizlere insanlığın babası ilk peygamber Hz. Adem Aleyhisselam tarafından miras kalmıştır. Tövbe Hz. Adem'in (a.s) ilacıdır. Ondan her peygamber payını almıştır. Yüce

¹⁴⁹ Buhârî, Tevhid, 35; Müslim, Tövbe, 29; Ahmed, Müsned, II, 296, Hakim, Müstedrek, IV, 242.

¹⁵⁰ Buhârî, Enbiya, 54; Müslim, Tövbe, 24; Ahmed, Müsned, I, 398.

¹⁵¹ Gazalî, İhya, IV, 17-18

Rabbine tövbe etmeyen, kusurlarına ağlamayan, nefsi ve ümmeti için inlemeyen hiçbir peygamber yoktur. Bu durum, insanoğluna takdir edilmiş ezeli bir hükümdür. Değişmesine de imkan yoktur. Kalır olsun mümin olsun, bütün insanlar tövbeye muhtaçtır, tövbe ile yükümlüdür. Ve bu yükümlülük ölene kadar devam etmektedir.

Peygamberler, veliler, salihler, kamil mürşitler, devamlı tövbe ve istiğfar ile meşgul olurlar. Onlar, amellerine değil Allahu Teala'ya nazar ederler. O'nun yüceliği ve güzelliği karşısında hiçbir ibadeti yeterli bulmazlar. Ne yapsalar noksan görür, üzülür, ağlar ve tövbe ederler. Bir arifin belirttiği gibi, halk günahlardan, veliler ise yaptığı iyiliklerdeki kusurlarından tövbe eder."¹⁵²

Bir insan, zamanın en derin alimi, en büyük mürşidi, en yiğit mücahidi olsa, elinde binlerce insan hidayete ve takvaya ulaşırsa, bu nimetler karşısında ona düşen iş, nefsini görmek ve amel ile övünmek değil, Allahu Teala'ya devamlı hamd ve istiğfar etmektir.

Bakınız, insanların en alimi, en müttakisi, en mücahidi, en cömerdi, en güzeli, bütün insanların efendisi Hz. Rasulullah'a (s.a.v) Cenab-ı Hak ne emrediyor:

*"Allah'ın yardımı ve fetih gelip insanların bölük bölük Allah'ın dînine girdiğini gördüğün vakit Rabbine hamd ederek, O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile! Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir."*¹⁵³

Nakşibendî büyüklerinden Şeyh Abdurrahman et-Tâhî (k.s), bu ayet-i kerimede ki istiğfarın hikmetini açıklarken demiştir ki:

"Tarikattan gaye, nefsin aciz ve zelil olduğunun farkına varmaktır. Fazilet şükürdedir. Şükretmek ise elimizde değildir. İnsanda bulunan her iyi haslet, Yüce Allah'ın bir ihsanıdır. Kötülükler ise, kendi nefsimizdendir. Kul, şükretmeye Allah'ın yardımıyla muvaffak olduğuna göre, kendisine nisbet edeceği hiçbir şey kalmaz. Böylece kul, kusurlu olmaktan hiç kurtulamaz.

Bu durumda insan, her iyiliği Yüce Rabbinden bilmeli, bütün kötülük ve kusurları da nefsinden görüp, devamlı mağfiret dilemelidir."¹⁵⁴

¹⁵² Ebu Talib el-Mekki, Kulu'l-Kulub, I, 189.

¹⁵³ Nâsr 110/1-3.

¹⁵⁴ Bkz. Abdurrahmân-ı Tâhî, İşaretiler, 119.

Müfessirlerin İmamı Fahrüddin er-Râzî (rah.), Nasr suresinde emredilen istiğfarın sebeplerini zikrederken, nimetlere şükürden aciz kalmayı da bir istiğfar sebebi olarak saymış ve şunu eklemiştir:

"Bu istiğfarın bir sebebi de, seyr u sülûkte meydana gelen kusurlardır. Çünkü, Allah'a giden bir kul, kullukta bir makama ulaşır. Sonra başka bir makama yükselir. Bu arada öncekinin noksanlarını görür ve onun için Allahu Teala'ya istiğfar eder. Allahu Teala'ya seyir mertebelerinin bir sonu bulunmadığı için, bu istiğfarın da bir sonu yoktur."¹⁵⁵

Bunun için arifler, sadece bir kusur ve gûnahtan sonra değil, kılınan bir namaz, çekilen bir zikir, okunan bir Kur'an ve yapılan bir hayırdan sonra istiğfar ederler. Bu edep, yukarıda mealini verdiğimiz suredeki emre uygun olarak yapılmaktadır. Çünkü, İnsana nasip olan bütün hayırlar, Cenab-ı Hakk'ın ona açtığı manevî bir fetih ve ilâhî bir yardımdır. Bu yardıma ulaşan bir kula düşen vazife, nefsini övmek, amelini beğenmek değil, onu kendisine nasip eden Rabbini yüceltmek, O'na hamd ederek kulluktaki kusuruna istiğfar etmektir. Böylece, hem asıl nimetin sahibi unutulmamış, hem de benlik ve ucba düşülerek amel zayi edilmemiş olur. Bir insan manen ve maddeten yükseldikçe şükrü, tevazusu ve edebi artmıyorsa, onun Allah'tan uzaklığı artar. Şu halde, herkes için, her zaman en güzel amel, hamd, şükür, zikir, tövbe ve istiğfardır.

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz buyurmuştur ki:

*"Bütün insanlar hata edicidir. Hata edenlerin en hayırlısı ise, çokça tövbe edenlerdir."*¹⁵⁶

*"Ey insanlar! Allah'a tövbe ediniz. Şüphesiz ben, günde yetmişten fazla, (bir rivayette yüz defa) Allah'a tövbe ediyorum."*¹⁵⁷

*"Kalbimi (nurdan bir takım) perdeler kaplar ve bu sebepten dolayı Allahu Teala'ya günde yüz defa istiğfar ederim."*¹⁵⁸

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz'in günde niçin yetmiş veya yüz defa istiğfar ettiğine şu hadisede bir cevap vardır:

¹⁵⁵ Razî, Tefsir-ı Kebîr, XXXII, 149.

¹⁵⁶ Tirmizî, Kıyame, 49; Ahmed, Musned, III, 197, Hakim, Müstedrek, IV, 244.

¹⁵⁷ Buharî, Deavat, 3, Muslim, Zıkr, 42, Ali Nasîf, et-Tac, V, 151.

¹⁵⁸ Muslim, Zıkr, 41, Ebu Davud Vitr, 26, Ali Nasîf, et-Tac, I, 147.

Müfessirlerin İmamı Fahrüddin er-Râzî (rah.), Nasr suresinde emredilen istiğfarın sebeplerini zikrederken, nimetlere şükürden aciz kalmayı da bir istiğfar sebebi olarak saymış ve şunu eklemiştir:

"Bu istiğfarın bir sebebi de, seyr u sülûkte meydana gelen kusurlardır. Çünkü, Allah'a giden bir kul, kullukta bir makama ulaşır. Sonra başka bir makama yükselir. Bu arada öncekinin noksanlarını görür ve onun için Allahu Teala'ya istiğfar eder. Allahu Teala'ya seyir mertebelerinin bir sonu bulunmadığı için, bu istiğfarın da bir sonu yoktur."¹⁵⁵

Bunun için arifler, sadece bir kusur ve günahattan sonra değil, kılınan bir namaz, çekilen bir zikir, okunan bir Kur'an ve yapılan bir hayırdan sonra istiğfar ederler. Bu edep, yukarıda mealini verdiğimiz suredeki emre uygun olarak yapılmaktadır. Çünkü, İnsana nasip olan bütün hayırlar, Cenab-ı Hakk'ın ona açtığı manevî bir fetih ve ilâhî bir yardımdır. Bu yardıma ulaşan bir kula düşen vazife, nefsini övmek, amelini beğenmek değil, onu kendisine nasip eden Rabbini yüceltmek, O'na hamd ederek kulluktaki kusuruna istiğfar etmektir. Böylece, hem asıl nimetin sahibi unutulmamış, hem de benlik ve ucba düşülerek amel zayi edilmemiş olur. Bir insan manen ve maddeten yükseldikçe şükrü, tevazusu ve edebi artmıyorsa, onun Allah'tan uzaklığı artar. Şu halde, herkes için, her zaman en güzel amel, hamd, şükür, zikir, tövbe ve istiğfardır.

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz buyurmuştur ki:

*"Bütün insanlar hata edicidir. Hata edenlerin en hayırlısı ise, çokça tövbe edenlerdir."*¹⁵⁶

*"Ey insanlar! Allah'a tövbe ediniz. Şüphesiz ben, günde yetmişten fazla, (bir rivayette yüz defa) Allah'a tövbe ediyorum."*¹⁵⁷

*"Kalbimi (nurdan bir takım) perdeler kaplar ve bu sebepten dolayı Allahu Teala'ya günde yüz defa istiğfar ederim."*¹⁵⁸

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz'in günde niçin yetmiş veya yüz defa istiğfar ettiğine şu hadisede bir cevap vardır:

¹⁵⁵ Razî, Tefsir-ı Kêbir, XXXII, 149.

¹⁵⁶ Tirmizî, Kıyame, 49. Ahmed, Müsned, III, 197. Hakim, Mustedrek, IV, 244.

¹⁵⁷ Buharî, Deavai, 3. Müslim, Zıkr, 42. Ali Nasıf, et-Tac, V, 151.

¹⁵⁸ Müslim, Zıkr, 41, Ebu Davud Vitr, 26. Ali Nasıf, et-Tac. I, 147.

Büyük veli Şems-i Tebrizî (k.s) Konya'ya ilk geldiğinde Pirinççiler ve ya Şekerciler Hanına yerleşmişti. Mevlana Celaleddin Rumî Hz.leri o zaman Konya'da bulunuyordu. Bir gün yanında talebe ve dostları ile Şems-i Tebrizî'nin bulunduğu hanın önüne geldi. Hanın önünde karşılaştılar. Önce birbirlerine uzun süre bakiştılar. Sonra Şems-i Tebrizî (k.s), Mevlana'ya şu soruyu sordu:

-Molla Celaleddin! Beyazid-i Bistami mi büyüktür, yoksa Hz. Muhammed Mustafa mı? Hz. Mevlana hayret ederek:

-Elbette Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) büyüktür, cevabını verdi. Tebrizî:

-Peki o halde bana şunu izah et. Beyazid-i Bistami bir sözünde: "Şa-nım ne kadar yücedir. Ben sultanlar sultanıyım" derken, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v): *"Kalbimi (nurdan bir takım) perdeler kaplar ve bu sebepten dolayı Allahu Teala'ya günde yüz defa istiğfar ederim,"* demiştir. Bunun sırrı ve sebebi nedir? diye sordu. Hz. Mevlana şu cevabı verdi:

"Beyazid-i Bistami, gerçi kamil bir veli idi. Fakat ulaştığı makamın güzelliğinden hayrete düştü, onu en büyük makam zannetti, bulduğu ile yetindi, sevincinden böyle söyledi. Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) ise, her gün yetmiş makamdan geçiyor, manen devamlı yükseliyordu. Bulduğu makamdan bir üst makama çıkınca, ulaştığı makama şükrediyordu. Bu arada önceki makamın daha altta bir makam olduğunu görüyor ve ona kanaat ettiği için istiğfar ediyordu. Bu yükselme hep devam ettiği için istiğfarı da devam ediyordu." Bu cevabı alan Şems-i Tebrizî (k.s) hayret etti, gönlü hoş oldu, Hz. Mevlana'yı kucakladı. Ondan sonra bu iki dostun özel sohbet ve muhabbeti başladı.¹⁵⁹

Hiç kusur işlemeyen kul yoktur. Kusurum yoktur demek, en büyük bir kusurdur. Peygamberlerin kusuru, bizim kusurlarımız cinsinden değildir. Onlar günah işlemekten korunmuşlardır. Peygamberlerin devamlı istiğfar ettiği kusurlar kendi makamlarına göredir. Onlar devamlı Cenab-ı Hakk'ın huzurunda bulunmaktadırlar. Normal şartlarda güzel ve doğru olan bazı şeyler, o huzurda büyük kusur gibi uyarı alabilir.

¹⁵⁹ Bkz. Sipehsalar tercümesi, 171, Şefik Can, Mevlana, 49, Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, 348

Yüce Rabbimizin bütün kullarından istediği şey dua, tövbe ve istiğfar, itaat ve kendisine güzel zan beslemeleridir. Şu hadisteki hikmeti iyi anlayalım:

*"Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah sizi yokeder, günah işlediğinde hemen istiğfar eden ve kendilerini affettiği insanlar getirirdi."*¹⁶⁰

Bu hadis-i şerifte, günah işlemenin normal ve basit bir şey olduğu anlatılmıyor. Burada dikkat çekilen husus şudur:

Cenab-ı Hakk'ın "rahmân", "rahîm", "ğaffâr", "settâr", "tevvâb" gibi yüce sıfatları mevcuttur. O (c.c), bunlarla tecellî edip yüceliğini göstermeyi murat etmektedir. Bunun ortaya çıkması için zahirde bir sebep ve mahal gerekmektedir. Bu sıfatların tecellisi için en güzel sebeplerden birisi, kusur içindeki kulun hatasını anlayıp Yüce Rabb'ine yalvarmasıdır. Aciz kula düşen, kusurunu anlayıp ağlamaktır. Yüce Rabb'e layık olan ise bağışlamaktır. Böylece, kulların acizliği, Mevla'nın yüceliği anlaşılmış olacaktır.

Helali bırakıp harama girmek büyük bir kusurdur. Aynı şekilde günaha dalan bir kulun, onu küçümseyip: "Yaptığım ne ki!" diyerek tövbeyi terk etmesi, daha büyük bir kusurdur. Bunun için Yüce Rabbimiz: *"Tövbe etmeyenler, zalimdir."*¹⁶¹ buyurmuştur.

*"Ellerinizi kendinizi tehlikeye atmayın."*¹⁶² ayet-i celîlesinin tefsirinde, bazı alimler demişlerdir ki:

"Kendisini tehlikeye atan kimse, büyük bir günah işledikten sonra: "Helak oldum! Artık bana hiç bir amel fayda vermez, ben affolmam." diye düşünerek, tövbe ve istiğfarı terk edip helak olan kimsedir."¹⁶³

Allahu Teala, günahı sakınan muttakileri kendisine dost ettiği gibi, yaptığı günaha tövbe ederek kendisine dönenleri de dostluğuna kabul etmektedir. *"Allah çokça tövbe edenleri sever."*¹⁶⁴ ayeti, günah işleyenler için ne büyük bir müjde ve ne güzel bir ümit kaynağıdır. Bu sevgiye ulaşmak için insanın can atması gerekir. Günahkar kul, kendisini affedip sevgisini

¹⁶⁰ Müslim, Tövbe, 9, 11; Tirmizî, Cenne, 2; Ahmed, Müsned, I, 289, II, 305.

¹⁶¹ Hucurâa49/11.

¹⁶² Bakara 2/ 195.

¹⁶³ Taberî, Camiu'l-Beyan, Cüz: II, Shf: 203, Ibnu Kesir, Tefsir, I, 529.

¹⁶⁴ Bakara 2/222.

müjdeleyen yüce Rabbine iman ve itimat etmelidir. Bir de, bu sevginin sebebi olan tövbeye devam edilmelidir. İmam Gazâlinin (rah.) naklettiği şu olaydan ibret almalıdır:

İlim ve takvasıyla meşhur Üstat Ebu İshâk el-İsferâyîni¹⁶⁵ şöyle demiştir:

"Otuz sene, Allahu Teala'nın bana nasuh tövbesini nasip etmesi için dua ettim; otuz senenin sonunda nasip oldu. Ben bu işe hayret ettim ve kendi kendime:

Sübhanallah! Bir hacetim için otuz senedir Allahu Teala'ya dua ediyorum, istediğim yeni verildi, dedim. O sırada bir rûya gördüm. Rüyamda birisi bana şöyle diyordu:

"Bu işe hayret mi ediyorsun? Sen Allahu Teala'dan ne istediğini biliyor musun? Sen, tövbe ile Yüce Allah'ın seni sevmesini istiyorsun. *"Şüphesiz Allah, çokça tövbe edenleri ve güzelce temizlenenleri sever."*¹⁶⁶ ayetini işitmedin mi? Bu, basit bir hacet midir?"

İmam Gazâlî (rah.) der ki: "Şu imamların güzel hâline, kalblerinin ıslahı ve ihyası için gösterdikleri gayrete ve ahiretlerine azık hazırlamak için çektikleri zahmete bak!"¹⁶⁷

Allahu Teala hepsinden razı olsun.

HERKESTEN İSTENEN, NASUH TÖVBESİDİR

Tövbenin en makbulü kalp, akıl, irade, vicdan ve bütûn azalarla yapılan "nasuh" tövbesidir.

Tövbe, dönmek demektir. Nasuh, içi ve dışıyla samimi olmaktır. Nasuh tövbesi, samimi olarak Yüce Allah'a dönmektir. Bu dönüş iç ve dışla olur. Kalp tövbe ettiği gibi, kalıp da günahattan uzaklaşmalıdır. Nasuh tövbesi, Yüce Allah'ın razı olmadığı gizli-açık, büyük-küçük, zahiri-bâtini bû-

¹⁶⁵ Bu zat, Şâfiî mezhebine mensub, fakih, arif, mütekellim, usulcû, allame ve ilimde imam olup asrının müçtehidlerdendi. Çok kıymetli eserleri mevcuttur. Kendisinden Beyhaki, Kuşeyrî ve Ebu'l-Tayyib el-Taberî hadis nakletmiştir. Hicrî 418'de Nisabur'da vefat etmiştir (rah) Bkz. Zehebî, Siyeru A'lami'n-Nübela, XVII, 353-354.

¹⁶⁶ Bakara 2/222

¹⁶⁷ Gazâlî, Minhâcû'l-Âbidin, 92

tün günah çeşitlerini terk etmeye kesin karar vermektir. Kısaca nasuh tövbesi, Yüce Allah'a dost olmaktır.

Hasan el-Basrî (k.s), nasuh tövbesinin nasıl oluştuğunu şöyle belirtir: "Nasuh tövbesi, kalp ile pişman olmak, dil ile istiğfara sarılmak, azalarla günahları terk etmek ve bir daha günaha dönmeye kesin karar vermektir."

Bütün tövbe çeşitleri, "nasuh" tövbesine ulaşmak için yapılır. Kendisine nasuh tövbesi nasip olan kul, Yüce Allah'a tam yönelmiş olur. Gizli açık bütün hallerinde edebe dikkat eder, kalbi takva nurları ile aydınlanır, nefsi bu nurların şuaşı altında yumuşar, uslanır, hakka kolayca itaat eder. Bu hâle ulaşan insan ihsan mertebesiyle şereflenir. İhsan, kalbin Allahu Teala'yı görüyormuş gibi bir şuur ve hassasiyete sahip olmasıdır. Arifler buna müşahede hâli diyorlar. Bütün terbiye çeşitleri böyle bir sonucu elde etmek içindir.

İbadet, zikir, nefisle mücadele ve bütün hizmetler, gerçek tevhide ulaşmak için yapılır. Gerçek tevhid, kalpte Yüce Allah'ın razı olmadığı hiçbir arzu, hedef, korku ve sevginin kalmamasıdır. Bu hâl, nasuh tövbesinin sonucu oluşacak bir irfan ve zevktir.

Kulun, her şeyi ile, içi ve dışıyla Allahu Teala'nın emirlerine teslim olması kolay değildir. Bunun için Yüce Mevlamız (c.c), ilk günahı yolu kapatmıyor, aciz kullarına rahmet edip mühlet veriyor ve sevgiyle kendisine dönüşlerini bekliyor.

Eğer Yüce Rabbimiz kullarını ilk kusurlarının peşinden yakalayıp cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde ikinci kez günah işleyecek canlı kalmazdı. Rahmeti gazabını geçen Rabbimiz, kusurlu kullarından samimi tövbe istemekte, böyle bir tövbeyle huzuruna gelene affını ve cennetini müjdelemektedir.

İşte, ilahi emir ve müjdeler:

*"Ey iman edenler! Nasuh bir tövbe ile Allah'a tövbe ediniz. Bunu yaparsanız Rabbiniz günahlarınızı örter ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlerine koyar."*¹⁶⁸

*"Ancak tövbe ve iman edip salih amel işleyenlerin Allah, kötülüklerini iyiliğe çevirir. Allah çok affedici ve çok acıyandır."*¹⁶⁹

¹⁶⁸ Tahrim 66/8.

¹⁶⁹ Furkan 25/70.

Hız. Ali (k.v), gerçek bir tövbenin nasıl oluştuğunu şöyle belirtir:

“Kimin kalbi krelirse, Allah’ın zikrini unuttur, hakka değil zanna uyar. Kalbi krelen kimse tövbe etmeden ve boyun bükmeden mağfiret olmayı ister. Halbuki sadık ve samimi bir tövbenin farzı, günahı ikrar, zlm itiraf, nefsin kötü arzularına kızmak, onu haram işlerdeki ısrarından vazgeirmektedir. Ayrıca haram gıdadan kurtulmak da farzdır.

Tövbenin bir farzı da, istikamet üzere emre uymak ve yasak şeylerden kaçınmaktır. Gerçek istikamet, kulun bütün hayatı boyunca, daha önceki gibi sakat ve bozuk şeylere düşmemek, bütünüyle Allah’a yönelmiş kimselerin yoluna tabi olmak, kendini eski hâline dnderecek cahillerle arkadaş olmamak, sonra, batılla meşgul olduğu günlerde ifsat ettiklerini islah ile uğraşmak ve böylece salihlerden olmaya çalışmaktır.”¹⁷⁰

NASUH TÖVBESİ NASIL OLUR?

Büyük arif Ebu Talib el-Mekkî (k.s) 386/996) tasavvuf ve ahlk sahasında yazdığı “Kutu’l-Kulub” isimli meşhur eserinde der ki:

“Kulun, tövbesinin tam olarak gerçekleşmesi, Allah’a dönüşünün güzel olması ve günahları iyiliklere çevrilen kimselerden sayılması için, gerçekten eski hâlini değiştirmesi ve yeni hayatı benimsemesi gerekmektedir. Eğer insandaki bu değişme dünyada olursa, kötü ameller iyi amellere çevrilmektedir. Bunu şu ayetten anlıyoruz:

*“Gerçek şu ki insanlar kendi iç dünyalarını değiştirmeden Allah onların durumunu değiştirmez.”*¹⁷¹

Demek ki insanlar, içlerindeki bir kötülüğü iyiliğe çevirdiklerinde, kötü halleri iyiliklere çevrilmiş olur ve bu durumda şu ayetin müjdesi gerçekleşir:

*“Ancak tövbe ve iman edip salih amel işleyenlerin Allah, kötülüklerini iyiliğe çevirir. Allah çok affedici ve çok acıyandır.”*¹⁷²

Gerçek pişmanlık, önceki kötü duruma dönmemek ve eldeki vakitleri boş yere harcamamaktır.

¹⁷⁰ Ebu Talib el-Mekkî, Kutu’l-Kulub, I, 179.

¹⁷¹ Ra’d, 13/11

¹⁷² Furkan 25/70.

Ariflerden Ebu Süleyman ed-Dârânî (k.s), der ki:

"Akıllı bir kimse, kalan ömründe, sadece daha öncelikli ibadet ve taat-sız geçirdiği vakitlerine ağlasa, bu onu ölene kadar hüznün içinde ağlatmaya yeterdi. Kalan ömrünü, öncelikli cehalet ve galletle geçiren kimsenin hâli nasıl olur, düşünün!"

Tövbe eden kimse, boşa geçen günlerine üzülme, kalan ömründe de ilahî emirlere ciddi olarak sarılıp yasaklardan uzaklaşmalıdır. Bunların tamam olması ancak, her işinde sağlam ilme göre hareket etmesi ve salih amellere sarılmasıyla mümkündür. O zaman, Allahu Teala'nın övdüğü şu kimselerden olur:

*"Kötülüğü iyilikle giderirler"*¹⁷³ Yani, daha önce yapmış oldukları kötülükleri, işledikleri yeni hayırlarla giderip temizlerler. Bu durumla ilgili olarak, Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, Ebu Zerr'e hitaben şöyle buyurmuştur:

*"Bir kötülük işlediğin zaman, ondan sonra hemen bir iyilik yap. Gizli günaha karşı gizlice, açık olana karşı da açıkça hayır yap ki onu temizlesin."*¹⁷⁴

Rasulullah (s.a.v), Muaz b. Cebel'e (r.a) yaptığı bir vasiyyetinde de:

*"Kötülüğün peşinden bir iyilik yap ki, onu temizlesin."*¹⁷⁵ buyurmuştur.

Yukarıda saydığımız vasıfta tövbe eden bir kimse, salihler arasına girer. Nitekim Allahu Teala, bir ayet-i kerimede:

*"İman edip salih ameller işleyenleri, hiç şüphesiz, salihlerin arasına katarız."*¹⁷⁶ buyurmuştur.

Sonra tövbe eden kimseye gücü yettiği kadar, daha önce elinden çıkardığı fırsatları ve zayi ettiği vakitlerini telafi için hayırlarda koşması ve bu şekilde salihlerden olmaya çalışması gerekir. İşte bu makama çıktığında, Mevla'sının huzuruna layık bir kul olur. O zaman Allahu Teala, onu muhafaza ve himayesine alır. Nitekim, ayet-i kerimede:

*"O, salihleri dost edinip işlerini üstlenir."*¹⁷⁷ buyrulmuştur.

¹⁷³ Ra'd, 13/22

¹⁷⁴ Ahmed, K. Zühd, No: 27; Münâvî, Feyzu'l-Kadir, No: 763.

¹⁷⁵ Tirmizî, Birr, 55; Dârimî, Rikak, 74; Ahmed, Müsned, V, 153, 158

¹⁷⁶ Ankebut 29/9

¹⁷⁷ A'raf 7/196

Tövbede kula gereken şeyler özetle on şeydir:

- 1-Allahu Teala'ya isyan etmemenin kendisine farz olduğunu bilmek.
- 2-Bir günaha düştüğünde onda ısrar etmemek.
- 3-Günahtan Allah'a tövbe etmek.
- 4-İşlediği günaha pişman olmak.
- 5-Ölene kadar istikamet üzere itaat içinde yaşamaya azmetmek.
- 6-Günahın cezasından korkmak.
- 7-Mağfireti ümit etmek.
- 8-Günahı itiraf etmek.

9-O günahı Allahu Teala'nın takdir ettiğine ve onun Allah tarafından bir zulüm değil sadece adalet olduğuna inanmak.

10-İşlediği kusura bir keffaret olması için, Rasulullah'ın (a.s): "*Kötülükten sonra bir iyilik yap ki onu temizlesin*" hadisine uyarak, günahın peşinden salih amel yapmak.

Denilmiştir ki: Ölüm meleği kula gözüktüğü zaman, ona, ömründen çok az bir zaman kaldığını ve artık ölümün bir göz yumup açma müddeti kadar bile gecikmeyeceğini bildirir. O zaman kulda bir esef ve hasret meydana gelir. Öyle ki, eğer bir baştan öbür başa bütün dünya kendisinin olsa, son saatine bir saat daha katıp tövbe etmek veya o andaki hükmü değiştirmek için hepsini verirdi. Fakat buna imkan yoktur. Bu duruma, şu ayet-i kerimede işaret edilmektedir:

*"Kendileriyle istedikleri şeyler arasına engel çekilir."*¹⁷⁸

Ayetteki istenen şeyin, tövbe etmek olduğu söylenmiştir. Ayrıca ömrün uzamasını veya güzel bir ölümü istemek olduğu da söylenmiştir. Ancak, kendilerinden önce geçen kimselere yapıldığı gibi, onların bu arzularına engel olunur. Aslında kulun geçirmiş olduğu her saat bu son saat gibi kıymetlidir. Sahibi anlayacak olsa, her saati bütün dünyadan kıymetlidir. Bunun için denilmiştir ki: "Kul, Allahu Teala'nın kullarına dilediği şekilde tecelli ettiğini ve bunun bir hikmetle gerçekleştiğini yakinen bilince, artık kalan ömrünün hiçbir kıymeti kalmaz."

Allahu Teala'nın: "*Herhangi birinize ölüm gelip de: Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen, demeden önce.*"¹⁷⁹ ayetinde geçen "yakın vakte kadar" ifadesi hakkında, şöyle denmiştir:

¹⁷⁸ Sebe 34/54

¹⁷⁹ Munâfikûn. 63/10

"Kul gözünden perde kalkıp ahiret hallerini görünce, ölüm meleğine:

-Ölümü bir gün tehir et de Rabblme kulluk edeyim, günahıma yanyım ve nefsim için salih bir amel hazırlayayım, der. Melek kendisine:

-Bütün günlerini boş yere tükettin, artık sana hiçbir gün yok, der. Kul:

-Bir saat olsun mühlet ver, der. Melek de:

-Bütün saatlerini harcadın, artık bir saat olsun vakit yok, der. Ruh boğaza ulaşır, gırtlığa gelince hançerede tutulur. Artık tövbe kapısı kapanır. Kulun dünya ile irtibatı kesilir, ameller son bulur. Böylece, vakitler gitmiş ve bitmiş olur. Nefesler yükselir, ahiret perdesinin açılmasıyla o tarafı seyretmeye başlar. Bundan sonra kulun gözü her şeyi net olarak görür. Son nefesine sıra gelince nefesi zorla çıkar.

Kul, saadet ehlindense önceden kendisine takdir edilen saadet hükmü üzerinde tecelli eder ve ruhu tevhid üzere çıkar. İşte bu, güzel sondur. Yahut kula ezeldaki şekavet hükmü tecelli eder ve ruhu şek ve şüphe içinde çıkar. Bu kimsenin hâli ayet-i kerimede şöyle anlatılmıştır.

*"Kötü işleri yapıp dururken kendisine ölüm gelince: 'Ben şimdi tövbe ettim' diyen kimsenin tövbesi makbul değildir."*¹⁸⁰

İşte bu, kötü akıbetir. Bu durumdan Allah'a sığınırız. Bu kimsenin, münafık olduğu söylenmiştir. Ayette anlatılanın, gûnahta devam ve ısrar eden kimse olduğu da söylenmiştir.

Allahu Teala, kimin tövbesini kabul edeceğini şöyle beyan buyurur:

*"Allah'ın kabul edeceği tövbe ancak, cahillikle bir kötülük yapıp da çok geçmeden tövbe edenin tövbesidir."*¹⁸¹

Bu tövbenin, ölümden önce ve ahiret alametleri zuhur etmeden, son nefes gelmeden yani can boğaza dayanmadan önce yapılan tövbe olduğu söylenmiştir. Çünkü Allahu Teala, ahiret alametleri zuhur ettikten sonra tövbenin kabul edilmeyeceğini bildirmiş ve hükmünü şöyle vermiştir.

*"Rabbinin bazı ayetleri geldiği gün, önce inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış kimseye artık o andaki imanı bir fayda sağlamaz."*¹⁸²

¹⁸⁰ Nisa 4/18

¹⁸¹ Nisa, 4/17

¹⁸² En'am 6/158

Ayette geçen hayrın tövbe olduğu söylenmiştir. Çünkü tövbe, imanın kazancı ve hayırların temelidir. Ayette geçen hayrın, salih ameller olduğu da söylenmiştir. Çünkü salih ameller imanın artmasını temin eder ve yakîn alametidir.

Ariflerden birisi demiştir ki:

"Allahu Teala'nın kuluna ilham yoluyla söylediği iki tane sırrı vardır: Bunlardan birisi şudur: Kul, annesinin karnından çıkıp doğunca Allahu Teala kendisine: "Ey kulum! Seni temiz ve nezih bir şekilde dünyaya çıkarttım, sana ömrünü emanet ettim ve seni onu emniyetle koruman için görevlendirdim. Artık bu emaneti nasıl koruyacağına ve huzuruma ne şekilde geleceğine bak."

Diğeri de kulun ruhu çıkarken olur. O zaman Allahu Teala kula: "Ey kulum! Sana verdiğim emanetimi nasıl kullandın? Bana kavuşuncaya kadar seninle yaptığım ahde riayet ederek onu korudun mu? Eğer onu korudu isen ben de senin bu vefana karşılık olarak ecrini veririm. Eğer onu zayi etti isen sana hesabını sorar cezayı veririm."

Kulun, üstlendiği emanete sahip çıkması ve Allahu Teala'nın kulundan onun muhafazasını istemesi, şu ayetlerde ifade edilmiştir:

*"Onlar, emanet ve ahidlerini korur gözetirler."*¹⁸³

*"Bana verdiğiniz sözü yerine getirin, ben de size vadettiklerimi vereyim."*¹⁸⁴

Kulun ömrü, kendisine verilmiş bir emanettir; eğer onu hak yolda geçirerek korursa, emanetini yerine getirmiş ve sahibine güzelce iade etmiş olur. Eğer onu küfür ve isyanla zayi ederse, Allahu Teala'nın emanetine hainlik yapmış olur. Hiç şüphesiz Allah hainleri sevmez.

İbnu Abbas (r.a), bu konuda demiştir ki: "Kim, Allah'ın farzlarından birisini terk ederek veya ihmal ederek zayi ederse, Allah'ın korumasından çıkmış olur. Kul nasuh bir tövbe edince, kötülükleri temizlenir ve cennete girmeye hak kazanır."¹⁸⁵

¹⁸³ Mûminûn, 23/8

¹⁸⁴ Bakara, 2/90

¹⁸⁵ Buraya kadar verdiğimiz bilgiler için bkz: el-Mekkî, Kutu'l-Kulûb, I, 179-181.

Tövbe eden bir kimse, üzerindeki hakları ödemelidir. Bu haklar, Allah'ın hakları ve kulların hakları olmak üzere iki kısımdır.

Geçmiş namaz borcu varsa kaza etmeli, vermediği zekatlarını ödemeli, hac farz olmuş ise yerine getirmelidir.

Ayrıca, malını çaldığı veya hile ile aldattığı kimselerin malını ve hakkını geri verip, kendisiyle helalleşmelidir. Eğer hak sahibi ölmüş ise, ona ait malı varislerine vermelidir. Varisi yoksa, o malı onun adına fakirlere sadaka olarak dağıtmalıdır.

Gıybetini ettiği, haksız yere kötülediği kimselerle helalleşmeli, bir daha yapmayacağını söylemeli, haksız suçlama, alay ve hakaretlerine keffaret olarak onu övmeli ve iyi sıfatları ile anmalıdır.

Allah ile kul arasında kalan günahlara karşılık olarak, onların zıddı olan hayırları yapmalıdır. Meselâ; haram çalgı ve türküye karşılık olarak, Kur'an dinleyip zikir meclislerine katılmalıdır. İçki içmesine karşılık olarak, insanlara su dağıtıp hayır yapmalıdır. Günahların yayılması için yapılan harcamaların yerine, hayır hizmetlerine ve vakıflara yardımcı olmalıdır. Kötü amelleri ve çirkin halleri anlatmanın karşılığı olarak, günde ondan daha şeyleri anlatmalı, Allahu Teala'nın nimetlerini zikretmeli, günaha özen-sevdirmeye çalışmalıdır.

İki insanın veya ailenin arasını bozmaya karşılık günaha başkasını or-barıştırmalı, insanların hoşuna gidecek haberleri bir malı günahla har-selameti için hayır dua etmelidir.

Harama bakmanın yerine, Kur'an'a, salih amel almak da işlenen günah-inata bakmalıdır. Ayrıca, fakir ve yetimlerle Allahu Teala'nın örtmesini basit malı ve hizmetlerini görmelidir.

Zina ve namusla ilgili suçları kimseye söylememelidir. Bu durumda olan birisi-tövbe edip bir daha yapmamaya kesin söz vermelidir. Ayrıca, Allahu Te-leti görmemek ayrı bir gaflettir. Bir

anne ve babaya karşı yapılan küfür, hakkin hemen ceza vermek yerine dilerinden özür dilenmeli, artık onlara nimet etmesini, kendisine nimet, sıh-hek ve bilmemek de, işlenen günah-meli. kendilerine yumuşak ve güzel ifade

Ailesine karşı yaptığı haksız v-ifade eden sözler söylemeli, edepli

İmam Gazalînin (rah.) belirttiği gibi,¹⁸⁶ her hastalık zıddı ile tedavi edilmelidir. Çünkü, kalbi kaplayan günah kirleri, ancak onun zıddı olan ilâhî nur ile temizlenir. Bu nur ve rahmet de ancak Allahu Teala'nın razı olduğu ibadet ve hayırlarda bulunur.

TÖVBENİN MERKEZİ KALPTIR, PIŞMANLIK KALPTE OLMALIDIR

Hz. Rasulullah (s.a.v) Efendimiz buyurmuştur ki:

*"Pişmanlık, bir tövbedir."*¹⁸⁷

*"Kimi iyilikleri sevindiriyor, kötülükleri üzüyorsa o hakiki mümindir."*¹⁸⁸

Ariflerden Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'ye (k.s), bir günaha tövbe ederek onu terkeden, sonra bu şeyi kalbiyle düşünen yahut onu gören veya hut işitip de onun tadını kalbinde bulan adamın durumu sorulunca şöyle demiştir:

du r. "Bir şeyden tat almak beşerin tabiatında vardır. Tabiat olmadan ol-
yi etti ise, şeyden kurtulmak için, kalbini Allahu Teala'ya açıp yardım isteme-

Kulun, üstü, kötü fiillerinden şikayet etmeli, nefsinin kötülüğü reddetmeye
dan onun muhafaza, başıboş bırakmamalıdır. Bir de Allahu Teala'dan o şeyi ken-

ve kendisini onun dışında kendi zikri ve taatıyla meş-

"Onlar, emanet etmelidir. Eğer tövbe eden kimse, kalbine gelen kötü

*"Bana verdiğiniz sözük gafil olsa, kalbinin selamette kalmayacağından
yim."*¹⁸⁴ bir etki edeceğinden korkarım. Fakat o şeyin tadı-

Kulun ömrü, kendisine piyle onu inkara çalışır ve üzülrse, önceki gibi
çirerek korursa, emanetini yen-

olur. Eğer onu küfür ve isyanla Mekkî (k.s), der ki:

hainlik yapmış olur. Hiç şüphesiz tüm böyledir. Çünkü kalpte şehvî arzular

İbnu Abbas (r.a), bu konuda da sağlam olmaz. Bu nedenle kulun kötü ar-
risini terk ederek veya ihmal ederek çokça ibadet, taat, zikir ve hizmet etmesi
çıkılmış olur. Kul nasuh bir tövbe edinücade özellikle müritler için lazımdır.
girmeye hak kazanır."¹⁸⁵

Gazalî'nin "İhyau Ulûmi'd-Dîn" adlı eserinin dör-

¹⁸³ Mûminûn, 23/8

¹⁸⁴ Bakara, 2/90

¹⁸⁵ Buraya kadar verdiğimiz bilgiler için bkz: el-Mekke, V, 386. Had. No: 9219-9222.
erçek Tasavvuf, 628.

Şehvetlerin kalbden silinmesi ve kalbin tam huzura kavuşması ancak ariflerin hâl ve ahlakına sarılmakla mümkün olur."¹⁹⁰

Arifbillah Sühreverdî (k.s) de Sehl et-Tüsterî Hz.lerinin sözü hakkında şu değerlendirmeyi yapar:

"Sehl'in söylemiş olduğu bu söz, tövbesinin sıhhatli olmasını isteyen bütün Hak talipleri için yeterlidir. Kimin kalbinde yakın ve Hakk'ı müşahhede kaynaqlanan ilâhî muhabbetin tadı yerleşmişse artık onun kalbinde hangi tat kalabilir ki? Şu bir gerçek ki kötü ve haram arzuların kalbe tatlı gelmesi, kalpte Allahu Teala'nın muhabbetinin bulunmayışındandır."¹⁹¹

GÜNAH GÜNAHI ÇEKER

İyiliğin karşılığı iyiliktir. İyilik iyiliğe kapı açar. Aynı şekilde kötülükler de peşinden başka kötülükleri çeker. Küçük günahlar büyük günahların habercisidir. Şeytan insana günahın küçüğünden başlatıp büyüğünden devam ettirir. Onun için günahı küçük görmek, hafife almak doğru değildir. Bu konuda büyük veli Ebu Talib el-Mekkî (k.s) der ki:

"Çoğu zaman, kul bir günah işler, peşinden bu günaha ondan daha büyük pek çok günah ekler. Mesela, günahı ısrar etmek, günaha özenmek, tövbeyi geciktirmek, bir günah işleyince tat almak ve sevinmek, günahı kaçırdıca üzölmek, iki kişi arasında olacak bir günaha başkasını ortak etmek, Allahu Teala'nın kendisine emanet ettiğı bir malı günahı harcamak gibi durumlar, işlenen günahıdan daha tehlikelidir.

Ayrıca, günahı küçük görmek ve onu basite almak da işlenen günahıdan daha büyüktür. Kulun işlediğı kusuru Allahu Teala'nın örtmesini basit bir şey görmesi ve Mevla'nın ona karşı rahmet ve merhametle muamelesini hafife alması, kul için bir aldanma sebebidir. Bu durumda olan birisinin, kendisini emniyette görmesi büyük günahlardandır. Ayrıca, Allahu Teala'nın, işlenen günahı örtmesindeki nimeti görmemek ayrı bir gaflettir. Bir de, kulun yaptığı kötölüğü Cenab-ı Hakkın hemen ceza vermek yerine sanki hiç günah işlememiş gibi ona rahmet etmesini, kendisine nimet, sıhhat ve afiyet vermesini hiç fark etmemek ve bilmemek de, işlenen günahıdan daha büyük bir kusurdur.

¹⁹⁰ el-Mekkî, a.g.e, I, 183;

¹⁹¹ Sühreverdî, Gerçek Tasavvuf, 628.

Hiz. Peygamber (s.a.v), Allahu Teala'yı övdüğü bir duasında şöyle niyaz etmiştir:

“Ey güzeli ortaya koyan, çirkini örten, günah işleyeni hemen yakalayıp hesaba çekmeyen ve perdeyi yırtmayan Allahım!”¹⁹²

İşlenen günahattan daha büyük bir günah da, onu açıklamak, onunla övünmek ve böbürlenmektir. Bu tam manasıyla haddi aşmak ve edepsizliktir.

Allahu Teala'nın örttüğü bir günahı açıklayan ve böylece hiç haberi olmayanları ona şahit yapan kimsenin durumu, hadis-i şerifte şöyle anlatılmıştır:

“Günahlarını açıklayıp yayanlar hariç, bütün tövbe eden insanlar affedilmiştir. İnsanlardan birisi geceleyin bir günah işler. Allahu Teala onun günahını örter, ancak o kimse sabaha çıktığında Allahu Teala'nın örttüğü perdeyi açar ve günahını insanlara anlatır.”¹⁹³

Bazı insanlar, bir günah işler fakat aynı zamanda binlerce günahın vebaline girer. Bu kimse günah olan bir işte öncülük yapar, günahın yolunu açar. Onu gören başkaları kendisine uyar. O günah yolundan gidildiği ve günahla amel edildiği müddetçe, o günahın getireceği kötülüklerin bir misli bu kimseye de yazılır.

Öldüğü zaman, günahları da kendisiyle ölen ve onlardan hesaba çekilmeyen kimseye müjdeler olsun. Günahını başkasına bulaştırmayan kimseye ne mutlu!

Alimlerden birisi der ki: “Günah işleme! Eğer günah işlemek durumunda kalırsan, günaha başkasını sevk ve ortak etme. Çünkü bu durumda iki günah kazanmış olursun.”

Allahu Teala, ayet-i kerimede, başkalarını günaha sevk etmeyi münafikların sıfatı olarak zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

“Münafık erkekler ve münafık kadınlar, birbirlerinin parçasıdır. Onlar, kötülüğü emreder, iyilikten alıkoyarlar.”¹⁹⁴

¹⁹² Hakim, Müstedrek, I, 544; Kurtubî, Tefsir, XVI, 17.

¹⁹³ Buharî, Edeb, 60; Müslim, Zühd, 52.

¹⁹⁴ Tövbe 9/67

Bir insanı günaha sevk eden kimse, kötülüğü emretmiş, iyiliği yasaklamış olur. Bu da münafıkların sıfatıdır.

Arifler der ki: Günahların en büyüğü kişinin, kendisinden önce dünyadan göçmüş bulunan tanımadığı ve görmediği kimseler hakkında kötü konuşmak ve onları karalamaktır. Mesela, önceki imamların ve din büyüklerinin hakkında ileri geri konuşmak gibi.

Bütün bu anlattıklarımız, bir günahın peşinden gelen daha büyük günahlardır. Şu ayet-i kerimede de buna işaret edilmektedir:

*"Onların önden gönderdikleri amellerini ve geride bıraktıkları eserlerini yazarız."*¹⁹⁵

Ayette zikredilen eserlerden maksadın, hayatlarından sonraya bıraktıkları ve kendileriyle amel edilen iyi veya kötü şeyler olduğu söylenmiştir.

Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur:

*"Kim kötü bir çığır açar da kendisinden sonra onunla amel edilirse, onunla amel edenlerin kazandığı günahın bir misli de ona yazılır. Onların günahlarından da hiçbir şey noksanlaştırılmaz."*¹⁹⁶

İbnu Abbas (r.a) demiştir ki: "Kendisine uyanlar yüzünden vay alimin başına gelenlere! Alim bir hata yapar, peşinden hatasından döner. İnsanlar ise, o hatayı dört bir yana yayarlar."

Edep ehlinden birisi demiştir ki: "Alimin hatası geminin delinmesine benzer. O delik yüzünden hem kendisi hem de içindeki insanlar batar."

Bir de işlenen günahı helal görme durumu vardır ki bu, konumuzun tamamen dışındadır. Böyle bir hareket, İslam milletinden ayrılmak ve dini değiştirmek manasına gelir. Çünkü onda Allahu Teala'nın emrini inkar mevcuttur. Nitekim, Rasulullah (s.a.v), bu konuda şöyle buyurmuştur:

*"Kur'an'ın haram kıldıklarını helal gören kimse, Kur'an'a iman etmemiştir."*¹⁹⁷

Günah işlemenin pek çok zararı vardır. Bu zararların en büyüğü kalbin kararması, katılaşması ve nihayet ölmesidir. Günahın kötü neticesi

¹⁹⁵ Yâsîn 36/12

¹⁹⁶ Müslim, İlim, 15; Nesâî, Zekât, 64; Ahmed, Müsned, IV, 357, 359

¹⁹⁷ Beyhakî, Şuabu'l-İman, I, 198 (Had No: 183)

olarak, güzel kulluktan mahrum olmak, hizmetin tadını yitirmek ve Yüce Mevla'nın gazabı altına girmekten başka hiç bir şey olmasaydı, bunlar insana en büyük ceza olarak yeterdi.

Velilerden Vüheyb b. el-Verd'e:

-Günah işleyen kimse ibadet ve taattan tat alır mı?" diye sorulunca, Hazret şu cevabı verir:

-Hayır. Günahı işleyen bir yana, ona niyetlenen de ibadet ve taattan bir tat alamaz!"¹⁹⁸

TÖVBEYİ KORUMAK

Yüce Allah, ilâhî emanetleri taşımak ve Kur'an ahlakını yaşamak için kulları içinden müminleri seçmiştir. Allahu Teala, müminleri sevmiş ve onları yeryüzünde halifesi yapmıştır. Bu ne büyük bir şereftir. Ancak, müminler, ayet-i kerimede anlatıldığı gibi bu işte üç gruba ayrılmıştır:

- 1-Devamlı kötülüklere bulaşıp isyan ederek kendisine zulum edenler.
- 2-Orta halde bir yol takip eden müminler.
- 3-Allah'ın izniyle, gerçek takvaya eren kamiller.

Bu üç sınıfın hepsine iman üzere ölmek şartıyla, rahmet ve Cennet müjdelenmiştir. Ancak, dünyada tövbe suyu ile temizlenmeyen günahlar, ya mahşerin dehşetiyle veya hesabın şiddetiyle veyahut Cehennem'in ateşiyle temizlendikten sonra, günahkar kimseye Cennet'in yolu açılacaktır. Allahu Teala'nın müminlere yüklediği bu miras ve vadettiği müjde ayette şöyle anlatılır:

*"Sonra biz, kitabı (Kur'an'ı) kullarımız arasından seçtiklerimize miras bıraktık. Onlardan kimi (günahta ileri giderek) kendisine zulmeder. Kimi orta haldedir. Kimisi ise, Allah'ın izniyle hayırlarda en önde olanlardır. İşte büyük fazîlet budur. Onlar, Adn Cennetine gireceklerdir."*¹⁹⁹

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, bu ayet-i kerimeyi okuduktan sonra şöyle buyurmuştur:

"Ümmetimden hayırlarda önde (es-sâbık bi'l-hayrât) olan, Cennet'e hesapsız girer. Orta halli olan, kolay bir hesaba çekilir. Nefsine zulmeden

¹⁹⁸ el-Mekkî, Kutu'l-Kulûb, I, 183-184.

¹⁹⁹ Fatır 56/32.

*ise, huzurda durdurulup günahı kadar sıkıntı çektikten sonra Cennet'e girer."*²⁰⁰

Arifibillah Ebu Talib el-Mekkî (k.s), insanların yaptığı tövbeyi korumada dört gruba ayrıldığını belirterek, bunların tutum ve hâllerini şöyle açıklamıştır:

Birinci grup: Bu gruptaki kimse, işlediği bir günahdan güzelce tövbe eder ve tövbesinde istikamet üzere kalır. Hayatı boyunca nefsi bir daha günaha dönme arzusuyla vesvese vermez. O, kötü amellerini güzel amelle çevirir. Bu kimse, yukarıdaki ayette geçen "es-Sabık bi'l-hayrat" yani, hayırlarda öne geçmiş birisidir. Onun tövbesi nasuh tövbesidir. Nefsi, Allah Teala'nın rızasına ulaşmış ve mutmaine/huzur makamına çıkmıştır. Şu hadis-i şerif, bu gibi kimselerin hâlini anlatmaktadır:

*"Durmayın, hayırlarda yol alın! Allah'ın zikriyle mest olan kimseler öne geçtiler. Zikir onlardan günah ağırlıklarını indirdi; kıyamet günü hafif olarak ilâhî huzura geldiler."*²⁰¹

Bu gruba girenler, "mukarrabun" makamında Yüce Allah'a yakınlık elde etmiş kamil müminlerdir. Bu müminlerin özellikleri ve faziletleri nedir? sorusuna Ebu Talib el-Mekkî (k.s), kitabının başka bir bölümünde şu cevabı verir:

"İlahi huzurda kabul gören kamil mümin, nefeslerine varıncaya kadar bütün vakitlerini manen uyanık geçirir, sürekli hallerini kontrol eder. Devamlı Rabbine nazar eder, O'nun huzurunda bulunmaya çalışır. Her nefesinde, ya Rabbini zikir, ya onun nimetlerine şükür, ya aniden gelen bir musibete sabır, yahut şiddetli bir sıkıntıya rıza gibi güzel amellerden birisi içinde bulunur. O bütün bu hallerinde, kendisini kontrol eden Rabbine kalbini bağlar ve hep yüce sevgiliye doğru seyrederek. Sadece O'na yönelir, O'na güvenir, O'na bağlanır. Böylece, ömrünü bir gün, günü bir saat, saatini bir an, anını bir hâl, hâlini bir nefes gibi değerlendirmiş, her nefesini bir murâkabe, her murâkebsini Rabbine bir yöneliş yapmış olur. Hep O'nun tarafına yönelir, hep O'na yalvarır ve O'nu zikreder. Bu kimsenin

²⁰⁰ Ahmed, Müsned, V, 194, VI, 444; Taberî, Camiu'l-Beyan, Cüz: 22, 137; Beğavî, Meali-mü't-Tenzîl, VI, 421; Tabaranî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, XVIII, 79-80; Hakim, Müstedrek, II, 426; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, VII, 95.

²⁰¹ Tirmizî, Deavat, 127; Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, X, 75

devamlı imanı artar, yakini yenilenir, kendisine sonsuz güzellikte bir hayat verilir. Kalbinden perde kaldırılır. Artık, marifet onun makamı olur. Günler kendisine kısa gelir. Her vakit kalbi, Allah'a bağlanmış, bütün himmet ve gayretiyle O'na yönelmiş olur."²⁰²

İkinci Grup: Allah'a yakınlık hususunda yukarıdaki kimseleri tâkip eden ikinci gruba gelince; bu gruptaki kul, tövbesinde kararlı ve samimidir. Niyeti istikamettir. O, herhangi bir günaha koşmaz, ona niyetlenmez, meyletmez ve içinden geçirmez. Bununla birlikte bazen, herhangi bir kastı olmaksızın bir takım hatalara düşer. Ufak tefek günah düşünceleriyle imtihan edilir. Bu hâl, normalde müminlerin sıfatlarındandır. Bu kimsenin, istikamet hâline dönmesi beklenir. Çünkü o, istikamet yolundadır ve bu durumuyla, şu ayetin hükmüne girmektedir:

*"Onlar, büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınan, ancak bazen küçük hatalara düşen kimselerdir. Hiç şüphesiz Rabbin geniş mağfiret sahibidir."*²⁰³

Ayrıca bu kimse, Allahu Teala'nın, haklarında şöyle buyurduğu mutakilerin sınıfına girmektedir:

"Onlar, bir kötülük yaptıkları ya da nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı zikrederek hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Hem, günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki!"

*Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler. İşte onların mükafatı Rabpleri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Böyle amel edenlerin mükafatı ne güzeldir!"*²⁰⁴

Bu gruba giren kimsenin nefsi, Allahu Teala'nın, kendisine kıymet verip üzerine yemin ettiği "*levvâme*" sıfatındadır ve kendisi de ayette geçen "*muktasıt*" yani; iyilikleri kötülüklerine keffaret olan ve ortada giden kimsedir.

Üçüncü Grup: Bu gruba giren kimse, hâl olarak ikinci gruptakine yakın bulunmaktadır. O, bir günah işler, peşinden tövbe eder, sonra günaha tekrar döner. Arkasından da, günaha yönelmesi ve onu taata tercih etme-

²⁰² Bkz: el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, I, 109.

²⁰³ Necm 53/32

²⁰⁴ Âl-i İmran 3/135

si sebebiyle üzüldür. Ancak, gerçek tövbeyi erteler durur. İleride tam tövbe yapacağını söyler, istikamet sahibi olacağını düşünür. Tövbe ehlinin güzel hallerini, yüksek derecelerini sever. Kalbi, sıddıkların yüksek makamlarıyla hoş olur, huzur bulur. Bununla birlikte, gerçek bir tövbe edememekte ve istenilen güzel hâli ortaya koyamamaktadır. Çünkü nefsin hevâsı kendisini günahlara sevk etmekte, alışkanlıkları kötülüğe çekmekte, gaflet önünü perdelemektedir. Ancak o, günahları işlerken tövbe ve istiğfarı elden bırakmamakta, fakat alışkanlıklarından da kurtulamayıp, dönüp yine günaha dalmaktadır. Böylece asıl tövbe, devamlı ileriki vakitlere tehir edilip durmaktadır.

Böyle bir kimsenin güzel amelleri ve geçmişteki iyi hallerinin kötülüklerine keffaret olması sebebiyle, istikamet hâlini bulması ümit edilir. Bununla birlikte, günahlarının devamlı oluşundan dolayı hâlinin kötüye gideceğinden de korkulur. Bu kimsenin nefsi, kötülüğe teşvik ve sevk eden bir nefistir. Kendisi, iyilikle kötülüğü birbirine karıştıran, bazen iyiliğe bazen kötülüğe dalan ve Allahu Tealanın tövbesini kabul etmesi umulan bir kimsedir.

Bu durumda olan bir kul, iki hâl arasındadır. Yani, ya nefsin sıfatları kendisine galip gelir ve hakkında ezelde takdir edilen azap tahakkuk eder. Veya Yüce Mevla'sı kendisine rahmet nazarıyla nazar buyurur, hata ve kusurlarını tamir eder ve bütün sıkıntılarını gidererek ona ezelde ettiği ihsanını ulaştırıp kendisini dostlarının derecelerine kavuşturur. Çünkü bu kul, Allah'ın rahmet ve fazlıyla onların yoluna girmiştir ve niyeti de ahirettir.

Dördüncü Grup: Bu gruptaki kimse, kullar içinde hâli en kötü, nefsine karşı vebali en büyük ve Allah'tan sevap olarak elde edeceği nasibi en az olan kimsedir. O, bir günah işler, peşinden onun gibi veya ondan daha büyük bir günah düşünür. İmkan bulduğunda günahından hiç geri durmaz. Tövbeye hiç niyet etmez. Asla istikamet hâline karar vermez. Kendine göre, hâlini ve akıbetini güzel düşündüğünden, ilâhî vaadlere yönelmez, kendisini kesin emniyette gördüğünden de herhangi bir tehditte korkmaz.

Bu kimse gerçekten günahta ısrar hâlinde olup, azgınlık ve kibir arasında bocalayıp durmakta, *"günahta ısrar edenler helak olmuşlardır."* hadisinin tehdidi altına girmekte ve ateşe yönelmiş olmaktadır.

Bu kimsenin nefs-i devamlı kötülüğü emreden "nefs-i emmare"dir. Ruhu devamlı hayırdan kaçır bir haldedir. Böyle bir hâle sahip olanın akıbetinin kötü olacağından korkulur. Çünkü o, kendisini bu sonuca götüreceği bir haldedir ve onun yoluna girmiştir. Bu durumda kötü akıbet ve azap uzak değildir.

Böyle kimseler hakkında: *"Kim, ileride Allahu Teala'ya tövbe edeceğini söylüyorsa, O'na karşı yalan söylemiş olur"* denmiştir. Burada, kötü olup felaketi hazırlayan, kulun bir günahattan çıkıp ondan daha büyüğüne dalmasıdır. Onların işi Allah'a kalmıştır. Ayetinde belirttiği gibi O, bunlara dilerse azap eder, dilerse günahlarını affeder.²⁰⁵ Biz, azabından Allahu Teala'ya sığınır, rahmet ve mağfiretini isteriz.²⁰⁶

TÖVBENİN EN FAZİLETLİSİ, SALİHLERLE BİRLİKTE YAPILAN TÖVBEDİR

*"Ey iman edenler! Hep birden Allah'a tövbe ediniz ki, kurtuluşa eresiniz."*²⁰⁷ ayeti, müminlerin topluca Allahu Teala'ya tövbe etmesini ve taatına yönelmesini emretmektedir. İnsan, tek başına güzel bir tövbe yapabilir fakat, yalnız olarak tövbesini koruması gayet zordur. Halbuki, tövbesine müminleri şahit tutması, dualarını destek yapması, sonra da mümin kardeşleri ile takva yolunda bir ve beraber olarak dinini yaşaması Allah için en güzel bir yoldur.

Gerçek şudur ki bir insanın, emredildiği şekilde nasuh tövbesi yapması ve onu koruması kolay değildir. Bunun için insanın, müminlerin oluşturduğu bir takva cemaatini, nefis ve şeytan düşmanlarına karşı siper etmesi, salihlerin güzel ahlak ve dualarını kendisine destek yapıp dinini korumaya alması lazımdır.

*"Müminler, birbirlerini yıkayıp temizleyen iki el gibidir."*²⁰⁸ buyuran Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, takva üzere kurulmuş cemaatin faydasını ve tek başına kalmanın zararını şöyle belirtmiştir:

²⁰⁵ Tövbe 9/106

²⁰⁶ el-Mekki, Kutu'l-Kulûb, I, 193.

²⁰⁷ Nûr 24/31.

²⁰⁸ Zebidi, İthâfu's-Sâde, VII, 13-14.

*"Sizin cemaat hâlinde olmanız gerekir. Ayrılıp tek başına kalmaktan sakının. Şüphesiz şeytan, tek kalanla beraberdir; (onu kolayca etkileyip, kalbine vesvese verir). İki kişiden ise çok uzakta durur. Kim iman selameti ile ölüp cennetin tam ortasında olmak istiyorsa; cemaate yapışsın. Kimi iyilikleri sevindiriyor, kötülükleri üzüyorsa o, gerçek bir mümindir."*²⁰⁹

*"Şüphesiz Allahu Teala, ümmetimi dalâlet (sapık fikir ve fitne) üzerinde bir araya getirmez. Allah'ın eli (rahmet ve desteği) cemaatle birlikte. Kim, cemaatten ayrılırsa ateşe gider."*²¹⁰

İmam Beyhakî'nin rivayetinde hadis şu şekilde bitmektedir:

*"Hiç şüphesiz şeytan, cemaatten ayrılan kimseyle beraberdir. Onun içine yerleşip istediği yola çeker."*²¹¹

Diğer bir hadis-i şerifte, İslam cemaatinden ayrılanın durumu şöyle anlatılmaktadır:

*"Kim (Kur'an ve sünnet üzere giden) cemaatten bir karış ayrılırsa, boynundan İslam bağıını çıkarmış olur."*²¹²

*"Kurdun sürüden ayrılan koyunu kapıldığı gibi, şeytan da cemaatten ayrılan insanı kapar. Bölünüp dağılmaktan sakının. Size, cemaate sarılmanız ve hak üzere giden çoğunluğa katılmanız gerekir."*²¹³

*"Şüphesiz müminlerin birbirlerine yaptıkları dualar, onları destekler."*²¹⁴

Cenab-ı Hak, günahla nefsine zulmeden kullarına en güzel tövbe şeklini şöyle tarif etmiştir:

*"Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman, sana gelseler de, Allah'tan bağışlanmayı dileseler, Rasul de onlar için istiğfar etseydi, Allah'ı ziyadesiyle affedici ve esirgeyici bulurlardı."*²¹⁵

²⁰⁹ Tirmizi, Fiten, 7; Ahmed Müsned, I, 18; Hakim, Müstedrek, I, 114; İbnu'l-Cevzi, Telbisu İblis, 7.

²¹⁰ Tirmizi, Fiten, 7; Tabaranî, el- Mu'cemu'l-Kebir, No:13623.

²¹¹ Beyhakî, Şuabu'l-İmân, VI, 66; Tabaranî, el-Kebir, No: 363-367.

²¹² Ahmed, Müsned, V 180; Ebu Davud Sünnet, 27, Hakim, Müstedrek, I, 117.

²¹³ Ahmed, Müsned, V, 243; Tebrizi, Mişkatu'l-Mesabih, No: 184.

²¹⁴ Ahmed, Müsned, V, 183; Darimi, Mukaddime, 23; Tabaranî, el-Kebir, No: 4890; Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, I, 138.

²¹⁵ Nisâ 4/64.

Demek ki, ümmet için en hayırlı tövbe, Allah'ın sevgilisi ve halifesi olan Hz. Peygamber'in (s.a.v) huzurunda onun nurlu nazarları ve şahitliği altında yapılan, Onun da dua ve istiğfarla desteklediği tövbedir.

İmam Fahrüddin Razî (rah.) (606/1210), bu ayetin tefsirinde demiştir ki:

"Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte yapılan tövbenin bir faydası da, tövbe yapanın istiğfarındaki gaflet ve kusurlarının Hz. Peygamber'in istiğfarı ile giderilmesi ve ilâhî huzura sahih ve sağlam bir tövbe olarak ulaşmasıdır. Çünkü, kendileri için istiğfar eden peygamberi (s.a.v) Allahu Teala seçmiş, onu vahyi ile şereflendirmiş, kendisi ile kulları arasında bir elçi yapmıştır. Bundan dolayı, onun şefaati ve vesilesiyle huzuruna gelen bir şeyi geri çevirmemektedir."²¹⁶

Bugün, yeryüzünde Allahu Teala'nın şahidi ve halifesi sıfatını koruyan, Hz. Rasulullah'ın (a.s) varisi ve ümmetinin terbiyecisi olan kamil mürşitler de, ümmetle yaptıkları tövbe ve istiğfarda Efendimizin (s.a.v) ayette anlatılan sıfatını temsil etmektedir. Kamil mürşitler, kulların Allahu Teala'ya yönelişlerine şahit olmakta, tövbelerinin kabulü için ayrıca yüce huzurda yalvarmaktadırlar. Arifler, naz makamında niyaz ettikleri için, onlarla birlikte yapılan tövbeler, onların nezaretinde icra edilen zikirler, onların tavsiye ve emirleri doğrultusunda yapılan hizmetler Allah katında en verimli, en sevimli, en temiz ameller olarak kabul görmektedir. Yeter ki insan, bu makamın münkiri ve o huzurdaki edebini cahili olmasın.

Bir Allah dostunu şahit tutarak yapılan tövbede, tevazu ve kalp kırıklığı vardır. Bu durumda insan, kibrini kırmış, nefsinin zelil etmiş, acizliğini anlamış, hiçliğini görmüş, ihtiyacını bilmiş ve ilacına koşmuş olmaktadır. Böyle bir tövbeyi hafife almak, münafıkların sıfatıdır ve o kimsenin, şu ayette anlatılan kimselerden olmasından korkulur:

*"Onlara: Gelin, Allah'ın Peygamberi sizin için mağfiret dilesin denildiği zaman başlarını çevirirler ve sen onların kibir içinde uzaklaştıklarını görürsün."*²¹⁷

Hz. Rasulullah'ın varisi kamil bir mürşidin nezaretinde Allah'a yapılan tövbeyi Hristiyanların "Vaftiz" olayına ve papazın önünde günah çıkarma

²¹⁶ Râzî, Tefsir-i Kebir, X, 130.

²¹⁷ Münâfikûn 63/5.

törenlerine benzetenler, tevhid dinini, Kur'an'ın hedefini, sünnette uygulanan biatlerin hikmetini ve tasavvufun edebini bilmiyorlar demektir. Eğer bildikleri halde böyle yapıyorlarsa, kendilerine yazık, hakka ihanet ediyorlar.

Takvaya ulaşmak ve marifetullahı tahsil etmek için kendisine biat ve intisap edenlere mürşid-i kamilin istiğfar etmesi, Kur'an-ı Hakim'in emri ve edebi gereğidir. Cenab-ı Hak, Rasulullah (s.a.v) Efendimize şöyle emir vermiştir:

*"Ey Peygamber! İnanmış kadınlar biat için sana geldiklerinde biatlerini kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."*²¹⁸

*"Rasulüm! Hem kendi kusurun, hem de erkek ve kadın müminlerin günahları için istiğfar et!"*²¹⁹

Hiç bir mümin, intisap ve tövbe için elini tuttuğu bir kamil mürşide: "Ben şu şu günahları işledim, beni affet, günahlarımı temizle, beni Cehennem'de yakma, Cennet'e koy!" demez, diyemez. Ancak, "Ben Rabbime dönmek, rızasına yönelmek istiyorum; seni bu yolda kendime delil ve imam seçiyorum. Sen de bu amelime Yüce Rabbim huzurunda şahit ol ve affım için O'na yalvar. Yalvar ki kalbime nur, gönlüme sürur versin, günahımı affetsin, beni güzel kullukta muvaffak etsin," der ve demek ister. Sonra, o arifin takva mektebinde talebe olur; ihlas, takva ve edep dersleri okur. İşte tasavvufa girmek, mürşitle tövbe etmek, ona intisap yapmak budur. Ariflerin işi, Allahu Teala'yı kullarına, kulları da Allahu Teala'ya sevdirmektir.

TÖVBE İÇİN TEMİZLİK VE NAMAZ

Tövbe bir temizliktir. Nasuh tövbesi, Allahu Teala'nın razı olmadığı ve sevmediği her şeyden kalbi ve kalıbı temizlemek demektir.

*"Şüphesiz Allah, çokça tövbe edenleri ve güzelce temizlenenleri sever."*²²⁰ ayetinde, Allahu Teala, tövbe ile kalbini, su ile kalıbını güzelce temizleyenlerin ilâhî sevgiye mazhar olacağını müjdelemiştir.

²¹⁸ Mümtetine 60/12.

²¹⁹ Muhammed 47/19.

²²⁰ Bakara 2/222.

Günahlarından tövbe eden bir kul, kalbi ile pişman olduğu kusurlarına, sadece dili ile istiğfar edip bırakmamalı, hataları işleyen bütün vücuduna bu pişmanlığını hissettirmeli, onları da tövbeden hissedar etmelidir. Bunun için en güzel yol, bir abdest ve gusülle bütün azalarını temizledikten sonra, kılacağı iki rekat *"tövbe namazı"* ile derdini Yüce Rabbine açmaktır. Peşinden affedilmesi ve günahkar kalbinin şifâ bulması için yalvarmalıdır. Çünkü, Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, pişmanlık içinde, samimi olarak yapılan bir tövbenin mutlaka kabul edileceğini müjdeleyerek, şöyle buyurmuştur:

*"Herhangi bir kul, bir günah işlediğinde, güzelce temizlenir, kalkar iki rekat namaz kılar, sonra Allah'tan bağışlanmasını isterse, Allahu Teala muhakkak onu affeder."*²²¹ Efendimiz (s.a.v), sonra, şu ayet-i kerimeyi okudu:

"Onlar, bir kötülük yaptıkları ya da nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı zikrederek hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Hem, günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki!"

*Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler. İşte onların mükafatı; Rableri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Böyle amel edenlerin mükafatı ne güzeldir!"*²²²

Demek ki, tövbenin en güzeli; içinde pişmanlık, tefekkür, zikir, istiğfar, temizlik, namaz, dua ve yalvarış bulunan bir tövbedir.

İmam Gazâlî (rah.), nasuh tövbesinin nasıl yapıldığını anlatırken, tövbe edene şu edepleri tavsiye etmiştir:

"Kesin olarak günahlarından tövbeye karar verdiğin zaman, bir gusül abdesti alırsın. Eلبiseni temizlersin. Dört rekat namaz kılarırsın. Sonra, تنها ve sakın bir yerde yüzünü yere koyar yalvararak Allahu Teala'dan affını istersin. Mümkün olduğu kadar bütün günahlarını tek tek hatırlayıp her birisi için nefisini kınayarak ağlayıp sızlarsın. Sonra elini açıp:

²²¹ Ebu Davud Vitir, 26 Tirmizî, Salat, 181; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, Tefsir, 78; Ibnu Mâce, İkamê, 193; Ahmed, Müsned, I, 2,9, 10.

²²² Âl-i İmran 3/135

"İlâhî! Kaçak kulun kapına geldi. Kusurunu bildi, sana yöneldi. Affını diliyor, kötülüklerden kurtulmak istiyorum." şeklinde, gönlünce dua edersin. Sonra, Rasulullah'a (s.a.v) salat u selam getirir, bütün müminler için istiğfar edersin. Tövbende sadık kalacağına azmedersin. Böylece, güzel bir tövbe yapmış ve bütün günahlarından temizlenmiş olursun."²²³

Bu şekil bir tövbe ile Ümmet-i Muhammedi terbiye halkasına alan mürşitler, ne kadar güzel bir iş yapıyorlar.

Günümüzde, bu şekil bir tövbeyi pek çok müslüman bilmemektedir. Fakat, bütün hedefleri sünneti ihya olan kamil mürşitler, manevî terbiyeye ilk adım atanları, işe temizlik ve tövbe ile başlatmaktadır. Daha çok Nakşibendî büyüklerinde gördüğümüz bu uygulama, şekil ve hedefiyle sünnete dayanmaktadır.

Yukarıda zikrettiğimiz hadis-i şerifte belirtildiği gibi tövbe, güzel bir temizlik ile başlamaktadır. Bu temizlikten abdest ile birlikte guslün anlaşılması, hadisin metnindeki "tatahhur" ifadesine en uygun olanıdır.

Temizlikten sonra namaz, peşinden istiğfar gelmektedir. Efendimizin okuduğu ayette, gerçek tövbe edenlerin, Allahu Teala'yı hatırlayıp zikrettikleri bildirilmiştir. Muttakilerin hâlini anlatan diğer bir ayet-i kerimede ise yine zikir ve tefekkür anlatılmaktadır. Şöyle ki: "*Onlara şeytan musallat olup vesvese verdiği zaman, durup düşünürler (Allahı zikredip işin sonunu tefekkür ederler). Ve hemen doğruyu görüp Hak'ka dönerler.*"²²⁴ ayetinde, zikir ve tefekkürle insanın gönül gözünün açılacağı ve yanlışı göreceği belirtilmiştir.²²⁵ Esasında kul, bir kusur işlediği zaman, kendisinde bunu anlayacak bir kalp mevcuttur. Yeter ki kalp, bu kabiliyetini kaybetmiş olmasın. Şu halde, gerçek bir tövbe deyince, sadece dil ile istiğfarı değil, bütün bu amelleri düşünmemiz gerekmektedir.

Gerçekten tövbe etmek ve günah kirlerinden temizlenmek isteyen bir kimse, yukarıda zikrettiğimiz usullere göre tövbe yaparsa -Yüce Allah'ın izniyle- günahlarından tertemiz olur.

Şimdi, canlı bir örnek olarak, günümüzde, bu anlattığımız usullere göre yapılan bir tövbe şeklini zikredeceğiz.

²²³ Gazalî, Minhacü'l-Âbidîn, 95-97. (Kısmen kısaltılarak alındı)

²²⁴ A'râf 7/201.

²²⁵ Beğavî, Mealimü't-Tenzîl, III, 318; Mâverdî, en-Nüketü ve'l-Uyûn, II, 289.

NAKŞİBENDÎ-HÂLİDİYYE KOLUNDA TÖVBE ADABI

Bütün tarikatlarda manevî terbiyeye ilk giriş tövbe ve intisapla başlar. Tövbe, kalp ve yaşayış tarzı ile Yüce Allah'a dönmek, intisap ise, bu yolda kamil mürşidi kendine rehber yapmaktır. Bu tövbe ve intisap şekli, her terbiye kolunda az çok birbirinden farklılık arz eder. Fakat bu, işin hedefini değiştirmez. Hedef, Allah'a yönelmek ve takvaya ermektir.

Günümüzde, her kesime manevî terbiye ve tezkiye hizmeti veren takva okullarından birisi de Nakşibendî Tarikatı'dır. Bu tarikatın Hz. Mevlana Halid el-Bağdâdî'ye nispet edilen "Halidiyye" kolu, yaygındır. Bunun için, bu tarikata intisap edenlere anlatılan tövbe şartlarını kısaca zikredip bu şartlardaki bazı hususları izah edeceğiz.

Nakşibendî büyükleri, bu yola adım atanların yapması gereken ilk vazifeleri şöyle özetlemişlerdir:

1-Tövbe niyeti ile abdest almak.

2-Tövbe niyeti ile gusûl abdesti almak.

3-İki rekat tövbe namazı kılmak. Buna istihâre namazı da denir.

4-Mümkün olduğu kadar, hatırlayabildiği bütün günahlarını tek tek düşünerek, hepsine tövbe etmek. Bu tövbe şu şekilde yapılır ve üç kere tekrar edilir:

"Yâ Rabbi! Bütün yapmış olduğum günahlardan ben pişmanım. Keşke yapmasaydım. İnşallah bir daha ben yapmayacağım."

5-Yirmi beş defa "estağfirullah" demek.

6-Başta bütün ariflerin imamı Hz. Rasulullah Efendimiz olmak üzere, silsilenin büyüklerine fâtiha hediye etmek.

7-Ölümü düşünmek.

8-Mürşidini düşünmek.²²⁶

Bu şartlar, yolun ehli mürşitler tarafından tespit ve tarif edilmiştir. Onlar bir reçete hükmündedir. Yapılması istenen bu kurallar, iman ve samiyetle yapılmalıdır ki fayda hâsıl olsun. Bu vazifelerin her birisinin ayrı bir hikmeti ve faydası vardır. Bu faydalardan bir kaçını şöyle özetlemek mümkündür:

1-Abdest ve gusûlden gaye, vücut azalarının dışındaki kirleri yıkamak değildir. Asıl hedef ve biricik hikmet, onlarla işlenen günahların temiz-

²²⁶ Abdurrahman et-Tâhî, İşâretler, 122-123.

lenmesi ve manevî kirlerin yıkanmasıdır. Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, abdestteki bu hikmeti ve fazileti şöyle beyan buyurmuştur:

*"Mümin bir kul, abdest alırken yüzünü yıkadığında, yüzüyle işlediği bütün günahlar, yüzünden akan suyun son damlası ile akıp temizlenir. Ellerini yıkadığında, eliyle tutarak işlediği bütün hatalar, su ile birlikte temizlenir gider. Ayaklarını yıkadığında, onlarla yürüyerek işlediği bütün günahlar, su damlacıkları ile birlikte temizlenir gider. Abdest bittiğinde kul, günahlarından tertemiz olarak çıkar."*²²⁷

*"Kim abdest alır ve abdestini güzel yaparsa, günahları cesedinden dökülüp gider. Öyle ki günahlar, tırnaklarının altından çıkar, temizlenir."*²²⁸

Abdestin gayesi, manevî kirlerden temizlik olduğu için mürit, özellikle tövbe için abdest ve gusül alırken, bütün azaların işlediği günahlardan tövbe etmeye niyet etmesi gerekir. Çünkü, ancak bu niyetle alınan abdest ve gusül, günahların temizlenmesine vesile olmaktadır.

Bulutları vasıta kılıp gökten indirdiği su ile maddî pisliklerimizi giden; velilerini vesile edip katından gönderdiği rahmet ve nur ile de manevî kirlerimizi temizleyen Allahu Teala'ya hamd olsun.

2-Tövbe edilirken, günahlar, mümkün olduğu kadar tek tek hatırlanmalı ve hepsinden pişmanlık duyup, mahcup olup istiğfar etmelidir. Hatırlanmayan günahlar için de toptan tövbe etmeye niyet etmelidir.

3-"Keşke yapmasaydım!" sözünü, Allahu Teala'dan utandığımız, O'nun azamet ve azabından korktuğumuz için söylemeliyiz. Yoksa, bu günahlar yüzünden millet içinde rezil oldum, sevenlerim azaldı, ticaretim bozuldu, müşterilerimi kaybettim, oylarımı düşürdüm, başkanlığım elimden gitti, itibarım zedelendi, işimden oldum; keşke şu günahları işlemeseydim de bu hallere düşmeseydim demek, tövbe olmaz.

4-"İnşallah" derken; tövbeyi ancak Allahu Teala'nın lütuf ve yardımı ile koruyabileceğini düşünmek gerekir. İlâhî rahmet, yardım ve nur olmadan kimsenin temizlenemeyeceğini bilmek lazımdır. Şu ayet-i kerime bunu ifade etmektedir:

²²⁷ Müslim, Tahâret, 32; Tirmizî, Tahâret, 2.

²²⁸ Müslim, Tahâret, 33.

*"Eğer size Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiç kimse (küfür ve isyandan) temizlenemezdi. Fakat Allah dilediklerini temizler. Allah her şeyi işitir ve bilir."*²²⁹ Bunun için, tövbede sadık ve muvaffak olmak için Cenab-ı Hakk'ın yardımı istenir.

5-Rasulullah (a.s) Efendimize ve silsiledeki büyüklere "Fâtiha" hediye etmek, onların hediye sahibini tanımalarına ve bulundukları makamda onun için hayır dualarına vesile olur. Silsiledeki büyükler, bu manevî yola giren kimsenin üzerinde bir hak sahibidirler. Çünkü, bu güzel emaneti, Rasulullah (s.a.v) Efendimiz'den onlar getirmiştir. Kendilerine hürmet ve teşekkür olarak bir dua ve hayırla anılma hakları vardır. Bu yola giren kimse artık bu silsilenin manevî bir evladı olmuştur. Manevî büyüklerini hayırla anmak, onlara hediyeler sunmak, salih evladın görevidir.

6-Ölümü düşünmek, kalbin katılığı ve gafletini gidermek içindir. Tövbenin gayesi, kulun, fânî dost ve zevkleri tanıyıp Yüce Rabbine yönelmesidir. Yüce Allah'tan başka her şeyin fani olduğunu kula ispat edecek en güzel yol, ya ölümlük bizzat görmek veya ölümü düşündürmektir. Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, bu konuda buyurmuştur ki:

*"Ölümü çokça hatırlayın. Hiç şüphesiz ölümü düşünmek, günahları temizler ve kalpten dünya sevgisini giderir."*²³⁰

*"Boş lezzetleri ve hevesleri yok eden ölümü çokça düşünün."*²³¹

MÜRŞİD İMANA NASIL KEFİL OLUR?

Mürşid-i kamilin, müridlerinin imanını kurtarma meselesi çok tartışılmıştır. Soru şudur: Kimin nasıl öleceğini Allah'tan başkası bilebilir mi? Allah'tan başkası insanlara Cennet garantisi verebilir mi? Kur'an ve sünnette bunun örneği var mıdır? Mürşitler, kendi imanlarını garanti altına aldılar mı ki, başkalarının imanına kefil olsunlar? Böyle bir yetki insana verilmiş midir? Hem, ölüm anında yanında olmadığı bir kimseye, mürşit uzaktan nasıl yardımcı olur? Tekkeye yolu uğrayan ve bir mürşit eli tutan herkesin imanı garanti altında mıdır?

²²⁹ Nûr 24/21.

²³⁰ Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, Had. No: 1401; Kurtubî, et-Tezkire, 8.

²³¹ Tirmizî, Kıyâme, 26; Nesâî, Cenâiz, 3; İbnu, Zühd, 31; Ahmed, Müsned, II, 293.

Evet, herkesin sonunun ne olacağını ancak Allahu Teala bilir. Hüküm, O'nun elindedir. Cennet ve Cehennem O'nun emrindedir. Cenab-ı Hak, Cehennem'i şeytana uyanlarla dolduracağını, insan ve cinlerden pek çoğunun da şeytana uyup bu sonuca gideceğini bildirmiştir. ²³²

Kur'an-ı Hakim'de, isim verilerek: "Falan kimse iman üzere ölüp Cennet'e gidecektir" şeklinde bir haber yoktur. Ancak, başta peygamberler olmak üzere, Allah'a iman ve itaat eden bütün mü'minlerin ebedî saadete erecekleri, Cennet'e girecekleri haber verilmiştir. ²³³ Demek ki Allahu Teala, salih amel işleyen erkek-kadın bütün mü'minlere Cennet garantisi vermiştir. Hatta, Rasulullah (s.a.v) Efendimizin müjdesine göre, Allahu Teala, kalbinde zerre kadar iman taşıyarak huzuruna gelen herkesi, geçici bir müddet Cehenneme atsa da sonuçta oradan çıkarıp Cennet'e koyacaktır. ²³⁴

Allahu Teala, inananları, dünya ve ahirette, kalplerine yerleşen kelime-i tevhid üzerinde sabit tutacağını bildirmiştir. ²³⁵ Kendisine dost olan muttakilerin dünyada, ölüm anında ve ölüm ötesinde emniyette olduklarını, hiçbir korku ve hüznün yaşamayacaklarını müjdelemiştir. ²³⁶ Yine Kur'an'da, Allah yolunda şehit olanların, Cennetteki güzel halleri anlatılmıştır. Gelelim bir insanın diğer insanlara cennet garantisi vermesine.

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, Sahabeden bazılarının ismini vererek, onların Cennetlik olduklarını haber vermiştir. Ayrıca, kendisine tabi olup yolundan giden bütün ümmetinin Cennet'e gireceğini bildirmiştir. ²³⁷ Dili ile edep yerini haramdan koruyanların Cennet'e gireceğine kefil olmuştur. ²³⁸ Yine Efendimiz (s.a.v), bu sıfatların yanında, devamlı doğru konuşanların, sözünde duranların, kendisine emanet edilen şeyi hakkıyla koruyanların, zinadan korunanların, gözünü haramdan koruyanların ve eliyle kimseye kötülük yapmayanların cennete gireceğine garanti vermiştir. ²³⁹ Benzer hadis ve haberler çoktur. Bütün bunlardan şunu anlıyoruz: Kur'an ve hadis-

²³² A'raf, 179; Sad, 84-85

²³³ Bakara, 25, 82; Nisa, 57, 122, 124

²³⁴ Buhari, iman, 34; Müslim, İman, 325, Tirmizi, Sıfatu Cehennem, 9.

²³⁵ İbrahim, 27.

²³⁶ Yunus, 62-64

²³⁷ Buhari, İ'tisam, 2; Ahmed, Müsned II, 361.

²³⁸ Buhari, Rikak, 23

²³⁹ Ahmed, Müsned, V, 323.

te bazı insanlara Cennet garantisi verilmiştir. Bu insanların isim listesi değil, sıfatları zikredilmiştir. Kimde o sıfatlar bulunuyorsa, Allah ve Rasûlünün verdiği müjdeye muhakkak ulaşır.

Tasavvuf büyükleri, kamil bir mürşidin, müridinin vefatı anında -bi iznillah- ruhanî olarak yanında bulunup ona yardım edeceğini, onun imanını çalmak isteyen şeytanı defederek iman selametiyle ölmesine vesile olacağını belirtmişlerdir. Bu konu gerçekten çok nazik bir konudur. Bunu, halleri meşhur, şehadetleri makbul arifler ifade etmektedir. Bu durumda ya onlara itimatla sözlerini kabul etmeli veya ihtiyatla sukut yoluna gitmelidir. Hiç şüphesiz bunun tahakkuku için bir takım şartlar vardır. Yoksa her şey-him diyen kimsenin bu yetkide olduğu söylenemez ve yolu tekkeye uğrayan herkesin kolayca bu nimete ulaştığı düşünülemez. Bunun tahakkuku için ilk şart, mürşidin kamil-mükemmil olması, müridin ise böyle bir mürşide ömrünün sonuna kadar sadık kalmasıdır. Zaten bir müridin, kamil bir mürşitten fayda görmesi için en önemli şart, iman ve sadakattir. Bu sadakat, dilde değil, hâlde olmalıdır. Şu hâdise, bu konuda güzel bir örnektir. Ashab-ı Kiram'dan Hz. Enes (r.a) anlatıyor:

"Eş'ârilerden bir adam Hz. Rasulullah'a (s.a.v) yedi sene hizmet etti. Efendimiz (s.a.v) bir gün:

"Onun bizim üzerimizde hakkı vardır. Onu çağırın da bize ihtiyacını bildirin." buyurdu. Adamı çağırdılar. Efendimiz (s.a.v):

"İhtiyacını bize söyle, yerine getirelim," buyurdu. Adam:

"Ya Rasulallah! Bana sabaha kadar müsaade buyur; benim için hayırlı olanı nasip etmesi için Allahu Teala'ya yalvarayım." dedi. Sabah olunca, Efendimiz'in (s.a.v) yanına geldi ve:

"Ya Rasulallah! Sizden, kıyamet günü bana şefa'at etmenizi istiyorum." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v): *"Allah, müminleri dünya ve ahirette sağlam söz (kelime-i tevhid) üzere sabit tutar."*²⁴⁰ ayetini okudu ve peşinden:

*"O halde, bu isteğinin gerçekleşmesi için çokça secde ederek bana yardımcı ol!"*²⁴¹ buyurdu.

²⁴⁰ İbrahim 14/27.

²⁴¹ Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensur, V, 40. Hadîsin son kısmı için bkz: Müslim, Salat, 226; Ebu Davud Talavvü, 22; Nesâî, Talbîk, 79.

Kamil mürşidin, sadık müridine diyeceği de aynen budur. Önce iman, itaat ve hizmet. Sonra acizliğini itiraf ve kusuruna istiğfar. Arkasından dua ve ümit.

Yan üstü yatarak Cennet istemek, hevasına tabi olarak rahmet beklemek akıllı işi değildir.

Önce, şunları hatırlatalım:

Vahyin veya vahyin kontrolünde hareket eden Hz. Peygamber (s.a.v) Efendimizin bildirdiklerinin dışında, kimin kesin olarak iman ile ölüp Cennet'e gireceğini isim olarak biz bilemeyiz ve belirleyemeyiz. Ancak, Allahu Teala ve Rasulü (s.a.v) bize, Cennet ehlinin dünyadaki sıfatlarını bildirmiştir. O sıfatlar kimde varsa, onun, Allahu Teala'nın rahmetine ereceğini ve Cennetine gireceğini ümit ederiz.

Bütün peygamberler, insanları Allah'ın rahmetiyle buluşturmak için çalışmışlardır. Kendilerinin Allah yolunda bir davetçi olduklarını söylemişlerdir. Davetleri, vaadleri, müjdeleri, tehditleri kendilerine ait değildir. Hepsi, alemlerin Rabbine aittir. Onlar, ilahi emaneti yerine getirmek, rahmet ve nurdan nasibi olanları nasipleri ile buluşturmakla görevlidirler. Peygamber varisi bir kamil mürşidin derecesine göre yaptığı da aynıdır.

MÜRŞİT MÜRİTLERİNE CENNETİ TAKSİM ETMEZ, TARİF EDER

Kamil mürşid, kimseye Cennet bileti dağıtmaz, sadece herkesi Cennet'e giden yola davet eder. Elinden tutanın artık bütün tehlikelerden kurtulduğunu söylemez, ona: "elimden sıkı tut!" der ve onu Allah rızasına giden yolda koşturur. Mürşit, Allah'ın hükmünü ve hukukunu iyi bilir. Hz. Peygamber'in (s.a.v) sünnetini başına taç; gönlüne ilaç yapar. İlahi haber ve müjdelere candan teslim olur. Onlara hiç şüphesiz inanır ve güvenir. Kendisine tabi olanları bu müjde ve rahmetle buluşturmak için gayret eder. Talebelerini, edeple terbiye edip Allah'a teslim etmek ister. Onlara iman dersi verir. Salih ameli öğretir. İhlasa yapıştırır. Bu yolda sadık ve sabırlı olmalarını tavsiye eder. Ölene kadar başlarını bekler, önlerinde örnek olur, yolu gösterir, engelleri geçirir. Şeytana karşı uyarır, nefsin hileleri karşısında uyandırır. Devamlı zikir ve fikir ile meşgul eder. Allah sevgisini kalplere iyice yerleştirir. Bunu, kalbi boş kuruntu ve korkulardan kurtarmak için yapar. Ölürken ve ölümden sonra, kula fayda verecek ve ondan iste-

necek tek şeyin kalb-i selim olduğunu bilir. Kalb-i selim, Allah ile huzur bulunan kalp demektir. Mürşidin bütün hedefi, kalbi bu hale getirmektir. Bu şekilde Allah'a bağlanan kalp sahibine Yüce Mevlamızın hediyesi, iman selameti, Cennet ve Cemalullah nimetidir.²⁴²

Kamil mürşidin kendi elinde bir fayda ve zarar verme yetkisi yoktur. Fayda ve zarar Yüce Allah'ın takdiri ve yaratmasıyla olur. Mürşit, ilahi nimetlerin kula ulaşmasında bir vasıtaadır.

Bir mürit, mürşidine: "Benim imanıma kefil olur musunuz?" diye sorunca, mürşit şu cevabı vermiştir: "Eğer sen, ölene kadar Allah ve Rasül'ünün yolunda gidersen ve bizim tavsiyelerimize uyarsan, senin imanla öleceğine kefil olurum!"

İşte herkese va'dedilen iman emniyeti budur. Mürşidin kefil olması da böyledir. Mürşid-i kamilin elinden tutup hak yolunda yürüyen insan, aslında bir cemaat desteğinde imanını ve edebini korumaya çalışıyor. Çünkü, kendisiyle aynı hedefi paylaşan mü'minlerin en mühim işi, iyilik ve takva yolunda birbirlerine yardımcı olmaktır. Ölüm anına kadar bu niyetini koruyan, Allah için sevdiği mürşidinden ve kardeşlerinden ayrılmayan, bu şevk ve sevgi desteği ile ibadete devam eden, hizmeti terketmeyen, zikir, şükür, sabır ve ilahi takdire rıza içinde ömrünü tamamlayan bir insan, inşaallah, iman selametiyle ahirete göçecektir. Bu hüküm, bizim tahminimiz değil, Yüce Rabbimizin vaadi ve müjdesidir. O'nun vaadi hak, tahakkuku muhakkaktır.

Mümin vefat ederken yalnız ve garip değildir. Allahu Teala, mümin ve muttakî kullarına, vefatları anında özel yardım ve ikramlarda bulunacağını müjdelemiş, o esnada pek çok meleği onu karşılamaya göndereceğini haber vermiştir. Şu ilâhî müjde ve ikramları okuyalım:

*"Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip istikamet üzere yaşayanların (ölüm ânında) üzerlerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size söz verilen cennetle sevinin. Biz dünya hayatında sizin dostunuz idik ahiret hayatında da sizin dostlarınızız. Çok affedici, çok esirgeyici Allah'ın bir ikramı olarak, canlarınızın her istediği orada size verilecektir. Ne isterseniz var orada."*²⁴³

²⁴² İbrahim, 27; Kaf, 31-33; Yunus, 26

²⁴³ Fussilet 41/30-32.

*"Haberiniz olsun ki, Allah'ın dostları için hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir."*²⁴⁴

Allahu Teala, ömrünün sonuna kadar iman ve İslam üzere sabit kalan müminleri, vefatları anında ve kabirde sualleri zamanında özel olarak destekleyeceğini beyan ederek buyurmuştur ki:

*"Allah, müminleri dünya ve ahirette sağlam söz (kelime-i tevhid) üzere sabit tutar."*²⁴⁵

Yine, ayet-i kerimenin müjdesine göre Allahu Teala, kendisine ve Rasulüne itaat edenleri, ahirette peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraber yapıp onların refakatinde huzuruna alacaktır. Onlar, ne güzel arkadaştır. Bu, ne güzel bir ikramdır.²⁴⁶

Bütün bunlardan anlayacağımız şudur: Herkes, yaşadığı gibi ölecek, öldüğü şekil üzere dirilecek ve ahirette, dünyadaki sevdikleriyle beraber olacaktır. Müminler, dünya hayatında birbirlerini Allah için sevip destekledikleri gibi, ahiret yolculuğuna çıkan kardeşlerini de istiğfar ve dua ile desteklemelidirler. Bu onun için güzel bir şahadet ve rahmet sebebi olacaktır. Hz. Rasululah (s.a.v), bir mümini kabre koyduktan sonra, etrafındakilere:

*"Kardeşiniz için istiğfar edin. Allahu Teala'dan onu (kelime-i şahadet üzere) sabit kılmasını isteyin. Çünkü şu anda ona sual sorulmaktadır."*²⁴⁷ buyurmuştur.

Demek ki, dünyadaki müminlerin, kabirdeki mümin kardeşlerine bir yardımı ve faydası olmaktadır.

Muttakilerin imamı yapılan bir kamil mürşidin, sadık talebelerinden birisi vefat ederken ona yetişip yardım etmesi, o kula ilâhî bir ikramdır. Bu, vefat eden muttakî müminin üzerine rahmet meleklerinin akın akın inerek müjdeler verip onu sakinleştirmesine benzemektedir. Melekler gibi, veliler de Allahu Teala'nın ordusudur, onlarla dilediklerine destek ve kuvvet verir.

Düşmanı olan şeytana, bir anda dünyanın öbür ucunda olma kabiliyeti ve ölüm hâlindeki her insana ulaşma imkanı veren Rabbü'l-âleminin,

²⁴⁴ Yûnus 10/62-64.

²⁴⁵ İbrâhîm 14/27.

²⁴⁶ Ayet için bkz: Nisâ 4/69.

²⁴⁷ Ebu Davud Cenâiz, 74; Hakim Müstedrek, I, 370.

dilediği bir dostuna, bu tür imkanları vermesi niçin mümkün olmasın? Hiç şüphesiz, kamil insan, bu yetkilere şeytandan daha layıktır. Allahu Teala, dilediği kuluna bunları verir.

Bu keramete mazhar olan kamil insan, Allahu Teala'nın yeryüzünde halifesidir. Allahu Teala onu sevmiş ve kendisine özel kabiliyetler vermiştir. Bu kabiliyetler bir kudsî hadiste şöyle belirtilmiştir:

*"Ben kulumu sevince, onun işiten kulağı, gören gözü, konuşan dili, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. O benimle işitir, benimle görür, benimle konuşur, benimle tutar, benimle yürür."*²⁴⁸

Müfessirlerin imamı Fahrüddin er-Râzî (rah.) (606/1210), velilerin kerametlerini ispat ederken, bu kudsî hadisi de zikretmiş ve şu değerlendirmeyi yapmıştır:

"İnsan, Allahu Teala'ya itaata devam ederse, Allah'ın: "Onun gözü ve kulağı olurum" buyurduğu bir makama yükselir. Allah'ın celâl nuru kul için bir kulak olunca o, yakını işittiği gibi uzağı da işitir. Bu nur onun için bir göz olunca, yakınına gördüğü gibi uzağı da görür. Ve yine bu nur, kul için bir el olunca onun zora, kolaya, yakındakine, uzaktakine her şeye gücü yeter."²⁴⁹

Tabîî her şey, ilahî irade ve izine bağlıdır.

Büyük ariflerin müşahade ve şehadetiyle sabittir ki, kamil mürşitlerin, sadık müritlerine ölüm anında yardımcı olmaları çok vâki olmuştur. Büyük arif Mevlana Halid Zülcenaheyn (k.s), bunun, ruhaniyet yoluyla olduğunu belirtmiştir.²⁵⁰ Bu ilâhî ikram, samimi ve safî bir sevginin neticesi hasıl olmaktadır. Allahu Teala, sadık bir müridi, ölüm anına kadar sevdiği mürşidiyle beraber etmekte, o esnada *"Kişi sevdiği ile beraberdir."*²⁵¹ hadis-i şerifinin hakikatini göstermektedir.

Bediüzzaman Saîd Nursî'nin (rah.) belirttiği gibi;²⁵² kamil bir mürşide ve onun bağlı olduğu silsileye muhabbet eden bir kimse, en zor ve en sıkıntılı anlarda bile, bu muhabbeti sebebiyle Allah ve Rasûlünü inkara gitmez. Kusur işler fakat küfre girmez. Bu da, iman selameti ile ölmesine ve-

²⁴⁸ BuharîRikak, 38; İbnu Mâce, Fiten, 16; Beğavî, Şerhu's-Sünne, I, 142.

²⁴⁹ Bkz:Râzî, Tefsir-i Kebîr, XXI, 91.

²⁵⁰ Mevlânâ Hâlid, Hâlidîyye Risâlesi, 38.

²⁵¹ Buharî, Edeb, 96; Müslim, Birr, 165; Tirmizî, Zühd, 50.

²⁵² Said Nursî, Mektubat421. (29. Mektup)

sile olur. Ariflere inanmayan ve onları sevmeyen kimse, kendilerinden hiçbir yerde fayda görmez.

MÜRŞİDİ DÜŞÜNMENİN/RABİTANIN GAYESİ

Rabıta, bir tefekkür ve düşünce türüdür. Rabıtada konu, yüce Allah'ın ayetlerinden ve şahitlerinden birisi olan kamil mümini düşündürmektir. Bu kamil mümin yeryüzünde Allah'ın halifesi ve peygamber varisi sıfatıyla önümüzde durmaktadır. Acaba kimdir bu kamil mümin?

Ariflerin kutbu Muhyiddin b. Arabî (k.s) (638/1240) insanı kamili şöyle tanıtmıştır:

"Allah'ın halifesi olan insan, Allah'ın zât, sıfat ve fiillerinin en mükemmel şekliyle tecelli ettiği varlıktır. O, Allah ile âlem arasında, zahir ile bâtın arasında bir geçiş ve intikal sebebidir. Halife, bütün ilâhî kemal manaları kendinde gerçekleştiren insandır.

Âlem bir ayna gibidir. İnsan-ı kamil bu aynanın cilasıdır.²⁵³ İnsan-ı kamil, Allahu Teala'nın kendisine yerleştirdiği ilâhî kuvvetler ve kabiliyetler, rahmanî sıfat ve yetkilerle Allah'ın esmasını yansıtmakta, rahmanî yönüyle Allahu Teala'dan aldığı feyiz ve nuru, beşer yönüyle kendi cinsindeki insanlara aktarmaktadır.²⁵⁴

"Allah, Adem'i kendi suretinde yarattı."²⁵⁵ hadisinde anlatıldığı gibi Allahu Teala, insan-ı kamili en güzel bir sıfat üzere yaratmıştır.²⁵⁶

Şeyh Eşref Ali Tanevî (k.s), demiştir ki: "İnsan, Allah'ın çok üstün bir yaratığıdır. Yaratılana bakarak, yaratıcının varlığı ve kemal sıfatları anlaşılabilir. İşte bu anlamda yaratılan, yaratıcının zuhuru yani zuhur vesilesidir. İnsan üzerinde de Allah'ın varlığı ve yüceliği zuhur etmektedir. Bu sebeple insana "mazhar-ı Hak" denilir. Çünkü insana bakmak suretiyle insan, Allah'ı bulabilir. Yukarıdaki hadis, bu görüşlerin temelidir."²⁵⁷

"Allah, zayıf kullar ilâhî marifete ve yüce sırlara güç yetirebilsinler diye arada nebi ve velileri tayin etmiştir. İnsan-ı kamil, ilâhî hilafetin en üst

²⁵³ İbnu Arabî, Fusûsu'l-Hikem, 49.

²⁵⁴ Câmî, Nakdu'n-Nusûs fî Şerhi Nakşî'l-Fusûs, 104.

²⁵⁵ Buharî'stî'zân, 1; Müslim, Cennet, 28; Ahmed, Müsned, II, 244, 251.

²⁵⁶ İbnu Arabî, Fusûs, 55; Ahmed Avni, Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi, I, 169.

²⁵⁷ Ali Tânevî, Hadislerle Tasavvuf, 143-44.

makamında yer alır.²⁵⁹ Allahu Teala onu kendi boyası ile boyamıştır.²⁵⁹ O, velayet nuru taşımaktadır. Kalbi ilahî sevgi ile doludur. Vücudu zikirle yoğrulmuştur, her halde Allahu Teala'yı zikreder. Bunun için, kendisine bakasını zikre sevkeder.²⁶⁰

*Veliler: "İnsanların bazıları zikrullahın anahtarıdır; görüldüklerinde Allah'ı hatırlatırlar."*²⁶¹ hadis-i şerifiyle anlatılan kimselerdir.

Bir defasında Rasulullah'a (a.s): "Ya Rasulallah! Allah'ın velileri kimlerdir?" diye sorulduğunda, şu cevabı verdiler:

*"Görüldüklerinde Allah'ı hatırlatan kimselerdir."*²⁶²

İşte mürşid-i kamil, bu sıfattaki velilerden birisi, hatta onların reisidir. Ona talebe olan kimse, ondaki ilâhî nura ve edebe taliptir. Mürit, gönlünü o nura vermeli ve gözünü o nuru taşıyana dikmelidir. Eğer edebine göre davranır ve kalbini açarsa, bu yolla çok şey kazanacaktır.

Tarikata yeni giren bir kimsenin, kendisine tarif ve tavsiye edilen her şeyi ilk anda anlaması şart değildir. Bazı şeyler zaman ve tecrübeyle anlaşılır. Hepsinden önemlisi, iman ve itimattır. Yapılması istenen şeyler, helal ve hak olduktan sonra, mürşidin tavsiyelerini sabır ve samimiyetle yerine getirmelidir. Hastaya, içtiği her ilacın nasıl yapıldığına varana kadar bütün detaylarını bilmesi lazım değildir. Doktor mâhir, hastalık malum, ilaç da mevcut ise, artık "bismillah" deyip içmelidir.

Mürşidin alnından çıkan nurun, müridin kalbine intikal etmesi ve oradan bütün vücuduna yayılması, büyüklerin tecrübe ve şehadetiyle sabittir. Nazar yoluyla terbiye ve terakki ettirme, Hz. Rasulullah (s.a.v) Efendimizin hâlidir. Bu hâl, O'nun gerçek varisi olan kamil mürşitlere miras kalmıştır. Onlar da, müritlerini -Allah'ın izniyle- bu nur ve nazar ile terbiye etmektedirler.

²⁵⁹ Cami, a.g.e, 103-104; İsmail Ankaravi, Nakşu'l-Fusûs Şerhi, 19, 20.

²⁵⁹ el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, I, 140.

²⁶⁰ Hakîm et-Tirmizî, Nevâdinu'l-Usûl, I, 330.

²⁶¹ Taberî, Camiu'l-Beyan, VII, 131; İbnu Ebi'd-Dünya, Kitabü'l-Evliya, 47; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebir, X, 205.

²⁶² İbnu Mubarek, Kitabu'z-Zühd, No:217-218; İbnu Ebi'd- Dünya, Kitabu'l- Evliya, 48; İbnu Mace, Zühd, No: 4119.

TÖVBE VE TARİKAT TAZELEMENİN NEDİR?

Bir günaha mübtela olana tövbe etmek farz olduğu gibi, mürşidine verdiği ahdi bozana da, intisabını yenilemesi lazımdır. Biat ve intisaptan gaye, Allahu Teala'ya verdiğimiz kulluk ahbine sahip çıkmaktır. Çünkü bu iş, Allah için yapılır. Peygamber Efendimiz (s.a.v) ve O'nun varisleri, bu işte bir vasıta. Bakınız ayet-i kerime ne buyruluyor:

*"Rasulüm! Sana biat edenler hiç şüphesiz Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile yaptığı ahbine vefa gösterirse, Allah ona büyük bir mükafaat verecektir."*²⁶³

Mürid, büyük bir günaha düştüğü zaman, tövbe etmesi farzdır. Bu tövbenin en güzel şekli, yukarıda anlatıldığı gibi, güzelce bir abdest ve gusül aldıktan sonra iki rekat tövbe namazı kılarak yapılan tövbedir. Bazı tariklerde ve özellikle Nakşî tarikatında böyle bir tövbeye "büyük tövbe" ismi verilir. Büyük günaha büyük tövbe gerekir.

Uyku, unutma, baygınlık, koma hâli gibi, dinen mazur görülen bir özür yokken, bilerek namazı terk etmek de büyük günah. Onun için hemen tövbe edip namazı kaza yapmak gerekir.

Zekatını vermeyen, oruç tutmayan, içki içen, kumar oynayan, hırsızlık yapan, zina eden, rüşvet yiyen, anne babasına zulmeden, durmadan koğuculuk eden ve benzeri büyük günahları işleyen bir kimse, bunların haram olduğuna iman ettiği halde onları yapıyorsa, büyük günah işlemiştir, tövbe etmesi farzdır.

Tarikat ehli olan kimsenin bu tövbeyi, önündeki takva imamına intisabına yenileyerek yapması gerekir. Bu, olmadan manevi terbiye gerçekleşmez.

Bu devirde dinin geçersiz, ibadetin gereksiz olduğunu söylemek insanı küfre sokar ki, bu duruma düşen bir kimsenin derhal imanını tazelemesi ve tövbe etmesi farzdır.

Kendisine intisap ettiği kamil-mükemmil mürşidine itiraz veya onu inkar hastalığına düşen kimsenin, hemen intisabını yenilemesi gerekir. Ayrıca, işlediği büyük bir günahattan sonra "ben terbiyeden uzaklaştım, feyiz

²⁶³ Fetiḥ 48/10.

kesildi, yalnız kaldım, dosttan ayrı düştüm!" gibi endişe ve sıkıntı çeken bir kimsenin de, intisabını tazelemesi güzel olur.

Bir de şu var: Hastalık, ihtiyarlık veya ihmalden dolayı senelerce mürşidinin hiç ziyaretine gitmeyen bir müridin, sevgisini canlı tutması ve amelere şevkle devam etmesi için usule uygun olarak tövbe edip intisabını tazelemesi gerekir.

Tövbe tek başına da yapılır. Tövbeyi belli vakitlere bırakmamak gerekir. Tövbenin vakti, kusurun hemen peşidir. Tövbeyi tazelemekle insan kendisini yenilemiş olur. Samimi tövbe ile kalp canlanır, gönülde ilahi sevgi yeşerir, irade kuvvetlenir, ibadetler kolaylaşır.

Kim Allahu Teala'ya karşı güzel zan besler, kalbini açar, boynunu bükerek, samimi olarak O'dan affını isterse, bu yaptığı boşa gitmez. Yüce Allah, kendisinden rahmet isteyenlere rahmet eder, af isteyenleri affeder, ilahi sevgi isteyenleri sever, nimet isteyenleri mahrum etmez. O, kendisinden bir şey istemeyenlere gazap eder. Onun hazineleri verdikçe noksanlaşmaz. Yüce Allah'tan kusurlarımızı affetmesini, bizlere sevgisiyle uyanık bir kalp, yanık bir gönül, güzel bir ahlak ve yüksek dereceler ikram etmesini, cenneti, cemali ve rızasıyla şereflendirmesini isteriz.

Hamd olsun alemlerin Rabbi Yüce Allah'a.

B-TESLİMİYET

İslam, iman ve teslimiyetten ibarettir. İnanmayan ve teslim olmayan kimse, ilahi aşkın tadını tadamaz, güzel kulluk yapamaz, hiçbir ilahî müjdeye ulaşamaz. Allah katında sadık mümin, imandan sonra şüpheye düşmeyip tam teslim olan ve inandığı hak davada malı ve canıyla cihat ederek hizmet veren kimsedir.²⁶⁴

"*Teslim ol selamet bul!*"²⁶⁵ sözüyle Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, herkese en güzel selamet yolunu göstermiştir. Bu teslimiyet gönülle, sevgi ve iradeyle olmalıdır. Bu ise, bütün varlığı ile Allah rızasını seçmek ve ilahi dostluğun hakkını yerine getirmektir. Allah deyip, her şeyi yerinde bırakan

²⁶⁴ Hucurat 49/15.

²⁶⁵ Buhârî, Bid'ül-vahy, 6.

müminler öyle bir tercih yapmışlardır ki, bununla dünya ve ahiretin saade-
tini elde etmişlerdir.

Bizim burada işleyeceğimiz konu, İslam'ı hakkıyla yaşamak için Ra-
sulullah'ın (a.s) varisi kâmil bir mürşidin terbiyesine giren bir müridin, mür-
şidine teslim olmasıdır. Bu konu çok önemli olduğu kadar, oldukça nazik-
tir de. Önemli olduğu için, tasavvuf büyükleri, teslimiyeti işin temeli, terbi-
yenin şartı görmüşler ve mürşidine: "niçin?" "neden?" deyip aksine giden
müridin iflah olmayacağını belirtmişlerdir.²⁶⁶

Teslimiyet konusu çok naziktir. Çünkü kendisine tabi ve teslim oluna-
cak kamil mürşit, Allahu Teala'nın dostu ve Hz. Rasulullah'ın (a.s) varisi-
dir. Bu sıfatta olan bir kimseye itiraz etmek ve onu hafife almak, bir başka
mümine yapılan itiraz ve ihmal gibi olmamaktadır.

Büyük veli Abdurrahman et-Tâhî (k.s) teslimiyetin ciddiyetini ve zor-
luğunu şöyle belirtir:

"İşin en zoru, selametın sebebi olan bu teslimiyeti göstermektir. Bir
hak yolcusunun, söz ile: "Ben teslim oldum!" demesi yeterli değildir. Sözü
ile özü bir olmalıdır. Bir insan, mürşidine gerçek teslimiyeti gösterebilse,
bütün dertlerden kurtularak huzura kavuşurdu. Bir müridin, mürşidinin ta-
sarrufatından ve feyzinden istifade etmesi, ancak teslimiyeti sayesinde
olur. Teslimiyet olmadan istifade olmaz. Muhabbet teslimiyeti doğurur.
Muhabbet olmadan da teslimiyet olmaz."²⁶⁷

NIÇIN TESLİMİYET?

Kamil mürşid, şahsıyla değil, temsil ettiği makam itibarıyla teslimiyet
ve itaati hak etmektedir. O, müminlerin terbiye işini yürüten bir takva ima-
mıdır. Allahu Teala'nın ve Rasulünün (s.a.v) emirlerini tebliğ ve tatbikle
görevlidir. Yani, imamlığını yürüttüğü alanda "ülû'l-emir"dir. Ülü'l-emir, iş,
yetki ve emir sahibi demektir. Fakihler fetva işinde, kamil mürşitler de ter-
biye işinde ülü'l-emirdir, yani yetki sahibidir. Bunun için aşağıda mealini
vereceğimiz ayet-i kerimelerde müminlere bu sıfattaki bir kimseye itaat
emredilmektedir:

²⁶⁶ Kuşeyrî, Risale, II, 634; Sühreverdî, Gerçek Tasavvuf, 530.

²⁶⁷ Abdurrahman Tâhî, İşaretlar, 82.

*"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ülü'l-emre (idare ve işinizi yürüten imamlara) da itaat edin."*²⁶⁸

*"Bana yönelen kimsenin yoluna uyl"*²⁶⁹

Mürşide teslimiyet, manevi terbiyenin ve tedavinin gereğidir. İşin ica-bı budur. Hasta, kendi başına tedavi görüyorken, ona kimse karışmaz, fakat bir doktora gelip tedavi olmak istediğini söyleyince, doktor ona: "ben ne dersem onu yapacaksın, aksine gitmeyeceksin, yoksa şifa bulamazsın!" der. Hasta da, hastalığından kurtulmak istiyorsa, aklına değil, doktora güvenmelidir ve ona teslim olmazsa derdinden kurtulamayacağını bilmelidir.

İmam Gazâlî'nin (rah.) belirttiği gibi;²⁷⁰ maddî olsun, manevî olsun, her türlü hastalığın tedavisi ancak şu şartlarla gerçekleşir:

1-Kendisinde bir hastalık bulunan kimse, önce hastalığını kabul etmelidir. Kendisini hasta görmeyen kimse, ilacını ve çâresini aramaz. Onun için, doktorlar ve ilaçlar hiçbir şey ifâde etmez.

2-Hastalığını kabul eden hastanın, bu hastalığın bir ilacının olduğuna, Allahu Teala'nın, her hastalığa muhakkak bir ilaç yarattığına inanması gerekir.

3-Hastanın, kendisini tedavi edecek mütehassıs bir doktora inanması ve ona teslim olması gerekir. Böyle mütehassıs bir doktor bulmadıktan sonra, hastalığa ve ilacın varlığına inanması bir fayda vermez.

4-Ayrıca, doktorun verdiği ilaçları kullanmak ve yazdığı reçeteyi uygulamak lazımdır. Doktorun verdiği talimata uymayan kimse, hastalığını tedavi edemez. Bu hâlde, ilacın ve doktorun varlığı, ona bir fayda vermez.

Allah yolunda yürümek ve yükselmek isteyen bir kimse, önce, kendisinin ilahî rahmete ne kadar muhtaç olduğunu, nefsinin marifetullahı tahsil-den çok âciz bulunduğunu anlamalı; kalbinin hasta olduğuna inanmalı, ilacını ve doktorunu aramalı, doktorunu bulunca da ona sımsıkı sarılmalıdır.

²⁶⁸ Nisâ 4/59.

²⁶⁹ Lokmân 31/15.

²⁷⁰ Gazâlî, İhyâ, IV-72-73.

Nakşibendî büyüklerinden Alaüddin Attar (k.s), demiştir ki:

"Hak talibi, mürşidin teveccühüne engel olacak şeylerden kalbini temizlemelidir. Ancak ondan sonra ilahî feyzi almaya hak kazanır. İlahî feyizde eksiklik ve kusur yoktur; eksiklik ve kusur onu isteyendedir. Mürit, mürşidinin teveccühünü kazanıp muhafaza etmedikçe, şahsının hiçbir kıymetinin bulunmadığını iyice kalbine yerleştirmelidir."²⁷¹

Kendisini kamil gören ve hiç kimseye ihtiyacı olmadığını düşünen bir kimse, asla kamil olamaz. Allahu Teala, ayet-i kerimede, kendisini yeterli bulan ve zengin gören kimsenin, devamlı azacağını bildirip, kemalatın tevazu ve takvada olduğuna işaret buyurmuştur.²⁷²

Kendisine tabi olup, kalp hastalıklarımızı tedavi ettireceğimiz bir mürşidin kamil ve mükemmil olması gerekir. Kamil ve mükemmil sıfatları bulunmayan ehliyetsiz bir kimse konumuzun dışındadır. Bu tür kimseler, tabi olunmaya değil, ehlinin elinde tedavi edilmeye muhtaçtır. Tabii ki, hâlini anlayıp gereğini düşünürse.

Şimdi, Allah yolunda delil yapılan bir kamil mürşide nasıl teslim olunacağını ve bunun boyutlarını görelim.

TESLİMİYET NASIL OLMALIDIR?

Nakşibendî büyüklerinden ikinci bin yılın müceddidi İmam Rabbanî (k.s.) (1034/1625) demiştir ki:

"Kamil bir şeyh bulan kimse, ölünün yıkayıcısına teslim olması gibi kendisini ona teslim etmelidir. İlk fenâ hâli (nefsin şer arzularından vazgeçip hakka teslimiyetinin ilk ispatı) mürşitte olur. Bu, fenâfillah (her şeyi ile Allah'a teslim ve emrine tabi olma) hâline ulaşmaya bir vesiledir."²⁷³

"Mutmainne makamını geçmiş, her hâli ile Rabbinin emirlerine teslim olmuş ve Yüce Allah tarafından sevilmiş bir veliye itiraz, Allah'a itiraz gibi olur. Çünkü, bu hâle ulaşan velinin bütün arzusu Allah'ın muradıdır. O, nefsi adına bir his ve hareket içine girmez."²⁷⁴ Kendi keyfi için kimseden hizmet ve hürmet beklemez.

²⁷¹ Raşahat (Sadeleştiren: N. Fazıl), 104.

²⁷² Alak 96/6-8. Ayetlerin tefsirine bakınız.

²⁷³ İmam Rabbanî, Mektubat, I, 61. Mektub.

²⁷⁴ İmam Rabbanî, a.g.e, I, 101. Mektub.

Arifibillah İmam Sühreverdî (k.s), teslimiyetin bu yoldaki ehemmiyeti-
ni şöyle belirtmiştir:

“İşin başı, hak yolda imam seçilen mürşide içtenlikle sadakat ve tes-
limiyettir. Çünkü mürşide itiraz, mürit için öldürücü bir zehirdir. Mürşidine
itiraz edip de kurtuluşa eren yok denecek kadar azdır.”²⁷⁵

Abdülganî Nablusî (k.s) demiştir ki:

“Mürid tam sadakat hâline ulaştığı zaman, kalpten kalbe ilham ve in-
tikal vasıtasıyla feyz alır. *Müridin çeşitli yollardan mürşidinden feyz alma-
sı için tam sadık olması lazımdır.* Karşılıklı sadakat tam gerçekleşmeden
bunlar olmaz.”²⁷⁶

Büyük veli İmam Şa'rânî (k.s) (973/1565), demiştir ki: “Mürşide sami-
mi bir niyetle gelen kimse onun ehli arasına girer, kendisine ilahî sır ve
ilimlerin açılması mümkün olur. Aksi durumda, mürit boşuna yorulur.”²⁷⁷

“Mürit, sadık olduğunda mürşidinin göz bebeği olur.”²⁷⁸ Sadık mümi-
ni, mürşit Allah için gözü gibi sever.

“Mürşit müridi, Aziz ve Celil olan Allah'ın huzuruna hazırlar. Bunun
için, onun meclisine samimi bir niyetle girilmelidir, günde bin defa girilip çı-
kılsa bile. Çünkü kamil mürşitler, peygamber varisidir.”²⁷⁹

Hak yolunda niçin sabırlı ve sadık olmak gerekir? Bu sorunun cevabını büyük arif Muhammed Masum (k.s) şöyle veriyor:

“Bir şeyi talep edip de maksuda vasıl olmak, peşine düşülen şeyi kıy-
metli bilmek ve ona layık olan değeri vermekle mümkün olur. Herkesçe
malumdur ki, dünya talibi olanlar, birazcık dünyalık elde etmek için diyar
diyar gezerler. Hak ve hakikate talip olan kimse, eğer talebinde sadık ise,
bu fedakarlığını dünyaya düşkün kimselerden daha fazla göstermesi la-
zımdır. Sabırlı, azimli ve kararlı olmalıdır. Ve bilmelidir ki önceki büyükler,
bir hakikat ehli mürşidi bulmak için memleket memleket dolaşırlar, uzak
beldelere hicret ederlerdi.”²⁸⁰

²⁷⁵ Sühreverdî, Avarifü'l-Mearif, 97. (Trc: Gerçek Tasavvuf, 121-122).

²⁷⁶ Muhammed b. Abdullah Hani, Âdab, 213-214.

²⁷⁷ Şaranî, el-Envaru'l-Kudsiyye, II, 6.

²⁷⁸ Şaranî, a.g.e, I, 190.

²⁷⁹ Şaranî, a.g.e, II, 6.

²⁸⁰ Muhammed b. Abdullah Hânî, Âdab, 207.

Günümüzde, tasavvuftaki bu teslimiyet anlayışı bazıları tarafından tenkit edilmektedir. Bu kimseler, şöyle demektedirler:

"Bir insana bu derece teslim olmak, aklını, fikrini, ilmini hiç kullanmayıp şeyh ne emrederse yapmak doğru mudur? Bu davranış, aklını kiraya vermek, hürriyetini yok etmek değil midir? Hem bu, caiz midir? Veli de olsa, bir şahsa bu derecede teslimiyeti emreden bir ayet ve hadis var mıdır?"

Aslında, Kur'an ve sünnette işlenen, İslam'ın birlik anlayışı, imam-cemaat hukuku iyi incelense mesele çözülür, kamil mürşitlere gösterilen teslimiyetin sebebi anlaşılırdı. Şöyle ki:

Tasavvufta mürşide karşı istenen mutlak teslimiyet, sünnette, imama itaat olarak anlatılmıştır. Ölü'nün yıkayıcısına teslimiyeti gibi hiç itirazsız teslim olma hâli, esasen hak olan emirler karşısında her müminden istenmektedir. Tasavvufta zikredilen "fenâ fi's-şeyh" hâli, Ashab-ı Kiram'dan istenen teslimiyetin aynısıdır. Ayrıca, müminlerden, Rasulullah (s.a.v) Efendimiz'i nefislerinden daha fazla sevmeleri istenmiştir. Her müminden istenen teslimiyetin şekli ayette şöyle belirlenmiştir:

*"Allah ve Rasulü bir işe hüküm verdikleri zaman, mümin erkek ve kadınlara onun dışında bir şeyi seçme hakkı yoktur."*²⁸¹

Çünkü, Allah ve Rasulünün verdiği hüküm, kulun dünyası ve ahireti için en güzel olanıdır. Nefsin, bu hükmün dışındaki tercihleri ise hürriyet değil, zilletir. Nefsin her istediğini vermek, zehirli bir elma şekerini yemek isteyen çocuğu hevesiyle baş başa bırakmak demektir. Bu, ona karşı şefkat değil, ihanettir. Sonuç, hayat değil cinayettir. Gerçek hürriyet, nefsin keyfine değil, Yüce Mevla'nın emrine uymaktır.

Her mümin, içi ve dışıyla, kalbi, akli, nefsi ve hissi ile Allah'ın Rasulüne tabi olmadıkça gerçek mümin olamaz. Efendimiz (s.a.v) buyurmuştur ki:

*"Bir mümin, bütün his ve duyguları ile benim getirdiğim şeylere tâbi oluncaya kadar kamil mümin olamaz."*²⁸²

²⁸¹ Ahzâb 33/36.

²⁸² Hadis için bkz: Beğavî, Şerhu's-Sünne, I, 213; el-Envâr fi Şemâilî'n-Nebiyyî'l-Muhtâr, II, 771 (No:1234); İbnu Rəcəb, Câmiu'l-Ulûm ve'l-Hikem, II, 269.

Bu derecede bir itaat, tasavvuf terbiyesinde "*fenâ lîr-r-rasûl*" diye isimlendirilen hâlin elde edilmesiyle gerçekleşebilir. Bu seviyede bir teslimiyet için, Efendimiz (s.a.v) bizlerden şu derecede bir sevgi istemektedir:

*"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz beni nef-sinden, anne babasından, ehlinden, evlâdından ve bütün insanlardan da-ha fazla sevmedikçe (gerçek manada) iman etmiş olmaz!"*²⁸³

Bir müminde bu derecede bir muhabbetin bulunması ve teslimiyetin oluşması hiç de kolay değildir. Ancak, zor da olsa, bu muhabbet ve edep, hepimizden istenmektedir. Çünkü, kurtuluş ve saadetimiz ondadır. Gerçi Seyyid Abdulhakîm Hüseyinî Hz.lerinin belirttiği gibi, muhabbet, ilahî bir lü-tuftur. Allahu Teala onu dilediğine verir. Fakat, bu muhabbet, Allah dost-larının meclis ve sohbetlerinde kolayca bulunur. Bir müridin mürşidine gü-zelce tâbi olması, ancak muhabbetle olur.²⁸⁴

Mürit için, ilahî sevgi ve edebini ispat edeceği ilk basamak, önünde-ki mürşididir. Mürşit, mürit için bir ayna durumundadır. Bir müslümanın, Al-lah ve Rasulünün sevgisine ulaşmaktan daha önemli bir işi ve hedefi ol-mamalıdır. Bunun için bu işte kendisine imam ve delil olacak kimseye tam teslim olmalıdır. Bu teslimiyet olmadan cemaat olunamaz. Bakınız, Rasu-lullah (s.a.v) Efendimiz, cemaatin imamına karşı takınacağı tavrı nasıl tes-pit buyurmuştur:

*"Müslümanın (başındaki imama, öndere) hoşuna giden ve gitmeyen her hususta itaat etmesi gerekir. Ancak emredilen şey bir kötülük ise, o zaman hüküm değişir. Böyle bir durumda hiç kimsenin sözü dinlenmez ve itaat edilmez."*²⁸⁵

*"Bir imama kalbinin sevgisiyle yönelip elini uzatarak bey'at (ve inti-sap) eden kimse, gücünün yettiği kadar ona itaat etsin."*²⁸⁶

²⁸³ Bu manadaki hadisler için bkz: Buhârî, İmân, 8; Müslim, İmân, 69-70; Nesâî, İmân, 19; İbnu Mâce, Mukaddime, 9; Ahmed, Müsned, III, 177, 207.

²⁸⁴ M. Ildırar, Abdulhakîm Hüseyinî ve Nakşibendî Tarikatı, 39.

²⁸⁵ Buhârî, Ahkâm, 4; Müslim, İmare, 38; Tirmizî, Cihad, 29; Ebu Davud, Cihad, 86; Nesâî, Bey'at, 34; Ahmed, Müsned, IV, 432, 436, V, 66, 67.

²⁸⁶ Müslim, İmare, 46-47; Ebu Davud, Melahim, 1, Nesâî, Bey'at, 25; İbnu Mâce, Fiten, 9.

Allah yolunda peşinden gidilen imam için gereken bu itaat, verilen emir ve yapılan tavsiye hak olduktan sonra, acı tatlı her hâlde korunmalıdır. Verilen bir emrin insanın nefesine hoş gelmemesi onun haksız olduğunu göstermez ve şahsî çıkarların zedelenmesi emre isyanı gerektirmez. Allah için yapılan bir işte nefsin keyfi öne alınırsa o işten hayır gelmez.

Ashab-ı Kiram (r.anhüm), Hz. Rasulullah'a (a.s) darlıkta ve varlıkta, neşeli ve sıkıntılı anlarda dinleyip boyun eğmek, başa geçen ehil idarecilerle çekişmemek, başkası kendilerine tercih edildiğinde feryat etmemek, her nerede olursa olsun hiçbir kınayanın kınamasından çekinmeden hakkı söylemek üzere bey'at etmişlerdir.²⁸⁷

Bu gün, Efendimiz'in (s.a.v) varisi kamil bir mürşidin elinden tutup kendisine takva yolunda intisap edenler de, Ashab-ı Kiram'a vekaleten, imamlarına aynı şekilde sadık olmalıdırlar. Ancak günümüzde, imam deyince sadece namaz kıldırmakla görevli din adamları akla gelmektedir. Halbuki bu imamların insanları terbiye, kalbi ve nefsi ıslah etmek gibi bir görev ve yetkileri yoktur. Onun için, bu anlatılan şeyleri anlamak güç olmaktadır. Biz bu kitapta imam deyince, insanları irşatla görevli kamil mürşitleri kast ediyoruz. Hadislerde anlatılan imamla bugünkü imam anlayışı farklıdır. Ayet ve hadislerde imam deyince, Allah yolunda önder olan ve kendisine uyulan kimse kast edilir.

Gerçek imam, kalpleri ihya eden ve bozulan dini yaşantıyı ıslah ile görevli rabbani alimlerdir. İnsanları Kur'an ve sünnet edebine göre idare eden devlet adamlarına da imam denir. Ancak günümüzde bu büyük emaneti taşıyacak kimse bulunmadığı için, imam sıfatını kalplerin ıslahı ile uğraşan Rabbani alimler ve kamil mürşitler taşımaktadır. Onlar, kıyamete kadar bu ümmetin içinde bulunacaklar ve imamlık vazifesini hakkıyla yapacaklardır. Kendilerine karşı çıkanlar onları bu vazifeden alıkoyamayacaktır. Çünkü onların temel görevi ilahi ahlakı ve ahkamı ayakta tutmaktır. Bu iş cemiyet halinde ihmal edilse de, şerefli şahsiyetler tarafından yerine getirilecektir. Buna Kur'an ve sünneti hıfzetme, koruma ve yaşama denir. Yüce Allah, Kur'an'ın ilim, ahkam ve ahlakını kıyamete kadar koruyacağını bildirmiştir.

²⁸⁷ Buharî, Ahkam, 43; Müslim, İmare, , 41-42, Nesâî, Bey'at, 1-5; İbnu Sa'd, Tabakat, I, 220; Ahmed, Müsned, V, 316.

Bu koruma kitap sayfalarındaki yazıları değil, içindeki hükümleri korumadır. Bu da insanla olmaktadır. O insana insan-ı kamil denir.

TESLİMİYETE ENGEL OLAN MANİLER

İnsan nefsi, kendi cinsinden birisine tâbi olmak istemez. Nefis, kendisini beğenme ve kimseye boyun eğmeme sıfatı üzere yaratılmıştır. Onda bu kibir hâli, tevazuya dönüşmedikçe ve insan kendisini muhtaç görmedikçe, marifetullahı tahsil edemez.

Nakşî pirlerinden büyük arif Alâuddin Attâr (k.s), demiştir ki:

“Hak yolcusu daima kendi nefisini ve işlerini kusurlu görmeli, noksanını bilmelidir. Nefsin acizlik hâlini lütuf ve kerem sebebi kabul etmelidir. Hâce Bahaüddin Nakşibend Hz.leri, müritlerine hep bu sıfatta oimalarını emrederler ve derlerdi ki: “Beni her zaman bu sıfatta kullanırlar.”²⁸⁸

Nefsin kendisini beğenip karşısındakini küçük görmesi, bu yolda en büyük bir engeldir, perdedir. Bu büyük engeli aşanlar, hedeflerine ulaşırlar. Benlik bağına takılmak en kötü bir azap çeşididir. Şu örnekleri iyi düşünelim: Reşahat isimli kitabın sahibi, Şeyh Mevlanâ Sâfî (k.s), naklediyor:

Büyük ariflerden Zengi Ata (k.s) zamanında, Buhara medreselerinde Uzun Hasan Ata, Seyyid Ata, Sadr Ata ve Bedr Ata isimli dört genç ilim tahsil ediyorlardı. İçlerine bâtın ilminin ateşi düştü. Karar verdiler, kalkıp Türkistan taraflarına mürşit aramaya çıktılar. Taşkent kırlarından geçerken, Zengi Ata'ya rastladılar. Zengi Ata, manevî durumunu gizleyerek, bölgedeki halkın sığırlarını güdüyordu. Rengi siyahtı. Namazlardan sonra açık zikir çekerken, hayvanlar otlamayı bırakıp etrafında halka kurar, zikrini dinlerlerdi. Gençler, kendisini görünce yol sormak için yaklaştılar, selam verdiler. Zengi Ata, selamlarını aldı ve:

-Siz buranın yabancılarına benziyorsunuz! Nereden geliyor, nereye gidiyorsunuz? diye sordu. Gençler:

-Biz, Buhara'da medrese talebesiydik. İlim okuyorduk, içimize bir ateş düştü. Bizi, kötü hallerimizden ve nefsimizin hevasından kurtarıp ilahî huzur ve kemal mertebelerine ulaştıracak bir kamil mürşit arıyoruz. Alahu Teala'nın, bunu bize nasip etmesini istiyoruz, dediler. Zengi Ata:

²⁸⁸ Şeyh Safî, Raşahat, 107.

-Durun! Dünyanın dört bir yanını koklayayım. Eğer kamil mürşitten bir koku alırsam, size bildireyim, dedi ve başıyla bir daire çizerek, her tarafı kokladı, bütün istikametleri yokladı. Sonra gençlere dönüp:

-Her tarafı kokladım ve yokladım. Ancak, sizi, nakıslıktan kurtarıp kemal hallerine ulaştıracak benden başkasını bulamadım, dedi.

Gençler hayret ettiler. Seyyid Ata ile Bedr Ata hemen inkara yöneldiler. Seyyid Ata içinden: Ben Peygamber soyundan gelen bir seyyid ve ilim sahibi bir kimseyim. Böyle siyah tenli bir çobana nasıl bağlanabilirim? diye düşünmeye başladı.

Bedr Ata da içinden, bu kalın dudaklı zencinin yeltendiği iddiaya ve ileri sürdüğü davaya bak, diye düşünmeye başladı

Fakat, öbür iki talebe inkara düşmediler. İçlerinden: "Mümkündür ki, kudret sahibi Allah, bu siyah adamın gönlüne maneviyat nurunu yerleştirmiş olabilir!" diye düşündüler. O esnada, Zengi Ata hepsinin kalbine yönelip tasarrufta bulundu, hepsi birden câzibesine tutulup eline yapıştılar. İlk bey'at eden Uzun Hasan Ata oldu. İlk kemal hali ve halifelik de ona nasip oldu.

Seyyid Ata'nın asıl adı Ahmet'ti. Hakikati gördükten sonra Zengi Ata'ya teslim oldu fakat, ilmi ve seyyidliği yoluna engel oluyor, kendini maneviyat yolunda aciz görüp, noksan bilip kalbini tam açamıyordu. Bunun için de maneviyat denizinde açılmıyordu. Sonunda, mürşidinin hanımı Anber Ana'ya baş vurdu, yalvardı. Aracı olmasını, mürşidinin kendisine yönelmesini ve içini nurlu nazarları ile şerefleştirmesini istirham etti. Anber Ana kabul etti. Ona:

-Gece siyah bir örtüye bürünüp , Zengi Ata'nın yolu üzerine yat. Seher vakti abdest almaya çıktıkları zaman seni bu halde görsünler ve merhamet etsinler, dedi. Ayrıca o gece Zengi Ata'ya ricada bulundu. Hazret gülümsedi ve:

-Ahmed'in seyyidliği ve ilmi yolunda engel oldu. Beni ilk gördüğü gün kendimi ona tanıttığım halde, kalp huzuru ile kabul etmedi. Bir seyyidin ve alimin sığır çobanına tabi olamayacağını düşündü. O yüzden yolda kaldı. Fakat, madem ki sen rica ediyorsun, kusurundan geçtim. İnşallah hâli düzelir, dedi.

Şafak vakti abdest için dışarı çıktığında yerde siyah örtülere sarılı bir şey gördü. Ayaklarını kaldırıp Seyyid Ata'nın göğsüne bastı. Seyyid Ata, mürşidinin ayaklarından öpmeye ve yüzünü gözünü ayaklarına sürmeye başladı. Zengi Ata:

-Sen kimsin? diye sordu. Seyyid Ata:

-Köleniz Ahmed! dedi. Zengi Ata:

-Hadi kalk! Bu kalp kırıklığı ile hâlini düzelttin, dedi ve kendisine öyle bir yöneliş yöneldi ki, Seyyid Ata'ya bütün manevi fetih kapıları açıldı. Kısa zamanda irşat derecesine ulaştı.²⁸⁹

Kamil mürşitler, Hz. Rasulullah'ın (a.s) varisi olacak ve ileride ümmetin terbiyesini yürütecek müritlerini, benlik ve varlık duygularından temizlemek için bu derece hassâsiyet gösteriyorlar. Bunun için de, müritlerinden, mutlak bir teslimiyet istiyorlar. Teslim olan temizlenir. Hep ben diyenler kendi hâline terk edilir.

Başta zor ve acı olan teslimiyetin, tatlı olan sonucuna bir başka örnek:

Zamanında Bursa kadısı olan Aziz Muhmud Hüdayî (k.s), gördüğü bir sürü cilve ve kerametlerinden sonra, o devrin büyük velilerinden Üftade Hz.lerine teslim ve talebe olmaya karar vermişti. Müritliğe kabulünü istirham ettiğinde Üftade Hz.leri, kendisine, önce mal ve mülkten, ikinci olarak kadılık ve müderrislikten, üçüncü olarak da nefsinden vazgeçmesini emretti. O da bunları yapacağına söz verdi. Sonra sıra, bunları ispata geldi. Malını fakirlere dağıttı. Kadılıktan ayrıldı. Müderrisliği bıraktı. Nefsini silip temizlemek için, bir zamanlar kadısı olduğu ve yoldan geçerken herkesin hürmet için ayağa kalktığı Bursa sokaklarında omuzunda ciğer sattı. Halk: "Kadı efendi delirmiş! Aklını yitirmiş! Vâh zavallı ne hallere girmiş!" diye acıdı.

Daha sonra, bir derece ileri hizmete sevk edildi. Kendisine dergahtaki tuvaletlerin temizliği verildi. Ona da razı oldu.

²⁸⁹ Bkz: Raşahat, 14-16. (Sâdeleştiren:N. Fâzıl) Verilen bilgiler, kitabın arapça metninden de istifade edilerek özetlendi.

Mürşidi, büyük arif Üftade Hz.leri (k.s), onun kalp cevherini kibir ve benlik kirlerinden iyice temizlemek istiyordu. Herkese vermediği bu ağır ve basit işleri ona yaptırıyordu. Gayesi onu alçaltmak değil, Allah'tan başka her şeyin esaretinden ve alçak nefsin kulluğundan kurtararak tam bir hürriyete kavuşturmaktı. Öyle de oldu.

Bir gün tuvaletleri temizlerken, dışarıdan davul, zurna ve kös sesi duydu.

-Ne var? diye etrafındakilere sordu.

-Şehre yeni kadı geldi. Onun göreve başlama merâsimi yapılıyor! dediler. Bu sırada nefsi son bir kez: "Ey Mahmud! Şu hâline bak! Kadılığı bıraktın da tuvaletlere hizmetçi oldun! Bu sana reva mıdır?" diye feryat etti. Ancak, hemen kendisini toparladı: "Mahmud! Sen şeyhine, nefsini terk edeceğine dair söz vermemiş miydin?" diyerek, tövbe etti. Hatta bir ara, nefsini iyice zelil etmek ve susturmak için tuvaletleri sakalıyla temizlemeye yöneldi. Ancak, büyük arif Üftade Hz.leri hemen yetişip omuzundan tutarak:

-Evladım! Sakal mübarek şeydir, onunla böyle işler yapılmaz. Gaye bu mertebeyi atlatmaktı, dedi ve kendisini kaldırıp dergaha götürdü.²⁹⁰

Şimdi ilacını bulmuştu. En azgın düşmanı olan nefsinin esaretinden kurtulmuştu. İşte, bundan sonra, nice insanların kurtuluşuna vesile oldu. Elindeki makamı, gönlündeki dünyayı terkedip bir kamil mürşide Allah için teslim olunca, ilahî rızayı ve safayı buldu. Yalan tebessümler yerine, ihlas ile göz yaşına kavuştu. Allah aşkıyla ağlamasını öğrendi. Kalbi ilacını buldu, hastalıktan kurtuldu, hasta kalplere doktor oldu. Dünyadan çektiği elini, zengin-fakir herkes hürmetle öptü. Ayağına padişahlar su döktü.

Erkek-kadın, her mürit, intisap ettiği kamil mürşide, Allah için gücünün yettiği kadar teslim ve tâbi olursa, muhakkak bu güzel hallerden bir kısmı ona da ikram edilir.

Arifler, müritlerinden tam bir teslimiyet isterken, bu teslimiyeti, onları kendi hizmetlerinde kullanmak için istemezler. Onları tam bir tedaviden geçirmek, kalblerini gerçek güzelliğine kavuşturmak ve Allahu Teala'ya

²⁹⁰ Geniş bilgi için bkz: Yılmaz Kamil, Aziz Mahmud Hüdayî ve Celvetiye Tarikatı, İst, 1982.

"iẖsan"²⁹¹ mertebesinde kulluk yapmaya ulaştırmak gayesiyle, teslimiyet beklerler. Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi.

Eğer bir kimse, dinini kendi bildiği gibi yaşayacaksa, virdini zikrini kendisi ayarlayacaksa, mürşid-i kamile ne için intisap ediyor? Kendisini her hastalığın mütehasısı görüyorsa, doktora niçin gidiyor? İşimi en iyi ben bilirim diyorsa, başkasına niçin akıl danışıyor?

Mürit, Allah için tabi olduğu mürşidinin hizmet ve emirlerini gücü yettiği kadar, sevgiyle yerine getirmelidir. Mürit, mürşidinin hizmetini bir ganimet bilmeli, ondan mahrum kalırım, diye üzölmelidir.

İmam Kuşeyrî (k.s), meşhur Risalesinde, "*Şeyhlerin kalblerini koruma ve onlara muhalefetten sakınma*" başlığı altında şunları nakletmiştir:

"Mürşidim Ebu Ali ed-Dekkak'ı şöyle derken işittim: "Bütün ayrılıkların başlangıcı, emre muhalefettir."

Üstadım, bu sözöyle şunu demek istiyordu: "Kim, mürşidine muhalefet ederse, onun yolunda devam edemez, aralarındaki bağ kesilir. Aynı mekanda bulunsalar bile. Kim, kamil bir şeyhin sohbetine girer de, sonra, kalbiyle ona itiraz ederse, sohbet ahdini bozmuş olur. Kendisine tövbe gerekir."²⁹²

Mürşide teslimiyetin kıymeti ve bereketini şu örnek çok güzel ortaya koymaktadır. Cüneyd el-Bağdadî (k.s) anlatır:

"Bir gün, mürşidim Serıyy es-Sakatî'nin yanına girdim. Bana, bir iş emretti. Ben de, süratli bir şekilde hemen dediğini yaptım. Huzuruna döndüğöümde bana bir kağıt verdi ve:

-Bunu sana, sözümü hemen yerine getirmene karşılık olarak veriyorum, dedi. Kağıdı açtım, okudum. Bir de baktım ki içinde şunlar yazılı:

Çölde, ağlayıp inleyen birisini işittim; diyordu ki: "Ağlıyorum! Bilir misin beni ağlatan nedir? Ağlıyorum, çünkü, senin benden ayrılmandan ve bağıımı kesip beni terk etmenden korkuyorum!"²⁹³

²⁹¹ Meşhur Cibril hadisinde belirtildiği gibi, iẖsan; Allahu Teala'yı görüyormuş gibi O'na ibadet etmektir. Her ne kadar biz onu göremiyorsak ta, O'nun bizi gördüğünü bilmektir. Hadis için bkz: Buharî, İman, 37; Müslim, İman, 1; Ebu Davud. Sünnet, 16.

²⁹² Kuşeyrî, Risale, II, 633-634.

²⁹³ Bkz: Kuşeyrî, Risale, II, 634

Bir de şu hâdiseyi okuyalım:

Bir gün, Şâh-ı Nakşibend Hz.lerinin hatırı sayılır misafirleri gelmişti. Şâh-ı Nakşibend Hz.leri, müritlerinden Mevlana Şemseddin'e, emir verip:

-Nehre git de suyu bu tarafa bağla! buyurdu. Şemseddin, verilen emri yerine getirmekte ihmalkâr davrandı. Biraz sonra gelip:

-Vücudumda bir halsizlik peydahlandı, suyu bağlayamadım, dedi. Bu söz, Şâh-ı Nakşibend Hz.lerine çok giran geldi. Ona bakıp:

-Mevlana Şems! Kendini boğazlayıp da su yerine kanını akıtsaydın, bu sözü söylemekten daha hayırlı olurdu! diye üzüntüsünü belirtti.

Ondan sonra Mevlana Şemseddin'in dimağında bir hastalık peyda oldu. Hâlini yakınlarına arzetti. Onlar, Alaüddin Attâr Hz.lerine gidip derdini açmasını ve onun Şâh-ı Nakşibend Hz.lerinin huzurunda kendisi için şefaathane olmasını istirham etmesini söylediler. O, kalktı Muhammed Parisa'ya gitti. Söylenenleri değil, kendi bildiğini yaptı, hastalığından kurtulamadı. Öyle bir hâle geldi ki, kimseyi tanıyamaz, evlatlarının ismini hatırlayamaz oldu.²⁹⁴

Buradaki emri yerine getirmeme, haklı bir mazeretten değil, kalpteki gizli bir muhalefetten ve emri ciddiye almamaktan kaynaklandığı için sahibine felaket getirmiştir. Benzeri bir durum, Hz. Rasulullah'ın (s.a.v) huzurunda da olmuştu. Seleme b. el-Ekvâ (r.a) anlatıyor:

Bir adam Hz. Rasulullah'ın (s.a.v) yanında sol eli ile yemek yiyordu. Rasulullah (s.a.v) adama:

-Sağ elinle ye! diye uyardı. Adam:

-Sağ elimle yemeye güç yetiremiyorum, dedi. O zaman Rasulullah (s.a.v):

-*Bundan sonra da hiç güç yetiremeyesin*, diye karşılık verdi. Adam, bir mazeretinden değil, kibrinden dolayı böyle söylemişti. Adamın eli çolak oldu, bir daha sağ elini ağzına götüremedi.²⁹⁵

Malumdur ki, alemlere rahmet olarak gönderilmiş Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, nefsi hesabına hiç kimseye beddua etmemiş, lanet okumamış-

²⁹⁴ Şeyh Sâfi, Reşahat, 96. (Sadeleştiren: N. Fazıl)

²⁹⁵ Müslim, Eşîbe, 107; Ahmed, Müsned, IV, 45.

tır. Bu hâdisede, adamın hiçbir özrü yokken, kendisinden istenen şey de bir hayır iken, sırf içinde sakladığı kibir ve muhalefetten dolayı, Efendimize (s.a.v) itaat etmemiştir. Bir de alaylı bir tavır ile karşılık vermesi, başına bu belayı getirmiştir. Bu kimsenin münafıklardan birisi olduğu söylenmiştir.

Allah dostlarına karşı kasıtlı muhalefet, insanı felakete götürür. Bu hep böyle olmuştur. Ancak, verilen bir emri, gücü yetmediği için yapamayan, fakat, kalbiyle yapma azminde olan kimse, bir zarar görmez. Bu kimse, sadık ve samimi olduğu sürece, bir mazereti sebebiyle, hizmetten geri kaldığında mazur görülür; günaha girmiş olmaz. Bu hususta, ayet-i kerimede şöyle buyurulmuştur:

*"Cihattan geri kalan zayıflar, hasta olanlar ve malî imkan bulamayanlar Allah ve Rasulüne karşı samimi oldukları sürece, kendilerine bir günah yoktur."*²⁹⁶

TESLİMİYETİN ÖLÇÜSÜ

Hiç kimsenin helal olan bir şeyi haram yapma veya haram olanı helaldir diye savunma yetkisi yoktur. Rasulullah (a.s) bu konuda önümüze şu temel ölçüyü koymuştur:

*"Allah'a isyan konusunda hiç kimsenin sözü dinlenmez ve emrine itaat edilmez."*²⁹⁷

Bu ümmetin en faziletlisi Hz Ebu Bekir Siddik (r.a), halife seçildiği gün Ashap'tan biat alırken, onları şu şekilde uyarmıştır:

*"Ben Allah'a ve Rasulüne itaat ettiğim sürece bana itaat ediniz. Ben hak çizgiden ayrılınca, artık kimsenin bana itaat etmesi gerekmez!"*²⁹⁸

Enes (r.a) anlatıyor: Muaz b. Cebel, Rasulullah'a (s.a.v): "Ya Rasulullah! Eğer bizim başımızda senin sünnetine göre hareket etmeyen, senin emrini dikkate almayan emirler bulunursa, onlara karşı ne yapmamızı emredersiniz? diye sordu, Rasulullah (a.s): *"Allah'a itaat etmeyene itaat edilmez."* buyurdu.²⁹⁹

²⁹⁶ Tövbe 9/91.

²⁹⁷ Taberi, Camiu'l-Beyan, IV, 150; Hakim, Müstedrek, III, 123,356.

²⁹⁸ İbnu Kesir, el-Bidaye, V, 218.

²⁹⁹ Hadis için bkz: Ahmed, Müsned, III, 213; Suyutî, ed-Dürü'l-Mensûr, II, 576.

Hedefi marifetullah, takva ve nefisle cihat olan tasavvuf terbiyesinde de hüküm aynıdır.

Hiçbir şeyh, hiçbir sebeple herhangi bir farzı müritlerinden kaldırmaz. Din ne kadar ruhsat veriyorsa, şeyh de o kadar genişlikten bahsedebilir, ötesine adım atamaz. Kitap ve sünnetle sıhhatini ölçmediği keşif, ilham ve rüyası ile yeni bir hüküm koyamaz.

"Tasavvuf ilmi ince ve sırlı bir ilimdir; herkes anlamaz, ehline itiraz olmaz." diyerek, kimse, hakkın dışında bir hâl veya düşünceyi dinin bir emri gibi savunamaz.

Bu konuda bütün sufilerin kabul ettiği prensip şudur:

"Kur'an ve sünnete ters düşen her batinî hâl ve ilim, batıldır."³⁰⁰

Nakşibendî büyüklerinden İmam Rabbânî (k.s), bu hususu şöyle açıklamıştır:

"Maneviyat ilminin sıhhatinin alameti, onun, dinin açıkça ortaya koyduğu ilimlere uymasıdır. Zerre kadar şaşar ve uymazsa o, manevi sarhoşluk hâlinde söylenmiştir. Ona itibar edilmez. Bu tür sözlerle amel de edilmez. Hak olan, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimlerinin söyledikleridir."³⁰¹

Ancak bu konuda, yanlış anlaşılan bir hususu biraz açıklığa kavuşturmamız gerekir. Gerçek tasavvufu ve kamil mürşidi yeterince tanımayan bazı kimseler, tarihteki bazı örneklerle bakarak, tasavvufu tenkit ve terk etmektedirler. Takıldıkları örneklerle göre, bazı mürşitler, müritlerine, dinin haram kıldığı şeyleri emretmekte, mürit de, mürşidine teslimiyeti gereği, aldığı bu emri hiç düşünmeden yerine getirmektedir. Mesela, hırsızlık yapmasını emreden bir mürşidin emrini hemen yerine getirmesi gibi.

Önce şunu belirtelim: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat akaidi üzere terbiye veren bütün tarikatların görüşü şudur: Derecesi ne olursa olsun, hiçbir mürşit, peygamber gibi masum yani kusur ve günahlardan tertemiz değildir. Her mürşidin hata yapma ihtimali mevcuttur. Ancak, onların hataları, halkın mübtela olduğu büyük günahları işlemek şeklinde değildir. Onların hatası genelde, doğruyu ararken yaptığı içtihatlardadır. Ayrıca salih insanlar, beşer şaşar hükmünce içine düştükleri bir hatada ısrar etmezler, he-

³⁰⁰ Sülemî, Tabakat, 231; Kuşeyrî, Risale, I, 140; Sühreverdî, Gerçek Tasavvuf, 63.

³⁰¹ İmam Rabbanî, Mektubat, I, 30. Mektub.

men tövbe eder, işledikleri kusurları istiğfar, göz yaşı ve güzel ameller ile temizlerler. Böylece, sanki hiç günah işlememiş gibi olurlar.

Şu bir gerçektir ki, hayatının bildiğimiz her safhasında takva üzere amel eden hiçbir tasavvuf büyüğü, Kur'an ve sünnetin ruhsat vermediği bir ameli müritlerine emretmez, emretmemiştir.

Burada, "ruhsat" dedik. Çünkü, bazı durumlarda dinimiz, mahzurlu olan şeyleri mübah kılmaktadır. Mesela, yanında içkiden başka bir içecek ve yiyecek bulamayıp açlıktan ölüm sınırına gelen bir kimseye ölmeyecek kadar içki içmesi helaldir. Haram olan diğer yiyecekler de böyledir. Bazı hallerde yalan, bazı durumlarda gıybet helal olmaktadır.

Bir mahzurun işlenmesi nefsin keyfinden değil, ya umumî bir maslahat veya şahsî bir zarureten dolayı mübah olabilir. Bu maslahatın zamanını ve zaruretin miktarını, yetkili alimler belirler.

Bütün bunların yanında bir de şu durum vardır: Bazı meselelerde bir kaç türlü hüküm şekli ve çıkış yolu bulunabilir. Bunlar, çoklarına gizli kalabilir. Bir müçtehit veya mürşit, pek çok kimsenin fark edemediği bir yolla o meseleyi hükme bağladığında ve onunla amel ettiğinde, işin iç yüzünü fark edemeyenler, hükme itiraz etmektedirler. Bu itiraz, onu yapanın niyet ve şekline göre farklı sonuçlar doğurur:

Eğer itiraz, hakkı koruma niyeti ve dini savunma gayreti ile olursa, sahibi zarar görmez. Ancak, usulde hata ettiği için uyarılır. Böyle bir durumda o kimseye düşen edep şudur: Bir alim katılmadığı bir fikri veya hükmü, o fikrin ve hükmün sahibi ile müzakere etmeli, içtihamı kendisinden dinlemeli, verilen hükmün, sebebini ve delilini ondan sormalıdır. Eğer, verilen hüküm, sağlam bir delile ve geçerli bir sebebe dayanıyorsa, ona bir şey denmez. O delili sağlam ve sonucu sıhhatli bulan kimse hükme katılır. Katılmayan sükut etmelidir.

Eğer bu itirazlar keyfî ve nefsî ise, sahibi zarar görür. Böyle itirazlar ilaç değil fitne olur. Fitne adam öldürmekten daha kötü bir şeydir.

Bu anlattıklarımız, özel durumlara ve zaruret hallerine hastır. Normal şartlarda, herkes, hükmü açık ve kesin emirlere göre hareket etmek zorundadır. Zaten, bütün mürşid-i kamiller, müritlerinden, dinin açıkça emrettiği emirleri yerine getirmelerini istemektedirler. Müritler bunu yapsınlar,

yeter de artar bile. İtiraz edenlerin takıldığı özel durumlar ise, çok azdır ve onlar bir maslahat gereği çok özel kimselerde uygulanmış nâdir hâllerdir. Bunlar, herkes için örnek teşkil etmez. Hatta, taklidi sakıncalıdır. O tür uygulamalar bir tedavi maksadıyla yapılmıştır. Bu tür tedavilerin kime tatbik edileceğini ehli olan bilir.

Mesela mürşit, aşırı derecede dünya sevgisine mübtelâ olmuş bir müride, bu hastalıktan kurtulması için bütün malını fakirlere vermesini emredebilir.

Kibir ve gururdan bir türlü çıkamayan bir müride, saçını sakalını kökten tıraş ettirip sokakları temizlemesini, hasta hayvanlarla ilgilenmesini emredebilir.

Mürşid-i kamil, büyük ve nazik işler gördüreceği, insanların terbiyesine göndereceği bir müridinin, sadakat ve samimiyetini, sabır ve dirayetini ölçmek için ona, bazı mübah hazlarını yasaklayabilir.

Mesela, müridin üç gün hiç kimseyle dünya kelamı etmemesini, kırk gün sadece su ile ekmek yemesini, altmış gün hanımına yaklaşmamasını isteyebilir. Benzerî bir durum, Kur'an-ı Hakim'de de anlatılmaktadır. Şöyle ki:

İsrâiloğullarına kumandanlık yapan Tâlut, cihat için hazırladığı askerlerinin önce, sadakat ve sabırlarını ölçmek istedi. Onlara, önlerindeki ırmaktan bir avucun dışında su içmemelerini emretti. Çokları bu imtahını kaybetti. İmtahını kazanan az bir asker, düşmanla savaştı ve Allah'ın izni ile zafere ulaştı.³⁰²

Benzerî durumların hepsi bir siyaset olup işin ve terbiyenin gereğidir. Bütün bunlar, mübah dairede cereyan etmekte ve "maslahat" prensibine göre yapılmaktadır.

Mürit, mürşidinden zuhur eden bazı hâlleri ve sözleri anlayamadığı zaman, hemen itiraz edip tenkide gitmemelidir. Böyle anlarda, Hızır Aleyhisselam ile Musâ Aleyhisselam arasında geçen hâdiseyi düşünmeli; işin sonunu ve sözün hakikatinin anlaşılmasını beklemelidir. Bu konuda büyük müfessir Elmalılı Hamdi Yazır(rah.) şu güzel tespiti yapar:

³⁰² Bakara 2/249.

"Hakikat ehlinin bazı işleri zahir ilme ters düşüyor gibi gözükebilir. Ancak, üzerindeki sır perdesi kaldırılıp işin gizli sebepleri ve gerçek yönü ortaya çıkınca, zahir ile bâtın birleşir, aralarında bir tersliğin olmadığı anlaşılır."³⁰³

Bir şeyin bizim hoşumuza gitmemesi veya o şeyin hakikatine aklımızın yetmemesi, onun bâtıl olduğunu göstermez. Her şeyin anlaşılması icap etmez. Sonra, her anlaşılmaz şeyi akılla çözmeye kalkmak, akıllı işi değildir. Çok şey var ki, akıl terazisi onu tartamaz. Bazı işlerin hakikati, feraset ve takva nuru ile anlaşılır. Bazılarını zaman çözer. Bazılarını hiç çözmek gerekmez. Bazı anlaşılamaz işlerin çözümü ahirete kalmıştır. Şunu da unutmayalım ki, bu alemde, iman edip teslim olmayanların hiç çözemeyeceği pek çok şey vardır.

Her mümin, Hz. Rasulullah'ın (a.s) şu talimatını hiç unutmamalıdır:

*"Başındaki emirinden (imamından) hoşlanmadığı bir şey gören kimse, sabretsin (hemen ondan ayrılmasın). Çünkü kim, cemaatten bir karış ayrılırsa, cahiliye ölümüyle ölür."*³⁰⁴

Hz. Ömer (r.a) hak yolunda birliğin ve başındaki imama teslimiyetin önemini şöyle dile getirir: "Başınızdaki görevli vücudu siyah bir köle de olsa, onun hak üzere verdiği emri dinle ve kendisine itaat et. Sana eziyet verirse sabır göster. Bir emir verdiğinde hemen yerine getir. Seni bazı haklarından mahrum bırakırsa ona katlan. Haksızlık ederse tahammül göster. Din adına senden fedakarlık isterse: "canım dinime kurban olsun" de ve cemaatten ayrılma."³⁰⁵

Kamil mürşide teslim olmak için, onun her yaptığı işin müridin hoşuna gitmesi gerekmez. Nefis beğense de beğenmese de, hak üzere giden ve Cenab-ı Hakk'ın emrini bildiren mürşidin her emrine teslim olmalı, gidişatına uymalıdır. Müride düşen, önce kendi kusurlarını düzeltmektir. Mürşidin hesabı Yüce Allah'a aittir.

Aslında başındaki imama ve mürşide hak üzere gösterilen teslimiyet kula değil Yüce Allah'adır. İmam ölümlüdür, fakat itaat devamlıdır. Çünkü kul, Yüce Allah'a ibadet ve itaat etmektedir. Şu örnekleri hatırlayalım:

³⁰³ Bu konuda güzel bir değerlendirme için bkz:Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, V, 3271.

³⁰⁴ Müslim, İmare, , 13; Ahmed, Müsned, I, 275-297; Ebu Ya'la, Müsned, IV, 235 (No:2347).

³⁰⁵ İbnu Ebi Şeybe, Musannef, XII, 544; Beyhaki, Sünön-i Kübra, VIII, 159.

Alemlere rahmet olan Hz. Rasulullah (s.a.v) vefat ettiğinde bütün as-hap büyük bir üzüntü ve dehşete kapılmışlardı. İlk anda onun öldüğüne inanmayanlar vardı. Bunlardan birisi de Hz. Ömer'di (r.a). Fakat Hz Ebu Bekir (r.a) hemen duruma müdahale etti. Ashabın önüne çıktı ve yüksek sesle şu mühim konuşmayı yaptı:

-Sizden kim şimdiye kadar Hz. Muhammed'e (s.a.v) tapıyor idiyse, bilsin ki Hz. Muhammed vefat etmiştir. Kim de Yüce Allah'a kulluk ediyorsa Allahu Teala Hayy'dir, ölmez. Allah şöyle buyurmaktadır:

*"Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmişti. O ölür veya öldürülürse sizler dininizden gerisin geriye mi döneceksiniz. Dininden dönenler Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah güzel kulluk yaparak şükredenlerin mükafatını hakkıyla verecektir."*³⁰⁶ Abdullah İbnu Abbas (r.a) der ki:

-Vallahi Ashap, Efendimizin (s.a.v) vefatıyla o derece şaşkınlığa düşmüştü ki, Ebu Bekir bu ayeti okuyana kadar Allah'ın bu ayeti indirdiğini sanki bilmiyorlardı. Ondan işittiklerinde bu ayeti ve içindeki ikazları yeniden öğrenmiş gibi oldular ve herkes onu okumaya başladı."³⁰⁷

İbnu Ebi Muleyke anlatır: Ömer b. Hattab (r.a) cüzamlı bir kadının Kabe'yi tavaf ettiğini görünce:

-Ey kadın! Evinde otursan da şu halinle halkı rahatsız etmesen olmaz mı? diye uyardı. Kadın da evine kapandı, evinde ibadetiyle meşgul oldu. Bir müddet sonra Hz. Ömer vefat etti. Adamın birisi kadının yanına gelerek:

-Dışarı çıkmanı yasaklayan adam öldü, artık dışarı çık, dedi. Kadın:

-Sağ iken itaat ettiğim kimseye, ölünce asi olacak değilim, cevabını verdi ve aynı şekilde ibadetini evinde yapmaya devam etti."³⁰⁸

³⁰⁶ Al-i İmran, 144)

³⁰⁷ Buhari, Cenaiz, 3; Abdurrezak, Musannef, No: 9755; İbnu Sa'd, Tabakat, II, 270.

³⁰⁸ Malik, Muvatta, Hac, 81; Kandehlevi, Hayatus'-Sahabe, II, 304. (Beyrut, 1999)

MÜRŞİDE TESLİMİYET KÖLELİK DEĞİL, HÜRRİYETTİR

Tasavvufu tenkit edenlerin anlamakta güçlük çektikleri önemli bir mesele, yukarıda anlattığımız şekilde mürşide teslimiyettir. Bu teslimiyet özetle şöyle ifade edilir:

"Bir mürit, mürşidine hiç itirazsız teslim olmalıdır. Mürşidine "niçin?" "neden?" şeklinde itiraz eden kimse, yolda kalır, maksadına eremez. Bir ölü, kendisini yıkayan kimseye nasıl hiç itiraz etmezse, mürşide intisap eden mürit de ona karışı böyle olmalıdır."³⁰⁹

Bu manadaki bir teslimiyeti bütün mürşitler, müritlerinden istemektedir. Ancak bunu tenkit edenlerden şu itiraz gelmektedir:

"Sıfatı mürşit de olsa, bir insana bu derecede teslim olmak doğru mudur? Böyle bir teslimiyetin dinde yeri, terbiyede gereği var mıdır? Bu durum, insan hürriyetini yok etmek, akli kiraya vermek, birilerinin esaretine girmek değil midir? Allah ve Rasulünden başka emirlerine itiraz edilmeyecek kimse var mıdır? Mürşit hiç yanılmaz mı? Yanılırsa, onu uyarmak ve yanlışını göstermek gerekmez mi? Böyle yapan bir kimse niçin çarpılsın ve yolda kalsın?

Elbette Yüce Yaratıcıdan başka hiç kimsenin insanları kendisine itaat etmeye davet yetkisi yoktur. Her emrine uyulacak, her hükmüne teslim olunacak tek varlık, alemlerin sahibi Yüce Allah'tır. Hiçbir peygamber, kendi şahsından kaynaklanan bir sebep ve yetkiyle insanlara bir şeyi emretme veya nehyetme yetkisine sahip değildir. Fakat peygamberi Yüce Allah seçip, kendisini davetle görevlendirip halkın arasına gönderdiği zaman, konumu, yetkisi ve insanlar üzerindeki etkisi değişir.

Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), Allah'a giden yolun delili, bu yolda insanların terbiyecisi ve şahididir. Onun din adına, her hükmü Cenab-ı Hakk'ın hükmü yerindedir. Onu insanlığın önüne koyan Yüce Allah'tır. Bu peygamberime uyun ki, benim muhabbetime, rızama ve cennetime ulaşın diyen de yine O'dur. Bunun için, insan Yüce Allah'a muhabbet ve teslimiyetini ancak O'nun peygamberine gösterdiği muhabbet ve teslimiyet ile ortaya koyabilir. Günümüzdeki bir insanın Allah yoluna davet eden bir mürşide göstereceği samimiyet ve teslimiyet de Allah sevgisinin ispatından

³⁰⁹ Kuşeyri, Risale, II, 736-737; Şarani, el-Envaru'l-Kudsiyye, I, 200, 204; İmam Rabbani, Mektubat, I, 61. Mektup.

başka bir şey değildir. Bu teslimiyet, görünürde insana, hakikatte Allah'a bağlanmaktır.

İçi ve dışıyla Hak'ka teslim olan kimse, Allahu Teala'dan başka her şeyin köleliğinden kurtulur, hür olur, kalbi Allah ile huzur, ilahi aşk ile hayat bulur. Hakka itiraz eden kimse ise, idareyi nefsinin eline vermiş olur. Bundan sonra o kimse kendisini hür irade ve hürriyyet sahibi görse de, aslında, bütün yaptıkları bir çeşit köleliktir. Çünkü bu kimse, devamlı hislerine mağlup, şehvetine esir, nefesine köle, midesine hizmetçi, maddeye bekçi, insanların aferin ve alkışına bağımlı bir halde hayat sürmektedir. Böyle bir hayat şeref ve hürriyyet değil, tam manası ile zillet ve köleliktir. Asıl hürriyyet, Yüce Allah'tan başka hiçbir varlığa kulluk yapmamaktır.

MÜRŞİDİN YETKİSİ VE KONUMU

Kamil mürşidin vazifesi, güzel ahlakı temsil ve tatbiktir. Onun tek hedefi ilahi hükümleri en güzel şekilde uygulamak, korumak ve yaşatmaktır. Buna dini ihya etmek denir. Dini ihya eden kimsenin kendisi ihya olur.

Mürşit, Yüce Allah'ın dostudur. Bu sıfatıyla vazifesi, isteyenlere Allah'ın dostluğunu öğretmektir. O aynı zamanda ümmeti terbiye işinde Hz. Peygamber'in (s.a.v) vekili ve varisidir. Bu sıfatıyla vazifesi, kalpleri Allah'a bağlamak, gönülleri kötü huylardan arındırmak, insanı Allah'ın edebiyiyle edeplendirmek, onu nefsin, şeytanın, eşyanın ve dünyanın esaretinden kurtarıp gerçek hürriyyete kavuşturmaktır. Kamil mürşit, bu sıfat ve vazifeleriyle dünyada en mühim işi yürütmektedir. Hangi iş, din işinden ve insanın Allah'a yönelmesinden daha önemlidir. İşte bu büyük işi yürüten insana karşı vazifemizi şu ayet belirlemektedir:

*"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve işlerinizi yürüten imam ve idarecilerinize de itaat edin."*³¹⁰

Ayrıca, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şu uyarısı da bizi bağlamaktadır:

*"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Bana isyan eden de Allah'a isyan etmiş olur. Benim emirime (dini işlerinizi yürüten imamınıza) itaat eden bana itaat etmiş olur. Ona isyan eden de bana isyan etmiş olur."*³¹¹

³¹⁰ Nisa, 59

³¹¹ Buhari, Cihad, 109; Nesai, Bey'at, 27.

Şu halde, gerçekten peygamber varisi, alim, arif, kamil bir mürşide tabi olmak, aslında Allah ve Rasûlüne tabi olmaktır.

TESLİM OLUNACAK KİMSE İYİ TANINMALIDIR

Gafile uyanın kalbi uyanmaz. Cahile dert açanın derdi dinmez. İşinin ehli olmayan doktor insanı candan eder. Sahte şeyh de imandan eder. Biri dünyayı, öbürü ahireti harap eder. O halde, hak yolunda peşine düşülen kimseyi iyi tanımalı, manevi terbiye için ehli olmayan kimseye yanaşmamalıdır.

Kamil mürşit, kendisi terbiye olmuş kimsedir. Ayrıca insanları terbiye için izinli ve ehliyetlidir. Çünkü kendisi, ehliyetli bir üstadın elinde terbiye görmüş, takva ve edeple süslenmiş, hak yolunda imamlik vasfını elde etmiştir. Allahu Teala onu kendi yolunda delil, örnek ve şahit yapmıştır. Önüne Kur'an ve sünneti koymuş ve insanları onlardaki gerçeklere davet görevi vermiştir. İşte bu noktada mürşit, Allah yolunda gitmek isteyenleri ciddi olarak ilgilendirmektedir. Öyle ki, İmam Rabbani'nin (rah), uyardığı gibi, bütün arzusu Allah rızası olan bir veliye itiraz, Allah'a itiraz gibi olmaktadır. Çünkü veli, herkese sadece Allahu Teala'nın hükümlerini emretmekte, Hz. Peygamberin (s.a.v) usulu üzere terbiye vermektedir. O, kendisine değil, Hak'ka davet etmektedir.

Tasavvuf terbiyesinin asıl hedefi, kamil insan yetiştirmektir. Ariflerin tarifine göre kamil insan, Allah'a aşık olmuş kimsedir. Onun kalbi gaflet ve manevi kirlerden temizlenmiştir, zikir ile huzur bulmuştur, gönlü boş arzu ve sahte sevgilerden arınmıştır, nefsi ilahi emirlere itaat edecek bir kıvama gelmiştir. Kısaca, kamil mürşit içi ve dışıyla Yüce Allah'a teslim olmuş ve kendisine insanları irşat görevi verilmiş insandır. Mürşit, görevini halktan değil, Cenab-ı Hak'tan alır. İşte kalbini ihya, nefsini ıslah etmek için önündeki rehber samimi olarak inanmaya, gücü nisbetinde emir ve tavsiyelerine uymaya teslimiyet denir.

TEDAVİ İÇİN TESLİM OLMAK ŞARTTIR

Allah'ın dostu olmak isteyen kimse, bunun gereğini yapmalıdır. Bu yola giren kimseye tasavvufta "mürit" denir. İlk merhalede mürit, ölümcül

bir hastalığa yakalanmış hasta gibidir. Böyle bir hastaya ne lazımsa, mürşide de o lazımdır.

Eğer ağır bir hasta şifa bulmak istiyorsa, aklını kullanıp kendisini ehil bir doktora teslim etmelidir. Hasta şunu iyi bilmelidir ki, kendi akli ve tecrübesiyle veya eline alıp okuyacağı tıp kitapları ile bu hastalığı tedavi etmesi mümkün değildir.

Bu durumda karşısında iki seçenek vardır: Ya bilgi, tecrübe ve ehliyeti ispat edilmiş bir doktora gidecek, teslim olacak ve o her ne derse yerine getirecek. Ya da bu hastalığı çeke çeke ölecek. Akıl ve insaf doktora teslim olmayı seçer. Çünkü bu teslimiyette sıhhat, hayat ve huzur vardır. Kendi bildiğini yapmakta ise, yıkım, acı ve sıkıntı vardır. Böyle bir teslimiyet, aklını bir kenara bırakmak değil, aklını iyi kullanmaktır.

Terbiye için mürşide teslim olmak da aynen böyledir. Çünkü müridin kalbi hasta, gönlü yaralı, vicdanı sıkıntı içindedir. Kalbi, gaflet, günahlara meyil, şehvetine düşkünlük, kibir, kendini beğenme, haset, gösteriş, aşırı dünya sevgisi, gereksiz rızık endişesi, geçim kaygısı, ölüm korkusu, ibadetlere karşı tembellik gibi manevi hastalıklarla hastadır. Gönlü, Yüce Yaratıcısını unutup eşyaya bağlandığı için yaralıdır. Vicdanı ise, içine düştüğü bu halden devamlı sıkıntı çekmektedir. Çünkü, bu dertler karşısında akli aciz kalmaktadır. Nefsi, her gün derdine dert katmakta, devamlı hastalıkları artmaktadır. Kendi tedbir ve tecrübeleri tedavi için yetmemektedir. Günler geçmekte, fakat hastalıkları geçmemektedir. Bu durumda, akli olan ne yapmalıdır?

Bu kimsenin de önünde iki seçenek vardır: Ya aklını kullanıp bu işin ehli bir mürşide gidip teslim olacak; onun tedbir, tedavi ve tecrübesine uyup manevi dertlerinden kurtulacak. Veya, bu hastalıklar içinde ölüp mahcup ve perişan bir şekilde Yüce Allah'ın huzuruna çıkacak. Elbette akıl, vicdan ve tecrübe, böyle bir hastanın da bu işin ehline teslim olmasını ister. Zaten Kur'an ve sünnet bunu emreder. Önceki tecrübeler ve tarih de bunun hak olduğunu ispat eder.

Mevcut hastalığını kabul etmeyen, mütehassıs doktoruna güvenmeyen, tarif edilen usulde ilaçlarını içmeyen, hep kendi keyfine göre hareket eden kimse, maddi-manevi, hiçbir hastalığından kurtulamaz. Böyle bir hasta kalkıp da "Aklım bana yeter, ben doktor filan tanımam, kimseye teslim olmam, istediğim gibi yaşarım" derse, ona akıllı değil, deli denir.

Arifler derler ki: Kamil mürşide tam teslimiyet bir anda olmaz. İnsan, kalbi nurlandıkça, nefsinin ve şeytanı tanıdıkça, iyiyi kötüyü seçtikçe, yani akıllandıkça, Allah'a giden yolda Allah dostuna teslim olur.

Mürit, zaman içinde mürşidini gerçek haliyle tanır. Bu tanıma bir ömür sürebilir. Bu yolda samimiyetle sabreden kimse sonuçta sevinir; Allah sevgisini bulur, kalbi bu sevgi ile huzur bulur; dağınık hali toplanır, ibadetlere sarılır, günahlardan uzaklaşır, bütün manevi hastalıklardan kurtulur. İşte o zaman hakkıyla ve tadıyla Yüce Rabbine kulluk edebilir. Buna ihsan makamı denir. Bu hedefe ulaşmak için rehberine tam teslim olanlar çok az olduğu için, bu makama çıkanlar da çok azdır. Herkesin, bu yolda nasibi, iman, sadakat, edep ve gayretine göredir. Ancak, Allahu Teala dilediği kullarına bol ihsan ve ikramlarda bulunur.

İçine girmediği için tasavvufu bir türlü anlamayanların cevap aradığı bir soru da şudur:

"Mürşitler müritlerinden tam teslimiyet istiyor. Mürşidine itiraz eden iflah olmaz deniyor. Velilere karşı çıkan, onları tenkit eden, verdikleri emrin aksine giden çarpılır, diye insanlar tehdit ediliyor. İnsanlar Allahu Teala'nın emrine uymayıp haramlara daldığı zaman çarpılıp ağzı burnu felç olmuyor da, bir şeyhe karşı geldiği veya görüşlerini benimsemediği zaman mı çarpılacak? Ashab-ı Kiram'ın ve özellikle Hz Ömer'in, zaman zaman Hz Peygamber'in (s.a.v) bazı uygulamaları karşısında "niçin böyle yapıyoruz, şöyle yapılırsa daha iyi olmaz mı?" şeklinde farklı görüşler teklif ettiği, Efendimizin de (s.a.v) bazen onların görüşünü benimseyip kendi kararından vazgeçtiği bilinmektedir. Şeyhlerin durumu ve konumu nedir ki, onlara hiç itiraz edilmesin, itiraz edenin yüzü gülmesin?"

Önce şunu belirtelim ki, gerçek mürşitler, kendilerinin peygamberler gibi masum olduğunu, hiç hata yapmayacaklarını söylemezler. Onlar, Hz Ömer (r.a) gibi: "Bana hatalarımı gösteren kimseye Allah rahmet etsin." der, Allah için kusurunu söyleyene hayır dua ederler. Bunun için Allah rızasından başka bir amaçları olmayan kamil-mükemmil insanlarla, dünya ve şöhret heveslisi olan kimseleri muhakkak birbirinden ayırmalıdır.

Şekli şeyhe, sıfatı şeytana benzeyen bazı şarlatanlara itiraz eden çarpılmaz, sevap kazanır. Fakat, ilahi aşk ile cilalanmış velinin gönlü Cenab-ı Hakkın aynası olmuştur. Onu üzen, Yüce Mevla'yı gazaplandırır. Bir

Allah dostunu haksız yere incitmek, yaralamak ve karalamak, başı demir tokmağa vurmaktan daha tehlikelidir.

Esasen haklı olduğu bir konuda düşmanımıza bile itiraz etmek hak değildir. Keyfi ve menfatı için hakkı inkar eden, haklıyı tenkitle uğraşan, kim olursa olsun onun hesabını Allahu Teala görür.

Şu bir gerçektir ki, veliyi ancak veli olanlar hakkıyla tanır. Nitekim alim de hakkıyla ancak alim olanlar tanır. Bu, bütün mesleklerde böyledir. Akıllı insan, herhangi bir konuda hüküm verirken nefsine ve keyfine göre değil, sağlam bir delile göre hüküm verir. Bir şeyi gözle görmek, sadece kulaktan duymak gibi değildir. Delili sağlam, şahidi doğru, tespiti tamam olmayan kimse yanılır, hak ile batılı birbirine karıştırır, hak yer, utanır, ve bale girer.

İTİRAZINDA MAZUR OLANLAR

Kamil bir mürşide itiraz edenler, birkaç gruptur. Bunların bir kısmı mazur, bir kısmı mesuldür. Mazur olanlar, iyi niyetlidir. Gayeleri kusur aramak değil, kusur kapamaktır. Velilerden duydukları veya gördükleri bazı şeyleri akılları almamaktadır. Ona göre bazı sözler ve fiiller ilme ters gözükmektedir. Bazı uygulamalar, dine aykırı gibi durmaktadır. Onun için bu kimse, din gayreti ile, yanlış gördüğü şeyi düzeltmeye çalışır, niçinini sorar, izahını ister. Aslında, yanlış zannettiği şeylerin ilme ve hikmete göre bir izahı vardır. Hepsi dinî bir delile dayanmakta, makul bir sebebi bulunmaktadır. Ancak bazı işler sırlı, bazı deliller saklı, bazı akıl ve anlayışlar farklı olduğu için, işin iç yüzü anlaşılmamakta ve itiraz olmaktadır. Aslında bu işler, herkesin bileceği türden değildir. Bunun için kamil mürşitlerin bazı sözlerini veya hallerini anlamayan kimse, cevabı nefsine değil, işin sahibine sormalıdır. Bu onun için daha hayırlı olacaktır.

Veli kendisine itiraz edenin niyet ve edebine bakar. Niyeti dini korumak ve hakkı savunmak olanlara hayır dua eder. Kendisini anlamadığı ve karşı çıktığı için ona düşman olmaz. Aklı kıt, gözü kör, kulağı sağır olanların mesul olmadığını bilir, mazur görür. Şu örnekte olduğu gibi:

Velilerden Hallac-ı Mansur ilahi aşk ve cezbe halinde söylediği bir sözden dolayı dinden çıkmakla suçlandı. Kendisi: "Enel hak=Ben hakkım" demişti. Bu sözden tövbe etmesi istendi: "Sözüm haktır, ispatı Hak katın-

dadır." Dedi, vazgeçmedi. Öldürülmesine karar verildi, idam sehпасı kuruldu. İki rekat namaz kıldı, dua etti. Duasının bir yerinde şöyle diyordu:

"Allahım! Şu topluluk senin kullarıdır. Dinlerine olan bağlılıkları yüzünden ve sana yaklaşmak ümidiyle beni öldürmek için toplanmışlar. Onları affet. İyi biliyorum ki, bana açtığın sırları onlara açsan, yahut onlardan gizlediğin şeyleri benden de gizleseydin bu hal başıma gelmezdi. Yaptığın şeyler için sana hamd, istediğin şeyler için de yine sana hamd olsun!"³¹²

İTİRAZINDA MESUL OLANLAR

Mesul olan grup, inadına itiraz eder. Hep kendisini haklı görür, kimseye haklılık payı vermez. Dini kendi bildiğinden ibaret sanır. Farklı görüşlere tahammülü yoktur. Önüne gelini karalar, yaralar. Özellikle insanların Allah için etrafında toplandığı ve fayda gördüğü velilere çatar. Nefsini unuttur, Allah için sevilen ve sözü dinlenen salih insanlarla uğraşır. Devamlı tenkit edip durur. Aslında bu kimsenin tespiti yanlıştır. Bilgisi noksandır. Delili zayıftır. Sözleri hissidir. Davranışları edep dışıdır. Niyeti düzeltmek değil bozmaktır. Değerli şahıs ve makamlara karşı gereken davranışı bilmemektedir. Öyle ki, kusurlu gördüğü ve hatalı gösterdiği şahsın düzelmesinden ve daha fazla sevilmesinden korkmaktadır. Onun kusur içinde olmasını arzulamaktadır. Çünkü bu durumda elinde bir delil bulunacaktır. Böyle bir kimse, şu kudsi hadisin muhatabı olmaktadır:

*"Allahu Teala buyurur ki: Kim benim veli kullarımdan birisine düşmanlık ederse, ben o kimseye harp ilan eder; dostumun intikamını alırım."*³¹³

Şu hadis de çok düşündürücü:

*"Allah'ın hükümlerini ayakta tutan imamı hafife alıp, insanların gözünde küçülten kimseyi Allah kıyamet günü rezil eder."*³¹⁴

Bir mümine gereken en önemli iş, önce kendi kusurları ile meşgul olmak ve noksanını tamamlamaktır. Sonra, mümin kardeşlerinin gözükken kusurlarını düzeltmek gelir. İnsanlarda kusur arama derdi kadar büyük bir

³¹² Massignon, Ahbaru'l-Hallac, 7-8.

³¹³ Buhari, Rikak, 38; İbnu Mace Fiten, 16; Tabarani, el-Kebir, No: 7780.

³¹⁴ Tirmizi, Fiten, 47; Ahmed, Müsned, V, 42, 49.

dert yoktur. Ancak, gözüküp duran kusurlara göz yummak, bana ne deyip başından savmak da ayrı bir felakettir. Büyük velilerden Rûveym (k.s) bu konuda şu mühim tespiti yapmıştır:

"Sufiler, aralarında hakkı çiğneyen ve edebi zayi edenlere kızdıkları sürece hak üzere, hayır içinde kalmaya devam ederler. Fakat, herkes diğerinin hatasına göz yumar ve yanlışına razı olursa, helak olurlar."³¹⁵

Hiçbir mürşidin elinde iyilere sevap verme, kötülere ceza kesme yetkisi yoktur. Mürşit, müritlerini Allahu Teala'nın iyi kullara vadettiği müjdelere ulaştırmak ve günahkarlara hazırladığı azaptan kurtarmak için uğraşır. Bunun tek yolu Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına dikkat etmektir. Allah'ın emrini tebliğ eden bir kimseye itiraz eden kimse, aslında Allah'a itiraz etmiş olur. Bu itirazla kendisini ilahi tehdit altına atmış ve cezalandırmış olmaktadır. Bu tür tenkit ve itirazlar, daha çok mürşide bağlı olmayanlardan gelmektedir. İnsaflı olmalıdır. Hiç tanımadığı bir şahıs hakkında hüküm veren veya içine girip tatmadığı bir durumu değerlendiren kimse muhakkak hak yer, zulüm yapar. Zalimin hesabını Allah görür.

MÜRŞİDE MUHALEFETİN SONUÇLARI

Önce şunu belirtelim ki, yap veya yapma şeklindeki emir ifade eden her söz, her zaman kesin hüküm bildirmez, muhakkak yapılması gerekmez. Kur'an ve sünnette geçen her emir de aynı kesinlikte değildir. Bazı emirler, farz hükmündedir, muhakkak yapılması gerekir. Bazı emirler tavsiye niteliğindedir. Bazı emirler teşvik içindir. Bazı emirlerde muhatap serbesttir, yaparsa fayda görür, yapmazsa zararı yoktur. Mürşidin emirleri de böyledir. Mürşidin, tek hedefi, kendi nefsi ve müridi üzerinde dinin emirlerini uygulamaktır. Ancak mürşit, müridin terbiyesi ve tedavisi için bazı şeylerin yapılmasını ister, onu bazı işlerden de sakındırır. Bu durumda mürşidin muradını iyi anlamalıdır. Kesin emirle, serbest bırakılan işler birbirinden ayrılmalıdır.

Terbiye işinde, hüküm mürşide aittir. Hareket şeklini o belirler. Kalp hastalığına teşhisi mürşid koyar, reçeteyi o yazar. Artık bundan sonra iş hastaya kalır. İyi olmak isteyen hastaya, doktoruna muhalefet değil, muhabbette itaat düşer. Terbiye işinde mürşidine uymayıp kendi bildiğine gi-

³¹⁵ Sühreverdî, Gerçek Tasavvuf, 143.

den mürit şekil olarak çarpılmaz, ancak, ahlak olarak çarpık halde kalır; manevi hastalıkları iyileşmez, derdi bitmez, yüzü gülmez, kendine gelemmez. İstenen şeyi gücü kadar yapan kimsenin yapamadıkları affedilir, zayıf kaldığı noktada desteklenir, noksanı tamamlanır. Müridin, mürşidinin emirlerine karşı nasıl davranacağını şu hadis-i şerif çok güzel ifade etmektedir. Hz. Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor:

"Rasululah (s.a.v) bize bir hutbe verdi. Hutbesinde buyurdu ki:

"Ey insanlar! Allahu Teala size hacı farz kıldı, haccediniz." O esnada bir adam: "Her sene mi haccedeceğiz, ey Allah'ın Rasülü?" diye sordu. Rasululah (s.a.v), sukut etti, bir cevap vermedi. Adam sorusunu üç defa tekrarladı. Rasululah (s.a.v), adama:

"Eğer evet deseydim her sene haccetmeniz gerekecekti. Siz ise buna güç yetiremeyecektiniz," buyurdu ve şöyle devam etti:

*"Beni kendi hâlime bırakın, beni size bir şey söylemeye zorlamayın. Sizden öncekiler, ancak peygamberlerine çokça soru sorup aldıkları cevabın tersine hareket etmelerinden dolayı helak oldular. Ben size bir şey emrettiğim zaman onu gücünüz yettiği kadar yapınız. Size bir şeyi yasakladığım zaman onu tamamen terk ediniz."*³¹⁶

İnsanı zarara sokan muhalefet, kalple olandır. Bir kimse kendisinden istenen ibadet, amel veya hizmete içinden itiraz ettiği halde, dışından yapıyor gözüксе o kimse Allah katında vebaledir. Çünkü o kimse Allah için amel etmiyor. Bu durumda olan birisi ya münafıktır ya da gösterişçidir. Nifak da riya da, haramdır. Dinde işten ve ibadetten önce kalbe ve niyete bakılır.

Kalpteki itiraz vesvese türünden ise, onu dille söylemedikçe ve onunla amel etmedikçe, insana zarar vermez. Ancak, haram işlere muhabbet karara dönerse kul mesul olur. Mürşide itiraz da böyledir. Aslında gönülde yer etmeyen ve kalp tarafından benimsenmeyen işler, amele dönüşmez. Her iş önce kalpte oluşur, gönülde olgunlaşır, sonra dışa yansır. İtaat da isyan da kalple başlar. Bunun için arifler samimi ve terbiye olmak isteyen talebelerinin gönüllerinde saklı meyil ve muhabbetleri dahi dikkate alır kontrol ederler. Şu örnekte olduğu gibi. Mevlana Celaleddin Rumi (k.s) anlatır:

³¹⁶ Müslim, Hacc, 412; Nesai, Menasik, 1; İbnu Mace, Mukaddime, 1

“Mürşidim Şemsüddin Tebrizî (k.s) ile ilk tanıştığım ve terbiyesine girdiğim günlerde idi. Ben o zamanlar rahmetli babam Sultanu'l-Ülema Muhammed Bahaüddin'in yazmış olduğu kitaplar ile meşgul oluyordum. Onları hiç yanımdan ayırmıyordum. Mürşidim bana o kitaplara bir süre ara vermemi ve kitabı bırakıp kalbe yönelmemi emrettiler. Ben de kabul ettim. Okuduğum kitapları terk ettim. Bir gece rüyamda kendimi Karatayi Medresesinde gördüm. Bir topluluk içindeydim. Önümde babama ait bir kitap vardı. Onu okumakla meşguldüm. Rüyadan uyandığım zaman mürşidim Şems-i Tebrizî'yi bulduğum odaya girerken gördüm.. Hemen ayağa kalktım. Bana:

-Niçin yine o kitabı okumaya başladın? dedi. Ben, heyecanla:

-Efendim! Ben o kitabı emrettiğiniz günden bu yana terkettim. Emrinize muhalefet etmiş değilim, dedim. Bunun üzerine mürşidim:

-Sen bu gece Karatayi medresesinde halkın içinde o kitabı okuyordun ya! Eğer o fikirle yatmasan rüyana girmezdi. Rüyaların çoğu bir fikir ve zikirdir. Kalbinde okuma fikri olmasa idi rüyana girmezdi, dedi. Hazretin rüyamı keşfetmesine ve kalbimi bu derece kontrol etmesine hayret ettim. Ben de bundan sonra mürşidim hayatta olduğu sürece onun istemediği şeylerle meşgul olmadım.”³¹⁷

Bu durum aşıkların hâlidir, sadıkların yoludur. Onlar hayallerine gelen, sürekli gönüllerinden geçen şeylerde bile edebi muhafaza edebilirler; etmeleri istenir. Bizler ise, niyetimizi Allah için güzel yapıp zahiren edebimizi muhafaza edebilirsek yeter. Çünkü irşat kutbu büyük veliler zayıf talebelerinin muhabbetine değil, zahiren edebine bakarlar. Niyeti Allah olan ve edebi koruyan kimselere terbiye ve feyiz vermeye devam ederler.

Eğer mürşide muhalefet; gaflet, cehalet veya tembellikten kaynaklanıyorsa, o kimse kalbi zayıf ve hislerine mağlup bir kimsedir. Onun iman noktasında bir şüphesi yoksa, ameldeki kusurlarını düzeltmesi kolaydır. Ancak muhalefet, inat ve ısrara dayanıyorsa ve o kimsede kalp kayması varsa, tehlikenin kenarındadır.

Mürşidin: “Şunları yapınız” dediği şeyler, güç nispetinde yapılmalıdır: Ancak: “Şunları yapmayın” diye yasak ettiği işleri tamamen terk etmek gerekir. Terketmeyen, kendi hâline terk edilir.

³¹⁷ Ahmed Ellakî, Ariflerin Menkıbeleri, II, 230. (İst. 2001); Murat T. Yüksel, Ariflerin Menkıbeleri, III, 250-251. (İst. 1981)

Mesela, mürşit bir talebesine: "kapı komşun olan fakirleri gözet, onları doyur" diye bir emir verse, emri alan kimse, günde sadece bir ekmekle de olsa komşularını doyursa, emri yerine getirmiş olur. Kimse ona: "niçin fakirlere et yedirmedin, bal şerbeti içirmedin, meyve ikram etmedin" demez. Ancak bu kimse, işgüzarlık yapıp: "efendim, onlara ne yedireyim, et, süt, bal ikram edeyim mi?" dese, bu kendisini sıkıntıya sokmaktan başka bir şey değildir.

Mürşit aynı kimseye: "komşularına yalan söyleme, onlara zulüm yapma, bahçesine çöp atma!" diye başka bir emir verse, bunları tamamen terk etmelidir. İlaç ve ölçü budur.

Gereksiz soru, işi zora sokar. Gücün üstündeki yük, taşıyanı yorar. Görev istenmez, verilir. Görev verilince, destek de gelir. Alınan her hizmet, iş ve vazife emanettir. Aldığı görevin hakkını vermeyen kimseye ikinci görev verilmez. Emaneti zayi edenin elinden emanet alınır.

İSTİŞAREDE USUL, İTİRAZDA EDEP

Kamil mürşitten her alanda ehliyet, her sanatta muvaffakiyet, her hükümde isabet beklenmez. Onun sanatı kalpleri Allah'a bağlamaktır. İş edep ve güzel kulluktur. Sermayesi, ihlas ve muhabbettir. Başında bulunduğu işin ehlidir. İrşat işinde hüküm ve karar yetkisi ondadır. Mürşidin, dinin bütün sahalarında müçtehit seviyesinde alim olması gerekmez. Dünya işlerinde bilmediği şeyler çoktur. Onun için fıkıhla ilgili bilmediği bir meseleyi fıkıh alimine sorup öğrenir. Dünya işlerini ehline havale eder; işi bilenden yardım ister.

Mürşit talebesi ile bir konuda istişare ederken, mürit bildiği doğruları söylemeli, mürşidine yardımcı olmalıdır. "Bu konuda ne diyorsunuz?" diye fikir sorduğunda, farklı fikir söylemekten korkmamalıdır. Gerekirse, mürşidin tercih ettiği görüşün aksini o mecliste ifade etmeli, ancak sonuçta verilen hükme rıza gösterip gereği yapılmalıdır. Benim teklifim kabul görmedi diye rahatsız olmamalı, itaatta gevşek davranmamalıdır.

Ashab- Kiram, Rasulullah (s.a.v) Efendimizin kulluk ve ibadetle ilgili her hükmüne hiç itirazsız teslim olmuşlardır. Fakat konu ticaret, siyaset, harp gibi dünya işleri olunca, bildikleri farklı fikirleri söylemekten çekinmişlerdir. Bunu, Efendimiz'in (s.a.v) ve ümmetin sıkıntıya düşmemesi için

yapmışlardır. Niyetlerinde samimi, ifadelerinde son derece edepli olmuşlardır. Efendimiz'in (s.a.v) muradını ve işin icabını dikkate almışlardır.

Şu örnekleri iyi anlayalım: Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, suç işleyen bir kadına gereken cezayı vermesi için Hz Ali'ye emir verdi. Hz. Ali (r.a), kadının yeni doğum yaptığını, cezayı uygularsa ölebileceğini tespit etti. Cezayı uygulamadı, tehir etti. Durumu gelip Efendimize haber verdi. Efendimiz (s.a.v):

*"Güzel yapmışsın" buyurdu.*³¹⁸

Burada, Hz. Ali, Rasulullah (s.a.v) Efendimizin emrine muhalefet etmedi, işin gereğine göre hareket etti. Efendimiz de (s.a.v) kendisini tasdik etti.

Bir de şu olayı düşünelim:

Bedir harbi için İslam ordusu Hz. Peygamber'in (s.a.v) komutanlığında Bedir'e doğru yola çıktı ve Efendimiz'in (s.a.v) emriyle Bedir kuyularına yakın bir yere karargah kurdu. Efendimiz'in (s.a.v) tespitlerine göre en uygun yer orasıydı. Fakat Sahabeden Hubab b. Münzir el-Ensari (r.a) Efendimiz'e (s.a.v) gelerek:

-Ya Rasulallah! Ordu için tespit ettiğiniz bu yeri, size hiç itiraz etmeden uyacağımız bir vahiy ile Allah mı bildirildi, yoksa bir harp taktiği olarak kendi görüşünüzle siz mi uygun gördünüz? diye sordu. Efendimiz (s.a.v):

-Hayır vahiy ile bildirilmedi, bir harp taktiği olarak ben kendi görüşümle burayı uygun buldum, buyurdular. O zaman Hubab b. Münzir:

-Ya Rasulallah! Burası harp düzeni için uygun değildir. Orduyu buradan kaldırınız. Düşmana en yakın suyun bulunduğu yere karargah kuralım, onların kullanabileceği suyun başını turalım, arkada kalan kuyuları kapatıp kurutalım. Başını tuttuğumuz su için bir havuz yapalım, su ile dolsun, askerlerimiz oradan içsin, böylece düşmanlar susuz kalsın. Bu daha uygun olur, dedi. Efendimiz (s.a.v) bu görüşü isabetli buldu. O esnada Cebrael (a.s) geldi ve Hz. Hubab'ın görüşüyle hareket etmenin daha isabetli olduğunu bildirdi. Efendimiz (s.a.v) de öyle yaptı. Orduyu önceki yerinden kaldırdı.³¹⁹

³¹⁸ Müslim, Hudud, 34; Tirmizi, Hudud, 13.

³¹⁹ İbnu Kesir, el-Bidaye, Cüz, III, 266-267; eş-Şami, Sübülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Siyeri Hayri'l-İbad, IV, 30; Hakim, Müstedrek, III, 426

Bu olayda, görünüşte bir Sahabi Hz. Peygamber'in (s.a.v) görüşüne ters bir şeyi savunuyor, Efendimizin fikrine katılmıyor, farklı bir fikir ileri sürerek onun kabulünü istiyor. Bütün bunlar gizli bir muhalefetten değil, içteki samimiyet ve derin muhabbetten kaynaklanıyor. Onun için sahibi sevap alıyor, tasdik görüyor, tebrik ediliyor.

Hız. Ömer'in ve diğer sahabilerin Rasulullah (s.a.v) Efendimizin emirleri karşısındaki bütün tutumları hep bu edep çerçevesinde olmuştur.

Farklı fikir, iyi niyetle söylenince fitne olmaz, fayda verir. Kalbi doğru olanın, dili sürçü lisanla yanlış söylese, günah olmaz, olan kusuru da affedilir. Ancak kötü niyetli bir kimsenin doğruları bile, niyetine uygun kötü sonuç verir. Kimin bir işi ne için yaptığını en iyi Allahu Teala bilir. Gizli-açık her şeye şahit olan Yüce Rabbimiz, herkesin hesabını görmeye kafidir. Hamd olsun Ona.

MÜRŞİDE İBADET EDİLMEZ, ALLAH YOLUNDA İTAAT EDİLİR

İbadetle itaati, secde ile hürmeti, kullukla edebi birbirine karıştırmak gerekir. İbadet sadece Yüce Allah'a yapılır. Peygamber de olsa hiçbir kula ibadet yapılmaz. Onlara sadece Allah için, Allah yolunda itaat edilir, hürmet yapılır, edep gösterilir. Bu itaat peygamber ve Allah dostlarına karşı diğer insanların bir vazifesidir.

Allahu Teala, belirli bir yaştan sonra insanı mükellef tutmuştur. Ancak, ilahî emirler ve edepler herkese özel bir vahiy ile bildirilmemiştir. Cenab-ı Hak, emirlerini kullarına bildirmek ve onların nasıl uygulanacağını göstermek için, kulları içinden peygamberlerini seçmiştir. Peygamberlere kendisini temsil yetkisi de vermiştir. "*Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur*"³²⁰ ayeti, bir peygamberin ne büyük bir yetkiye sahip olduğunu gösterir.

Demek ki, kulların Allahu Teala'ya itaati veya isyanı Hz. Peygamber'le (s.a.v) ölçülmektedir. Hz. Peygamber'e teslim ve tabi olunmadan, Allahu Teala'nın muradını anlamak ve rızasına ulaşmak mümkün değildir. Bu itaat ve edep olmadan "ben Allah'ı seviyorum!" demenin de bir manası yoktur. İşte meselenin özü budur. Bu yetki ile peygamber olan bir insan, bundan sonra bütün insanların kendisinden mesul olduğu bir konumda

³²⁰ Nisâ 4/ 80.

bulunmaktadır. Onun emrini ihmal etmek, nefsi felakete itmektir. Ona iman ve teslimiyet ise, saadete ermek ve cennete girmektir. Allahu Teala'nın kesin hükmü böyledir.

Sahabe-i Kiram'ın (r.anhûm), mezhep sahibi müçtehitlerin ve maneviyat yolunun imamı mürşitlerin, diğer insanları ilgilendirmeleri de, bu ilahi emir ve davetten kaynaklanır. Çünkü Hz. Peygamber ile insanlara sunulan iman, ilim, ibadet, güzel ahlak, edeb, hikmet, hüküm gibi ilahî emanetler, onlar tarafından bize ulaştırılıp tebliğ ve talim edilmiştir. Onlar bize, ilimde önder, dini yaşamada örnek olarak kulluğun esasını göstermişlerdir.

Bizler Rabbimize kullukla mükellefiz. Bu yüce vazife canlar feda edilerek başta Sahabe-i Kiram (r. anhûm) olmak üzere Tabiûn büyükleri, mezhep imamları, tarikat mürşitleri, diğer din alimleri ve İslam mücahitleri tarafından bize intikal etmiştir. Onlar, Hz. Peygamber'in varisleridir. Onunla kainata tebliğ edilen ilahî ahkam ve ahlakı bize taşımışlardır. Onların getirdikleri ve bunları yapın dedikleri şeyler Allahu Teala'nın bizden istedikleridir. Onlar, Hak'kın davetçileri ve hidayet yolunun imamlarıdır. Onlar, kendi çıkarlarını değil, Allah'ın hükümlerini korumakla görevlidirler. Muhâsip ve murakıpları Allahu Teala'dır. Onlara itaat emrini bize Yüce Allah vermiştir:

*"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan ulu'l-emre (idare ve işinizi yürüten imamlara) da itaat edin."*²²¹ buyuran O'dur.(c.c)

Rasululah (s.a.v) Efendimizin şu uyarısını burada bir daha hatırlayalım:

*"Bana itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. Bana isyan eden de Allah'a isyan etmiş olur. Benim emirime (başınızdaki benim adıma iş yürüten imama) itaat eden bana itaat etmiştir. Ona isyan eden de bana isyan etmiştir. İmam (düşman ve kötülüklere karşı önünüzde) bir kalkandır. Onun arkasında savaşılar ve onunla (maddi ve manevi düşmanlardan) korunulur."*²²²

Bize düşen, Allah yolunda cemaat olmak ve başımızdaki imama Allah rızası için hürmet gösterip sahip çıkmaktır. Bu, Yüce Allah'a iman gereği ve kalpteki takvanın göstergesidir.

²²¹ Nisâ 4/59.

²²² Buharî, Cihad, 109; Nesâî, Bey'at, 27,30.

"Kim Allah'ın şeâirini (varlığının delillerini ve dininin alametlerini) yüceltirse bu, kalperin takvasındandır."³²³ ayeti, Allahu Teala'nın kıymet verdiği değerleri ve şahsiyetleri ancak müminlerin anlayıp yücelteceğine işaret etmektedir. Nitekim, meşhur müfessir Ibnu Cerir et-Taberî (rah.), bu ayetteki muradı şöyle özetlemiştir:

"Mümin kullarımın, bana ait olan her şeye tazim etmesi yani onu yüceltip hürmetini koruması üzerlerine bir vazifedir."³²⁴

Bu işte hem iman hem ırfan ölçülür. Bizler, bir takım eşyaları kutsallaştırmak ve bazı insanları putlaştırmak için değil, bütün varlıklarda derece derece zuhur eden ilâhi tecellileri okumak ve hikmetini anlamak için onlara yönelmeliyiz. Rabbanî alimler ve bütün alemler bizim önümüzde Cenab-ı Hak'kın ilmini yansıtan birer alamet ve aynadır. Kalbimizi çeken onlardaki ilahî ilim ve hikmettir.

Nakşibendî yolunun büyüklerinden Abdurrahman Tâhî (k.s), bu ince konuya şöyle işaret etmiştir:

"Mürît, herkese karşı edepli olmalıdır. Şeyhine karşı edepli davranmasının sebebi şudur: Şeyh, mutlak fenâ makamındadır. Devamlı Allahu Teala ile huzur hâlinedir. Onun için kendisine karşı edepli davranmak icap eder. Diğer varlıklara karşı da edepli olmalıdır. Çünkü, bütün varlıkları yaratan Cenab-ı Hak'tır. Bütün varlık, O'nun sıfatlarının tecellilerinden ibarettir.

Mürît, mürşidinin emir ve görüşlerine karşı gayet ince bir anlayış ve sevgiyle karşılık vermelidir. Mürşit müridine: "Falan beldeye git, şu ihtiyacımı getir," dese, mürît, o işi halletmek için bahsedilen yere gitmelidir. Eğer istenen şeyi yolda başka bir yerden alıp getirirse, zarar eder. Çünkü mürşit, müride ne istediğini ve onu nereden alması gerektiğini özellikle bildirmiştir. Verilen emri ve vazifeleri eksiksiz olarak yerine getirmelidir."³²⁵

Büyük arif Muhyiddin b. Arabî (k.s.) (638/1240) demiştir ki: "Kainatta ki her şeyde Allah'ın özel tecellisi vardır. Onları yüceltmek, Allahu Teala'yı bilmekten ileri gelir. Kim onları Rabbinin bir eseri görerek yüceltirse o, bütün işlerinde de takva üzere hareket eder. Sen baktığın her şeye, o şeyin

³²³ Hacc 22/ 32.

³²⁴ Taberî, Câmiü'l-Beyan, Cüz: XVII, Shf:157.

³²⁵ Abdurrahmân-ı Tâgî, İşâretler, 76.

bizzat kendisini yüceltmek için değil de, onu yaratan Allah'ın yüceliğini ispat için bakarsan; o şey de yüce olur, sen de yüce olursun. Edep budur. Kainatta karşılaştığın her bir ayetin, ilahî delil ve alametin önünde edeple dur ve tevazu ile: *"Rabbim, ilmimi artır, (bundaki hikmeti aç, bana onun hakikatini öğret)"* diye dua et!³²⁶

Bütün arifler, müminleri devamlı şu konuda uyarmışlardır:

Kibir ve benlik kalbin en büyük hastalıklarındandır. Hak yolunda kay-
bın en büyük sebebi kibirdir. Kibir ehlinin kalbi, hakikate kapalıdır. İlahî
sevgi ve rahmetten nasibi yoktur. Kibir edenler Allah'ın ayetlerine gönül
gözlerini açamaz, onlardaki hikmeti anlayamaz, marifet ve muhabbetulla-
ha ulaşamazlar. Şu ayetin ikaz ve işaretine dikkat edilmelidir:

*"Yeryüzünde haksız yere kibredenleri biz, ayetlerimizi anlamaktan
men ederiz. Onlar, bütün mucizeleri görseler yine de iman etmezler. Hak
yolu görseler onu yol edinmezler. Ama, azgınlık yolunu görseler hemen
ona dalarlar."*³²⁷

Kibir yüzünden kafirler küfrün karanlığında kaldılar. Allahu Teala'nın
varlığına ve birliğine en açık ayet olan Hz. Peygamber'in (s.a.v) hakikati-
ni göremediler. O kibir yüzünden niceleri Allah'ın yeryüzünde halifesi ve
en açık tecellisi olan dostlarına yanaşmadı, onlardaki edep ve nura kal-
bini açmadı. Beni hiçbir mezhep bağlamaz, benim gibiler herhangi bir
mürşide bağlanmaz diyenler, bu sözü, yüksek kemalatlarından değil, kalp
gözlerini kapatan kibirlerinden söylemektedirler.

Bilinmelidir ki, kamil mürşidin müridinden, üstadın talebesinden, ima-
mın cemaatinden istediği edep, kendi adına ve nefsi hesabına değildir.
Kamil mürşit ve Rabbânî alimler, talebelerini ilahî edeple edeplendirmek
ve onları Cenab-ı Hak'kın huzurunda makbul olup kabul görececek şerefli bir
kul hâline getirmek için uğraşırlar.

Bu konuda İmam Şarâî (k.s.) (973/1565) şu mühim uyarıları yapar:

"Mürit asla, mürşidin makam, mevkî ve insanlar arasında bir yer edin-
mek için mürirlere edep emrettiğini düşünmemelidir. Bu kötü bir düşünce-

³²⁶ Mahmud el-Ğurab, Rahmetün Mine'r-Rahmân, III, 167.

³²⁷ A'râî 7/146.

dir. Mürşitler ancak, müritler Allahu Teala'nın huzurundaki edebi elde edebilsinler diye kendilerine karşı edepli davranılmasını isterler."³²⁸

"Kim, irşat işinde mürşidini Rasulullah'ın (a.s) varisi ve halifesi görmezse, hak yolunda hedefine ulaşamaz. Çünkü, mürşit elinde edep görmeyen kimseye Cenab-ı Hak'ka karşı güzel edep kolay olmaz. Biliniz ki Cenab-ı Hak, huzuruna ehil kıldığı kimseyi, muhakkak bir dostu ile karşılaştırır, kendisine uyulacak bir arifi önüne çıkarır, onunla sohbeti nasip eder. Müritler mürşitlerinin bereket ve edebini ancak samimi olmadıklarından ve sabırsız davrandıklarından kaybettiler."³²⁹

Bizlere, anne babanıza itaat edin, onlara hürmet gösterin emrini veren yüce Rabbimizdir. Bunun için ana babaya yapılan itaat Allah'a itaat olmaktadır.³³⁰ Onları haksız yere üzme de ilahî gazabı çekmektedir. Manevî doğuma vesile olan mürşit için de durum aynıdır. Hatta manevî âleme gönlü ve gözü açtıran mürşid-i kamil, maddî âleme gelmemize vesile olan babadan daha faydalı ve daha faziletlidir. Ona hürmetsizlik de haramdır.³³¹ Yüce Allah'ın gazabını çeker.³³²

Kamil mürşide teslimiyetin sonu manevî terakki ve takvadır. Mürit, mürşidinin her emrine boyun eğip teslim oldukça alçalmaz, aksine yükselir, yücelir; Hak katında ve halkın arasında sevilir, Melekler âleminde övülür. Hak yolundaki edeb ve teslimiyet insanı öyle melekleştirir ve kıymetlendirir ki, melekler onu ziyârete gelir. Hz. Ebu Bekir Sıddık, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, diğer sahabeler (r.anhüm) ve nice sayısız veliler, önlerindeki imama karşı gösterdikleri edep ve teslimiyetle melekleri kendilerine hayran bırakacak bir güzelliğe ulaşmışlardır. O şerefe tâlip olanlara gereken de aynı şeylerdir: Edeb ve teslimiyet.

³²⁸ Şaranîel - Envâru'l- Kudsiyye, II, 73.

³²⁹ Şaranîa.g.e. II, 93.

³³⁰ Tirmizî, Birr, 2; Hâkim, Müstedrek, IV, 152; Münzirî, et- Terğib, III, 322.

³³¹ Şaranîa.g.e. I, 189-190.

³³² Buharî, Rikak, 38; İbnu Mâce, Fiten, 16; İbnu Ebi-d Dünya, Kitabu'l- Evliyâ, 26-27 (No:1); Beğavî, Şerhu's-Sünne, I, 142; Beyhakî, Kitâbu'z-Zühd, had. no: 696

TESLİMİYET ZAMANLA GERÇEKLEŞİR

İlk tövbe ile nasuh tövbesini elde etmek nasıl zor ise; yeni intisap eden bir kimsenin mürşidine bütûn benliği ile teslim olması da öyle zordur. Arifler, müridin mürşidine muhabbeti ve teslimiyeti onu tanıması nisbetinde olur, demişlerdir. Bu da ilahî nasip yanında, kula düşen bâtinî ve zahirî edeplerin korunmasına bağlıdır.

Allahu Teala'ya iman ve muhabbet seviyesi herkeste aynı değildir. Bir insanda bile her zaman aynı muhabbet bulunmayabilir. Tercih edilen görüşe göre, iman nûru, kalbin hâline göre artar ve eksilir. Ben inandım demekle, hakiki iman elde edilmiş olmaz. Herkes, hakiki iman ve teslimiyeti ölçen amellerle imtihan edilir.

Saadet asrında çölde yaşayan bir grup insan Hz. Rasulullah'a (s.a.v) gelerek mümin olduklarını söylediler. Kullarının kalplerini ve hallerini en bilen Cenab-ı Hak onlar hakkında şöyle buyurdu:

"Bedeviler "inandık" dediler. De ki: "Siz (gerçekten) iman etmediniz, ama "boyun eğdik" deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Gerçek müminler ancak Allah'a ve Rasûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda malları ve canlarıyla cihad edenlerdir. İşte (sözünde ve işinde) sadık olan onlardır."^{xxx}

Ashaptan Abdullah b. Hişâm (r.a) anlatıyor:

Rasulullah (s.a.v) ile beraberdik. O sırada Hz. Peygamber (s.a.v) Hz. Ömer'in elini tutuyordu. Bir ara Hz. Ömer:

-Ya Rasulallah! Sizi nefsim hariç, her şeyden daha çok seviyorum, dedi. Rasulullah (s.a.v):

-Hayır, Allah'a yemin ederim ki, beni nefsimden de daha fazla sevmek kamil mümin olamazsın, buyurdu. Efendimiz (s.a.v) bir müddet sükut ederek Hz. Ömer'e yöneldi, kalbine teveccüh etti. Biraz sonra Hz. Ömer (r.a):

-Vallahi şimdi sizi nefsimden de çok seviyorum." dedi. O zaman Rasulullah (s.a.v):

^{xxx} Hucurat 49/14-15.

"Ey Ömer! İşte şimdi imanın kamî³³⁴ oldu." buyurdu.³³⁵

Hız. Rasulullah'ı (s.a.v) bu derece sevmeye ve onun sevdiği şeyleri, verdiği emir ve tavsiyeleri nefsini haz ve hevâsına tercih etmeye tasavvuf büyükleri *"Fenâ fi'r-Rasûl"* ismini verirler. Aynı durum ve tutum mürşid için olunca, buna da *"Fenâ fi'ş-Şeyh"* hâli derler. Mürşidini bu derece sevmek ve emrine girmek kime nasip olursa o, kamil ve sadık bir mürit olmuş olur. Bu birinci basamaktır. Peşinden bütünüyle Hız. Peygamber'e (s.a.v) aşık ve teslim olma hâli gelir. Onu "fena fillah" "beka billah" derecesindeki ilahî aşk ve edep takip eder. Bütün bunların sonucu ortaya herkese rahmet olan güzel insan çıkar.

Sadık mürit, Allah rızasından başka bir amacı olmayan kimsedir. Bütün gönlü ile kendisine yönelen bir kulunu Yüce Allah rahmet ve desteğinden mahrum etmez. Kur'an ve sünnette vadedilen bütün müjdeler sadık müminler içindir. Sahabe-i Kiram (r.anhüm) ve bizden önceki salihler, ilahî müjdelerden her ne elde etmiş iseler, Allah yolundaki samimiyet, gayret, itaat, taat ve edepleriyle elde etmişlerdir. Bu gün de, kim ne elde edecekse aynı şekilde elde edebilir.

Hamd olsun alemlerin Rabbi Yüce Allah'a.

³³⁴ Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XV, 687. (Beyrut, 1998)

³³⁵ Buhârî, *Eyman*, 3; Ahmed, *Müsned*, V, 293.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CEMAAT HUKUKU
ve
HİZMET EDEPLERİ

CEMAAT HUKUKU ve HİZMET EDEPLERİ

A-CEMAAT HUKUKU

DİNİMİZ CEMAAT DİNİDİR

İslam, cemaat dinidir, cemaatla yaşanır. Hiç kimse tek başına dini bütün olarak yaşayıp kamil bir insan olamaz. Çünkü din, bütünüyle yaşanabilmesi için bir çok vazife insanlarla paylaşılmalıdır. Nefse ağır ve sıkıntı verse de cemaat içinde yaşamak, insanın tek başına elde edeceği her türlü rahatlık ve huzurdan hayırlıdır.

Kalpteki Allah sevgisini ispat etmenin bir yolu ilahi emirleri yerine getirmek, diğer yolu ise müminleri Allah için sevmektir. Bu sevgi onlarla Allah yolunda birleşmeyi temin edecektir. Böylece mümin, Allah'a giden yolda diğer mümin kardeşleri ile kenetlenmiş, kaynaşmış ve yardımlaşmış olacaktır. Yüce Rabbimizin her müminden istediği de budur. Buna, takva ve hayır yolunda yardımlaşmak denir.

Bütün alemlere rahmet olarak gönderilmiş Hz. Rasulullah (s.a.v): “*İnsanların en hayırlısı; insanlara en faydalı olanıdır.*”³³⁶ buyurarak; hayır aşıklarını insanların arasına girmeye ve hizmete teşvik etmiştir.

İnsanın cevheri, insanlarla birlik ve hizmet içinde ortaya çıkar. Allah rızasına aşık olanlar önce sıkıntı çekmeye hazır olmalıdır. Çile ve hizmet olmadan elde edilen sevgi, gerçek ve devamlı değildir. Herkes ilahî aşk ve

³³⁶ Tabaranî, el-Mu'cemü'l-Vasîl, No: 6023; Ibnu Ebî'd-Dünya, Kitabu Kazai'l-Hâce, Had. No: 37.

imanının derecesini güzel kulluğu ile ölçebilir. Güzel kulluğun başında, farzları eda etmek ve haramlardan kaçmak gelir. Sonra, insanlara ve diğer varlıklara nasıl muamele ettiğimize bakmalıyız. Hadiste belirtildiği gibi, imanın en son mertebesi "lâ ilahe illallah" sırrına ulaşmaktır. İmanın ilk mertebesi ise Allah'a imandan sonra kullara hizmetle işe başlamaktır.³³⁷

Kalbin rahatlığı Allah için sevgiyle mümkün olur. Karşılıksız sevebilen ve sıkıntılara tahammül gösteren insan, Allahu Teala'nın ahlakı ile ahlaklanmış olur. Çünkü Allahu Teala, bütün isyan ve inkarına rağmen kullarına rahmet etmekte, tövbe edenleri sevmekte, kusurları affedip aciz kullarına en güzel nimetler ve cennetler bahşetmektedir. Yeryüzünde her gün tecelli eden bunca ilahî hikmet ve cilveleri görüp de O'na aşık olmayan, bu şevk ile Hak için hizmete koşmayan insan Yüce Rabbini hakıyla tanıyamamış ve O'na yakînen inanmamış demektir.

Allahu Teala tekdir, kullarından tek bir hedef etrafında birlik istemektedir. Tevhid dini aynı hedef ve halde olmayı gerektirmektedir. Kalp ve kâfaları, dert ve hesapları hak yolda bir olmayan kimseler, tevhidin tadını tadamaz, bir çizgide buluşamaz, aynı atmosferi paylaşamaz ve İslam'ın güzelliğine ulaşamazlar. Allah rızası için birlik ruhu taşımayan, bu ruh ile cemaat olamayan, cemaat disiplini gereksiz veya ağır bulan müslümanların bu dini temsil etmeleri mümkün değildir.

Bu yüce dine birlik hâlinde sahip çıkmayanların, düşmanların oyununa gelip dinden çıkma tehlikesi vardır. Cemaattan ayrılanları insan ve şeytan kurtları kapar. Sırf kendi derdine düşmüş kimselerin, en azından zillet içinde yaşamaları kesindir. İşte bunun için, Allah yolunda cemaat olmanın hedefini, şeklini ve hukukunu bilip gereğini yerine getirmek farz-ı ayın olmaktadır. Şimdi, bu mühim vazifenin hükmünü ve hukukunu görelim.

CEMAAT OLMANIN HÜKMÜ

Müslümanların Allah yolunda birlik sağlamaları farz-ı ayındır. Bu birlik, güzel kulluk ve takva için olmalıdır. Tevhid inancı bunu ister. Yüce Rabbimiz hepimize özel ve şerefli bir görev vermiştir. Bu görev, Yüce Allah'ın adını duyurmak, dinini yaymak, ilahî emir ve hükümleri yaşamak ve bu yolda var gücüyle gayret göstermektir. Şu kainatta var oluşumuzun asıl gayesi budur.

Dört şey her müslümanda bulunmalıdır. Onlar olmadan dinin hakkıyla yaşanması ve temsil edilmesi mümkün değildir. Bunlar, sağlam iman, doğru ilim, güzel ahlak ve cemaat terbiyesidir. Bunların içinden hangisi gözardı edilse işin sonu hayra çıkmaz.

Çünkü, inandığı şeylere karşı şüpheyle bakan bir kalp güzel kulluk yapamaz. Cahil insanın ne yapacağı belli olmaz. Kötü ahlaklı bir kimse gerçeğe ulaşamaz. Mümin kardeşlerine kalbini açamayan ve onları sevgiyle kucaklayamayan bencil kimse, cemiyete faydalı olamaz, cemaat kuramaz. Bu dört şeyde biraz zafiyet bile, büyük zarardır.

Bugün müslümanların içine düştükleri hastalıkların başında cemaat şuurundan mahrumiyet gelmektedir. Şu bir gerçektir ki, kamil bir mürşidin nezaretinde nefsini güzel bir terbiyeye tabi tutmayan ve takva üzere kurulmuş bir cemaat disiplinine girmeyen kimse kamil bir mümin olamaz. Bu kimsenin ibadeti tatsız olur, hizmetleri sonuç vermez. Hiç bir müslüman, din işlerini kendi başına çözemez. Bu yol rehbersiz gidilmez. Hak yolunun ehli var, alimi var. Önümüzde Allah'ın halifesi, Hz. Peygamber'in varisleri var. Çevremizde yükümüzü paylaşacağımız bir çok mümin kardeşimiz var. O halde, niçin nefsimiz ve şeytan ile baş başa kalalım. Ben kendi işimi kendim görürüm, dinimi tek başıma yaşarım demek, kimsenin işini görmez, derdini dindirmez. Bu tür davranışlar ancak, keyfine köle olmuş nefsin ve maddeyi hayat hedefi yapan dünya ehlinin tercihi olabilir.

Ahireti dünya hayatına tercih eden bir mümin, Allahu Teala'nın: *"Ey iman edenler! Allah'tan hakkıyla korkun ve ancak müslüman olarak can verin. Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a, ihlasa, taata, cemaata) sımsıkı sarılın, dağılıp parçalanmayın!"*³³⁸ emrini kulakardı edemez.

Hiçbir müslüman: *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla beraber olun."*³³⁹ ayeti beni ilgilendirmiyor diyemez.

Akıllı bir insan, Yüce Allah'ın: *"O gün (Allah için birbirini seven ve bu uğurda kenetlenen) muttakiler hariç, bütün dostlar birbirinin azılı düşmanı*

³³⁷ Hadisin tamamı şöyledir: "İman yetmiş küsur kısımdır. En faziletli kısmı "lâ ilâhe illallah", en alt derecesi yoldaki bir eziyeti kaldırmaktır. Haya da imandan bir şu'bedir." Buharî. İman, 3; Müslim, İman, 57-58; Ebu Davud, Sünnet, 14; Nesai, iman, 16; Ibnu Mace, Mukaddime, 9; Ahmed, Müsned, II, 414, 442.

³³⁸ Âl-i İmran 3/ 102-103.

³³⁹ Tevbe 9/119.

*olur*³⁴⁰ uyarısını hafife alıp kafir ve fasıklardan dost seçemez. Şu halde, Allah yolunda birlik ve cemaat hâlinde olmak, her mükellehin üzerine farzdır. Bu birlik sadece kalp ile olsa bile faydalıdır. Her mümin önce, Yüce Allah'ın kendisine kardeş yaptığı müminleri kendinden bir parça olarak görmelidir. İşin esası bu anlayıştır. Bu da kalp ile olur. Gücü alınmış yatağa bağlanmış bir mümin bile, bu anlayışı taşımalı, yeryüzünde ilahi emaneti taşıyan bütün müminleri dua ve sevgisi ile desteklemelidir. Melekler gibi müminlere istiğfar ederek, onların hak yolda sağlam ve sabit durmalarını istemelidir. Bu dua mümin kardeşlerine bir yardımdır. Bu da cemaata katılmaktır. Şimdi, hepimizden cemaat olmayı ve bir şekilde cemaata katılmayı emreden ayet ve hadisleri görelim.

CEMAAT OLMAYI EMREDEN AYETLER

Allahu Teala buyurmuştur ki:

*"Ey iman edenler! Allah'tan tam manasıyla korkun ve ancak müslüman olarak can verin. Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, dağılıp parçalanmayın. Allah'ın size nimetini hatırlayın. Hani siz bir zaman birbirinize düşman idiniz; O, kalplerinizi birleştirdi ve O'nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Sizler bir ateş çukurunun kenarında idiniz, O sizi oradan kurtardı. İşte Allah size ayetlerini böyle açıklıyor ki, doğru yolu bulasınız."*³⁴¹

Allahu Teala, müminlere önce kendisinden tam manasıyla korkmayı emretmiş, sonra ancak müslüman olarak ölmelerini istemiş ve bunun yolunun hep birlikte Allah'ın ipine sarılmakta olduğunu belirtmiştir. Bu ayet, her müminin Allah'ın ipine sarılmasını farz kılmıştır. Bu ipe, hablullah denir. Onun bir diğer adı el-urvetü'l-vüska'dır, kopmayan sağlam kulp demektir.

Acaba hepimizin yapışması gereken ve sayesinde Allah'a ulaşacağımız bu ip nedir?

Müfessirlerin imamı Fahrüddin Razî (rah.), bu ayetin tefsirine şu açıklamayla başlar:

"Bil ki, Allahu Teala, müslümanlara haramlardan sakınmalarını emretmiştir. Bunun için bütün hayır ve taatların aslı sayılan Allah'ın ipine sım-

³⁴⁰ Zuhur 43/67.

³⁴¹ Âl-i İmran 3/102-103.

sıkı sarılmayı istemiştir. Malumdur ki, ince ve dar bir yolda giden kimsenin ayağının kaymasından korkulur. Eğer bu yolun iki tarafında uçları sağlam bağlanmış birer ip bulunsa da, insan ona tutunacak olsa, korkudan emin olur. Şüphesiz ki, Hak'kın yolu ince bir yoldur. Bir çok insanın bu yolda ayağı kaymıştır. Ama, Allah'ın delillerine ve apaçık emirlerine sınıksız sarılan kimseler tehlikeden emin bir şekilde yürürler. Buna göre diyoruz ki, ayette geçen ipten maksat; din yolunda kişiyi Hak'ka ulaştıran her şeydir. Bunlar pek çoktur. Müfessirler bu konuda değişik şeyler söylemişlerdir. Bunları şöyle özetlemek mümkündür.³⁴²

Bazıları, Allah'ın ipi Kur'an-ı Hakim'dir demiştir. Sahabeden İbnu Mes'ud (r.a), ayeti böyle tefsir etmiştir.³⁴³

Hz. Ali (r.a) rivayet eder: Rasulullah (s.a.v):

-İyi bilin ki, yakında fitneler çıkacaktır buyurdu. Kendisine:

-Ondan kurtulmak nasıl olur? diye soruldu. Rasulullah (a.s):

-Çıkış yolu Allah'ın Kitabı'dır. Onda sizden öncekilerin kıssaları, sizden sonrakilerin haberleri ve aranızdaki çözemediğimiz meselelerin hükmü mevcuttur. O, Allah'ın sağlam ipidir, buyurdu.³⁴⁴

Ebu Said el-Hudri (r.a) rivayet ediyor; Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki:

"Şüphesiz ahirete çağrılıp gitmem yakındır. Size hukuku ağır iki büyük emanet bırakıyorum. Birisi Aziz ve Celil olan Allah'ın kitabı. Diğeri de gözümün nuru kimseler. Allah'ın kitabı Kur'an, semadan yeryüzüne uzatılmış bir nurlu iptir. Gözümün nuru olan kimseler ehl-i beytimdir. Her şeyi bilen Rabbim bana bildirdi ki: Kur'an'la ehl-i beytim ahirette 'Havz-ı Kevser'in başında bana gelene kadar birbirinden ayrılmayacaktır. Öyleyse, sizler, size emanet ettiğim bu iki şeye benden sonra nasıl davrandığınıza iyi bakınız."³⁴⁵

³⁴² Razî, Tefsir-i Kebir, VIII, 132.

³⁴³ Taberî, Cami'u'l-Beyan, IV,31; Kurtubî, el-Cami, IV, 159; Suyutî, ed-Dümmü'l-Mensur, IV, 283; Razî, Tefsir-i Kebir, VIII, 132.

³⁴⁴ Tirmizî, Fedailü'l-Kur'an, 14; Darîmî, Fedailü'l-Kur'an, 1.

³⁴⁵ Ahmed, Müsned, III,17;V,182; Tabaranî, el-Mu'cemü'l-Kebir, No: 4922-23. Tirmizî, Menakıb, 32. Aynı konuda biraz farklı rivayet.

Bazı müfessirlere göre, ayette geçen Allah'ın ipinden maksat İslam dinidir.³⁴⁶

Bazıları da, bu ipin, kulu Yüce Allah'a yaklaştıracak her türlü taatlar olduğunu söylemiştir.³⁴⁷

Ayrıca, Allah'ın ipinden muradın iman, tövbe ve ameldeki ihlas olduğunu söyleyen alimler vardır.³⁴⁸

Bütün müminlerin sımsıkı sarılması emredilen Allah'ın ipinden muradın cemaat olduğu da söylenmiştir.

Çünkü, Allah'ın ipine sarılmayı emreden ayetin hemen peşinden: *"sakin ayrılıp parçalanmayın"* emri verilmiştir. Ayrıca, bir zaman birbirinin düşmanı olan kalplerin Allah'ın nimeti ve özel desteği ile nasıl bir araya gelip kaynaştığı hatırlatılmıştır.

Bütün bunlar, birbirini tamamlayan şeylerdir. İpten maksat, insanı güvenle hedefine ulaştıran vasıtaadır. Müminin hedefi Yüce Allah'ın rızasıdır. Onu bu hedefe emniyet içinde ulaştıracak şeylerin başında iman, Kur'an, ihlas, amel, ibadet, taat ve Allah yolunda birlik gelir. Buna göre ayetin muradını şöyle ifade edebiliriz:

"Ey iman edenler! İmanınızı koruyun. Hakiki bir takva üzere yaşayın ve ancak gerçek bir mümin olarak ruhunuzu teslim edin. Bunun için Kur'an'ı rehber edinin, İslam dairesinin dışına çıkmayın. Tövbe, taat ve ihlasla devamlı imanınızı yenileyin. Takva üzere cemaat olun, böylece sizi ateşe götürecek amel ve hallerden birbirinizi koruyun!"

İmam Fahrüddin er-Razî'nin (rah.) belirttiği gibi, Cenab-ı Hak, bu ayette, müslümanlar arasında ayrılığa sebebiyet veren, aralarındaki yakınlık ve muhabbeti yok eden her şeyden nehyetmiştir.³⁴⁹

*"İyilik ve takva hususunda birbirinizle yardımlaşınız."*³⁵⁰, *"Asıl iş; iman ederek birbirlerine hakkı ve merhametli olmayı emreden kimselerden olmaktır,"*³⁵¹ ayetleri, asıl hedefin takva ve birlik olduğunu gösteriyor.

³⁴⁶ İbnu Adil, el-lübab fi Ulumi'l-Kitap, V, 431 (Beyrut, 1998)

³⁴⁷ Taberî, Camiu'l-Beyan, IV,32; Razî, Tefsir-i Kebir, VIII, 142; Suyutî, ed- Dürrü'l-Mensûr, IV, 287.

³⁴⁸ Taberî, Camiu'l-Beyan, 31; Razî, a.g.e.,142; Suyutî, a.g.e, 286; Kurtûb, el- Cami', IV, 160.

³⁴⁹ Razî, Tefsir-i Kebir, VIII, 142.

³⁵⁰ Maide 5/2.

³⁵¹ Beled 90/17.

Şu ayetlerde ayrılık, bozgunculuk ve çekişme yasaklanmıştır: *"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. Böyle davrananlar için büyük bir azap vardır."*³⁵²

*"Allah'a ve Rasulüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; sonra korku ile zaafa düşersiniz de kuvvetiniz gider. Bir de sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir."*³⁵³

İmam Fahrüddin er-Razî (rah.) insanların nasıl ihtilafa düştüğünü şöyle belirtir:

1-Dinde ihtilaf edip birbirleriyle ayrılığa düşerler.

2-Ayet ve hadislerden bozuk görüşler çıkarmak suretiyle birbirinden ayrılır, her grup kendi görüşünü ispat ve desteklemek çabasıyla uğraşır ve böylece ihtifala düşerler.

3-Her beldede insanların önünde reis hükmünde olan bir alim ve ona tabi cemaat bulunur. Bunların her biri, kendilerinin hak, diğerlerinin batıl üzere olduğunu iddia ve ispatla uğraşıp ihtilafa düşerler.

Cenab-ı Hak bütün bunları yasaklamıştır. Biraz insafla düşünürsen, zamanımızdaki ekseri insanların bu halde olduğunu görürsün! Allah'dan bizleri affetmesini dileriz.³⁵⁴

BİRLİK VE KARDEŞLİĞİ EMREDEN HADİSLER

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz en fazla fitne üzerinde durmuştur. Fitne bu ümmeti parçalayan en tehlikeli bir ateştir. Fitne ateşiyle kalplerde düşmanlık kaynar, gönüller kinle dolar, cemiyetler parçalanır. Bu konuda çok ciddi uyarılar vardır. Rasulullah (s.a.v) buyurmuştur ki:

"İsrailoğulları yetmişiki fırkaya ayrıldı. Benim ümmetim yetmişüç fırkaya ayrılacak. Bunlardan bir grup hariç, diğerleri ateşte olacaktır." Kendisine:

"Bu kurtulacak fırka kimlerdir, ya Rasulallah?" diye sorulduğunda, Rasulullah (a.s):

³⁵² Âl-i İmran 3/105.

³⁵³ Enfal 8/46.

³⁵⁴ Fahrüddin Razî, Tefsir-i Kebir, VIII, 148.

"Cemaattır," buyurdu.³⁵⁵

Ebu Davud, hadisi şu ziyadeyle nakleder:

*"Ümmetim içinde bir takım gruplar çıkacak ki, (aralarında yayılan) bozuk fikir ve düşünceler, kuduz hastalığının yakaladığı kimsenin bütün mafsallarına yayıldığı gibi onların hücrelerine sirayet edecek."*³⁵⁶

Sonra Rasulullah (a.s.), şu ayeti okudu: *"Topluca Allah'ın ipine sım-sıkı sarılın, ayrılığa düşmeyin."*³⁵⁷

Hadisin başka bir rivayetinde, kurtulan bu topluluğun Kur'an ve sünnet çizgisinde giden *"en büyük topluluk"*³⁵⁸ olduğu, diğer bir rivayette ise, kurtulacak taifenin *"Rasulullah'ın (a.s) ve ashabının yolunda gidenler"* olduğu belirtilmiştir.³⁵⁹

Abdullah b. Mesud (r.a.) demiştir ki: "Ey insanlar! Sizin taat ve cemaata sarılmanız gerekir. Çünkü onlar, Allah'ın kendisine sarılmanızı emrettiği ipidir. Hiç şüphesiz, cemaat ve taat içinde hoşunuza gitmeyen şeyler, ayrılık halindeki güzel bulduğunuz şeylerden daha hayırlıdır."³⁶⁰

Rasulullah (s.a.v) buyurmuştur ki:

*"Sizin cemaat hâlinde olmanız gerekir. Ayrılıktan, tek başına kalmaktan sakının. Şüphesiz şeytan, tek kalanla beraberdir, iki (hayır ehli) kişiden ise çok uzakta durur. Kim iman selameti ile ölüp cennetin tam ortasında olmak istiyorsa, cemaata yapışsın. Kimi iyilikleri sevindiriyor, kötülükleri üzüyorsa o, gerçek bir mümindir."*³⁶¹

*"Şüphesiz Allahu Teala, ümmetimi sapık fikir üzerinde bir araya getirmez. Allah'ın eli (rahmet ve desteği) cemaatla birliktedir. Kim cemaattan ayrılırsa ateşe gider."*³⁶²

³⁵⁵ Ahmed, Müsned, III, 145; IV, 102; Ebu Davud, Sünnet, 1; Taberî, Camiu'l-Beyan, IV, 32; Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensûr, IV, 286.

³⁵⁶ Ebu Davud, Sünnet, 1; Bkz: Kurtûbî, el-Camî', IV, 160.

³⁵⁷ Taberî, a.g.e. IV,32; Suyutî, a.g.e. IV, 286.

³⁵⁸ İbnu Mace, Fiten, 8, Tabaranî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, No: 8051; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, VII, 258.

³⁵⁹ Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, VII, 259; Ayrıca bkz: Hâkim Müstedrek, I, 129.

³⁶⁰ Taberî, Camiu'l-Beyan, IV, 32.

³⁶¹ Tirmizî, Fiten, 7; Ahmed Müsned, I, 18; Hakim, Müstedrek, I, 114; İbnu'l-Cevzî, Telbisu İblis, 7.

³⁶² Tirmizî, Fiten, 7; Aynı konuda bir rivayet için bkz: Tabaranî, el-Mu'cemu'l-Kebir, XII, 342, (Had:13623); XVII, 239.

İmam Beyhakî'nin rivayetinde hadis, şu şekilde bitmektedir:

*"Hiç şüphesiz şeytan cemaattan ayrılan kimseyle beraberdir. Onun içine yerleşip istediği yola çeker."*³⁶³

Diğer bir hadis-i şerifte, İslam cemaatından ayrılanın durumu şöyle anlatılmaktadır:

*"Kim (Kur'an ve sünnet üzere giden) cemaattan bir karış ayrılırsa; boynundan İslam bağını çıkarmış olur."*³⁶⁴

*"Kurdun, sürüden ayrılan koyunu kaptığı gibi, şeytan da (cemaattan ayrılan) insanı kapar. Bölünüp dağılmaktan (gruplara ayrılmaktan) sakını-
nız. Sizin cemaata sarılmanız ve hak üzere giden çoğunluğa katılmanız
gerekir."*³⁶⁵

Nefislerimiz istemese de, bütün müminleri kardeş bilmeliyiz. Her mü-
mine kalbimizde değer vermeli, meclisimizde yer açmalıyız. Çünkü, bizle-
ri kardeş yapan Yüce Rabbimizdir.

*"Müminler ancak kardeşlerler. Öyleyse, kardeşlerinizin arasını düzel-
tin (sakın bozgunculuğa sebep olmayın), Allah'tan korkun ki, merhamet
olunasınız."*³⁶⁶

Bütün olumsuz gelişmelere rağmen, İslam cemaatı adına ümitsizliğe
düşmemize gerek yoktur. Çünkü, bu din ilahî koruma altındadır. Allahu
Teala: *"Şüphe yok ki, Kur'an'ı biz indirdik ve onu koruyacak olan da hiç
şüphesiz biziz,"*³⁶⁷ buyurarak, onu ilahî koruma altına almıştır. Hasan el-
Basrî'nin (110/728) belirttiği gibi; Kur'an'ın korunması, kıyamete kadar hü-
kümlerinin yürürlükte kalmasıdır.³⁶⁸ Bunun için Allahu Teala, onu yayacak
ve yaşayacak bir grubu eksik etmeyecektir.³⁶⁹

Rasulullah (a.s) Efendimiz bu grubu şöyle tanıtır:

*"Kıyamete kadar ümmetimden bir grup insan hak üzere kalmaya ve
Allah'ın emrini yerine getirmeye devam edecektir. Onlara muhalif davra-*

³⁶³ Beyhaki, Şuabu'l-İman, VI, 66 (No:7512). Bk: Tabaranî, el-Mu'cemu'l-Kebir, XVII, 144 (No: 363-367).

³⁶⁴ Ahmed, Müsned, V 180; Ebu Davud, Sünnet, 27, (No:3758); Hakim, Müstedrek, I, 117.

³⁶⁵ Ahmed, Müsned, V 180; Ebu Davud, Sünnet, 27, (No:3758); Hâkim, Müstedrek, I, 117.

³⁶⁶ Hucurat 49/10.

³⁶⁷ Hicr 15/3

³⁶⁸ Alusî, Ruhû'l-Meanî, Cild, VII, Cüz: XIV, 16.

³⁶⁹ Bursevî, Ruhû'l-Beyan, IV, 444; Hamdi Yazır, Hak Dinî, V, 3043.

*nanlar kendilerine hiç bir zarar veremeyecek, onlar hakkı ortaya koymada ve duyurmada muvaffak olacaklardır."*³⁷⁰

Ebu Ya'la'nın (275/889) rivayetinde, hadis: "*İsâ b. Meryem ininceye kadar,*" şeklinde bitmektedir.³⁷¹

Bu din sahipsiz değildir. Allahu Teala, bu ümmeti yalnız ve desteksiz bırakmayacaktır. Rasulullah (a.s) Efendimiz'in şu haberleri her mümini sevindirir:

*"Şüphesiz Allahu Teala, her yüzyılın başında bu ümmetin içinden, onların dinlerini yenileyecek (kalblerini nifak ve gafletten, hallerini bid'at ve ma'siyetten temizleyip Allah'a sevkedecek) kimseler gönderir."*³⁷²

*"Ümmetimden her devirde sabikun (hakta önder, hayırda önde ehlul-lah) bulunur."*³⁷³

Kıyamete kadar Hz. Peygamber'in (s.a.v) izinde hak üzere giden ve dini ihya eden topluluğun kim olduğu konusunda her grup, kendi meşrebi-ne göre cevap vermiştir. Sufiler, Hz. Peygamber'in (s.a.v) batınî ve zahirî hallerine ve dinin hakikatına gerçek sufilerin varis ve sahip olduğunu, dolayısı ile hadiste anlatılan topluluğun, kamil veliler olduğunu söylemişlerdir.³⁷⁴

Büyük arif Abdurrahman Cami (k.s) (898/1492), Hz. Peygamber'in (s.a.v) "*Yer yüzünde 'Allah Allah' diyen kimseler kaldığı sürece kıyamet kopmaz,*"³⁷⁵ hadisinden hareketle şunları söyler:

"Hadis-i şerifte anlatılan kimse, gerçek marifete ulaşmış, asrının en hayırlısı, kutub makamındaki insan-ı kamildir. Çünkü, kainatın ayakta dur-

³⁷⁰ Buharî, İ'tisam, 10, Tevhid, 29; Müslim, İmaret, 53; Tirmizî Fiten, 27, İbnu Mace, Mukad-dime, 9; Ahmed, Müsned, V, 34, 269, 278, 279; Hakim, Müsterdek, IV, 449-450; Neve-vî, Müslim Şerhi, II, 193, XIII, 66-67; İbnu Hacer, Fethu'l-Bârî, XV, 227-228.

³⁷¹ Ebû Ya'lâ, Müsned, VII, 59-60 (No: 2078).

³⁷² Ebu Davûd, Melahim, 1, Azimabadî, Avn'ül- Ma'bud, XI, 385; Hakim, Müstedrek, IV, 523; Süyûtî, el-Cami'u-s Sağîr, No:1845.

³⁷³ Ebû Nuaym, Hilye, I, 7; Süyûtî, el-Cami'u-s Sağîr, No:7327..

³⁷⁴ Serrac, el-Luma', 21, 28-31; Mekkî, Kutu'l-Kulub, I, 157, 159; 184-185; Sühreverdî, Ava-rifü'l-Mearif, 46-47 (Terc: Gerçek Tasavvuf, 58-59); Şa'ranî, el-Yevakit ve'l-Cevahir, II, 92, 99.

³⁷⁵ Müslim, İman, 234; Tirmizî, Fiten, 35.

masına vesile edilen gerçek zikri ancak böyle bir zat yapabilir. Bu hadisi şu manada anlayabiliriz: "Yeryüzünde insan-ı kamil bulunduğu sürece kıyamet kopmaz."³⁷⁶

İmam Ahmed b. Hanbel (241/855); hadiste bahsedilen taifenin "ehl-i hadis" olduğunu savunmuştur. Kad-ı İyaz (544/1149), bu sözle ehl-i sünnet ve'l-cemaatin kast edildiğini söylemiştir.³⁷⁷ İmam Buhârî (256/870) de: "Hadiste anlatılanlar ehl-i ilimdir." diyerek, ayet ve hadislerle uygun bir yaklaşımı ortaya koymuştur.³⁷⁸

İmam Nevevî (677/1278) ise, bunu belli bir taifeye hasretmenin doğru olmadığını, İslam ümmeti içinde fakih, muhaddis, müfessir, mücahit, zahit, abit, hayrı emredip kötülükten nehyeden her gurubun bu emaneti kıyamete kadar taşıyacağını, bütün bunların bir arada bulunmasının şart olmadığını, her birinin değişik bir bölgede bulunabileceğini, hepsinin yok olmasıyla kıyametin kopacağını belirtmiştir.³⁷⁹ Biz de bu görüşe katılıyoruz.

CEMAAT HUKUKU

Arifler demişlerdir ki: "Usul bilmeyenler veya bildirilen usule göre gitmeyenler hedeflerine ulaşamazlar."³⁸⁰

Hak yolunun başında ve sonunda tek şeyden söz edilir: "Edeb Ya Hû!"

Ariflerden Ebu Hafs Haddad (k.s) (270/883), hak yolcusu için edebin ne demek olduğunu şöyle özetler:

"Tasavvuf, bütünüyle edepden ibarettir. Her anın, her hâlin ve her makamın kendine göre bir edebi vardır. Her vaktin edebine riayet eden kimse, Allah dostlarının ulaştığı hâle ulaşır. Edepleri korumayan kimse ise, her ne kadar kendini Hak'ka yakın zannetse de esasen Hak'tan uzaktır. İlahî huzurda kabul gördüğünü düşünse de oradan uzakta kalmıştır."³⁸¹

³⁷⁶ Abdurrahmân Cami, Nakdu'n-Nusus, 97:

³⁷⁷ Nevevî, Müslim Şerhi, XIII, 66-67; İbnu Hacer, Fethu'l-Barî, XV, 227.

³⁷⁸ Nevevî, Müslim Şerhi, XIII, 66. Bkz: Muhammed Habîbullah, Zadü'l-Müslim, V, 192.

³⁷⁹ Nevevî, a.g.e, XIII, 67, İbnu Hacer, a.g.e, XV, 229.

³⁸⁰ Bkz: Serrac, el-Luma', 518; el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, II, 165.

³⁸¹ Hucvirî, Keşfu'l-Mahcub, 51; Sühreverdî, Avarif, 54, (Trc: 66-67).

Edep olmadan din yaşanamaz. Cehaletle de edep korunamaz. Bize düşen iş, baştan sona her ayeti bir edep olan Kur'an'dan ve her hâlimden edep fışkıran Hz. Rasulullah'tan (s.a.v) bu konudaki edebimizi öğrenip amel etmektir.

Hak yoluna adım atan ve takva için cemaat kuran herkesi ilgilendiren hukuk ve edebleri iki kısımda inceleyeceğiz. Birisi, cemaatin başındaki insana karşı koruması gereken hukuk ve edeplerdir. İkincisi ise, cemaati oluşturan fertlerin birbirlerine karşı koruması gereken hukuk ve edeplerdir.

CEMAATIN İMAMINA KARŞI KORUMASI GEREKEN HUKUK VE EDEPLER

Günümüzde, müslüman toplum içinde "imam" deyince, namaz kıldıran memur akla gelir. Halbuki, dinimizde imam sadece bu değildir. Asıl imam, Allah yolunda kendisine uyulan insan demektir. Bu imam yeryüzünde Allah'ın halifesidir, Hz. Peygamberin varisidir, dinin alimidir. Diğer bir manasıyla imam, insanları hak yolda sevk ve idare eden kimse demektir. Fakat, günümüzde bu sıfatları taşıyan bir halife ve imam mevcut değildir. Bu durum, İslâm ümmetinin tamamen başıboş kaldığı anlamına gelmez. Çünkü, yukarıdaki hadisin de ifade ettiği gibi, bütün dünya hidayetten yüz çevirse bile, kıyamete kadar hak üzere yaşayacak, hakkı yayacak ve Allah'tan başka hiç kimseden korkmayacak bir cemaat bulunacaktır.³⁸² Böyle bir cemaati sevk ve idare eden kimse de imamdır.

Bu gün Hz. Peygamber'in (s.a.v) aslî vazifesi olan kalpleri tezkiye ve nefisleri terbiye işini, kendisine vekaleten Rabbanî alimler, kamil mürşitler yürütmektedir. Takva yolunun imamlığını onlar temsil etmektedir. Çünkü, bu ümmete başka peygamber gelmeyecek, ümmet de hedefine başıboş gitmeyecektir. Bize, Hz. Peygamber'e (s.a.v) vekaleten onun işini yürüten halife ve mürşitlerin hukukunu korumak düşünüyor. Allahu Teala, onların hakkını cemaatından, cemaatin hakkını da onlardan soracaktır. Çünkü, imam da, cemaat da Cenab-ı Hak'ka karşı sorumludur. Rasulullah Efendimiz (s.a.v):

³⁸² Buharî, İ'tisam, 10, Müslim, İmaret, 53; Tirmizî Fiten, 27.

"İsrailoğullarını peygamberleri yönetip idare ederdi. Bir peygamber vefat edince yerine başka bir peygamber gelirdi. Benim ve ümmetimin durumu ise böyle değildir. Benden sonra hiçbir peygamber gelmeyecek fakat, (benim adıma bu işi yürütecek) halifeler bulunacak, sayıları da çok olacak," buyurdu. Ashab-ı Kiram:

"Onlara karşı ne yapmamızı emredersiniz?" diye sordular, Efendimiz (a.s):

*"İlk önce bey'at ettiğiniz halifenize vefâ gösterin ve onların hakkını verin; üzerinize düşeni yerine getirin. Şüphesiz Allah, onlara da, yönetimlerine verdiği kimselerin hesabını soracaktır,"*³⁸³ buyurdu.

Biz de, bu durumu göz önünde bulundurarak, müslümânların, başlarındaki imam ve mürşitlerine karşı koruması gereken hukuk ve vazifeleri kısaca maddeler hâlinde zikretmeye çalışacağız. Bu vazifelerin en önemlileri şunlardır:

EMRE İTAAT

Allah için bir imama intisap ederek ilahî rıza arayan her mümin için en mühim vazife; nefsinin keyfine değil, önündeki imamının emrine tabi olmaktır.

Önce şunu hatırlatalım: Allah ve Rasulü'nün dışında hiç kimsenin diğer insanlar üzerinde bir hükümranlılığı ve bağlayıcılığı yoktur. Ancak, hakkı temsil eden ve hak adına emir veren kimse, şahsı adına değil, Allah ve Rasulü namına konuştuğu için, itaata layık olur. Çünkü, hak üzere giden adil idareciler, Rabbanî alimler ve kamil mürşitler, yeryüzünde Allah'ın halifesi ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) varisi olarak görev yapmaktadırlar. Bu onları temsil ettikleri alanda hak ve yetki sahibi yapmaktadır. Bunun için kendilerine hak yolunda itaat gerekli olmaktadır. Bu konuda Allahu Teala müminlere şu emri vermiştir:

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ülû-lemre (idare ve işinizi yürüten imamlara) da itaat edin. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüzde -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız-

³⁸³ Buharî, Enbiya, 50; Müslim, İmare, 440 İbnu Mace, Cihad, 42, Ahmed, Müsned, II, 297.

*onu Allah'a ve Rasul'e götürün (Kitab ve sünnete göre meseleyi çözün). Böyle yapmanız hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir."*³⁸⁴

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, imama itaatın ölçü ve çerçevesini şöyle belirlemiştir:

*"Müslümanın (başındaki imama, öndere) hoşuna giden ve gitmeyen her hususta itaat etmesi gerekir. Ancak emredilen şey Allah'a isyan ise, o zaman durum değişir. Böyle bir durumda, hiç kimsenin sözü dinlenmez ve emrine itaat edilmez."*³⁸⁵

*"Bir imama kalbinin sevgisiyle yönelip elini uzatarak Allah için bey'at eden kimse, gücünün yettiği kadar ona itaat etsin."*³⁸⁶

*"Müslümana, kendisine bir haram emredilmediği sürece, hoşuna giden ve gitmeyen konularda başındaki imamı dinleyip ona itaat etmesi farzdır."*³⁸⁷

*"Başınıza eli çolak, ayağı topal, rengi siyah bir köle de görevlendirilse, sizi Allah'ın Kitabına göre yönettiği sürece, sözünü dinleyip itaat edin."*³⁸⁸

*"Bana itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. Bana isyan eden de Allah'a isyan etmiş olur. Benim emirime (başınızdaki imama) itaat eden, bana itaat etmiştir. Ona isyan eden de, bana isyan etmiştir. İmam (düşman ve kötülöklere karşı önünüzde) bir kalkandır. Onun arkasında savaşılır ve onunla korunulur. Eğer, başınızdaki imam, size Allah'dan korkmayı emrederse, bundan dolayı kendisine ecir vardır. Takvanın dışında birşey emrederse vebâli onadır."*³⁸⁹

³⁸⁴ Nisa 4/59.

³⁸⁵ Bkz: Buharî, Ahkam, 4; Müslim, İmare, 38; Tirmizî, Cihad, 29; Ebu Davud, Cihad, 86; Nesaî, Bey'at, 34; Ahmed, Müsned, IV, 432, 436, V, 66, 67; Tabaranî, el-Muceu'l-Kebîr, No: 3150, 3159.

³⁸⁶ Müslim, İmare, 46-47; Ebu Davud, Melahim, 1, (No: 4248); Nesaî, Bey'at, 25; İbnu Mace, Fiten, 9 (No:3956).

³⁸⁷ Buharî, Ahkam, 4;

³⁸⁸ Müslim, İmare, 37; Nesaî, Bey'at, 26; İbnu Mace, Cihad, 39. Aynı konudaki bir hadis için bkz: Buharî, Ahkam, 4.

³⁸⁹ Buharî, Cihad, 109; Nesaî, Bey'at, 27, 30.

Abdullah b. Ömer (r.a) anlatıyor: Ashaptan bir toplulukla Rasulullah'ın (a.s) yanında idik. Bir ara Efendimiz (a.s):

-Ey topluluk! Benim size Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğumu bilmiyor musunuz? diye sordu. Oradakiler:

-Evet. Sen Allah'ın peygamberisin, dediler. Rasulullah (a.s):

-Siz Allah'ın: 'Bana itaat edenin Allah'a itaat etmiş olacağını bildiren ayeti indirdiğini bilmiyor musunuz? diye sordu. Oradakiler:

-Evet ya Rasulallah! Şehadet ederiz ki, sana itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Şüphesiz sana itaat, Allah'a itaat sayılmaktadır, dediler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v):

-Hiç şüphesiz, bana itaat etmeniz Allah'a itaat olmaktadır. Başınızdaki (benim vekilim, emirim olan) imamlarınıza itaat etmeniz de bana itaat sayılır, buyurdu."³⁹⁰

Allah yolunda tabi olunan imam için gereken bu itaat, verilen emir ve yapılan tavsiye hak olduktan sonra, acı tatlı her hâlde korunmalıdır. Verilen bir emrin insanın nefsine hoş gelmemesi, onun haksız olduğunu göstermez. Şahsî çıkarların zedelenmesi, emre isyanı gerektirmez. Allah için yapılan bir işte nefsin keyfine göre adım atılmaz, atılırsa o iş hak olmaz. Hz. Rasulullah (a.s) Efendimizin şu ikazını bir kez daha hatırlatalım:

"Kim, başındaki emirinden hoşlanmadığı bir şey görürse, sabretsin (hemen cemaattan ayrılmasın); çünkü kim cemaattan bir karış ayrılırsa, cahiliye ölümüyle ölür."³⁹¹

Ashab-ı Kiram (r.anhüm), Hz. Rasulullah ile (a.s) Allah yolunda sözleşirken nefislerine göre hiçbir şart öne sürmüyorlardı. Önlerindeki imama, *darlıkta ve varlıkta, neşeli ve sıkıntılı anlarda, dinleyip boyun eğmek, başa geçen ehil idarecilerle çekişmemek, başkası kendilerine tercih edildiğinde feryat etmemek, her nerede olursa olsun hiçbir kınayanın kınamasından çekinmeden hakkı söylemek üzere bey'at ediyorlardı.*³⁹²

³⁹⁰ Suyûtü, ed-Dürrü'l - Mensûr, II, 597.

³⁹¹ Müslim, İmare, 13; Ahmed, Müsned, I, 275-297; Ebu Ya'la, Müsned, IV, 235 (No: 2347).

³⁹² Buharî, Ahkam, 43; Müslim, İmare, 41-42, Nesaî, Bey'at, 1-5; Ibnu Sa'd, Tabakat, I, 220; Ahmed, Müsned, V, 316.

Şehr b Havşeb (rah) anlatıyor. Hz. Ali (r.a) birisine müfettişlik görevi vermişti. Bu zat diyor ki: Hz. Ali (r.a), bize bir işi yapmamız için emretti. Biraz süre gecince:

-Size emrettiğim şeyi yaptınız mı? diye sordu. Hayır henüz yapmadık, dedim. O zaman bizi şöyle uyardı:

-Vallahi ya başınızdaki imamlarınız tarafından size emredilen işleri yaparsınız, yahut düşmanlarınız boyunlarınıza biner, sizi zelil eder."³⁹³

Hz. Peygamber'in (s.a.v) vekili olan idarecilere ve varisi olan kamil mürşitlere itaat, Allah ve Rasulü için bir itaat olmaktadır.

Şu halde bir müride, Allah için elini tutup bey'at ettiği, terbiyesine girip takva yolunda imam seçtiği mürşidine hak ölçüler içinde itaat etmesi gerekir. Bu itaatını, dar ve geniş anlarında, hasta ve sihatli hallerinde, zenginlik ve fakirlik durumlarında, başkaları kendisine tercih edilip geri plana itildiği, hatırı bilinmediği, beklediği rağbeti görmediği zamanlarda Allah için devam ettirmeli, cemaattan ayrılmamalı yahut kenara çekilip pasif bir halde kalmamalıdır. Çünkü hak üzere giden bir imam ve cemaattan ayrılan kimse, kendisini Allah'ın huzurunda savunacak hiçbir delile ve haklı gösterecek sebebe sahip değildir.

Hiçbir nebi ve veli, insanları kendisi ile meşgul etmek derdinde değildir. Onlar, muhataplarına Kur'an'ın ifadesiyle tek hedefi gösterirler: "*Allah'a yönelin; Rabbanî olun.*"³⁹⁴

Din yolunda ve manevi terbiye işinde kendilerine uyulması gereken alimler, Yüce Allah'tan hakkıyla korkan insanlardır. Onlar, takvanın en üst derecesine ulaşmışlardır. Şeyhulislam Ebu's-Suud Efendi'nin (rah) belirttiği gibi takva, üç derecede gerçekleşir:

Takvanın birinci basamağı ve en alt seviyesi Yüce Allah'ı inkardan ve şirkten sakınmaktır. İkinci derecesi zahiri günahlardan korunmaktır. Üçüncü ve en üst seviyesi ise, insanın bütün organlarını günahlardan alıkoyduğu gibi, kalbini ve sırrını da Allah'dan gayri şeylerden muhafaza etmektir. Veliler, bu üçüncü derecedeki takvaya sahiptir. İlahî yakınlık ve manevî

³⁹³ İbnu Ebi Şeybe, Musannef, XV, 57; Hindî, Kenzu'l-Ummal, III, 167. (No:14367); Kandehlevî, Hayatu's-Sahabe, II, 304. (Beyrut, 1999)

³⁹⁴ Âl-i İmran 3/79-80.

müşahe bu takva ile elde edilir. Bu takva: *"Ey iman edenleri! Allah'tan hakkıyla korkun!"*³⁹⁵ ayetiyle istenen takvadır ve o, Allah aşkının zirve noktasıdır.³⁹⁶

Baştan sona kadar her şeyi edep üzere kurulmuş gerçek tasavvuf ve onun başındaki büyükler, işte bu gerçek takvaya ulaştıkları için, tarih boyunca takva yolundaki imamlığı manevi halifeliği en güzel şekilde temsil etmişlerdir. Şu iki örnek, bunu anlamaya kafidir.

Beyazid-i Bistamî'ye (k.s) (261/875), kamil şeyhtir diye birisinden bahsettiler. Hazret: "Kamil insanları ziyaret etmek sevaptır!" diyerek bu zatın ziyaretine niyetlendi ve kendisiyle görüşmek üzere, yanında bir grup insanla onun geleceği mescide gitti. Mescidin önünde bir yere oturdu. Biraz sonra, bahsedilen şahıs geldi. Mescide girerken dikkat edilmesi gereken bir edebi terk etti. Bunu gören Beyazid-i Bistamî, adamın yanına bile uğramadan:

"Bu adam, şeriatın bir edebini bile muhafaza edemezken, nasıl olur da manevî sırlar ve yüksek haller konusunda kendisine güvenilir," diyerek, geri döndü.³⁹⁷

İmam Sühreverdî (k.s) naklediyor:

"Ariflerden Şibli'nin hizmetçisine:

-Hazret'in vefatı anında kendisinden neler gördün? diye sorulunca, hizmetçi şunları anlatmıştır:

-Dili tutulup, alını terlemeye başlayınca bana, kendisine namaz için abdest aldırmanı işaret etti. Ben de kendisine abdest aldardım. Fakat sakalını parmaklarımla hilallemeyi unuttum. Hemen elimden tutup parmaklarımı sakalına götürdü ve onu hilallettirdi. Böyle bir anda bile, Rasulullah (a.s) Efendimizden öğrendiği bir edebi terketmedi!"³⁹⁸

Bu derece hak aşığı ve hassas olan veliler de, kendilerini Kur'an ve sünnetle kontrol ederler. Kendi his ve keşiflerine güvenmezler. Kur'an ve sünnetin tasdik etmediği hiçbir hâli ve ameli kabul etmezler.

³⁹⁵ Âl-i İmran3/102.

³⁹⁶ Ebu's-Suud, İrşadu'l-Akli's-Selîm, IV, 158-159.

³⁹⁷ Kuşeyrî, Risale, II, 521; Sühreverdî, Avarif, 50.

³⁹⁸ Sühreverdî, Avarif, 51. (Trc: Gerçek Tasavvuf, 64)

Ebu Süleyman Daranî (k.s) (215/8307) der ki:

"Çoğu kez, bazen kırk gün kalbime sufilere gelen ilham ve varidat türü şeyler gclir. Ben onları iki âdil şahid olan Kur'an ve sünnete arz edip, gelenin hak olduğuna dair tasdiklerini almadan kalbime girmesine izin vermem."³⁹⁹

Büyük arif Ebu Hafs el-Haddad (k.s) ise şu uyarıyı yapar: "Bir kimse bütün hallerini ve işlerini Kur'an ve sünnetle ölçmez ve aklına gelen düşünceleri kusurlu görmezse, onun adını ricalullah yani Allah adamları listesine kaydetmezler."⁴⁰⁰

Velilerden Ebu Said el-Harraz'ın (277/890) şu sözü, Hak yolcularının ortak anlayışıdır:

*"Kitap ve sünnete ters düşen her batınî hâl ve ilim batıldır."*⁴⁰¹

İmam Sühreverdî (k.s) son olarak şu değerlendirmeyi yapar: *"İşte gerçek sufilerin hâli ve yolu budur. Bu yolun ve anlayışın dışında başka bir hâl iddia eden kimse, fitneye düşmüş yalancının birisidir."*⁴⁰²

Allah dostlarının ne istediğini iyi anlamalıdır. Emir ve tavsiyelerine itirazın felaket getirdiği zatlar, kendilerini bu derece edep ve ihlasla Allah'a adanmış kamil insanlardır. Onların terbiye dairesine giren insan, dini ve dünyası için en büyük bir işe girmiştir. Bu iş, imanı kurtarma işidir. Bu iş, kendini ve Rabbini tanıma işidir. Bu iş, kalbi onulmaz hastalıklardan kurtarma, nefsi ıslah etme işidir. Bu iş, nefsin köleliğinden kurtulup ihlasla Yüce Allah'a kulluk yapma işidir. Böyle bir işin rehberliğini yapan insan, Allah için itaati hak etmiştir. Çünkü onlar bu işte söz sahibidirler. Kur'an ifadesiyle ülü'l-emirdirler. Onlara itiraz etmek, halktan herhangi birisine itiraz gibi değildir. Onları ihmal etmek dini ihmal etmek gibidir. Onları inkar etmek, hayatlarıyla temsil ve tatbik ettikleri bütün ayet ve hadisleri inkar gibi olur.

Arifler, Cenab-ı Hak'kın dostlarıdır. Kur'an-ı Hakîm kendilerini en güzel sıfatlarla övmüş. Hz, Peygamber (s.a.v) onları varislerim diye tanıtmış-

³⁹⁹ Serrac, el-Lüma', 146; Sülemî, Tabakatu's-Suliyye, 78; Kuşeyrî, Risale, I, 96.

⁴⁰⁰ Kuşeyrî, Risale, I, 107.

⁴⁰¹ Sülemî, Tabakatu's-Suliyye, 231; Kuşeyrî, Risale, I, 140.

⁴⁰² Sühreverdî, Gerçek Tasavvuf, 64.

tır. Tarih onların büyük ıslahlarına şahittir. Onlar, ilahî ahlakı ayakta tutan Rabbanî alimlerdir. Onlar hayatlarında ilmi, irfanı ve güzel ahlakı bütünleştirmiş salihlerdir. Bu sıfattaki kamiller her devirde bulunur. Hak'ka giden yolda, onları dost ve rehber seçenler, Yüce Allah'a dost olur.

Bu yolda, menzile doğru giden yolcunun önüne hep şu levha çıkar: "Edeb Ya Hû"

SEVGİ VE İTAATTA ÖLÇÜLÜ OLMAK

Hiç şüphesiz her işin ifratı da tefriti de yasaktır. Dengesiz her davranış sevimsizdir. Her sözü hak olan, Allah ve Rasulü'dür. Diğer herkesin sözü ve hâli onların koyduğu ölçüyle değerlendirilir. Hiç kimsenin helal olan bir şeyi haram yapma veya haram olanı helaldir diye savunma yetkisi yoktur. Rasulullah (a.s) bu konuda önümüze şu temel ölçüyü koymuştur:

*"Allah'a isyan konusunda hiç kimsenin sözü dinlenmez ve emrine itaat edilmez."*⁴⁰³

Bu kimselerin içine Rasulullah'dan (a.s) sonra ümmetin en faziletlisi Hz. Ebu Bekir de (r.a) girmektedir. Kendisi bunu bilmektedir. Onun için, halife olduğu gün Ashab-ı Kiram'dan bey'at alırken şunları söylemiştir:

"Ben Allah'a ve Rasulüne itaat ettiğim sürece bana itaat ediniz. Ben hak çizgiden ayrılınca, artık kimsenin bana itaat etmesi gerekmez!"⁴⁰⁴

Hiz. Enes (r.a) anlatıyor: Muaz b. Cebel, Rasulullah'a (s.a.v):

-Ya Rasulallah! Eğer bizim başımızda senin sünnetine göre hareket etmeyen, senin emrini dikkate almayan emirler bulunursa, onlara karşı ne yapmamızı emredersiniz? diye sordu, Rasulullah (a.s):

*-Allah'a itaat etmeyene itaat edilmez, buyurdu.*⁴⁰⁵

Hiz. Ali (r.a) anlatıyor: Rasulullah (s.a.v), bir grup asker hazırlayıp cihada gönderdi. Başlarına da Ensar'dan bir adamı (Abdullah b. Huzafe es-Sehmî'yi)⁴⁰⁶ emir tayin etti ve onlara kendisine itaat etmelerini emretti. Bir ara seriyedekiler emiri kızdırdılar. Emir:

⁴⁰³ Taberî, Camiu'l-Beyan, IV, 150; Hâkım, Müstedrek, III, 123, 356.

⁴⁰⁴ İbnu Kesîr, el-Bidaye, V, 218.

⁴⁰⁵ Ahmed, Müsned, III, 213; Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensûr, II, 576.

⁴⁰⁶ Bkz: Kastallanî, İrşadu's-Sarî, XV, 95.

-Rasulullah (s.a.v) size, bana itaat etmenizi emretmedi mi? dedi. Onlar da:

-Evet, emretti, dediler. Emir:

-Sizden biraz odun toplamanızı, onu tutuşturmanızı ve içine girmenizi istiyorum! dedi. Seriyyedekiler odun topladılar, yaktılar. Bazıları yanan ateşin içine girmeye niyetlendiler. Sonra durup birbirlerine baktılar. İçlerinden birisi:

-Biz Hz. Peygamber'e (s.a.v) ateşten kurtulmak için tabi olduk; şimdi ateşe mi gireceğiz? Acele etmeyin, dönüp Hz. Peygamber'e (s.a.v) soralım. Eğer, böyle bir durumda başımızdaki emire itaat etmeyi ve ateşe girmeyi emrederse girin, dedi. Bu arada ateş söndü. Emir'in kızgınlığı da gitti. Dönüşte durum Hz. Peygamber'e (s.a.v) anlatıldığında, ateşe girmeyenleri takdir ve tasdik etti. Girmek niyetinde olanlar için de:

"Eğer o ateşe girselerdi, çıkamaz (ahirette de) ebediyyen içinde kalırlardı. İmama itaat ancak hayırda olur," buyurdu."⁴⁰⁷

İbnu Mace'nin rivayetinde, emir: "Ben bunu şakadan yaptım!" demiştir.⁴⁰⁸

Evet, ciddi de olsa, şaka da olsa haramda hiç kimseye itaat edilmez.

Kimi niçin ve ne kadar seveceğimizi Yüce Rabimiz ve Onun peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v) bizlere öğretmiştir. Bir mümin için en faziletli amel Allah için salihleri sevmektir. Ancak şeytan mümini bu faziletli işin sevabından iki şekilde mahrum etmeye çalışır. Birincisi salihleri yerip kötüleyerek; diğeri de onları haddinden fazla büyütüp yücelterek. Bir peygamberi inkar etmek haram olduğu gibi, gözünde büyütüp ona ilahlık sıfatlarını vermek ve putlaştırmak da haramdır. Bunun tek sebebi cehalettir. İnsanın, cin şeytanlarının kalbe attığı her her türlü vesveseyi Kur'an ve sünnet ölçüleriyle ölçüp hükmünü vermesi gerekir. Yüce Allah alimden de cahilden de bu ölçülere uymasını istemektedir. İnsanın kendi kalbi, nefsi, hissi, keşfi, kerameti ve arzuları ölçü değildir.

⁴⁰⁷ Hadis için bkz: Buharî, Ahkam, 4; Müslim, İmare, 39-40; Nesai, Bey'at, 34; İbnu Mace, Cihad, 40; İbnu Kesir, Tefsir, II, 301. Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensur, II, 577.

⁴⁰⁸ İbnu Mace, Cihad, 40. (Had. No: 2863).

Nakşibendî büyüklerinden İmam Rabbanî (k.s), demiştir ki: "İlm-i ledü-nün sıhhatının alameti, onun, dinin açıkça ortaya koyduğu ilimlere uymasıdır. Zerre kadar şaşar ve uymazsa, o manevi sarhoşluk hâlinde söylenmiştir. Bu durumda söylenen sözler dikkate alınmaz ve onlarla amel edilmez. Hak olan söz; ehl-i sünnet ve'l-cemaat alimlerinin söyledikleridir."⁴⁰⁹

Hiçbir şeyh müritlerinden namazın düştüğünü yahut onların namazını kendisinin kıldığını söyleyemez. Söylerse sözü dinlenmez, peşinden gidilmez.

"Asıl olan kalp temizliğidir, biz öyle bir hâle ulaştık ki, artık bize avamın işi olan ibadetler gerekmez; haramlar zarar vermez, bizden teklif düşmüş, hükümlere bağımlılık kalkmıştır!" diyenler cahil veya haindirler. Bunlar, kafirlerden daha tehlikeli, şeytandan daha zararlıdırlar. Asıl hayret edilecek şey, din ve tasavvuf adına iyi niyetle bu tür insanlara teslim ve tabi olmaktır. Bir acı durum da, bu tür anlayışları doğru gibi savunmaya kalkmaktır.

O nasıl itaattir ki, içinde Allah'a isyan vardır. O nasıl sadakattir ki, sahibini Rabbine karşı vefasız eder. O nasıl sevgidir ki, Allah'ın gazabını çeker.

Cahile uyan şaşırır; gafilin peşine düşen ağlar. Cenab-ı Hak hepimizi uyarıyor:

*"Hakkında (sağlam bir) bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kü kulak, göz ve gönül, evet bütün bunlar o yapılan şeyden mesuldür."*⁴¹⁰

Hak yoldaki bir imama irade, bilgi, sevgi ve kalbiyle tabi olanlar, -inşallah- Allahu Teala'ya kulluğun gerçek tadını tadacaklar ve ilahî vaadlere ulaşacaklardır.

SAMİMİ VE SADIK OLMAK

Kamil müminin en birinci özelliği, özünde samimi, sözünde doğru olmasıdır. Bir diğer önemli özelliği, her işinde yalnız Allah rızasını aramasıdır.

⁴⁰⁹ İmam Rabbanî, Mektubat, I, 30. Mektup.

⁴¹⁰ İsra 17/36

Mümin, Yüce Allah'ın "el-Mümin" ism-i şerefinin tecellisine mazhar olmuştur. El-Mümin, emin, güvenilir, emniyet veren, dost düşman kimseye zulüm ve haksızlık etmeyen demektir. Mümin de kendi seviyesine göre bu sıfatı taşır ve onun güzellikleri ile tatlanır.

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz: "*Din sadakattan ibarettir*" buyurdu. As-hap:

-Kim için sadakat ya Rasulallah? diye sordu:

-*Allah'a, kitabına, Rasulüne, müminlerin imamlarına ve bütün müminlere karşı sadakat, cevabını verdi.*"⁴¹¹

Acaba, hadiste geçen müminlerin imamı kimdir?

Bu imam ile sadece bir kişi anlaşılmaz. Ayet ve hadislerde farklı kimselere imam denmiştir. Öncelikle, yeryüzünde ilahî ahkamı uygulamakla görevli, müminleri sevk ve idare eden halifeye, devleti idare edene imam denir. Sonra, belirli bir ilim dalında söz ve yetki sahibi olan kimseye imam denir. Fıkıh alanında mütehassıs olan İmam Azam, İmam Şafii (rah) gibi. Tefsir, hadis, kelam gibi ilimlerde derinleşen kimselere de imam tabiri kullanılabilir.

İnsanlara terbiye veren, takva yolunda rehber olan kamil insanlara da imam denir. İmam Rabbanî, İmam Gazalî, İmam Şa'ranî (ks.) gibi. Kısaca imam, kendisine uyulan kimse demektir. Dini temsil eden bütün alimlere karşı bize düşen görevler vardır. Biz bunlar içinde irşatla görevli kamil mürşitlere karşı takınılacak tavrı belirlemeye çalışıyoruz. Ayrıca dini bir hizmet için, etrafında toplanılan Rabbani bir alim de işinin imamıdır. Onunla bu yola baş koymuş olanların görevi de aynıdır.

Başındaki imamına kalbi, içi, dışı, özü ve sözüyle sadık olmayan kimse, Allah ve Rasulüne de sadık olamaz. Allah yolundaki hizmetiyle şöhret ve dünya malı arayanlar, ilahi rahmeti bulamazlar. Niyetinde sadık olmayan hiç kimse, başarıya ulaşamaz. Rasulullah (a.s) Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur:

⁴¹¹ Hadis için bkz: Buharî, İman, 42; Müslim, İmân, 95; Ebu Davud. Edeb, 59; Tirmizî, Birr, 17; Nesaî, Bey'at, 31; Darimî, Rikak, 41. Biz, hadisin metnindeki "en-Nasîhatu" lafzına, sadakat, samimiyet ve tam teslimiyet manalarını veren alimlerin görüşünü tercih ettik. İzah için bkz: İbnu'l-Esîr, en-Nihaye fî Ğarîbi'l-Hadis, V, 63; Kâdî İyaz, eş-Şifa, II, 32; Aliyyu'l-Kâri', Şerhu's-Şifa, II, 58.

"Üç sınıf insan var ki; Allahu Teala onlarla kıyamet günü kelam etmeyecek, onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için elîm bir azap vardır. Bunlardan birisi de, bir imama sırf dünya için bey'at eden kimsedir. Bu kimse eğer imamı kendisine istediği dünyalığı verirse ona vefâ gösterir, yoksa sözünü dinleyip itaat etmez."⁴¹²

"Size üç şeyi emrediyor; üç şeyden de nehyediyorum.

Size Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamanızı, kıyamete kadar hak üzere sınıksız birlik içinde olmanızı ve içinizden size Allah'ın emrini söyleyen imamlarınıza karşı samimi olup hayır tavsiyelerde bulunmanızı emrediyorum. Sizi boş konuşmaktan, yerli yersiz çok sual sormaktan ve malı boş yere harcıyıp zayi etmekten nehyediyorum."⁴¹³

"Üç şey var ki, müslüman bir kimsenin kalbi onlarda hiyanetlik ve fesat üzere bulunmaz. Bunlar:

1-Allah için amelde ihlaslı olmak.

2-Önündeki imama karşı sadık ve samimi davranmak.

3-Cemaata sınıksız sarılmak. Şüphesiz müminlerin (birbirlerine yaptıkları) duaları, onları arkadan sarar destekler."⁴¹⁴

Allah rızasını ve takvayı amaç edinen tasavvufun temeli, ihlas ve sadakattır. Bütün mesele; önündeki mürşide inanmak, güvenmek ve onu Allah için sevmektir.

Mürid mürşidine karşı her halde samimi ve sadık olmalı; bu sadakat hâlini konuştuğu her kelimada, attığı her adımda ve ulaştığı her makâmda korumalıdır.

Mürit mürşidinin huzurunda gayet edebli ve samimi gözükp gıyabında nefsinin keyfine göre gitmemelidir. Dışıyla tam bir derviş ve tasavvuf ehli görünüp içinde kin, hased, kibir, düşmanlık, ucub gibi bu yolun dışladığı

⁴¹² Buharî, Ahkam, 48; Müslim, İmân, 173; Nesaî, Buyû', 6; İbnu Mace, Cihad, 42; Ahmed, Müsned, II, 253.

⁴¹³ Hadis için bkz: Tabaranî, el-Mucemû'l-Kebîr, Had. No: 8307; Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid, V, 217.

⁴¹⁴ Ahmed, V, 183; Darimî, Mukaddime, 23; Tabaranî, el-Mucemu'l-Kebir, No: 4890; İbnu Abdilberr, Beyani'l-İlm, I, 42; Beyhakî, Şuabu'l-İman, No:7514; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, I, 138.

huyları beslemek, sadık bir talebinin işi değildir. Eğer bu tür çirkin hallerden kurtulamıyorsa, kasılmayı bırakıp kusurlarına tövbe ile uğraşmalıdır.

Esasen elde etmediği halde, yüksek manevî hallerden bahsetmek, okuduğu tasavvuf kitaplarındaki nakillerle halkın nazarında iyi bir sufi gözükmek de, her şeyi ihlas, edep ve taat olan bu yola karşı bir samimiyetsizliktir.

Sırf Allah için yola çıkmış bu kervana ve her şeyini O'na adanmış bir imama, tamamen dünya hesaplarıyla katılan bir kimsenin kalkıp ihlastan bahsetmesi de ayrı bir nifak ve samimiyetsizlik örneğidir. Bütün bu hallerden Yüce Rabbimize sığınırız.

Bir insanın samimiyeti sadece dilinde kalmamalıdır. Samimi insanın, dili gibi kalbi de samimidir. İş sözünü yalanlamaz, dışı özüne ters düşmez. Samimi insan, acı tatlı her halde bu samimiyetini gösterir. İkram ve iyilik görünce nasıl davranıyorsa, ihmal edildiği veya kendisine kıymet verilmediği zamanlar da öyle davranır.

Sevgide karşılık beklenmez, menfaat için saygı gösterilmez. Dili başka kalbi başka olanlar, henüz gerçek mümin olamamışlardır. Böyle bir kalp her gün sıkıntı içindedir. Çünkü, dil seviyorum derken, gönül nefret ediyorsa, bu iki yüzlülüğün cezasını kalp çeker.

MAKAMIN HATIRINI KORUMAK

Her şey, nisbet edildiği şahsa ve ait olduğu makama göre ayrı bir kıymet kazanır. Kâbe diğer binalar gibi taştan yapılmıştır. Fakat Yüce Allah oraya evim demiş, kendine nisbet etmiştir. Bundan sonra orası ayrı bir kıymet kazanmış ve özel bir hürmeti hak etmiştir. Her makama nasıl davranılacağını bilmek feraset işidir. Yüce Allah, özel bir kıymet verdiği şeylere ancak kalbi takva nuru ile aydınlanmış ve gafletten uyanmış kimselerin sahip çıkacağını belirterek şöyle buyurmuştur:

*"Kim Allah'ın şeâirini yüceltirse, bu davranış onun kalbindeki takvasındandır."*⁴¹⁵

Şeâir, şiar kelimesinin çoğuludur. Şiar, alamet, tanıtıcı işaret demektir. Allah'ın şeâiri, Yüce Allah'ın kendisini tanıtmak için önümüze koyduğu

⁴¹⁵ Hacc 22/ 32.

şeylerdir. Bazı müfessirler bunun bütün ibadetleri içine aldığını ve kulu Allah'a sevk eden her şeye şeâir denebileceğini söylemişlerdir.⁴¹⁶

Bize Yüce Allah'ı tanıtan, O'na sevk eden ve sevdiren şeylerin başında İslam, Kur'an, peygamberler, ilahi emirler, ibadetler ve alimler gelir. Dinin özelliğini yansıtan alametler, ibadet yerleri de bu kısma girer. Kamil insan, Yüce Allah'ın halifesi ve dostu sıfatıyla bu alametlerin Kur'an ifade-siyle şeâirin başında gelmektedir.

Hiç şüphesiz, varlıklar içinde Allahu Teala'yı en üst seviyede temsil edenler, zatına halife olarak yarattığı kamil insanlardır. Kamil insanların başında Hz. Rasulullah (a.s) Efendimiz gelir. Kendisini derecelerine göre diğer peygamberler (aleyhimüsselâm) takip eder. Onlardan sonra, peygamberlere varis olan Rabbanî alimler gelir. Allahu Teala, gerçek alimleri, varlığı ve birliği için meleklerle birlikte şahit tutmuştur.⁴¹⁷ Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, gökte meleklerin, yerde kamil müminlerin Allah'ın şahitliğini yaptıklarını beyan etmiştir.⁴¹⁸ Veliler, Allah için sevmeye, hürmet ve hizmete layıktırlar. Çünkü onlar Yüce Allah'ın dostlarıdır. Onlar bu dostluğu kalplerindeki ilahî aşk, hallerindeki edeb, Allah yolundaki ibadet ve hizmetleri ile ispat etmişlerdir. Böylece yerde ve gökte kabul görmüş, dost olarak ilan edilmişlerdir.

Muhyiddin b. Arabî (k.s) (638/1240) insan-ı kamili şöyle tanıtır:

"Allah'ın halifesi olan insan, Allah'ın zat, sıfat ve fiillerinin en mükemmel şekliyle tecelli ettiği varlıktır. O, Allah ile alem arasında, zahir ile batın arasında bir geçiş vasıtasıdır. O, bütün yüksek ilim, hâl ve ahlakları kendisinde toplamış bir insandır. Alem bir ayna gibidir, insan-ı kamil bu aynanın cilasıdır."⁴¹⁹

Büyük müfessir İbnu Cerîr et-Taberî (rah) (310/923), Allah Teala'nın, "*Kim Allah'ın şeâirini yüceltirse bu, kalblerin takvasındandır*"⁴²⁰ ayetine şu manayı verir:

⁴¹⁶ Fahrüddin er-Razî, Tefsir-i Kebir, XXIII, 29; Kurtubî el- Cami' li Ahkâmî'l -Kur'an, XII, 56

⁴¹⁷ Âl-i İmran 3/ 18.

⁴¹⁸ Nesai, Cenaiz, 50; Tabrani, el-Mucemü'l-Kebir, No: 6262.

⁴¹⁹ İbnu Arabî, Fusûs, 49.

⁴²⁰ Hacc 22/ 32.

*"Mümin kullarımın, bana ait olan her şeyi yüceltmesi ve ona gereken hürmeti göstermesi bir vazifedir."*⁴²¹

Allah'ın dinini hakkıyla temsil eden ve Hz. Peygamberin ümmetinin irşat hizmetiyle uğraşan bir kamil insan halife alınamaz, kendisine karşı hürmetsizlik yapılamaz. Bu konuda Rasulullah (s.a.v) hepimizi şöyle uyar-mıştır:

*"Kim, dünyada Allah'ın adına hüküm icra eden sultana (kulları Allah'a sevk eden imama) ikram ve hürmet ederse, Allah da kıyamet günü ona ikram eder. Kim dünyada, Allah adına hüküm icrâ eden sultanı halife alıp küçültürse, Allah da kıyamet günü onu alçaltıp rezil eder."*⁴²²

*"Allah'ın ahkamını ayakta tutan sultana (imama) kötû söz söylemeyin; şüphesiz onlar, yeryüzünde Allah'ın gölgesidir (O'nu temsil etmektedir)."*⁴²³

*"Büyüğümüzü saygı ile yüceltmeyen, küçüğümüze merhamet göstermeyen, alimimizin kıymet ve edebini bilmeyen bizden değildir."*⁴²⁴

"Üç kimse var ki, onların hakkını ancak münafık olan halife alır:

1-İslam'da saçını başını ağartmış kimse.

2-İlim ehli alim.

3-Adalet sahibi imam (idareci)"⁴²⁵

*"Alimlere ikramda bulunup hürmet gösterin. Çünkü onlar, peygamberlerin varisleridir. Kim onlara hürmet ve ikramda bulunursa, Allah ve Rasulüne hürmet edip ikramda bulunmuş olur."*⁴²⁶

Takva yolunun imamları olan velileri üzen, halife alan, kendilerine hakaret eden kimseler, karşılarında Allahu Teala'yı bulurlar. Çünkü kudsi hadiste: *"Her kim, benim velî kullarımdan birisine düşmanlık ederse, mu-*

⁴²¹ Taberî, Camiü'l-Beyan, Cüz: XVII, Shf: 157. (Beyrut, 1988)

⁴²² Tirmizi, Fitn, 47. (Had. No: 2224. Hadisin son kısmı). Tamamı için bkz: Ahmed Müsned, V, 42, 49; Heysemi, Mecmeu'z-Zevaid, V, 215.

⁴²³ Beyhaki, Şuabu'l-İman, No: 7372; Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensûr, II, 579.

⁴²⁴ Ahmed, Müsned, V, 323; Hâkim, Müstedrek, I, 132; Aynı konuda biraz değişik lafızlarla diğer bir hadis için bkz: Tirmizi, Birr, 15.

⁴²⁵ Taberani, el-Mucemü'l-Kebîr, VIII, 202 (No:7819) Münzirî, el-Terğîb, I, 115.

⁴²⁶ Hatib, Tarihü Bağdad, IV, 438; Suyutî, el-Camiu's-Sağîr, No:1428.

hakkak ben ona harp açar (dostumun intikamını alır)ım."⁴²⁷ Diğer bir rivayette: *"Kim benim velilerimden birisini hafife alırsa, düşman olarak karşıma çıkmış olur"*⁴²⁸ buyurulmuştur.

Rasulullah (s.a.v) Efendimize karşı takınılacak edep, kendisinden sonra O'nun varisi olan gerçek Rabbanî alimlere, kamil mürşitlere karşı da korunmalıdır.

Büyük veli Sehl b. Abdullah et-Tüsterî (k.s), demiştir ki: "Peygamberlerin meclisine bakmak isteyen kimse, Rabbanî alimlerin meclisine nazar etsin."⁴²⁹ Çünkü onlar, ümmetleri içinde peygamberlerin halifeleri ve ilimlerinin varisleridir. Onlarla oturan kimse, nübüvveti temsil eden bir kimseyle oturmuş olur.⁴³⁰ Herkes alimlere karşı edep ve tavrı ile iman derecesini, ilim seviyesini ve peygamber aşkını ortaya koyar.

İmam Sühreverdî (k.s) demiştir ki: "Sadık bir mürit şunu bilmelidir: Onun mürşidine karşı yaptığı bütün muamele ve davranış biçimi Rasulullah (s.a.v) Efendimiz'e yapılmış gibidir. Eğer mürit Hz. Peygamber'in zamanında yaşamış ve Efendimizle aynı mecliste bulunmuş olsaydı, ona karşı yapabileceği hürmet de ancak bu kadar olurdu. Onun için mürşide yapılan hürmet ve hizmetin Hz. Peygambere yapılmış bir hizmet gibi kabul edileceğini bilmek gerekir."⁴³¹

Edep kimseyi alçaltmaz. Büyüklere saygı göstermek, küçüklere merhamet etmek, akranlara iyi davranmak hiç kimseye bir zarar vermez. Bunlarla nefsin kibri, şeytanın beli kırılmış olur.

Ebu Osman el-Mağribî (k.s) demiştir ki:

"Büyüklerin yanında ve evliyadan sadat-ı kiramın meclisindeki edep, sahibini yüksek derecelere, dünya ve ahirette pek çok hayırlara ulaştırır."

Ariflerden birisi de: "Kendisini edeplendiren mürşidine hürmeti büyük tutmayan, bu edebin bereketinden mahrum kalır" demiştir.⁴³²

⁴²⁷ Buharî, Rikak, 38; İbnu Mace, Fiten, 16; İbnu Ebi-d Dünya, Kitabu'l- Evliya, 26-27 (No:1); Beğavî, Şerhu's-Sünne, I, 142; Beyhakî, Kitâbu'z-Zühd, had. no: 696.

⁴²⁸ Tabaranî, el-Mucemu'l-Kebîr, VIII, 222. (No: 7880).

⁴²⁹ İbnu Kayyım, Miftahu Dâri's-Saade, I, 122 (Beyrut, 1993)

⁴³⁰ İbnu Kayyım, Miftahu Dâri's-Saade, I, 122.

⁴³¹ Sühreverdî, Avarif, 408. (Trc:Gerçek Tasavvuf, 528)

⁴³² Sühreverdî, Avarif, 408.

Şu hususu belirtmekte fayda görüyoruz:

Bazıları, tevhidi koruma niyetiyle, Allah dostlarına hürmet göstermekten ve kendilerine hususi bir edeple muamele etmekten kaçmakta ve aynı zamanda halkı da bundan sakındırmaktadırlar. Bu kimseler, bilerek veya bilmeyerek imanî bir tehlike içine ve ilahî tehdit altına giriyorlar. Tereddüde ne gerek var? Bu ümmetin salihleri ve irşadla meşgul kamilleri hiçbir zaman Yahudi ve Hristiyanların alimleri gibi ilahî hududu ve edebi çiğ-nemediler ki, tehlike arzetsinler. Kamil velilere Allah için hürmet gösteren sadık insanlar da onları kulluk vasfından ve mükellefiyet bağından çıkar-madılar ki şirke ve zarara girsinler. Herkes herşeyini Kur'an ve sünnet edebine göre yaptıktan sonra, sonuç rahmet ve cennettir.

Velinin makamı ne olursa olsun hiçbir zaman kulluktan ve insanlık vasfından çıkmaz. Kul, hiçbir zaman ilah olmaz. Sadece Yüce Allah, sevdiği bir kulunu kendi boyası ile boyar, onu kendisine bir ayna yapar; varlığına ve kudretine şahit tutar, meleklerin arasında dostum diye anar. Artık bütün alem (gâfiller hâriç) böyle bir Hak dostunu sevip sayar. Allahu Teala'ya itaat edene bütün varlıklar hürmet gösterir. Bu hürmeti putlara yapılan tazime, zalimlerin önünde baş eğmeye veya mevki sahiplerine yağ çekmeye benzetenler, belli ki ilahî edep ve hürmeti bilmiyor, hak ile batılı, nur ile nârı birbirine karıştırıyorlar.

Bilinmelidir ki, kamil mürşidin müridinden, üstadın talebesinden, imamın cemaatinden istediği edep, kendi adına, nefsi hesabına değildir. Kamil mürşit ve Rabbanî alimler, talebelerini ilahî edeple edeblandirmek ve onları Cenab-ı Hak'kın huzurunda makbul olup kabul görececek şerefli bir kul hâline getirmek için uğraşırlar.

Büyük arif İmam Şaranî (k.s) (973/1565) bu konuya şöyle dikkat çeker:

"Mürid, gece veya gündüz, hayatta olsun mematta olsun, mürşidi tarafına asla ayağını uzatmamalı, bunu basit görmemeli, huzurunda ve gıyabında buna dikkat etmelidir. Mürşidine karşı bu edebi elde eden mürit, nihayet Allahu Teala'ya karşı edepli olma hâline yükselir. Çünkü mürşit mürit için manen bir yükselme merdiveni, marifet ve edeb mektebidir."⁴³³

⁴³³ Şaranî, el-Envaru'l- Kudsiyye, II, 72-73.

Kamil mürşitlerin kalbi Yüce Allah'ın özel nazar yeri olduğundan, huzurlarına girerken abdestli bulunmalı, mümkünse bir gusül abdesti almalı, iki rekat namaz kılıp bu beraberliğin hayırlara vesile olması için Allahu Teala'ya yalvarmalıdır. Mürşidin meclisinde tavazû ile huzur ve edeb içinde oturmalıdır. Bu arada kalp uyanıklığına çok dikkat etmelidir. Kamil insan ile bir mecliste bulunurken sağa sola bakmak, etraftaki insanlar ve eşyalar ile meşgul olmak, gevşek bir vaziyette oturmak zararlıdır.

Mürşidin kalbi, ilahi zikir ve fikir ile doludur. Onunla aynı mecliste iken kalbi zikir ve murakabe ile meşgul etmelidir. Bazen bereket olsun diye mürşidin yüzüne bakılsa da, bu uzun süre devam etmemelidir. Gözü hiç çekmeden kamil insanların yüzüne bön bön bakmak edebe aykırıdır. Bu kalbin gafletine alamettir.

Mürşitle ve rabbani alimlerle konuşurken, yumuşak ve alçak sesle konuşmalıdır. Bu arada Allahu Teala'ya kalbiyle yönelerek bu beraberliği hayırlara vesile etmesi için dua etmelidir.

HÜRMETTE AŞIRI GİDİP PUTLAŞTIRMAMAK

Çok aşırı sevgide bir nevi körlük ve bir çeşit sağırlık vardır. İnsan aşırı sevdiği kimsede kusur görmez, görmek istemez, onun hakkında anlatılan kusuru dinlemez olur. Fakat her zaman haddini bilmelidir. Yüce Rab ile aciz kulun sıfatlarını karıştıranlar, cahil ve gafil kimselerdir. Yüce Allah bütün sıfat, fiil ve tecellilerinde tektir. O'na benzeyen, denk olan hiçbir varlık yoktur. Allah'a ait bir yetki ve tasarrufun herhangi bir insanda bulunduğunu düşünmek şirktir. Bu anlayışta olanların fikir ve kalpleri devamlı bir kargaşa içindedir. Onlar hak yolunda sıhhatli bir adım atamazlar.

Mümin, Yüce Allah'a rabbi olarak ibadet eder. Onun peygamberlerine ise Yüce Allah'a giden yolda rehberi olarak itaat eder. Allah dostlarına yapılan hürmet ve itaat da Allah içindir. Müminlerin tabi olduğu kamil mürşit ne kadar yüksek derecelere ulaşırsa ulaşınsın, elinde ne kadar büyük irşat faaliyeti gerçekleşirse gerçekleşsin, hiçbir zaman kulluk vasfından çıkmaz. Hiçbir veli, hiçbir zaman peygamberlere denk bir makama da sahip olamaz.

Bütün alemlere rahmet kılınan, beşeriyetin efendisi, Allah'ın habibi, peygamberlerin sultanı Hz. Rasulullah (a.s) Efendimiz bu konuda zat-ı âlîsi için dahi önümüze şu ölçüleri koymuştur:

*"Hristiyanların İsa b. Meryem'i batıl yere methettikleri (ve ilah derecesine yükselttikleri) gibi beni yükseltmeye kalkmayın. Ben ancak bir kulum. Bana: 'Allah'ın kulu ve Rasulü' deyin."*⁴³⁴

*"Ey insanlar! Sözünüzü dikkatli söyleyin. Sakın şeytan sizi basit şeylere sevketmesin. Ben, Abdullah'ın oğlu Muhammed ve Allah'ın Rasulüyüm. Vallahi, sizin beni Allah'ın yücelttiğinden daha yükseğe çıkarmanızı sevmem."*⁴³⁵

Bu konu çok nazik olduğu için Efendimiz (s.a.v), peygamberler adına bile haddi aşan konuşma ve anlayışlardan sakındırarak, şöyle buyurmuştur:

*"Allah'ın peygamberleri arasında ona buna üstünlük vermeye kalkmayın."*⁴³⁶

*"Peygamberler arasında seçme yapmayın."*⁴³⁷

Bize düşen iş, Allahu Teala'nın emrettiği şekilde bütün peygamberlere iman etmek ve herbirinde ortaya çıkan faziletlerden nasiplenmektir. Bütün peygamberlerin asıl derecesini ve ilahî yakınlık seviyesini ancak Allahu Teala bilir. Diğer kulların durumu da aynıdır.

Müfessir Elmalılı Hamdi Yazır'ın (rah.) belirttiği gibi, sevgi ve hürmette ölçü şudur:

"Allah'ın sevdiği kulları sevmek ve onlara uymak şirk ve günah değil, ilahî emirdir ve bu, Allah sevgisine delildir. Fakat bu sevgi, hiçbir zaman Allah sevgisi gibi olmamalıdır. Hristiyanlar'ın Hz. İsa hakkında yaptıkları gibi, onları mabud derecesine çıkaracak bir ibadet şeklini almamalıdır. Bunun en güzel şeklini kelime-i şehadette buluruz; bir müslüman:

'Ben şehadet ederim ki, Hz. Muhammed (s.a.v) O'nun kulu ve Rasulüdür' derken, Allah'tan başka bütün mabudların hepsini reddedip atar, bu

⁴³⁴ Buharî, Enbiya, 48; Ahmed, Müsned, I, 23; Darimî, Rikak, 68.

⁴³⁵ Ahmed, Müsned, III, 241; İbnu Kesîr, el-Bidaye, VI, 47.

⁴³⁶ Müslim, Fedail, 159. (32. Bab).

⁴³⁷ Müslim, Fedail, 163. (32. Bab).

temiz kalp ile Hz. Muhammed'in Allahu Teala'ya kulluğunu ve O'ndan gelen bir peygamber olduğunu tasdik eder. Sonra O'nu da Allah (c.c) için sever. İman bu sevgi ile tamam olur. Velileri sevmek de bu sevginin içine girer, aynı edebi ister."⁴³⁸

"Elbette bir kimseyi Allah'ı sever gibi sevmekle, Allah için sevmek arasında büyük fark vardır. Allah için sevmek O (c.c) sevdiği için, O'nun rızası için, 'seviniz, bu kul sevdiğimdir.' dediği için sevmektir."⁴³⁹

Hak yolcusuna düşen vazife, başındaki imamın, önündeki mürşidi aşırı derecede överek oylanmak, lafta kalan sevgisiyle avunmak değil; onda bulunan ilahî ahlak ile ahlaklanmaktır. Çünkü; Rasulullah (s.a.v) *"Ameli kendisini geri bırakanı, nesebi ileri geçiremez"*⁴⁴⁰ buyurmuştur. .

Asıl mesele; Allah için ameldir. Zahirdeki hürmetler, şekilde kalan rağbetler, dildeki sevgiler hiçbir zaman makbul değildir. Şu hâdisedeki ibretli uyarıya dikkat edelim.

İmam Zührî (r.a) naklediyor: Ensar'dan güvenilecek birisi bana şunları anlattı: Rasulullah (a.s) abdest aldığı anda veya tükürdüğünde, Ashabtan bazıları, Rasulullah'ın (a.s) abdest suyunu ve tükürüğünü kapıp, (bereketlenmek ve Efendimizi yüceltmek için) yüzlerine ve vücudlarına sürüyorlardı. Bir defasında. Rasulullah (a.s):

-Niçin böyle yapıyorsunuz? diye sorduğunda; onlar:

-Bereketlenmek ve sevap kazanmak için! diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulullah (a.s):

*"Kim Allah ve Rasulünün kendisini sevmesini istiyorsa (böyle şeyler yerine), konuştuğunda doğru söylesin, emanete hıyanet ve komşusuna eziyet etmesin"*⁴⁴¹ buyurdu.

Demek ki, müridin mürşidine olan sevgisi, zâhirde kalan eğilip bükülmeler, el öpüp yerlere serilmelerle değil, kalpteki samimiyet, hâldeki istikamet, sözünde sadakat ve insanlara Allah için hizmetle ispat edilebilir.

⁴³⁸ Hamdi Yazır, Hakk Dini Kur'an Dili, I, 574 vd.

⁴³⁹ Hamdi Yazır, Hakk Dini Kur'an Dili, II, 1076-1079.

⁴⁴⁰ Ebu Davud, İlim, 1; Tirmizî, Kur'an, 10; İbnu Mace, Mukaddime, 17.

⁴⁴¹ Ali el-Muttakî, Kenzu'l -Ummal, VIII, 228; Heysemî, Mecmau'z -Zevaid, VIII, 271; Kurtûbî, el-Camî', IV, 61. Seyyid Muhammed b Alevî, Mefahim Yecibu en-Tusahhah, 100-102.

Şeyh Ebu'l-Abbas el-Mürsî (rah) demiştir ki: *"Mürî, şeyhi ile övünen kimse değildir. Asıl mürî; mürşidinin kendisiyle övündüğü kimsedir."*⁴⁴²

Nakşibendi yolunun İmamlarından İmam Rabbanî (k.s) de amelsiz ve gayretsiz kalıp, mürşidinin büyüklüğü ile avunan ve tasavvufu sâdece kelimelerle savunanları şöyle uyarmıştır:

"Ameli bırakıp veya amelde gevşek davranıp meşayih'in ruhaniyeti (teveccühü, istimdadı bize yeter düşüncesi) ile aldanmamak gerekir."⁴⁴³

Rasulullah (a.s) Efendimizin, yukarıdaki hadisler içinde geçen *"Valla-hi, sizin beni Allah'ın yücelttiğinden daha yükseğe çıkarmanızı sevmem"*⁴⁴⁴ sözü, ümmetin önünde bulunan bütün imam ve mürşitlerin, cemaat ve müridlerin temel anlayışı olmalıdır. Hiç kimse, olduğundan fazla görülmemeli, bulduğundan fazlasıyla övünmemelidir. Herhangi bir mürî, önündeki mürşidini övme ve yüceltme adına, esasen anlamadığı, bizatihi tecrübe ve müşahade etmediği hâl ve makamları, yetki ve tasarrufları ona ait göstermekle uğraşmamalıdır. Buna gerek olmadığı gibi, onu ispat etme imkanı da yoktur.

Bir şeyhin, Allahu Teala gibi herşeyi bildiğini, müritlerinin rızıklarını taksim ettiğini söylemek küfürdür. Şeyhin bütün alemini elinde tuttuğunu, istediği gibi tasarrufta bulunduğunu iddia etmek haramdır. Mürşidi adına keşif ve keramet uydurmak; bununla onu kalplerde yücelteceğini sanmak, koyu bir cehalettir. İlmi, edebi, takvayı, taatı, hizmet ve cihadı hiç önemsemeyip; gördüğü rüyalar ve hülyalar ile şeyhini tanıtmaya, tasavvufu anlatmaya çalışmak; temiz tasavvuf yoluna bir ihanettir. Görünen hâllerden ve yaşanan fiillerden birşey anlamayıp perde arkasında hikmetler aramak; feraset değil, gaflettir.

Bir şahsı tanıma ve tanıtmada ölçümüz Allah'ın ölçüsü olmalıdır. Bu ölçü takvadır. Cenab-ı Hak: *"Allah katında en şerefli en muttakî olanınızdır"*⁴⁴⁵ ölçüsünü koymuştur. Bundan sonra bir insan takvadan başka ne ile yücelebilir? Dünya ile bulunan değerlerin Allah katında geçerliliği nedir? Allahu Teala'nın sevmediği bir kimseyi, bütün alem övse ne olur, sevse ne bulur?

⁴⁴² Şaranî, el-Envaru'l -Kudsiyye, I, 200.

⁴⁴³ İmam Rabbânî, Mektubat, I, 148. Mektub.

⁴⁴⁴ Ahmed, Müsned, III, 241; İbnu Kesîr, el-Bidaye, VI, 47.

⁴⁴⁵ Hucurat 49/13.

İslam alimleri, müslümanlar içinde bazı kimselerin özel bir konum, farklı bir derece, hususi bir yetki ve üstün bir fazilete sahip olması konusunda şu noktalarda ittifak içindedirler.

1-Allahu Teala, kulları arasından bazılarını özel olarak seçmiştir.⁴⁴⁶ *Allah dilediklerini kendisi için seçer ve O'na yönelenleri hidayete erdirir*⁴⁴⁷ ayeti, bu konuda esastır. İmam Kurtubî (671/1273), Allahu Teala'nın dilediklerini ilim, imamet, ince anlayış ve mülk için seçeceğini belirtmiştir.⁴⁴⁸

2-Faziletin ölçüsü takvadır. En üstün insan, en muttaki olandır. Üstünlük nesebe, hasebe, mala-mülke, vatana, millete bağlı değildir.⁴⁴⁹ *Allah katında en şerefli en muttakî olanınızdır*⁴⁵⁰ ayeti, bu değişmez ölçüyü ortaya koymaktadır.

3-Müminler kendi aralarında derece derecedir. En üst derecedekilere Kur'an diliyle "mukarrabun" denir.⁴⁵¹

4-Kendilerine ilim verilenler, Allah'tan en çok korkma hâlini bulur ve ilmin hakkını korurlarsa, diğer müminlerin çok üstünde derecelere sahip olurlar.⁴⁵² *Allah, kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltir*⁴⁵³ ayeti, bu hakikatı ortaya koyar. *"(Hakiki) alimin (sırf ibadetle meşgul olan) âbide üstünlüğü benim sizden en düşük dereceliye üstünlüğüm*⁴⁵⁴ (diğer bir rivayette-dolunayın diğer yıldızlara üstünlüğü)- gibidir" hadisi,⁴⁵⁵ buna şahittir.

5-Allahu Teala, sahip oldukları sıfatlara göre, sevdiği müminlere Kur'an'da, mukarrabûn,⁴⁵⁶ siddîk,⁴⁵⁷ muhsin,⁴⁵⁸ ebrâr,⁴⁵⁹ evliyâ⁴⁶⁰ gibi isimler vermiştir.

⁴⁴⁶ İbnu Cerir, Camiu'l-Beyan, Cüz: XXII, shf: 137, Cüz: XXV, shf: 16; Kurtubî, el-Cami li Ahkami'l-Kurân, XIV, 374, XVI, 12; İbnu Kesir, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim, VI, 532, VII, 183.

⁴⁴⁷ Şûra 42/13.

⁴⁴⁸ Kurtubî, a.g.e, VII, 30.

⁴⁴⁹ Bkz: İbnu Cerir, a.g.e, Cüz: XXVI, 140; Kurtubî, a.g.e, XVI, 345-347; İbnu Kesir, a.g.e, VII, 365-367.

⁴⁵⁰ Hucurat 49/13.

⁴⁵¹ İbnu Cerir, a.g.e, Cüz: XXII, 135, XXVII, 171; İbnu Atıyye, a.g.e, V, 230; Kurtubî, a.g.e, XVII, 199, 232, 233.

⁴⁵² Bkz: İbnu Cerir, a.g.e, Cüz: XXVIII, 16; Kurtubî, a.g.e, XVII, 299-300; İbnu Kesir, a.g.e, VI, 536.

⁴⁵³ Mücadele 58/11.

⁴⁵⁴ Bkz: Tirmizî, İlim, 19.(Ho: 2685).

⁴⁵⁵ Bkz: Tirmizî, İlim, 19 (No: 2682).

⁴⁵⁶ Şu ayetlerin tefsirlerine bkz: Âl-i İmran 3/45; Vâkıa 56/11, 88; Mutaffifin 83/21, 28.

⁴⁵⁷ Şu ayetlerin tefsirlerine bkz: Nisa 4/69; Hadîd 58/19.

Bir kuluna Allahu Teala'nın verdiği isim, sıfat ve yetkilerden daha güzel ne olabilir?

Burada şunu da hatırlatalım: Allah için sevilen bir veliye ait şeyleri sevmek, -dinimizin ölçüleri içerisinde -onun hatıra ve eşyalarıyla bereketlenmek, onlara da ayrı bir değer vermek caizdir. Bu bir putçuluk değil, sevginin gereğidir.

Bu konuda İmam Gazalî (rah.) (505/1111) der ki:

"İleri derecedeki muhabbetin alameti; sevginin sevilene ait her şeye sirayet etmesidir. Sevdği kimsenin hizmetçilerini, onu öven, rızasını almak isteyen herkesi, hatta kapısını bekleyen köpeği, gezdiği yerleri, oturduğu memleketi sevmek bu tür bir sevginin sonucudur. Bakiyye b. el-Velid (rah.) vef: 197 hicri) ⁴⁶¹ demiştir ki: "Mümin, sevdiği müminin köpeğini de sever." Bu, aynen öyledir. Aşıklar bunu isbat etmişlerdir. Nitekim, Mecnun b. Amir (asıl adı Kays'tır) der ki:

Dolaşırım Leylamin yaşadığı yerleri;
Öperim toprağını, okşadığı şeyleri.

Kalbimi çelip alan o memleket değildir,
Orayı mesken tutan sevgilinin derdidir.

Sevginin bu derece her şeye sirayet etmesi için çok ileri derecede ve safi olması gerekir. Allah sevgisi de böyledir, kuvvetlenip kalbi kapladığı zaman, O'na ait bütün şeylere sirayet eder."⁴⁶²

Peygamberlerin ve salihlerin kullandıkları eşyalar ve bıraktıkları hatıralar ile bereketlenmek niyeti ile onları saklamak ve özel ihtimam göstermek de -ölçüleri korunmak şartıyla- caizdir.

Bütün bunlarda temel ölçü şudur: Allahu Teala ve Rasulü bir şeye ne kadar kıymet verdi ise, ona o derece kıymet verilmelidir. Hz. Ömer'in (r.a)

⁴⁵⁸ Şu ayetlerin tefsirlerine bkz: Âl-i İmran 3/ 124; Nahl 16/128; Ankebût 29/69; Ahzâb 33/ 29; Sâffât 37/113.

⁴⁵⁹ Şu ayetlerin tefsirlerine bkz: Âl-i İmran 3/ 193, 198; İnsân 76/5; infitar 82/13; Mutaffifin 83/18, 22.

⁴⁶⁰ Şu ayetlerin tefsirlerine bkz: Enfâl 8/24; Yunus 10/62

⁴⁶¹ Humus'ludur. Zamanında Şam'ın muhaddislerinden idi. Kendisinden İmam Müslim ve başkaları hadis rivayet etmişlerdir. Bkz: Zehabî, Tezkiretül-Huffaz, I, 289.

⁴⁶² Gazalî, İhya, II, 239.

Haceru'l-Esved'i ziyaret edip öptükten sonra: *"Ey taş! Ben biliyorum ki sen, kimseye ne zarar ne de fayda verirsin. Eğer Rasulullah'ın (a.s) seni öptüğünü görmeseydim, ben de öpmezdim"*⁴⁰³ demesi gibi; öpülecek olan, taş da olsa, her işin hükmü ve ölçüsünü Allah ve Rasulünden öğrenmelidir.

Allah'tan başkalarını rab edinmenin bir diğer şekli de, kendilerine kitap verilen Yahudi ve Hristiyanların yaptığı gibi yapmaktır. Onların hâli ayet-i kerimede şöyle bildirilmiştir:

*"Onlar (Ehl-i kitap Yahudi ve Hristiyanlar), hahamlarını ve rahiplerini (din alimlerini) ve Meryem oğlu İsa'yı Allah'dan başka Rab'ler edindiler. Halbuki onlar tek ilah olarak Allah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardı. Allah, onların ortak koştuğu şeylerden münezzehdir."*⁴⁰⁴

Ayette geçen, Allah'dan başka rab edinilen kimselerin durumunu Rasulullah (s.a.v) şöyle açıklamıştır:

*"Halk kendilerine ibadet etmiyorlardı. Fakat onlar halka (Allah'ın emrine muhalif olarak) bir şeyi helal gösterdiklerinde onu helal kabul ediyor, herhangi bir şeyi (kendilerine) haram saydıklarında, onlar da haram sayıyordu."*⁴⁰⁵

Rabî (rah.) anlatıyor: Ebu'l-Âliye'ye: "İsrailoğulları arasında (Allah'tan başkasını) rab edinme işi nasıl oluyordu?" diye sordum, şöyle dedi:

*"Onlar Allah'ın kitabında genellikle rahip ve ruhbanlarının sözlerine ters şeyler buluyorlar, bununla beraber, Allahu Teala'nın kitabının hükmünü bırakıp rahiplerin hükümlerini kabul ediyorlardı."*⁴⁰⁶

Meşhur Müfessir Elmalılı Hamdi Yazır (rah.) demiştir ki:

"Bu rivayetlerden anlıyoruz ki, bir kimseyi rab edinmiş olmak için illâ ona 'rab' adını vermek şart değildir. Allah'ın emrine uygun olup olmadığını hiç dikkate almayarak bir kimsenin emrine uymak ve özellikle dine ait konularda onu kural koymaya yetkili görmek, ne söylerse yapmak, ona

⁴⁰³ Buharî, Hacc, 50; Ebu Davud, Menâsik, 46; Nesaî, Menâsik, 148; İbnu Mace Menasik, 27; Ahmed, Müsned, I, 35.

⁴⁰⁴ Tevbe 9/ 31.

⁴⁰⁵ Razi, Tefsîr-i Kebîr, XVI, 30; Suyutî, ed-Dürrü'l-Mesûr, IV, 174; Âlusî, Ruhü'l-Meanî, V, 84.

⁴⁰⁶ Razi, Tefsîr-i Kebîr, XVI, 31.

uyunca Allah'ın emrine ters düşeceğini hiç düşünmeden kendisine tabi olmak, emirlerini taparcasına yerine getirmek onu rab edinmek ve ona tapmak demektir. Bizim, alimlerimize ve hak üzere işimizi yürüten adil idarecilerimize itaat edip saygı göstermemiz bunun dışındadır. Çünkü bize böyle bir itaat emredilmiş ve bunun ölçüleri belirtilmiştir."⁴⁶⁷

"Bir kimsenin fikirlerinin ve sözlerinin doğrusunu yanlışı, hakka uyanını, uymayanını ayırt etmeden onun keyfî arzularına ve şahsî fikirlerine uymak, onda, Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını helal kılma yetkisinin bulunduğunu düşünmek, onun kasıtlı sapıklıkları bir yana, Allah'ın emrine aykırı olduğu kesin hatalarına bile itaatın caiz olduğunu düşünmek, şirktir, küfürdür. Bu davranış, Allah'ı bırakıp başkalarına tapmak demektir."⁴⁶⁸

Evet, Allah'dan başka rab edinme, bu şekillerde olabileceği gibi, daha da ileri gidilerek bazı şahısları Allah'ın bir parçası, aynısı, oğlu, sağ kolu vs. bilme ve önünde secde etme, Allah ile bütünleşti deyip onu ilah görme şeklinde de olabilir, olmuştur. Bütün bunlar batıldır, haramdır. Kur'an ve sünnet caddesinden giden bu ümmetin alim ve evliyasında böyle bir durum ve tutum yoktur. Onları yanlış tanıyan, dengesiz seven ve ilah seviyesinde gören cahillerin yaptıkları hiçbir zaman doğru bulunamaz. Böyle kimseler örnek alınamaz. Onlara ilk karşı çıkacak olan veli ve alimlerdir.

Yerlerin ve göklerin hazineleri Allahu Teala'nın elindedir. Nimet ve ihsan O'nundur. O (c.c), büyük ihsan sahibidir. Dilediğine istediği kadar verir. O verince kimse mani olamaz. Yücelten ve alçaltan O'dur. Bize ancak Hz. Kur'an'a tabi olup şöyle demek düşer:

*"Ey mülkün gerçek sahibi Allahım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden de çekip alırsın. Dilediğini aziz eder, istediğini zillet içinde bırakırsın. Bütün hayır senin elindedir. Sen her şeye kadırsın."*⁴⁶⁹

⁴⁶⁷ Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, IV, 318. (Sadelerleştirilmiş baskı)

⁴⁶⁸ Hamdi Yazır, a.g.e, IV, 319.

⁴⁶⁹ Ayet için bkz: Âl-i İmran3/26.

HAYIR DUA ETMEK

Allah yolunda takva için cemaat olmuş müminlerin bir vazifesi de; başlarındaki imama hayır dua ile manevî destek vermektir. Bu aynı zamanda samimi sevginin, bağlılığın ve sadakatın bir gereğidir. Cemaatin üzerine haktır.

Duaların en sıcak ve samimi olanı, müminin gıyabında yapılan duadır. Huzurda yapılan duada riya, bir menfaati elde etme arzusu bulunabilir; fakat, Rabbi ile başbaşa kaldığı bir anda bir dostu için hayır dua etmek onu sırf Allah için sevdiğini gösterir ve Efendimiz'in (s.a.v) müjdesiyle böyle bir duaya karşılık verilir. Duayı yapanın baş ucunda görevli bir melek, bu duaya âmin der, aynısının onun için de verilmesini ister.⁴⁷⁰

Rasullulah'ın (a.s), Hz. Ömer'i umreye gönderirken: *"Kardeşliğim! Bizi de duadan unutma"*⁴⁷¹ buyurması, imamı ile cemaatı arasındaki muhabbete bir örnektir ve aynı zamanda, makamı ne olursa olsun herkesin dua ile fayda göreceğini göstermektedir.

Büyük veliler, her müminin duasını talep ederler. Dua edilmeye en fazla kendilerinin muhtaç olduğunu düşünürler. Fakir-zengin demeden her gönlün kendileri için ilahi huzurda yalvarmasını isterler. Benim kimsenin duasına ihtiyacım yok demek, ilim ve yüksek halden değil, cehalet ve gaflettendir. Mevlana Halid Bağdadî (k.s) gibi yüzlerce halife yetirtmiş bir mürşit, talebelerine, devlet büyüklerine ve dostlarına gönderdiği her mektubun sonunda şu ricada bulunur: "Allah katında makbul olacak hiçbir şeye sahip olmayan bu fakirin iman selameti için dua ediniz."

Bir insane, Yüce Allah'ı tanıdığı ölçüde insanlara karşı alçak gönüllü, kibirden uzak, kalbi mahzun, gözü yaşlı, boynu bükük olur. Hep ben diyenler ve kendilerini emniyette görenler, O'nu tanımadıklarını ispat etmiş olurlar.

Efendimiz'in (s.a.v) şu uyarısı da çok önemli:

*"İmamlarınız hakkında kötü sözler konuşmayın. Allah'tan onlar için güzel hâl isteyin. Şüphesiz imamlarınızın güzel bir halde olması sizin güzel halde olmanız demektir."*⁴⁷²

⁴⁷⁰ Müslim, Zikr, 87-88; Ahmed, Müsned, VI, 452.

⁴⁷¹ Ebu Davud, Vitir, 23; Tirmizi, Deavat, 109; Ibnu Mace, Menasik, 5, 35

⁴⁷² Tabaranî, el-Mu'cemül-Kebîr, Had. Ho: 7609; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, V, 249.

İki sınıf var ki, onların bütün halleri doğrudan halkı ilgilendirir. Bunlar alimler ve idarecilerdir. İkisi de yetki sahibidir, halka rehber olacak kimselerdir. Halk onlara hem tabi, hem de destek olmalıdır. Büyük velilerin en güzel hizmetli, bütün müminleri dua ile desteklemeleridir. Bu iş peygamberlerin ahlakıdır. Özellikle halkın idaresinde bulunan müminlere özel dua etmelidir. Bu herkesin hayrına olacaktır.

Şu hadis-i şerif bize ayrı bir vazifeyi öğretiyor:

*"İmamlarınızın en hayırlısı, sizin onları, onların sizi sevdiği, sizin onlar için, onların da sizin için dua ettiği kimselerdir."*⁴⁷³

Bir mürit kamil insana nasıl yöneliyorsa, o da müride benzeri şekilde yönelir. Seven sevilir. Sevmeyen bilinir. Dil ucuyla yapılan temenniler ciddiye alınmaz, boş ve gafil kalp ile yapılan dualar Arş'a yükselmez.

Başındaki mürşidine hayır dua eden mürit, onun kalbini kendisine çekmiş olur. Mürşit bu duasına karşılık olarak ilahi bir sevk ile müride yönelir, ona hayır dua eder.

Sadık olan kimse, her halde, mümin kardeşleri ve başındaki imamı için hayır ister.

*"Allah bir idareci ve imama hayır dilerse, ona salih bir vezir yardımcı nasip eder. O, hakkı unutursa hatırlatır, hatırlarsa yardım eder."*⁴⁷⁴ Hadis-i şerifi, samimi insanların imam ve idarecilerine karşı nasıl davranacağını göstermektedir.

ALLAH YOLUNDA KARDEŞLİK HUKUKU

Bu bölümde, Allah için kardeş ve cemaat olan müminlerin birbirine karşı yapması gereken en önemli vazifeleri zikredeceğiz. Böyle bir beraberliğe tasavvufta "sohbet kardeşliği" denir. Rabbanî bir alimin ve kamil bir mürşidin etrafında halka kurup Hak'ka hizmeti gaye edinen kimseler, kendilerine gereken edep ve vazifeleri bilmelidir. Bu edepler, işin temelidir. Yoksa dostluğun hakkı verilemez.

⁴⁷³ Tabaranî, el-Mu'cemü'l-Kebir, XVII, 293; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, V, 224.

⁴⁷⁴ Nesai, Bey'at, 33; Beyhakî, Şuabu'l-İmân, VI, 27. (No:7402).

Bu konu tasavvuf ve ahlakla ilgili temel eserlerde özel bir bölümde ele alınmıştır. Bu temel eserlerin başında Kuşeyri Risalesi, Kutu'l-Kulûb, İhyau Ulumiddîn ve Avarifü'l-Mearif gelmektedir. Biz de konuyu bu eserlerin ışığında ortaya koymaya çalışacağız. Başarı Allahu Teala'dan.

KARDEŞLİĞİ ALLAH İÇİN YAPMAK

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz buyurmuştur ki: *"Amellerin en faziletlisi Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir."*⁴⁷⁵ Demek ki, Allah yolunda birlik ve kardeşlik ciddi bir ameldir. Her hayırlı amelde önce güzel bir niyet istenir. Sonra onun bu güzellik içinde tamamlanması beklenir. Niyeti güzel olmayan kimse hayra ulaşamayacağı gibi; güzel niyetle başladığı bir işini sonuna kadar devam ettirmeyen kimse de hayırdan mahrum kalır.

Niçin kardeş olunur? Hedef nedir? Cenab-ı Hak, bize şu hedefi gösterir:

*"İyilik ve takva hususunda birbirinizle yardımlaşınız."*⁴⁷⁶

Dünyada Allah rızasının ve takvanın dışında kurulan bütün dostluklar, ahirette düşmanlığa dönüşücektir. Hesap gününün yegane sahibi hepimizi şöyle uyarır:

*"O gün (Allah için birbirini seven) muttakîlerin dışında bütün dostlar birbirinin azılı düşmanı olur."*⁴⁷⁷

Muhyiddin b. Arabî (k.s), bu ayetin tefsirinde, insanların kurduğu muhabbetin dört kısma ayrıldığını belirtir:

1-Sırf Allah'ın zatı için muhabbet. Bu, zatî, ruhanî bir muhabbettir. Ruhun ilahî kurbiyyete ulaşmasıyla hâsıl olur. Buna ancak takvada zirveye çıkmış kamiller ulaşır. Sayıları da azdan azdır.

2-Allah için olan muhabbet. Bu, kalbî bir muhabbettir. Temeli, güzel sıfat, ahlak ve hâllere dayanır. Hedefi ilahîdir. Salihlerin birbirini, arif ve velileri, peygamberlerin ümmetlerini sevmeleri gibi. Bu ikisi hayırlıdır. Onlar Allah için olduğundan ahirette de devam eder. Sahipleri pişman, sonları perişan olmaz.

⁴⁷⁵ Ebu Davud, Sünnet, 3 (Had. No: 4599).

⁴⁷⁶ Maide 5/2.

⁴⁷⁷ Zuhruf, 43/ 67.

3-Nefsânî muhabbet. Temelinde nefsanî, hissî lezzet ve gayeler mevcuttur. Sırf şehvet için zevceyi, nefsanî keyfine yardımcı olduğu için malı ve fasıkları sevmek gibi.

4-Aklî muhabbet. Temelinde, dünyevî maslahat ve menfaatlar yatar. İlahî değildir. Tüccarları, sanatkarları ve benzeri fanî güzellikleri sevmek gibi. Bu son ikisinin ahirette bir faydası yoktur. Ekseri insanlar bu ikisiyle dostluk kurarlar. Sonları aldanmak ve birbirine düşman olmaktır. Bunun için ayette umum insanların hâlini ifade için önce: "*Bütün dostlar o gün birbirinin düşmanıdır*" buyrulmuş, peşinden "*ancak muttakiler müstesnâ!*" buyrulur, adetleri hayli az olan bahtiyarlar ayrı tutulmuştur. Ayrıca, hemen peşinden gelen ayette, muttakilere verilen: "*Ey (biribirini benim için seven) kullarım! Bu gün size korku yoktur, siz mahzun da olmayacaksınız*" müjdesiyle, ilk iki gruba giren dostluklar Zat-ı Bâriye ait kılınmış ve bu dostluklar tasdik ve takdir görmüştür."⁴⁷⁸

Önce, Allah için kurulacak dostluğun fazilet ve faydasını bilmek gerekir. Çünkü bir işe can-ı gönülden inanmayan insan, onun peşine düşmez ve gereklerini yerine getirmez.

Ebu Talib el-Mekkî (k.s) (386/996) bu konuda şu temel anlayışı tespit eder:

"Kim, Allahu Teala'nın rızası için kardeş olmanın faziletini ve böyle bir muhabbetin derecesini iyice bilirse, bu yoldaki talep ve hedefine ulaşmak için, kardeşinin hallerine sabreder; ona teşekkür eder; kendisine yumuşak davranır; sıkıntılarına tahammül gösterir. Çünkü, kıymetli bir şeye talib olan kimseye onu elde etmek için en değerli şeylerini o uğurda harcaması gerekir."⁴⁷⁹

Abdullah b. Ömer (r.a) demiştir ki: "Ömrüm boyunca oruç tutsam, hiç uyumadan geceyi ibadetle geçirsem, malımı parça parça Allah yolunda infak etsem ve bu hâl üzere ölsem, fakat gönlümde Allah'a itaat edenlere karşı bir sevgi, O'na isyan edenlere karşı da bir buğz olmasa, bütün bu yaptıklarımın bir fayda göremem."⁴⁸⁰

⁴⁷⁸ İbnü Arabî, Tefsîru Kur'ânî'l-Kerîm, II, 452-453.

⁴⁷⁹ Ebû Talib el-Mekkî, Kûtu'l-Kulub, II, 216.

⁴⁸⁰ Gazalî, İhya, II, 233.

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, Allah için dostluk kurmanın fazilet ve faydasını şöyle belirtmiştir:

*"Yedi sınıf insan var ki, Allahu Teala onları, kendi rahmet gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı hesap gününde özel rahmetinde gölgelendirecektir. Bunlardan birisi de, Allah için birbirini seven, bu sevgi üzerinde bir araya gelen ve bu sevgi içindeyken birbirinden ayrılan iki arkadaşdır."*⁴⁸¹

"Üç şey var ki, onlar kimde bulunursa o kimse iman tadını bulur:

1-Allah ve Rasulünü her şeyden daha fazla sevmek,

2-Sevdiği insanı ancak Allah için sevmek,

*3-İmandan sonra küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi kötü görmek."*⁴⁸²

*"Allahu Teala buyurur ki: "Benim için birbirini seven, birbirini arayıp soran, birbirini ziyaret eden, birbirine infak ve ikramda bulunanlara muhabbetim hak olmuştur."*⁴⁸³

*"Allahu Teala kıyamet günü şöyle buyurur: "Benim celalim (rızam) için birbirlerini sevenler nerede? Hiçbir gölgenin bulunmadığı bugün onları kendi (rahmet) gölgemde gölgelendireceğim."*⁴⁸⁴

"Allah'ın dostları içinde öyle kimseler vardır ki, onlar nebî ve şehit degillerdir. Fakat kıyamet gününde Allahu Teala'nın kendilerine bahşettiği ih-san ve makamlardan dolayı nebî ve şehitler onlara gıpta ile bakarlar.

Ashab: "Ya Rasulallah! Onlar kimlerdir, bize haber verir misiniz?" diye sorduklarında; Rasulullah (a.s):

"Onlar, aralarında herhangi bir neseb bağı ve maddî alışveriş bulunmadan sırf Allah'ın muhabbeti ve rızası için birbirlerini sevenlerdir. Vallâhi onların yüzü (o gün) nur gibi parlamakta ve kendileri de nurdan minberler üzerinde oturmaktadır. İnsanlar korktukları zaman onlar korkmazlar, insanlar üzüldükleri zaman onlar üzülmezler" buyurdu ve sonra:

⁴⁸¹ Hadisin tamamı için bkz: Buhârî, Ezan, 36, Zekat, 16; Müslim, Zekat, 91; Tirmizî, Zühd, 53.

⁴⁸² Buhârî, İman, 14; Müslim, 67; Tirmizî, İman, 10; İbnü Mace, Fitn, 23.

⁴⁸³ Ahmed, Müsned, V, 229; Hakim, Müstedrek, IV, 169-170.

⁴⁸⁴ Müslim, Birr, 12 (No:37).

*"Haberiniz olsun! Allah'ın velîlerine asla bir korku ve hüznün yoktur"*⁴⁸⁵ ayeti kerîmesini okudu."⁴⁸⁶

*"Kıyamet günü olunca insanlar arasındaki akrabalık ve neseb bağları kesilir, kardeşliğin hükmü biter, ortada sadece Allah için yapılan kardeşlik kalır."*⁴⁸⁷

İmam Suyutî (rah.) şu sonuca varır: "Bu ayet ve hadislerden anlıyoruz ki, isyan üzere dostluk kuranlar ahirette birbirinin azılı düşmanı kesilecek, ancak Allah için kurulan dostluklar fayda verecektir."⁴⁸⁸

Allah için kurulacak kardeşlik tesadüfe değil, irade ve tercihe dayanmalıdır. Başlaması bazen irade dışı olabilir, fakat devamı katiyyen tesadüfle gelmez. Sevgi, sadakat, sabır ve safiyet ister.

İmam Gazalî (k.s), dostlukların nasıl oluştuğunu şöyle belirtir:

"Sohbet ve arkadaşlık iki şekilde oluşur:

1-Bir tercih ve özel bir istek olmadan. İş, memuriyet, okul, komşuluk ve yolculuktaki arkadaşlıklar böyledir.

2-Arzu ve iradeyle. Bizim konu ettiğimiz ve asıl istenen budur. Allah yolunda kardeşlik bu şekilde olur. Çünkü bir işin ibadet olması ve fayda vermesi için irade ve istekle yapılması gerekir. Sohbet; bir kimseyle aynı meclisi paylaşmak ve aynı atmosferde beraber yaşamaktır. Bunlar da ancak sevgiyle olur. Birbirini samimi olarak sevmeyenler bir arada bulunamazlar."⁴⁸⁹

Bu yolda neye dikkat etmek gerekir? Büyük veli Şihabüddin Sühreverdî (k.s) bu konuda şu uyarıyı yapar:

⁴⁸⁵ Yunus, 62-64.

⁴⁸⁶ Ebu Davud, Buyu', 76 (No: 3527); Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensûr, IV, 372; Şevkanî, Fethu'l-Kadîr, II, 458. Eşref Ali Tanevî, hadisile ilgili olarak "Allah'ın velî kulları" başlığı altında demiştir ki: "Bu hadisin kastettiği kimselerin tahkik ehli gerçek sûfiler olduğunu açıklamaya ihtiyaç yoktur. Hadisteki "onlara gıpta ederler" ifâdesinden onların, Peygamberlerden üstün oldukları ortaya çıkmaz. Böyle bir yanlış anlayışa düşmemek gerekir. Bazı hususlarda büyükler küçüklerin özel ve güzel bir durumunu temenni edip ona gıpta edebilirler."

Bkz: Tânevî, Hadislerle Tasavvuf, 141-42.

⁴⁸⁷ Zuhurf, 43/ 67.

⁴⁸⁸ Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensûr, VII, 388.

⁴⁸⁹ Gazalî, İhya, II, 234. (Beyrut, 1992).

"Allah için sohbet ve kardeşlik yapmayı tercih eden kimsenin dikkat edeceği ilk edep, bu işin hayırlı olması için Yüce Allah'a yönelmektir. İnsan kendi nefsinin ve arkadaşını Allahu Teala'ya teslim ederek, bu sohbetin bereketini istemelidir. Çünkü insan, bu beraberlik ve arkadaşlık sebebiyle, kendisine cennet yahut cehennem kapılarından bir kapı açmış olacaktır. Şöyle ki, eğer bu dostluk, Allah rızası içinse, Allah aralarında hayır yolunu açar. Bu ise cennet kapılarından bir kapıdır. Bu hususa işaret eden Allahu Teala buyurmuştur ki:

*"O gün muttakilerin dışında bütün dostlar birbirinin düşmanı olur."*⁴⁹⁰

Ayette geçen muttakilerin ahiretteki durumu şöyle anlatılmıştır:

Allah için birbirini seven iki kardeşten birisine:

-Cennete girdi denilir. O da, diğer kardeşinin durumunu ve makamını sorar. Eğer onun aşağısında ise, kendisine verilen makamın benzeri ona da verilmeye kadar cennete girmez. Eğer kendisine:

-O senin gibi amel etmedi! denilirse, o:

-Ben, hem kendim, hem de kardeşim için amel ettim! der. Bunun üzerine kardeşi için istemiş olduğu bütün şeyler verilir ve kardeşi de onun makamına yükseltilir.

Allah için, Allah yolunda yapılmayan bir dostluk ise, Cehennem kapılarından bir kapı demektir. Bu hususa işaret eden ayet-i kerimede şöyle buyurulmuştur:

*"Zalimlerden her biri (pişmanlığından) o gün iki elini ısırarak: 'Ne olurdu, keşke ben de o peygamberle birlikte bir kurtuluş yolu edinseydim. Yazıklar olsun bana! Keşke, beni sapıtan falanı dost edinmeseydim' der."*⁴⁹¹

Demek ki insanlara yakınlık, hem saadet hem de felaket sebebidir. Durum bu olunca, insan nasıl olur da böyle bir işe girerken onun gereğini yapmaz. Bu işe giren insan dikkatli olmalıdır. Allahu Teala'ya çokça yalvarmalıdır. Arkadaş seçiminde samimi olmalıdır. Bunun için, bu işe girmeden önce iki rekat istihare namazı kılmalı, işini Yüce Allah'a havale ederek onu sağlama almalıdır."⁴⁹²

⁴⁹⁰ Zuhuruf 43/ 67.

⁴⁹¹ Furkan 25/ 27-29.

⁴⁹² Sühreverdî, Avarifü, 431-432. (Trc: Gerçek Tasavvuf, 556-557).

KUSURLARI AFFETMEK

"O gün kimin iyiliği kötülüğünden fazla ise o kurtulmuştur."⁴⁹³ buyuran Rabbimiz (c.c), bizlere ne güzel edep öğretmiştir. İlahî ölçü budur. Kullarının her hâlini, gizlisini açığını bilen, dilediğini cennete, istediğini cehenneme sevkeden Yüce Rabbimiz, mümin kullarının cennete girmesi için hiç günahsız olmalarını şart koşmuyor. Onların imanlı ölmeleri şartıyla, iyiliklerinin biraz fazla gelmesini yeterli görüyor.

Büyük müfessir İbnu Abbas (r.a) der ki: "Ahirette iyilikleri kötülüklerinden bir fazla olanın hayır terazisi ağır gelir ve sahibi kurtulur."⁴⁹⁴

İmam şafii (rah.) şu güzel ölçüye dikkat çeker: "Devamlı itaat içinde bulunup hiçbir kusur etmeyen mümin düşünülemediği gibi, her zaman isyana dalıp hiç itaat etmeyen mümin de bulunmaz. şu halde, iyiliği kötülüğüne, itaatı isyanına galip gelen kimse adil ve iyi bir insandır."⁴⁹⁵

Yüzlerce iyiliği yanında, bir iki kusuruyla din kardeşini zalim ilan eden kimse, ölçü ve değerlendirmede haksızlık ettiği için kendisi zalim olmuştur. Allahu Tala'nın affettiğini affetmeyip kusurlarını yaymaya çalışan kimse cehalet ve gafletini ortaya koymuş, bu hâlin kendisinin affedilme yolunu tıkadığını unutmuştur.

İnsanlarda kusur aramak büyük kusurdur. Bir kimse kusurundan tövbe etmişken onu h l  eski hâliyle değerlendirmek ve hep suçlu görmek daha büyük kusurdur. Kendi kusurlarına bir mazeret bularak nefsini temize çıkardığı hâlde, başkasının geçerli bir mazeretini de suça ekleyip ona hiçbir çıkış yolu bırakmamak ise en büyük kusurdur.

Herkes için dünya ve ahirette en selametti yol, Allahu Teala'nın ahlakıdır. O (c.c), günahları örter, g nahkarın dönüşünü bekler, tövbesini kabul, isyanını affeder. Allah tövbe edenleri sever, kendisine dost eder. Mümine de bu yüce ahlak ile ahlaklanmak düşer. Ehl-i dünya gibi, herkesin kusur ve noksanlığından zevk almak şeytanın ahlakıdır. Bu ahlak kimde varsa o, Allah'a değil, şeytana yakındır. şeytandan ve şeytan  ahlaklardan Allahu Tealaya sığınırız. Kusur  rtenin kusuru örtülür, affeden affedilir. Merhamet edene merhamet edilir. Rasulullah (s.a.v) Efendimizin buyurmuştur ki:

⁴⁹³ Bkz: A'raf 7/8: K na 101/6.

⁴⁹⁴ Suyuti, ed-Dürrü'l-Mensur, III, 418.

⁴⁹⁵ Bkz: Gazalî, İhya, II, 257.

*"Kim dünyada bir müslümanın kusurunu örterse, Allah da dünya ve ahirette onun kusurunu örter."*⁴⁹⁶

*Kim de bir müslüman kardeşinin gizli kalması gereken hallerini ortaya çıkarıp yayarsa, Allah da onun gizli ayıp hallerini ortaya çıkarır; onu evinde de olsa rezil eder."*⁴⁹⁷

*"Kim bir müslüman kardeşinin kusurunu örter de onu halk içinde rezil etmezse, Allah da kıyamet günü onun kusurlarını gizleyip halkın içinde rezil etmez."*⁴⁹⁸

İmam Gazalî (rah), başkasında kusur arama hastalığına düşenlere, bundan kurtumak için şu ilacı tarif eder:

"Kardeşini kınamayıp ayıplamaktan kurtulmanın bir yolu da insanın kendi hâlini düşünmesidir. Sen, kardeşinde bir kusur gördüğün zaman, hemen onu suçlamaya gitmeden önce kendinde hergün gördüğün ve bir türlü terk edemediğin kusurlarını düşün. Kendini ıslah edemediğin gibi, onu da mazur gör. Bir kusuru ile onu kötölemeye kalkma. Kusursuz insan nerede? Sen Allahu Teala'ya karşı kusur içindeyken, başkasının sana karşı kusurunu çok görme! Çünkü senin ondaki hakkın Allahu Teala'nın senin üzerindeki hakkından daha büyük değildir. Kusursuz insan arayan kimsenin, herkesi terk edip bir köşeye çekilmekten başka çaresi yoktur. Asıl aranan, insanın iyiliğinin kötülüğünden fazla olmasıdır. Kerem ve şeref sahibi mümin daima iyiliklere bakar; tabiatı bozuk münafık ise insanlar da hep kusur arar."⁴⁹⁹

Abdullah b. Mubarek (rah.) demiştir ki: "Mümin daima mazeretleri kabul eder. Münafık ise hep kusur ve kaymalara göz diker." Daima kusur arayan kimse öyle bir şer içindedir ki, ondan Allah'a sığınmak gerekir."⁵⁰⁰

Bir gün, Hz. İsâ Aleyhisselam, ashabına:

-Bir arkadaşınız uyurken ruzgar elbisesini açsa ne yapardınız? diye sordu. Onlar da:

⁴⁹⁶ Müslim, Birr, 38; Ebu Davud, Edeb, 60. (No: 4946); Tirmizi, Birr, 19. (No: 1930).

⁴⁹⁷ Ali el-Muttakî, Kenzü'l-Ummâl, III, 248. (No: 6381).

⁴⁹⁸ Ahmed, Müsned, V, 375; Suyutî, el-Camiu's-Sağir, Had. No: 8741.

⁴⁹⁹ Gazalî, İhya, II, 256.

⁵⁰⁰ Gazalî, İhya, II, 256.

-Onu örtüp kapatırdık, dediler. Hz. İsâ Aleyhisselam:

-Hayır, aksine onun avretini açardınız! dedi. Ashabı:

-Sübhanallah! Bunu kim yapar? dediler. O da:

-Sizden biriniz kardeşi hakkında uygunsuz bir kelime duyar, arkasından ona biraz da kendisi ekleyerek onu olduğundan daha büyüterek insanlar arasında yayar. İşte, bu yaptığınız onun avretini açmaktır, dedi.⁵⁰¹

Kusur aramak ve bir kusurdan zevk almak şeytanın ahlakıdır. Güzel ahlakı, iyi geçimi, samimi dostluğu çekemeyen sadece şeytandır. Büyük veli Şihabüddin Sühreverdî (k.s), bu konuya şöyle dikkat çeker:

"Şeytan iyilik hususunda birbiriyle yardımlaşan kimselere hased etmez. Onun hasedi, Allah için kardeş olan ve Allah için birbirini seven insanlardır. Gerçekten Allah için birbirini seven iki kimsenin arasını bozmak için şeytan bizzat gayret eder ve bütün tâifesini buna teşvik eder."

Fudayl b. İyaz derdi ki: "Uzaklık ve kopukluk meydana geldiği zaman, kardeşlik ortadan kalkar. Halbuki Allah için kardeşlik, karşılıklı yüzyüze sevgi içinde olmayı gerektirmektedir. Bu durum ayette şöyle belirtilir:

*"Biz onların kalblerindeki kinleri çıkarır atarız. Artık onlar tahtlar üzerinde kardeş olarak karşılıklı otururlar."*⁵⁰²

Yüzyüze olmanın aslı, içi ve dışıyla karşı tarafa yönelmektir. İki kardeşten birisi, diğeri hakkında içinde bir kötülük gizler yahut ondan hoşlanmadığı herhangi birşey görür de onu gidermek için kendisini uyarmazsa ona yüzü ve gönlüyle dönmüş olmaz, aksine ona sırt çevirmiş sayılır.

Cüneyd el-Bağdadî (rah.) der ki: "Allah için kardeş olan iki kimseden birisi daha sonra soğuyup ayrıldı ise, bu ancak nefisten kaynaklanan bir kusur ve hastalıktan dolayı olmuştur."

Demek ki Allah için kardeşlik, duru sudan daha safidir. Bir iş Allah için olmuşsa, Allahu Teala onda safiyet ister ve temiz olan her şey devam eder. Dostluğun devamı, iki dostun arasında bir zıtlığın bulunmayışına bağlıdır.

⁵⁰¹ Sühreverdî, Avarif, 441. (Trc: 570).

⁵⁰² Hicr 15/47.

Allah dostlarından Ebu Said el-Harraz (k.s) der ki:

-Sufilerle elli sene beraber bulundum, bu süre içinde benimle onlar arasında hiç bir ihtilaf ve çekişme olmadı.

-Bu nasıl oldu? diye sorulunca, cevap şu oldu:

-Çünkü ben onlarla beraberken hep nefsimin kusurlarıyla meşgul oldum, kendimi düzeltmeye çalıştım, kimsenin kusuruyla uğraşmadım."

Velilerden Ebu Abdullah b. Cella (k.s) ise işin başka bir yönüne dikkatlerimizi çekiyor:

"Seninle kardeşin arasındaki dostluk ve arkadaşlık hakkını zayi etme. Çünkü Allahu Teala her mümin için bir takım hakları farz kılmıştır. Bu hakları ancak, Allahu Teala'nın haklarını gözetmeyen kimse zayi eder."

İki arkadaş ve kardeşten birisinde, ondan ayrılmayı gerektirecek bir kusur bulunduğu zaman, diğeri ona buğz etmeli mi etmemeli mi? Bu hususta farklı görüşler vardır.

Ebu Zer (r.a) demiştir ki: "Kardeşin, üzerinde bulunduğu güzel hâli değiştirdiği zaman, iyi hâlinde onu sevdiğin gibi, bu durumunda da ona buğzetmelisin."

Bazıları da demişlerdir ki: "Bir kimseyle Allah için arkadaşlık kurduktan sonra, onun işlediği bir kusur sebebiyle kendisine değil, fakat işlemiş olduğu kötü amele kızılır. Çünkü, kötü ahlak hiç kimse üzerinde güzel değildir. Güzel olmayan bir şey, iyi niyetle de güzele dönmez. Kusur içine düşen mümine acınır, yaptığı haksızlığa ise kızılır. Hak çiğnendiği zaman gayrete gelip tepki göstermek ayrı bir vazifedir. Bu hususa işaret olarak Allahu Teala, Rasulullah (s.a.v) Efendimize şu yolu göstermiştir:

*"Eğer sana isyan ederlerse; de ki: Ben sizin amelinizden uzağım."*⁵⁰³

Ayetle: "ben sizden uzağım" demedi; "amelinizden uzağım!" dedi.

İnsanlardan bazıları vardır ki onun hâlinin değişmesi, Allahu Teala'nın yolundan ayrılması ve hakkında takdir edilen kötülüğün başına gelmesiyle olur. Bu durumda, ona buğzetmek ve hakkında dinin emrine uymak gerekir.

İnsanlardan bazıları vardır ki, onun hâlinin değişmesi, bir sürçme ve dönmesi umulan bir gevşeklik yüzünden olmaktadır. Bu durumda, ona buğz edilmesi gerekmez. Fakat onun yaptığı amellerine buğz edilir, kendisinin ise iyilik hâline dönmesi beklenir. Böyle durumlarda arkadaşın düştüğü hâlden kurtulması için bir hayır yolunun açılması istenerek ona dostluk gözüyle bakmalıdır.

İbrahim en-Nehaî (rah.) der ki: "Kardeşin bir günah işlediği zaman onunla alakayı kesip terketme. Çünkü o, bu gün günah işler yarın terkedebilir." Bu husus hadis-i şerifte şöyle belirtilir:

*"Alimin hatasını yaymaktan sakının, onunla ilgiyi kesmeyin; düzelmesini bekleyin."*⁵⁰⁴

Rivayet olunduğuna göre: Hz. Ömer'in (r.a) Allah için kardeş olduğu birisi Şam'a gitmişti. Hz. Ömer (r.a), Şam'dan Medine'ye gelen bir zata:

-Kardeşim ne yapıyor? diye durumunu sordu. O da

-O, şeytana kardeş oldu! dedi. Hz. Ömer (r.a):

-Sus! deyince adam:

-O büyük günahlara daldı, hatta içkiye bile düştü! dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:

-Medine'den dönerken bana haber ver. dedi. Adam dönerken kendisine uğradı. O da kardeşine şu şekilde bir mektub yazdı:

*"Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Hâ-mim. Bu kitabın indirilişi Aziz ve Alin, olan Allah'tandır. O günahları bağışlayan, tövbeleri kabul eden, bununla birlikte azabı da şiddetli olan, ihsanı bol bir Allah'dır. Ondan başka ilah yoktur. Dönüş ancak onadır."*⁵⁰⁵ ayetlerini yazdıktan sonra, bu hususta kendisini uyarıp kınadı. Sam'daki kardeşi mektubu okuyunca ağladı ve:

"Allahu Teala doğru söylemiştir; Ömer de bana nasihat etti" dedi ve tövbe ederek günahlardan vazgeçti."⁵⁰⁶

⁵⁰⁴ Beyhaki, Sünen-i Kübrâ, X, 211; Suyutî, el-Camiu's-Sağir, I, 28. (No:137).

⁵⁰⁵ Mû'min 40/1-3.

⁵⁰⁶ Sühreverdi, Avarif, 433-434 (Trc:559-562); Ayrıca bkz: el-Mekki, Kutu'l-Kulub, II, 218; Gazalî, İhya, II, 266.

İmam Gazalî (rah.), demiştir ki: "Allah için kardeş olunan bir kimsenin yaptığı kusurlarına tahammül etmeli, mümkün olduğu kadar iyiye yorma-ya çalışmalıdır. Salihlerden birisi demiştir ki: .

"Ömrümde kimseye kötü söz söylemedim. Çünkü, bana kötü söz söyleyen iyi bir kimse ise, bana düşen ve dostluğa yakışan onu bağışlamak olduğu için karşılık vermedim. Eğer kötü birisi ise, onu muhatap alıp çekişmeye girmedim."⁵⁰⁷

Bu konuda şair şöyle demiştir:

*"İyi bir adamın kötü sözünü,
Affeder, ekşitmem hiç yüzümü.*

*Kötü adamı da muhatap almam;
Lüzumsuz yere vakit harcamam."*

Bir başka hikmet ehli de, nazım hâlinde şöyle demiştir:

*"Al dostunun güzel ve hoş hâlini,
Bırak can sıkacak boş ahvâlini.
Şu kısacık ömrünü doldurma şikayette;
Geniş ol, gönlünü daraltma nefretle."*

Mümin kusur içinde bulunsa da kıymetlidir. Çünkü o, Allah ve Rasulüne iman etmiş, gönül vermiştir. Bunun için nefesine mağlup olduğu anlarda kendisine yardımcı olmalı, kusurunu anlayıp terketmesi için dua etmeli, lanet okumamalıdır. Gerçek dostluk ve vefa bunu istiyor. Büyük veli Abdulaziz Debbağ (ks) der ki:

"Arkadaşı kötü duruma düştüğünde ona yardımcı olmayan, kendisiyle ilgilenmeyen kimse gerçek arkadaş değildir. Sırf iyilikler üzere kurulmuş arkadaşlık ve beraberlik gerçek arkadaşlık değildir."⁵⁰⁸

Şu örneklerden ibret alalım. Hz. Ömer (r.a) naklediyor:

Rasulullah (s.a.v) zamanında Abdullah isminde 'el-hımâr' lakabıyla meşhur birisi vardı. Sık sık Rasulullah'ı güldürürdü. Bir defasında içki içtiği için Efendimiz (s.a.v) kendisine dayak cezası uygulamıştı. Başka bir defa-

⁵⁰⁷ Gazalî, İhya, 268.

⁵⁰⁸ Ahmed b. Mubarek, el-İbriz, 420. (Beyrut, İrs.)

sında yine içki yüzünden huzura getirildi. Efendimiz (s.a.v) emretti yine ceza uygulandı. Onun bu şekilde bir kaç defa cezalandırıldığını gören birisi:

-Allah ona lanet etsin! Ne kadar da çok içki içiyor, diye lanet okudu. Bunu duyan Rasulullah (s.a.v):

*-Ona lanet etmeyin! Vallahi o Allah ve Rasulünü seviyor, buyurdu.*⁵⁰⁹

Ebu Hureyre'nin (r.a) rivayetinde, yine içki yüzünden ceza verilen bir kimseye oradakilerin beddua etmesi üzerine Rasulullah (s.a.v) onları şöyle uyurdu:

*"Böyle söylemeyiniz, kardeşinize karşı şeytana yardımcı olmayınız,"⁵¹⁰ fakat: 'Allahım onu affet, onu doğru yola ilet. Allah sana acısın' deyiniz.*⁵¹¹

KARDEŞİNİ HATA İÇİNDE BIRAKMAMAK

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, kusur işleyen bir mümin kardeşimize karşı nasıl davranacağımızı şöyle belirtmiştir:

*"Sizden biriniz diğer kardeşinizin aynasıdır. Öyleyse onda bakana eziyet verecek kötü bir hâl görürse, onu ondan gidermeye baksın."*⁵¹²

*"Mümin müminin aynasıdır. Mümin müminin kardeşidir; onun kaybolan malını ve çiğnenen şerefini korur, arkasından kendisini destekler, gıyabında hakkını müdafaa eder."*⁵¹³

Bir genç, Ebu'd-Derda'nın (r.a) meclisine devam ediyordu. Ebu'd-Derda (r.a) ona ayrı bir değer veriyor, başkalarından ayrı bir mevkide tutuyordu. Sonra bu genç büyük günaha mübtela oldu ve Ebu'd-Derda'nın (r.a) meclisine gelmez oldu. Kendisine:

-Onu uzaklaştırıp terketsen! dendiği zaman:

*"Sübhanallah! Arkadaş bir kusur işledi diye terkedilmez, cevabını verdi."*⁵¹⁴

⁵⁰⁹ Buharî, Hudud, 5; Ebû Ya'lâ, Müsned, I, 161. (Hadis No: 176).

⁵¹⁰ Bkz: Buharî, Hudud, 5.

⁵¹¹ Kandehevî, Hayâtü's-Sahâbe, II, 397.

⁵¹² Buharî, Edebü'l-Müfred, Had. No: 238; Tirmizî, Birr, 18. (No: 1929); Ali Nâsıf, et-Tâc, V, 54.

⁵¹³ Ebu Davud, Edeb, 49. (No: 4918).

⁵¹⁴ Sühreverdî, Avarif, 433 (Trc: 560).

Yine Ebu'd-Derda (r.a), günah işlemiş bir adama rastladı. Adamın etrafındakiler kendisine sövüp sayıyor, işlediği günahı dolaylı kınayıp duruyorlardı. Ebu'd-Derda (r.a) adamlara:

-Heyy, ne bu hâliniz! Siz bu kardeşinizi bir kuyuya düşmüş görseniz onu çıkarmaz mısınız? diye seslendi. Oradakiler:

-Çıkarırdık elbette, dediler. Ebu'd-Derda (r.a):

-Öyleyse, kardeşinize kötü kötü konuşmayı bırakın. Size sıhhat veren ve bu tür şeylerden uzak tutan Allah'a hamdedin, dedi. Onlar:

-Sen buna kızmıyor musun? diye sorduklarında, Ebu'd-Derda (r.a):

-Ben ona değil, yaptığı işe kızıyorum. Yaptığı kötülüğü terkettiği zaman, o yine benim kardeşimdir, dedi.⁵¹⁵

Böyle bir durumda kardeşe karşı nasıl davranılacağı konusunda Abdullah İbnu Mesud (r.a) şunları söylemiştir:

"Bir kardeşinizi günaha bulanmış görünce: 'Allahım onu perişan et, kendisine lanet et' gibi ifadelerle beddualar ederek şeytana yardımcı olmayın. Allah'tan kendiniz ve onun için bu tür hallerden kurtuluş ve afiyet isteyin. Hz. Rasulullah'ın (a.s) ashabı bizler, ne durumda öldüğünü görmeden hiç kimse hakkında kesin bir hüküm vermezdik. Eğer iyi bir hâl üzere ölürse onun hayra ulaştığını bilirdik. Fakat kötü bir halde ömrü biterse, onun adına korkardık."⁵¹⁶

Seleften iki kimse Allah için kardeş olmuştu. İçlerinden birisi günahlara mübtela oldu. Diğerine:

-Onunla alakayı kesip kendisini terketmeyecek misin? diye sorulunca, şu cevabı verdi:

-Bu nasıl olur! Kardeşim içine düştüğü durumdan kurtulması için asıl şimdi bana ihtiyacı var. Ben şimdi onun elinden tutarak, kendisini yumuşak şekilde uyararak ve düştüğü halden dönmesi için Allah'a yalvararak kendisine yardımcı olma durumundayım."⁵¹⁷

⁵¹⁵ Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliya, I, 225; Kandehlevî, Hayatu's-Sahabe, II, 413.

⁵¹⁶ Ebû Nuaym, Hilye, IV, 205; Kandehlevî, Hayatu's-Sahabe, II, 413.

⁵¹⁷ el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, II, 223-224.

Ömer b. Hattab (r.a) demiştir ki: "*Bana ayıp ve kusurlarımı gösteren kimseye Allah rahmet etsin.*"⁵¹⁸

Meymun b. Mihran (k.s) arkadaşlarına derdi ki: "Nefsimin hoş karşılamadığı ikaz ve nasihat türü şeyleri yüzüme karşı söyle, arkamdan çekiştirme. Çünkü, bir kimse kardeşinin sevmediğini yüzüne söylemedikçe ona samimi davranmış olmaz."

Salihlerden birisi de şöyle der: "İnsanların bana en sevimli olanı kusurlarımı bana gösterendir."⁵¹⁹

Numan b Beşir (r.a) anlatıyor:

Hiz. Ömer (r.a), Muhacir ve Ensar'ın bulunduğu bir mecliste, oradaki lere hitaben:

-Söyleyin bakalım, ben, bazı işlerde gevşek ve ihmalkar davransam ne yapardınız? diye sordu. Cemaat sükut etti. O, bu sözünü iki veya üç defa tekrarladı; Bişir b. Sa'd:

-Eğer böyle yaparsan ne pahasına olursa olsun seni mutlaka düzeltirdik, dedi. Bunu duyan Hiz. Ömer (r.a.):

-Sizler, evet sizler bu halde olduğunuz sürece hak üzeresiniz, dedi."⁵²⁰

Bir de şu hadiseyi dinleyelim:

Hiz Muaviye (r.a) halifeliğı zamanında bir Cuma hutbesi verirken, konuşmasının bir yerinde şunları söyledi:

-Mal bizim malımız, ganimet de bizim ganimetimizdir. Ondan istediğimize veririz, istediğimize vermeyiz." Cemaattan kendisine bir cevap veren olmadı. İkinci cuma aynı sözleri tekrarladı, yine bir cevap veren olmadı. Üçüncü cuma aynı sözleri bir daha tekrar etti. O zaman cemaatın içinden bir adam ayağa kalkarak şunları söyledi:

-Hayır ey halife öyle değil! Mal bizim (halkın) malıdır, ganimetler de bizim ganimetimizdir. Kim bizimle hakkımız olan mal arasına girer ve hak-

⁵¹⁸ el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, II, 221.

⁵¹⁹ el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, II, 220.

⁵²⁰ Hayatu's-Sahabe, II, 310 (Beyrut, 1999); Sühreverdî, Avarif, 113. (Trc: Gerçek Tasavvuf, 144).

kımızı vermezse, kılıçlarımızla onu Allah'ın hükmüne getiririz." Hz. Muaviye (r.a) minberden indi, namazı kıldırdı. Namazdan sonra yerine geçti ve adama haber gönderdi, yanına çağırttı. İnsanlar:

-“Adamın işi tamam!” diye söylenmeye başladılar. Hz. Muaviye (r.a) biraz sonra cemaata da izin verdi, içeriye girdiler. Bir de baktılar ki adamı sedirde yanına oturtmuş. Hz. Muaviye (r.a) halka hitaben şunları söyledi:

-Ey insanlar! Bu adam beni ihya ve memnun etti, Allah da onu ihya ve memnun etsin. Ben Hz. Peygamberin (s.a.v) şöyle buyurduğunu işittim: *“Benden sonra bir takım idareciler gelecek. Doğru olmayan bazı sözler söyleyecekler, fakat onlara karşı çıkılıp doğru söylenmeyecek. Onlar birbirini itip kakan maymunlar gibi cehenneme girecekler.”* Ben birinci cuma yanlış bir söz söyledim, kimse karşı çıkmadı. Hadiste anlatılan idarecilerden olmaktan korktum. İkinci cuma aynı sözü tekrar ettim yine karşı çıkan olmadı. Kendi kendime “ben herhalde ateşe girecek idarecilerdenim!” diye düşünmeye başladım. Üçüncü cuma aynı sözleri tekrar söyledim. Bu adam kalktı, sözüme karşı çıktı ve bana doğrusunu söyledi. O zaman onlardan olmadığımı anladım. Bu adam beni memnun etti, Allah da onu memnun etsin.”⁵²¹

Hak adamı işte böyle davranır. O nefsine yan çıkmaz, doğru söyleyene kızmaz. Bu konuda büyük arif İmam Gazalî (rah.) şu mühim tespiti yapar:

“Kardeşinin, senin kurtulman için bir kusurunu söylemesi, elbisenin içine girip seni öldürmeye hazırlanan bir yılan ve akrebi haber vermesine benzer. Şayet bu senin hoşuna gitmiyorsa sen tam bir ahmaksın demektir. Kötü huylar yılan ve akrep gibidir. Hatta onlardan daha fenadır. Çünkü, yılan ve akrep senin dünya hayatını söndürürler, kötü huylar ise senin ebedî saadetine mahvolmasına sebep olurlar. Bunun için, sana kusurlarını hatırlatan kimseye kızmak şöyle dursun, rahmet okumalısın.”⁵²²

Bütün müminlerin dikkat etmesi gereken en önemli bir husus da; kınanmaya ve kötü düşünceye sebep olacak işlerden kaçınmaktır. Biz, bir insanı kalbine değil, yaptığı işlere bakarak değerlendiririz. Ölçümüz Allah

⁵²¹ Ebu Ya'la, Mûsne'd, No: 7382; Tabarani, el-Kebîr, No: 925; Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, V, 236.

⁵²² Gazalî, İhya, II, 264.

ve Rasulünün ölçüsü olmalıdır. Onlar bir işe ne hüküm veriyorsa, bize düşen de aynı hükmü vermektir. Bu konuda Hz. Ömer (r.a) şu güzel ölçüyü hatırlatmıştır:

"İnsanlar, Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında vahiy ile kontrol edilip hesaba çekiliyordu. Fakat şimdi vahiy kesildi. Bugün biz, sizi, sadece görebildiğimiz amellerinizle değerlendiriyoruz. Artık kim bizim önümüzde hayırlı amel ortaya korsa, onu emin kabul eder, kendimize yaklaştırırız. Bu kimsenin içindeki düşüncelerin hesabı bize düşmez. İçinde sakladığı düşüncelerde Allahu Teala onu hesaba çekecektir. Kim de hayrın dışında kötü bir amel yaparsa; o her ne kadar: 'içim güzeldir, niyetim temizdir!' dese de, ona güvenip emin kabul etmeyiz."⁵²³

Şu sözler de Hz. Ömer (r.a)'e ait: "Kendisini kınanıp ayıplanacak bir duruma sokan kimse, sakın bu yüzden hakkında kötü düşünecek kimseyi ayıplamasın. Biz bir kimsenin, farz namazları ihmal ettiğini, dinin hükümlerini hafife aldığını, Kur'an okumanın, namaz ve orucun manevî tadına hiç önem vermediğini, haram ve çirkin hallere girdiğini gördüğümüz zaman, onu redderiz. Kendisinin: 'Benim içim temizdir, niyetim düzgündür.' iddiasını kabul etmeyiz."⁵²⁴

Ebu Muhammed el-Cerîrî demiştir ki: "Cüneyd el-Bağdadî'nin yanındaydım. Meclisten birisi: 'Marifetullah'a sahib kimseler, takva ve iyilik gibi amellerden kurtuldukları bir makâma ulaşmışlardır!' dedi. Bunu duyan Cüneyd el-Bağdadî, hemen söze müdahale etti ve şöyle uyardı:

-Bu söz, kendilerinden amellerin düştüğünü söyleyen bir grubun (ibâhiyenin) sözüdür. Bana göre bu çok ağır bir sözdür. Hırsızlık yapan ve zina eden kimsenin, hâli böyle söyleyen kimseden daha iyidir. Muhakkak arif-i billah olan zatlar, amellerini Allah'tan bir emirle aldılar ve o ameller içinde huzuruna döneceklerdir. Dünyada bin yıl yaşasam hayır amellerimden zerre kadar noksanlaştırmam. Ancak, elimde olmayan sebeplerle amellerle arama bir engel çıkarsa o başka. Hiç şüphesiz, amellerim benim marifetimi artırmakta ve manevî hâlimi kuvvetlendirmektedir, dedi."⁵²⁵

⁵²³ Buharî, Cihad, 119.

⁵²⁴ Sühreverdî, Avarif, 78 (Trc:98).

⁵²⁵ Sühreverdî, Avarif, 79. (Trc:98).

İmam Sühreverdî (k.s) der ki: "Zamanımızdaki tekkelerde yaşayan bazı kimselerde görülen kusurlar ve önceki büyüklerin yolundan sapmalar, gerçek sufilerin işlerinin sağlamlığını ve yollarının sıhhatini zedelemmez. Bunlara bakıp, onlar hakkında hüküm vermek doğru değildir.

Bugün gerçek sufilerin yoluna özenen mutasavvıfların rıbat ve tekkelerde toplanmaları ve bu sayede Allahu Teala'nın kendilerine ihsan ettiği manevî rızıklar, önceki büyüklerin güzel hallerinin kalıntılarıdır ve bunlar bile onların büyüklüğünü anlamaya kafidir. Bu yüzden Cenab-ı Hak, geçmişteki meşayihın bâtınlarında toplanan marifet ve sahip oldukları ilahî nimetlerin bereketiyle, onların yolunda gidenlere -bütün kusur ve noksanlıklarına rağmen- pek çok hâl ve bereket ihsan etmiştir.

Zamanımızda rıbat, tekke ve benzerî yerlerde bir araya gelenler, Allah'a ibadet, taat ve zâhirî edepleri koruma hedefiyle toplanmaktadırlar. Bununla birlikte, önceki büyüklerin bâtınlarında toplanan manevî nur, bugün onları takib eden bu kimselerin üzerine aksetmiş ve bu sayede seyr u sülukleri devam etmiştir. Rasulullah (a.s) Efendimizden rivayet edilen: '*Mümin müminin aynasıdır*' hadis-i şerifine göre⁵²⁶ onlar, birbirinin aynası olmuştur."⁵²⁷

KUSUR DÜZELTİRKEN KUSUR YAPMAMAK

Bu konuda temel edebimiz şu ayetle belirlenmiştir:

*"Sen kötülüğü en güzel bir hareketle karşıla. O vakit bir de bakarsın ki, seninle aranda düşmanlık bulunan kimse yakın bir dost oluvermiştir. Bu ahlaka ancak sabredenler ulaşır."*⁵²⁸

Bu ne büyük bir terbiye ve üstün bir ahlaktır. Demek ki, kan kan ile değil, su ile yıkanır. Ateşi su söndürür. Kini tebessüm giderir. Öfkeyi hilim dindirir.

İmam Sühreverdî (k.s) demiştir ki: "Bir sufinin nefsi, kardeşine karşı gazap ve düşmanlıkla ortaya çıktığı zaman, karşıdakine, buna kalbiyle karşılık vermesi gerekir. Gerçekten nefis, kalp ile karşılık görünce, içinde-

⁵²⁶ Ebu Davud, Edeb, 49; Münavî, Feyzu'l-Kadîr, No: 9141.

⁵²⁷ Sühreverdî, Avarif, 111-112. (Trc:141-143).

⁵²⁸ Fussilet 41/ 34-35.

ki kötülük ve şer kuruyup gider. Nefse nefisle karşılık verince fitne alevlenir ve kötülükten sakınma duygusu gider. Malumdur ki ateş, ateşle buluşunca parlar."⁵²⁹

"Kendisine karşı bir kusur işlenen kimsenin bu kusurda nefesine de bir pay ayırması gerekir. Bazen suç, her iki tarafın gafletinden kaynaklanmaktadır.

Bir mürit, şeyhine veya başındaki hizmet işlerini yürüten kimseye kardeşini şikayete geldiği zaman, şeyh ya da görevli her ikisini de azarlayabilir. Mesela, ona karşı haksızlık edene:

-Niçin kardeşine zulmettin? diyebildiği gibi, şikayet edene de:

-Ne günah işledin ki, bu sana musallat oldu ve zulmetti. Kardeşine rıfk ve yumuşaklıkla davransan ve onun kabarmış nefesine kalbinle karşılık vererek gerçek dostluğun ve sohbetin hakkını yerine getirsen olmaz mıydı? diyebilir.

Demek ki, her ikisi de kusur işlemiş ve veliler cemaatının ahlakından dışarı çıkmışlardır. Bu durumda, biraz uyarılarak edep dairesine dönmeleri sağlanır. Onlar da hallerinde ısrar etmeden kusurlarına istiğfar etmelidirler."⁵³⁰

İmam Kuşeyrî (k.s) naklediyor: Ahmed b. Ebi'l-Havarî, şeyhi Ebu Süleyman Daranî'ye: "Falan zata hiç kalbim ısınmıyor, ondan hoşlanmıyorum" dedi. Ebu Süleyman (k.s) da:

"O zata benim de kalbim ısınmıyor. Fakat ey Ahmed, belki bu hal bizden kaynaklanmaktadır. Herhalde biz salih insanlardan değiliz ki onu sevmiyoruz. Ne olursa olsun müminleri sevebilmeliyiz" dedi."⁵³¹

Kardeşlerden birisi, kusurundan dolayı gelir özür diler de diğeri bunu kabul etmezse, hata yapmış olur. Böyle davranan bir kimse hakkında tehdit içeren bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

*"Kim bir kusurundan dolayı kardeşinden özür diler de, o bunu kabul etmezse, haksız kazanç ve mal elde edenin günahı gibi günaha girmiş olur."*⁵³²

⁵²⁹ Sühreverdî, Avarif, 113. (Trc:144).

⁵³⁰ Sühreverdî, a.g.e, 113. (Trc:144).

⁵³¹ Kuşeyrî, Risale, II, 575. (Trc: Kuşeyrî Risalesi, 409).

⁵³² Münavî, Feyzu'l-Kadîr, VI, 73 (Had. No: 8475)

Hiz. Cabir'in (r.a) rivayet ettiği bir hadiste de, Rasulullah (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Kendisinden bir kusurdan dolayı özür dilenip de onu kabul etmeyen kimse, benim havzıma gelmesin.*"⁵³³

Diğer bir hadiste şu uyarı yapılır:

"*Merhamet ediniz ki, merhamet olunasınız. Affediniz ki, affolunasınız.*"⁵³⁴

Bir kusuru tespit ve tedavi ederken ölçüyü korumak gerekir. Din gayreti ile de olsa haksızlık etmek helal değildir. Hiz. Ömer'in (r.a) şu hâdisesi bu konuda güzel bir örnektir.

Hiz. Ömer (r.a) bir defasında gece yarısı Medine sokaklarında dolaşıyor, genel âsaiyi kontrol ediyordu. Bir evin yanından geçerken içeriden bir adamın türkü şarkı söyleyerek eğlendiğini farkettil. Hemen evin duvarına tırmanarak:

-Ey Allah'ın düşmanı! Yaptığın isyanı Allah'ın örteceğini mi zannettin? diye bağırdı. Adam:

-Sen, ey müminlerin emiri, dur, acele etme. Ben Allah'a bir isyan etti isem; sen üç konuda isyan ettin. Allahu Teala: '*Gizli kusurları araştırma-yın!*'⁵³⁵ buyurduğu halde, sen gizlice ayıbımızı araştırdın. '*Evlere kapılardan giriniz.*'⁵³⁶ diye emrettiği halde, sen duvara tırmandın. '*İzin almadan ve evde bulunanlara selam vermeden başkalarının evlerine girmeyin.*'⁵³⁷ diye ferman ettiği halde, sen izinsiz evime girdin, üstelik selam da vermedin, deyince, Hiz. Ömer :

-Eğer seni affedersem, sen de beni affeder misin? diye sordu, adam:

-Evet, dedi. Hiz. Ömer:

-Ben de seni affettim, diyerek orayı terketti.⁵³⁸

İmam Şâfiî (rah.) der ki: "Kardeşine gizlice vaz edip öğüt veren, ona gerçek nasihatı yapmış olur. Bu davranış hem dinleyene fayda verir, hem

⁵³³ Münzirî, et-Terğib, III, 493.

⁵³⁴ Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, X, 191; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, I, 474 (No: 942).

⁵³⁵ Hucurât 49/12.

⁵³⁶ Bakara 2/189.

⁵³⁷ Nûr 24/27.

⁵³⁸ Kandehlevî, Hayatu's-Sahabe, II, 405.

de onu yükseltir. Halk arasında öğüt vermeye ve kusurunu düzeltmeye kalkan ise, din kardeşini rezil ve perişan etmiş olur."⁵³⁹

İmam Gazalî (rah.), böyle bir durumda ortaya konan tavırları şöyle değerlendirir:

"Bir kimsenin kusuru karşısında susmak eğer dininin selameti için yapılıyorsa, buna Allah için idare denir. Yok eğer, mevkiini korumak, itibarını kurtarmak ve nefsinin arzusuna uymak için yapılıyorsa, buna yağcılık denir. Önceki hâl övülmüş, bu ise kötülenmiş bir ahlaktır. Kardeşinin zaten bildiği kusurlarını ona sayıp dökmen kendisini üzer, fakat onun bilmediği ve fark edemediği kusurlarını gizlice söylemen ona karşı samimiyet ve şefkattir."⁵⁴⁰

Niyetinde samimi olanların usul ve edebe de dikkat etmeleri gerekir. Benim niyetim iyiliktir deyip, uygunsuz şekilde insanları uyarmak, tedavi değil fitne olur. Kaş yapayım derken göz çıkarmaktan sakınmalıdır.

KARDEŞİNİN DERDİYLE DERTLENMEK

Rasullullah (s.a.v) Efendimiz buyurur ki:

*"İnsanların arasına girip onların yükünü çeken ve eziyetlerine tahammül eden müslüman, hiç kimseye karışmayan ve eziyetlerine sabretmeyen müslümandan daha hayırlıdır."*⁵⁴¹

*"Kim bir müminin dünya sıkıntılarından birisini giderirse, Allah da onun kıyamet günündeki sıkıntılarından birisini giderir. Kim, mümin kardeşinin ayıbını örterse, Allah da onun dünya ve ahirette ayıplarını örter. Bir kul, din kardeşinin yardımında bulunduğu sürece, Allah da onun yardımında olur."*⁵⁴²

Bir insanın işlerini Allahu Teala üstlenirse, onun dünya ve ahirette yüzü güler.

İnsanın şerefi diğer insanların zahmetini çekmesiyle ölçülür. *Bana ne başkalarının işinden* demek, müminlerin ahlakı değildir. Güzel ahlak, Allah

⁵³⁹ Bkz: Gazalî, İhya, II, 264.

⁵⁴⁰ Bkz: Gazalî, İhya, II, 264.

⁵⁴¹ Tirmizî, Kıyame, 55. (Had. No: 2507).

⁵⁴² Ebu Davud, Edeb, 60; Tirmizî, Hudud, 3; Birr, 19.

için başkalarının yükünü çekmek, derdiyle dertlenmek ve onları sevindirmek. Bu öyle bir faziletli iştir ki, Efendimiz (s.a.v) onun kıymetini şöyle beyan etmiştir:

*"Bir mümin kardeşimin ihtiyacını görmek için yürümem, bana, şu mescitte (Mescid-i Nebi'de) oturup bir ay i'tikafa girmekten daha sevimlidir."*⁵⁴³

*"Kim bir müslüman kardeşinin bir iyiliğe ulaşması veya zor bir işini aşması için yetkili şahsa (veya makama) gidip aracı olsa, kıyamet günü sıratı geçerken ayakların kaydığı anda Allahu Teala kendisine yardımcı olur."*⁵⁴⁴

H. Ömer (r.a), İslam devletinin halifesi iken, Medine'nin kenar mahallelerindeki kuyulardan su kırbaşıyla sırtında su taşır, yaşlı, dul ve kimsesizlerin ihtiyacını görürdü.

İbnu Abbas (r.a) demiştir ki: "Kardeşinin bedenine bir sinek konduğu zaman kendisinde bir sıkıntı hissetmeyen kimse, onun gerçek kardeşi değildir."⁵⁴⁵

İmam Şa'ranî (k.s) naklediyor: "Adamın biri, Bişr-i Hafî'ye:

-Ben seni Allah için seviyorum, dedi. Bişr (rah.):

-Sen bu sözünde samimi değilsin. Düşünsene, bazen akşamları ahır-daki merkebinin derdine düştüğün ve onunla ilgilendiğin kadar benimle ilgilenmiyor, beni bir hayvanın kadar önemsemiyorsun. Bu durumda nasıl olur da, beni Allah için sevdiğini söylersin, karşılığını verdi."⁵⁴⁶

İbrahim b. Ethem (k.s) kendisine bir kimse arkadaş olmak istediği zaman ona üç şeyi şart koşuyordu:

1-Hizmet işlerini ben göreceğim.

2-Ezanı ben okuyacağım.

⁵⁴³ Tabaranî, el-Kebîr, No:1 3646; İbnu Ebi'd-Dünya, Kazau'l-Hace, No:36; Elbanî, Sahiha, II, 608

⁵⁴⁴ İbnu Hibban, el-ihsan, No:530; Tabaranî, el-Evsat, No:552; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, VIII,191.

⁵⁴⁵ Şaranî, İslâm Büyüklerinin Örnek Ahlakı, 290.

⁵⁴⁶ Şaranî, a.g.e, 291.

3-Allahu Teala mal olarak hangimize ne vermişse, onu ortak kullanacağız. Bir defasında arkadaş olmak isteyen bir tanesi bu şartları dinleyince:

-Ben buna güç yetiremem!" dedi, İbrahim b. Ethem (k.s):

-Doğru söylemen hoşuma gitti, dedi.

İbrahim b. Ethem (k.s), bostanlarda bekçilik yapar, hasat zamanı çalışır ve kazandığı paradan arkadaşlarının ihtiyaçlarına harcardı.⁵⁴⁷

Yine bir defasında İbrahim b. Ethem (k.s) hasad zamanı çalışıyor ve kazandığını arkadaşlarına yediriyordu. Aynı zamanda hep beraber oruç tutuyorlardı. Çoğu zaman İbrahim b. Ethem işten geç gelirdi. Bunun üzerine bir gece: "Gelin, o yokken iftar yemeğimizi yiyelim. O da bundan sonra biraz acele etsin!" dediler ve yemeklerini yiyip uyudular.

İbrahim b. Ethem (k.s) eve döndüğünde onları uykuda bulunca: "Zavallılar, belki de yiyecek bir şeyleri yoktur!" dedi ve biraz un hazırlayarak pişirmek için yoğurdu. Uyandıklarında onu, yanağını yere koymuş ateşi üfler vaziyette buldular. Kendisine:

-Ne yapıyorsun? diye sorduklarında:

-Belki orucunuzu açmak için bir şey bulamadan yatıp uyudunuz, size bir şeyler hazırlıyayım, dedi. Onlar da:

-Şuna bakınız! Biz ona nasıl davrandık, o bizim için ne yapıyor, dediler."⁵⁴⁸

İmam Sühreverdî (k.s) der ki: "Hizmet ehli, her türlü fazileti elde etmeye çalışmalıdır. O bu fazileti bazen bizzat çalışarak, bazen etrafındakileri çeşitli hizmetlerde çalıştırarak, bazen sağmal hayvanları sağarak, bazen de kendisine teslim edilen mal ve eşyayı yerine ulaştırarak elde etmeye çalışmalı ve şeriatın kötülemediği her hizmete koşmalıdır. Mübah ve güzel olan hiçbir hizmetten çekinmemeli, rahatsız olmamalı, geri durmalıdır.

Hizmet ehli, Cennete giden yolun hizmet, infak ve hiçbir karşılık beklemeden ihsanda bulunmak olduğunu bilmelidir. Bu anlayışla, hizmetini

⁵⁴⁷ Kuşeyrî, Risale, II, 577; Sühreverdî, Avarif, 438.

⁵⁴⁸ Sühreverdî, Avarif, 440 (Trc: 568)

nafile ibadetlerden öne almalı ve böyle yapmasının daha faziletli olduğunu düşünmelidir. Hizmet, sırf sevap almak için yapılan nafile ibadetlerden üstündür. Ancak, kulun Allahu Teala ile beraber olma hâlini korumak ve bunu devam ettirmek için yaptığı nafileler bunun dışındadır.

Hizmetin nafile ibadetlerden üstün olduğunu, Enes b. Malik'den (r.a) rivayet edilen şu hadisi şerif ortaya koymaktadır. Enes (r.a.) demiştir ki:

"Rasulullah (a.s) ile bir yolculuktaydık. Bazılarımız oruçlu, bir kısmımız da oruçsuzdu. Sıcağın oldukça şiddetli olduğu bir günde konaklamak için bir yere indik. Bazılarımız eliyle güneşten korunmaya çalışıyordu. En fazla gölgeye sahip olanlar, kendilerini gölgeleyecek fazla elbiseye sahip bulunanlardı. Oruçlular uyudular. Oruç tutmayanlar ise, kalkıp çadırları kurdular ve hayvanları suladılar. Bunu gören Rasulullah (s.a.v):

*"Bugün, oruç tutmayanlar bütün sevabı alıp götürdüler."*⁵⁴⁹ buyurdu.

Bu hadis, hizmetin nafile ibadetlerden daha faziletli olduğunu göstermektedir.⁵⁵⁰

Selef-i salihinin huylarından birisi de şu idi: Onlardan herhangi biri, kardeşinin malından bir şeye ihtiyacı olduğu zaman, kendisine danışıp izin almadan onu kullanırdı. Bu hususa işaret eden bir ayet-i kerimede Allahu Teala şöyle buyurur:

*"İşleri aralarında ortaklaşa, danışıklı olur ve kendilerine verdiğimiz rızıkta infak ederler."*⁵⁵¹

Yani, işlerini beraberce yaptıkları gibi, mallarını da ortak harcarlar.

KARDEŞİYLE İYİ GEÇİNMEK VE KIRICI OLMaktan SAKINMAK

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz buyurmuştur ki:

*"Mümin, başkalarıyla güzel geçinen ve kendisiyle güzel geçinilen kimsedir. Başkaları ile iyi geçinmeyen ve kendisiyle muhabbet edilip dostluk kurulamayan kimsede hayır yoktur."*⁵⁵²

⁵⁴⁹ Buharî, Cihad, 71; Müslim, Sıyam, 100.

⁵⁵⁰ Sühreverdî, Avarif, 92-93. (Trc: 114-115)

⁵⁵¹ Şuarâ 42/ 38.

⁵⁵² Ahmed, Müsned, II, 400; Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, No: 9146-47).

Rasulullah (s.a.v), Enes'e hitâben şöyle buyurmuştur:

"Yavrucuğum! Kalbinde hiç kimseye kin ve hased bulundurmadan sabahlayıp akşamlamaya gücün yetiyorsa yap!" Rasulullah (s.a.v), sonra şöyle devam etti:

*"Oğulcağızım! Bu benim sünnetimdir. Benim sünnetimi ihya eden beni memnun edip ihya etmiş, beni ihya eden de benimle birlikte cennete girer."*⁵⁵³

*"Kıyamet günü, müminin mizanında güzel ahlaktan daha ağır gelen hiçbir şey yoktur. Şüphesiz güzel ahlak sahibi, güzel ahlakı sayesinde, devamlı nafile oruç ve namazla meşgul olan kimselerin derecesine ulaşır."*⁵⁵⁴

Allah dostları, Rasulullah (a.s) Efendimizin ahlak ve sünnetini en güzel şekilde ihya etmişlerdir. Çünkü onlar, Efendimizin teşvik ve tavsiye ettiği bütün amellere güzelce uymuşlar ve böylece seyr u sülûklerinin sonuna geldiklerinde, bunun meyvesini toplamışlardır. Bu meyve Efendimiz'in (s.a.v) yüce ahlakıyla ahlaklanmaktır.

Güzel ahlak insanda, ancak nefsin manevi kirlerden temizlenmesinden sonra oluşur. Buna nefsin tezkiye edilmesi denir. Nefsin tezkiyesi, şeriatın edep ve ahkamına uymakla gerçekleşir. Bunun en kolay ve en faydalı yolu, salih insanlarla dost olmaktır. Salih insan, bütün güzel ahlakları vücudunun bir parçası hâline getirmiştir. Nefsini terbiye etmiştir. Bunların içinde kamil mürşitler bu terbiye ve temizliği başka insanlara kazandırmakla görevlidir. Bunun için ilahi izin ve destek sahibidir. Onların terbiye halkasına girenler onlardaki bu güzel ahlaktan kolayca nasiplenirler.

Arifler der ki: Allahu Teala'ya en yakın kullar, halkın hak ve hukukunu en iyi koruyan kimselerdir. Bir kimse Yüce Allah'a ne kadar yakınsa, kullara da o kadar yakın ve faydalı olur. Büyük arif İmam Sühreverdî bu hâli elde eden Allah dostlarını şöyle anlatır:

"Kula her zaman Mevlasının rızasını gözetmesi, her istediğini nefsi için değil, Yüce Mevlası için istemesi gerekir. Bir kimseye arkadaş olduğu zaman, arkadaşlığı Allahu Teala için seçmeli, kendisiyle Allah adına arkadaş olunca da, onun Allah'a yakınlığını artıracak her şeyde kendisine yardımcı olmalıdır."

⁵⁵³ Tirmizî, İlim, 17; İbnu Mace, Mukaddime, 15.

⁵⁵⁴ Tirmizî, Birr, 61; Ebu Davud, Edeb, 7. (Hadisin ilk kısmı). Münzirî, et-Terğib, III, 403.

İlahî edep ve hakları tam olarak yerine getiren herkese Allahu Teala, nefisini tanımaya ve onun ayıplarını görmeye özel bir ilim verir. Kendisine güzel ahlak ve edepleri tanıtır. Onu, basiretle hakları eda etmeye muvafak kılar ve kendisini bütün bu hususlarda derin bir anlayış sahibi yapar. Allahu Teala'nın ve halkın haklarına ait hususlarda hiç bir şey ondan gizli kalmaz.

Demek ki, bütün noksanlık ve kusurlar, nefsin çirkinliğinden, onun temizlenmeyip bozuk sıfatı üzere kalmasından kaynaklanıyor. Bu sıfattaki bir nefis insanın içinde bulunduğu sürece, o kimse bir ifrata bir tefrite giderek zalimlik yapar. Hak'ka karşı görevlerini tam yapamaz; halkın hakkını yer, hukukunu çiğner. Çeşitli hikayeler, öğütler ve nasihatlar bu sıfattaki bir nefiste fazla tesir yapmaz. Bu durumda nefis, üst taraftan içine su akıtılıp alttaki boşluktan akıp giden bir kuyuya benzer. Fakat nefis, takva ya sarılır ve dünyaya muhabbet etmeyip zühd sahibi olursa, Allahu Teala'nın tevfiği ile, kendisinden hayat suyu kaynar, ince ve derin anlayış sahibi olur. Hak olanı bilir, hakları yerine getirir ve gerekli edepleri tam olarak koruyabilir."⁵⁵⁵

İmam Şaranî (973/1565) der ki: "Edebin esası, kendini noksan, başkalarını kamil görmektir. Edebi az olan kimseler, kendilerini kamil, karşısındakileri noksan görürler. Bekir b. Abdullah el-Müzenî, müminlere karşı davranış edebi hakkında şu güzel tenbihlerde bulunmuştur:

"Kendinden büyük birisini gördüğün zaman ona hürmet et ve: 'Müslümanlıkta ve hayırda o benden öndedir' diye düşün. Kendinden küçük birisiyle karşılaştığın zaman ona şefkatle muamele et ve: 'Benim yaşım bundan ileridir, onun için gûnahta ben ondan öndeyim' diye düşün. Sana bir mümin kardeşin herhangi bir ikramda bulunduğu zaman: 'Bu, Allah'ın ihsanıdır; yoksa ben bunu hak etmiş değilim' diye düşün. Birisi sana hakaret edip canını yakınca da: 'Bu, benim bir kusurum sebebiyle başıma geldi' de. Kimseye eziyet etme. İyi bil ki, komşunun köpeğine bir taş atmış ol-san ona eza etmiş olursun."⁵⁵⁶

Gerçek sufi, kardeşleriyle tek bir vücut halinde yaşayan kimsedir. Allahu Teala, müminlerin sıfatlarını tanıtırken şöyle buyurmuştur:

⁵⁵⁵ Sühreverdî, Avarîf, 441-442. (Trc: 571).

⁵⁵⁶ Şaranî, İslâm Büyüklerinin Örnek Ahlâkı, 99-100.

*"Onlar, birbirine kenetlenip perçinlenmiş bir binâ gibidirler."*⁵⁵⁷

Rasulullah (s.a.v) Elendimiz, gerçek kadeşliğin ne derece bir sevgiye ve ilgiye dayandığını şöyle belirtir:

*"Muhakkak müminler bir vücut gibidir. Vücudun, bir organı rahatsızlandığı zaman, bütün azaları rahatsızlanır. Bir mümin herhangi bir şeyden rahatsızlanıp şikayet ettiği zaman, diğer müminler de rahatsız olur, onun acısını hisseder."*⁵⁵⁸

Acaba bize sıkıntı veren din kardeşimize karşı nasıl davramalıyız? İmam Sühreverdî buna şu cevabı verir.

Allah dostlarının edeplerinden birisi de, herhangi bir arkadaş kendisine biraz ağır gelip sıkıntı verince, kendi nefsinin kınamak ve içinden bunu gidermenin yollarını araştırmaktır. Çünkü insanın kalbinde, arkadaşta hakında kin, hased, sıkıntı ve benzeri düşünceleri bulundurması arkadaşlık hukukunda bir noksanlıktır.

Ebu Bekr el-Kettanî (k.s) anlatır: "Bir adam bana arkadaş oldu. Kalbimde ona karşı bir ağırlık ve sıkıntı vardı. Bu hâlin kalbimden gitmesini düşünerek, kendisine bir şeyler hediye ettim ama gitmedi.

Bir gün onunla yalnız kalmıştım, kendisine: 'Ayağını yanağıma koy!' dedim, bundan kaçındı. Kendisine: 'Bunu mutlaka yapacaksın' dedim. O da yaptı ve böylece kalbimde kendisine karşı hissettiğim o kötü düşünce kaybolup gitti."⁵⁵⁹

er-Rakki (rah.) demiştir ki: "Şam'dan Hicaz'a kadar gidip bu hikayeyi Kettanî'ye bizzat sordum ve kendisinden tekrar dinledim."⁵⁶⁰

Rasulullah (s.a.v) buyurmuştur ki:

*"Ruhlar saf halinde dizilmiş ordular gibidir. Orada tanışanlar, dünyada da tanışıp kaynaşırlar. Orada anlaşılmayanlar, burada da birbiriyle zıtlaşıp dururlar."*⁵⁶¹

⁵⁵⁷ Saff 61/ 4.

⁵⁵⁸ Müslim, Birr, 67; İbnu Mace, Tıbb, 5, 55; Ali Nasıf, et-Tac, V, 18.

⁵⁵⁹ Bkz: Kuşeyrî, Risâle, II, 577. (Trc: 410).

⁵⁶⁰ Sühreverdî, Avarif, 438. (Trc: Gerçek Tasavvuf, 566).

⁵⁶¹ Buharî, Enbiyâ, 2; Müslim, Birr, 157; Ebu Davud, Edeb, 16.

Demek ki, Allah yolunda bir araya gelenlerin beraberliği ruhlarının aynı sevgi ve hedefe aşık olmasından ileri gelmektedir.

Gerçek sufiler, içleri kardeşlerine karşı nefretle dolu bir halde gecelemezler ve kalpleri kardeşine soğuk bir halde iken sohbet ve yemek için bir araya gelmezler. Onlar, içlerindeki ayrılık ve dağınıklığı gidermeden zahiren beraber olmayı hoş karşılamazlar.⁵⁶²

KARDEŞİNİN HAKKINI SAVUNMAK VE KORUMAK

Rasulullah (s.a.v) buyurmuştur ki:

*"Kim bir din kardeşinin arkasından şeref ve haysiyetini savunursa, Allah da kıyamet günü onun yüzünü ateşten korur."*⁵⁶³

*"Bir kimse, din kardeşinin hürmeti çiğnendiği, haysiyeti zedelendiği bir zamanda onu savunmayıp sahipsiz bırakırsa, Allah da onu kendisinin yardımını çok istediği bir yerde yalnız ve sahipsiz bırakır. Bir müslümanın hürmeti çiğnendiği, şerefi ayaklar altına alındığı bir yerde ona yardım edip savunan kimseye de Allah, yardıma çok muhtaç olduğu bir yerde kendisine yardım eder."*⁵⁶⁴

Ebu Talib el-Mekkî (k.s) (386/996) Allah için din kardeşine nasıl yardım edileceğini şöyle belirtir:

"Bir müminin diğer mümin kardeşine yardım etmesi; onu malı, dili, kalbi ve fiilleriyle desteklemesi ile olur. Çünkü Allah için yardım bu dört şey ile gerçekleşir. Şöyle ki: Mümin kardeşinin bizzat kendisine ihtiyacı olunca nefsi ile fiilen yardım etmelidir. Mümin kardeşi sözlü hakarete maruz kalınca diliyle onu savunmalıdır. Maddi ihtiyacı olunca malını paylaşarak yardımına koşmalıdır. Bir de, en azından dar ve zor anlarında kendisine selamet dileyerek, iyi hâlini isteyerek kalbiyle destek vermelidir. İnsanın, gıyabında kardeşinin hatırını koruması, onu güzel övgüyle anması, iyiliğini yayması, kusurlarını saklaması ve hatalarını örtmesi gerekir."⁵⁶⁵

⁵⁶² Sühreverdî, Avarif, 112-114. (Trc: Gerçek Tasavvuf, 141-144).

⁵⁶³ Tirmizî, Birr, 20; Ahmed, Müsned, VI, 448.

⁵⁶⁴ Ebu Davud, Edeb, 36. (No: 4884).

⁵⁶⁵ Ebû Tâlib el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, II, 221.

Sohbet ve kardeşlik haklarından birisi de, kardeşiyle arasında bir ayrılık ve uzaklaşma olduğu zaman onu ancak hayırla anmaktır.

İbnu Abbas (r.a), talebesi Mücahid'e (rah.) şu vasiyette bulunmuştur: "Yanında bulunmayan bir kardeşini anarken, sen giyaben nasıl anılmak istiyorsan onu da o şekilde anlat. Senden affedilmesini istediğin şeyleri sen de ondan affet."⁵⁶⁶

Ariflerden birisi der ki: "Yanımda bulunmayan bir din kardeşim meclisimde anılınca, onu karşımda oturuyor kabul ederim ve kendisi yanımda iken işitmeyi seveceği şeyleri söylerim."⁵⁶⁷

Gerçek mümin, düşmanı da olsa, karşıdaki insanın hak ve hukukunu korur. Düşmanlık hissine kapılıp onun şerefini zedelemmez. Ne kadar haksız ise, o kadarını dile getirir. Zalime zulmünden fazla kızmak ve ceza vermek ayrı bir zulüm olur. Şu olaydan ibret alınmalıdır:

H. Ali (r.a), Cemel harbinde karşı tarafkati müslümanları ikna edemeyince üzümlere savaşa girdi. Sonuçta karşı tarafı yendi. Savaştan sonra yanındakilerden birisi kendisiyle savaşan hasımlarını kasd ederek:

-Onlar müşrik midirler? diye sordu. H. Ali (r.a):

-Hayır, şirkten kaçmış kimselerdir. Adam:

-Münafık mıdır? diye sordu. H. Ali (r.a):

-Hayır, onlar münafık değillerdir. Çünkü münafıklar Allah'ı az zikrederler. Onlar ise çok zikrederler." Adam:

-Peki öyleyse onların durumu nedir? diye sorunca, H. Ali (r.a):

-Onlar bizim kardeşlerimizdir. Bize karşı geldiler." Cevabını verdi.⁵⁶⁸

Anlatılır ki, büyüklerden birisinin bir hanımı vardı. Onda sevmediği bir hâlin olduğu bilinirdi. Kendisine hanımının hâlini öğrenmek için bir şey sorana:

-Bir erkeğe hanımı hakkında hayırdan başka bir şey söylemesi doğru değildir, derdi. Sonunda ondan ayrıldı ve kendisini boşadı. Niçin boşadığı hakkında kendisinden haber sorulduğunda:

⁵⁶⁶ Bkz: Ebû Tâlib el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, II, 217.

⁵⁶⁷ Bkz: el-Mekkî, aynı yer.

⁵⁶⁸ Beyhaki, Sünen-i Kübra, VIII, 173; Kandehlevi, Hayatu's-Sahebe, III, 199. (Beyrut, 1999)

-O, benden ayrılmış ve herhangi bir şeyi ile de bana ait olmayan bir kadındır. Artık ben onu nasıl anlatıp hâlini zikredebilirim ki? demiştir.

Bu hâl; çirkinlikleri örtüp güzellikleri ortaya koyan Allahu Teala'nın ahlakı ile ahlaklanmaktır.⁵⁶⁹

KARDEŞİNE KARŞI KİBİRDEN KAÇINMAK, TEVAZUDAN AYRILMAMAK

Rasulullah (s.a.v), buyurmuştur ki:

*"Allahu Teala bana, birbirinize tevazu göstermenizi, bazınızın diğerlerine taşkınlık ve zulüm yapmamanızı vahyedip emretti."*⁵⁷⁰

*"Rasulüm! de ki: "Eğer Allah'ı seviyor (ve sevdiğinizi iddiâ ediyor) sanınız, hemen bana tabi olunuz ki, Allah da sizi sevsin."*⁵⁷¹ ayet-i kerimesi hakkında, Rasulullah (s.a.v.):

*"Bana iyilik, takva, Allah'tan korku ve nefsi zelil etme hallerinde uyunuz"*⁵⁷² buyurmuştur.

Rasulullah (s.a.v), tevazu ahlakında zirvede idi. O, hür olsun köle olsun, herkesin davetine icabet ederdi. Bir yudum süt veya bir tavşan bacağı da olsa, hediye kabul eder, onları yer, içer ve karşılık verirdi. Bir cariye veya miskin davetine icabetten çekinmezdi. Kendisi, rasullerin efendisi, muttakilerin imamı ve alemlerin Rabbinin peygamberi iken (s.a.v), çarşı pazardan bir şey alır, onu bizzat kendisi taşırdı; elinden almak isteyenlere: *"Bir şeyin sahibi onu taşımaya daha çok layıktır,"* buyururdu.⁵⁷³ Özel muamele istemezdi. Yeri cennet iken, dünyadaki insanların içinde olmayı tercih etmiş, onların çilelerine talip olmuştu. Hakk'ın hatırına halkın sıkıntılı söz ve nazını çekiyordu. Bu, Rabbanîlerin ahlakıdır.

⁵⁶⁹ Sühreverdî, Avarif, 439. (Trc: Gerçek Tasavvuf, 567).

⁵⁷⁰ Müslim, Cenne, 64; Ebu Davud, Edeb, 40; İbnu Mace, Zühd, 16.

⁵⁷¹ Âl-i İmran (3), 188.

⁵⁷² Suyutî, ed-Dürri'l-Mensûr, II, 178.

⁵⁷³ Tabaranî, el-Mu'cemü'l-Evsat, VII, 309. (No: 6590); Ebû Ya'lâ, Müsned, Had. No: 6162; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, V, 122.

Allah Rasulü (s.a.v) bir hadislerinde şöyle buyurmuştur:

*"Tevazunun başı; karşılaştığın kimseye ilk önce senin selam vermen, selam verene karşılıkta bulunman, meclisin gerisinde oturmaya razı olman, methedilmeyi, nefsini temize çıkarmayı ve iyiliklerinin anılmasını sevmemendir."*⁵⁷⁴

Diğer bir hadisi şerifte de şöyle buyrulmuştur:

*"Ne mutlu, şeref ve dininden birşey kaybetmeden tevazu gösterene ve meskenete düşürmeden nefsini zelil edene. Yine ne mutlu, helalden kazandığı malı Allah için infak edene, darda kalmış fakirlere acıyana. Ne mutlu, fıkıh ve hikmet sahibi alimlere karışana. Ne mutlu, nefsin kibrini kırana, kazancı helal olana. Ne mutlu, içini ıslah edip kimseye bir zararı dokunmayana. Ne mutlu, bildiği ile amel edene, malının fazlasını başkasına verene ve lüzümsüz sözden dilini çekene."*⁵⁷⁵

Büyük veli Şihâbüddin Sühreverdî (k.s), tevazuda orta yolu şöyle belirtir:

"Sufilerin en güzel ahlakı tevazudur. Kul, tevazu elbisesinden daha güzel bir elbise giymemiştir. Gerçek tevazuya ve hikmete sahip olan kimse, herkes onu nasıl görüyor ve değerlendiriyorsa nefsini o halde tutar. Herkesi de, kendisini nasıl kabul ediyorsa, öyle değerlendirir. Kime bu hâl ihsan edilmişse, hem kendisi rahat eder, hem de başkalarını rahat ettirir. Bunun hakikatını ancak, gerçek alim olanlar anlar.

Cüneyd el-Bağdadî'ye: "tevazunun ne olduğu?" sorulunca; "İnsanlara şefkat kanatlarını indirip, yumuşak davranmaktır," demiştir.

Fuzayl b. İyaz'a: "tevazunun ne olduğu?" sorulunca, "Hak'ka boyun eğip teslim olmak, kim söylese, kimden işitse, hakkı kabul etmektir," demiştir.

Hazret bir başka sözünde de: "Nefsinde herhangi bir kıymet görenin, tevazudan nasibi yoktur," demiştir.

⁵⁷⁴ Beyhakî, Şuabu'l-İman, VI, 299-30; Suyutî, Camiu's-Sağîr, I, 376 (No: 2459) Hadisin bir kısmı

⁵⁷⁵ Beyhakî, Sünen-i Kübra, IV, 182; Tabaranî, el-Kebir, No: 4616; Suyutî, Camiu's-Sağîr, No: 5299.

Arifler demişlerdir ki: "Kim, nefsinde gizli olan hâl ve hasletleri yakinen bilirse, yükseklik ve şeref iddiasında bulunamaz, tevazu yolunu tutar. Kendisini kötöleyenle çekişmez, onu övenler için de, Allahu Teala'ya şükreder."

Ebu Hafs, demiştir ki: "Kalbinde tevazunun bulunmasını isteyen kimse salihlerin sohbetinde bulunsun ve onların hizmetine devam etsin. Çünkü salihlerin ihlas ve aşırı tevazusu, ondaki kibri kırar, benliği yok eder."

Ebu Hüseyin Nuri demiştir ki: "Şu beş sınıf insan, dünyada halkın en şerefliisidir:

- 1-Zühd sahibi alim,
- 2-Sufi fakih,
- 3-Tevazu sahibi zengin,
- 4-Şükreden fakir,
- 5-Sünnete bağlı şerif (peygamber torunu)."

Yusuf b. Esbat'a: "Tevazunun son noktası nedir?" diye sorulduğunda:

"Evinden çıktığında, karşılaştığın herkesi kendinden hayırlı görmendir," demiştir.

İmam Sühreverdî (k.s) anlatıyor: Şeyhimiz Ebu'n-Necib es-Sühreverdî ile Şam'a yaptığı bir yolculukta beraberdik. Bazı zenginler, iplerine bağlı Fransız esirleriyle kendisine yiyecek gönderdiler. Sofra kurulup yiyecekler konunca, esirler kapların boşalmasını beklemeye başladılar. Şeyhimiz, hizmetçisine:

"Esirleri getir, müritlerle beraber sofraya otursunlar, dedi. Hizmetçi onları getirip bir saf hâlinde sofraya oturttu. Hazret seccadesinden kalkıp onların yanına gitti ve onlardan birisi gibi aralarına oturdu. O yiyince, onlar da yediler. Şeyhimizin yüzünde, Allah için tevazusu, imanı, ilmi ve ameliyle onlara karşı kibirden tamamen sıyrılmasının alameti görülüyordu."

Yahya b. Muaz demiştir ki: "Tevazu, herkeste güzeldir, fakat zenginlerde daha güzeldir. Kibir, her insanda çirkindir, fakat fakirlerde daha çirkindir."

Zünnûn el-Mısri demiştir ki: "Üç şey tevazunun alametlerindendir:

- 1-Ayıbını bilip nefsini küçültmek,
- 2-Tevhid akidesine hürmeten, insanları yüceltmek,
- 3-Kimden gelirse gelsin hakkı ve güzel nasihatı kabul etmek."

Ebu Yezid el-Bistâmî'ye: "Kişi ne zaman mütevazî olur?" diye sorulduğunda: "Kötülüğünü ve basitliğini bilerek, nefsi için herhangi bir hâl ve makâm görmediği ve insanlar içinde kendisinden daha şerli bir kimse düşünmediği zaman," demiştir.

Hikmet ehlinden birisine: "Hased edilmeyen bir nimet ve sahibine acınmayan bir belâ biliyor musunuz?" diye sorulunca:

"Evet, hased edilmeyen nimet tevazu, sahibine acınmayan belâ da kibirdir," demiştir.

Tevazunun Ölçüsü: Hakiki tevazu kibir ve zillet arasında orta yolu tutarak alçak gönüllü olmaktır. Kibir, insanın nefsini, olduğunun üstüne çıkarmasıdır. Zillet ise, insanın nefsini, hakir görülüp hakkının zâyi edileceği bir duruma getirmesidir.

Tevazuda orta yol, insanın bulunduğu hâlden biraz aşağısına razı olmasıdır. Şayet bir kimse, nefsin taşkınlığından emin ise onu, ne fazla ne eksik, tam hakettiği sınırdaki tutabilir. Fakat insan pişmiş kuru balçıktan yaratılmasından dolayı ateşteki yükselme özelliğinin ona da sirayet etmesi sebebiyle, kendisine kibir gelmemesi için, tevazuya ve lâıyk olduğu derecenin birazcık aşağısında tutularak tedaviye ihtiyacı vardır.

Kibir, insanın kendisinin, başkalarından daha büyük olduğunu düşünmesidir. Tekebbür ise bu düşünceyi hâl ve hareketleriyle ortaya koymasıdır. Halbuki büyüklüğü ile övünmek ancak Allahu Teala'ya yakışır. Mahluktan kim bunu iddiâ ederse, yalancı ve perişan olur.

Kibir, kendini beğenmeden doğar. Kendini beğenmek ise, bütün güzelliklerin hakiki kaynak ve yerini bilmemekten kaynaklanır. Cehalet de, gerçek insanlıktan uzaklaşmaktır. Allahu Teala şu sözleriyle kibrin ne kadar büyük bir günah olduğunu beyan etmiştir:

*"Allah, kibredenleri katiyyen sevmez."*⁵⁷⁶

*"Kibredip büyüklük taslayanların yeri Cehennem değil mi?"*⁵⁷⁷

⁵⁷⁶ Nahl (16), 123.

⁵⁷⁷ Zümer 39/ 60.

Bir hadis-i kudsi de kullar şöyle uyarılır:

*"Büyüklik benim ridam, ululuk izârımdır. Kim bu ikisinden biriyle benimle çekişmeye (yarışa) girerse, onu helak ederim. Onu Cehenneme atarım."*⁵⁷⁸

Allahu Teala, insanı taşkınlığından vazgeçirip haddine getirmek için şöyle buyurmuştur:

*"Yeryüzünde kibir ve azametle yürüme! Çünkü sen asla yeri yaramazsın ve boyca da dağlara erişemezsin."*⁵⁷⁹

*"Şimdi insan baksın (düşünsün), neden yaratıldı? O, belden atılan bir pis sudan (meniden) yaratıldı!"*⁵⁸⁰

Kibirlenen insanı, bundan daha fazla kınayan, Allahu Teala'nın şu sözüdür:

*"Kahrolası (kâfir) insan ne nankör şey! (Bu kibir ve gurur neye? O, hiç düşünmez mi onu yaratan neden yarattı? Bir meni parçasından yarattı da insan biçimine koydu."*⁵⁸¹

Sufilerden birisi, kibir içinde çalım atan birisine: "Başlangıcın belden atılmış bir meni, sonun ise kokmuş bir leştir. Sen ise, ikisi arasında pislik taşıyıcısın," diyerek, kibrin anlamsızlığını belirtmiştir. Şâir de bu manayı şöyle nazma getirmiştir:

Nasıl kibirlenir o kimse ki, içindeki pisliği,

Hep onunla bulunur, sanki sevgilisi gibi.

Kalpten tevazu gidip yerine kibir yerleşince, onun eseri vücuttaki bazı organlarda görülmeye başlar. Çünkü bir kapta ne varsa dışarıya o sızar. Kibir bazen boynun kasılması, bazen de yüzün kırışıp insanların küçük görülmesi şeklinde ortaya çıkar. Nitekim ayet-i kerimede:

*"İnsanlara karşı yanağını çevirip (yüzünü kırıştırma),"*⁵⁸² buyrulmuştur.

⁵⁷⁸ Müslim, Birr, 136; Ebu Davud, Libas, 25; İbnu Macce, Zühd, 136; Ahmed, Müsned, II, 248, 376.

⁵⁷⁹ İsra 17/ 37

⁵⁸⁰ Tânk 86/5-6.

⁵⁸¹ Abese 80/ 17-19.

⁵⁸² Lokman 31/ 18.

Nefis isyana daldığı zaman kibrin alameti başda gözükebilir. Nitekim bu davranış münafıkların hâli olarak Kur'an'da şöyle anlatılmıştır:

*"Onlara: Gelin, Allah'ın Rasulü sizin için mağfiret dilesin, denildiği zaman başlarını çevirirler ve onların kibir içinde yüz çevirdiklerini görürsün."*⁵⁸³

Sufilerden birisi demiştir ki: "Kibreden kimse, nefsinin düşüklüğünü göstermiş, tevazu eden ise, tabiatının şerefini ortaya koymuş olur."

Kısaca tevazu kulun, Allah'ın irade ve isteği karşısında kendi isteğini terketmesi, haddini bilip hakkına razı olması, ilk kusuru kendinde araması, önce kendine acıması, ameline değil, Allah'a güvenmesidir.

Bir kul, gerçek tevazuya ancak, kalbinde müşahade nurunun parlamasıyla ulaşabilir. Çünkü müşahade anında nefis erir. Nefsin erimesiyle, kibir ve ucub kirleri temizlenir. Bu durumda nefis yumuşar, üzerindeki kötü etkiler silinir. Azgınlığı gider, sertliği kalmaz, bundan sonra Cenab-ı Hak'ka güzel itaat eder. Halka karşı merhamet ve iyilik sahibi olur.

Tevazuda en yüksek dereceye kurbiyyet makamlarının sultanı Rasulullah (a.s) Efendimiz ulaşmıştır. Hz. Âişe (r.ah), vâlidemiz rivayet ettiği uzunca bir hadiste şunları anlatmıştır:

"Bir gece, Rasulullah'ı (a.s) yatakta, yanımda bulamadım. Kadınlığın verdiği kıskançlık duygusuyla O'nun, diğer zevcelerinin yanına gittiğini zannettim. Kalkıp diğer hanımlarının odalarını aradım, fakat bulamadım. Mescide vardım. Kendisini eski bir elbise gibi iki büklüm secdeye kapanmış bir halde, şöyle derken buldum:

*"İlahî! Gözüm ve hayalim sana secde etti. Kalbim sana iman, lisanım seni ikrar etti. İşte ben burada, huzurundayım. Ey büyük olan Rabbim! Ey büyük günahları bağışlayan Mevla!"*⁵⁸⁴

Bir mümin, kurbiyyet makamında Hak dostlarına özel olarak ihsan edilen bu tevazudan nasibini almadıkça, halka karşı büyük bir tevazu örneği sergileyemez.

⁵⁸³ Münafıkûn 63/5.

⁵⁸⁴ Ebu Yala, Müsned, No: 4661; Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, II, 128.

Bunlar öyle saadet sebebi ahlaklardır ki; kula bir yönelirse, bütünüyle birlikte akar gelir. Görüldüğü gibi tevazu, Allah dostlarının en önde gelen ve en şerefli ahlakıdır.⁵⁸⁵

KARDEŞİNİ NEFSİ GİBİ GÖZETMEK, ONA İYİLİKTE BULUNMAK

*"Sizden hiçbiriniz, kendi nefsi için istediğini ve sevdiği şeyleri din kardeşi için de isteyip sevmedikçe gerçek bir mümin olamaz,"*⁵⁸⁶ hadis-i şerifi bu konuda her şeyi ifade edecek kadar özlüdür.

Hadis tasavuftaki "fenâ fil ihvan" anlayışının temelidir. Allah için sevilen ve sayesinde nice ilahî lütuflara erişilen mümin kardeşler, insanı Allah'a düşman eden mücrim nefis kadar sevelemese, bu sevgi yetersizdir.

Başkasına infak ve karşılıksız sevgi, ancak gerçek ve kuvvetli bir imanla elde edilebilir. Allahu Teala'yı yakinen tanımayan ve O'nun yüce sevgisiyle eşyayı gönlünden atamayan kimse, başkasını karşılıksız sevmeyebilir, dünyevî bir çıkarı olmadan kimseye ikram edemez. Allahu Teala'nın rızasını her şeyin üstünde tutmanın nasıl olacağını ispat eden şu müminlerden, gerçek iman ve kardeşlik dersini öğrenelim.

Velilerden Ebu Osman el-Hîrî (k.s) demiştir ki:

*"Arkadaşlığın hakkı, kendi malından kardeşine bolca verip onun malına göz dikmemen, kendin ona insaf edip ondan insaf beklememen, sen ona tabi olup onun sana uymasını arzulamaman, ondan sana ulaşan iyilikleri çok görüp senden ona ulaşanları az bulmandır."*⁵⁸⁷

Büyük velilerden Zünnûn el-Mısırî (k.s) demiştir ki: "Gönlü Hak'ka açılmış zahidin alameti üçtür:

- 1-Elinde biriken malı dağıtır.
- 2-Olmayanın peşine düşmez.
- 3-Yiyeceğini başkalarına ikram eder."⁵⁸⁸

⁵⁸⁵ Buraya kadar verilen bilgi ve nakiller için bkz: Sühreverdî, Avarif, 239-245. (Trc: Gerçek Tasavvuf, 303-311).

⁵⁸⁶ Buhârî, İman, 8; Müslim, İman, 69; Nesâî, İman, 19.

⁵⁸⁷ Sühreverdî, Avarif, 433. (Trc:559).

⁵⁸⁸ Avarif, 248 (Trc: Gerçek Tasavvuf, 315)

Velilerden Ebu Bekir b. Ebu Sa'd (k.s) demiştir ki:

"Sufilerle arkadaşlık eden kimse, nefisini, kalbini ve malını aradan çıkararak sırf Allah için arkadaşlık yapsın. Çünkü, kalbini ve niyetini maddi şeylere bağlayan kimse, asıl maksadına ulaşamaz."

Ebu Muhammed Rûveyym demiştir ki: "Tasavvuf üç haslet üzerine kurulmuştur:

1-Hak'kın huzurunda fakr ve yokluk hâline sarılmak.

2-Malından bolca infak etmek ve isar yani başkalarını kendine tercih ahlakını elde etmek.

3-Başkasına bir şey arzetme ve ihtiyarı terketmek."⁵⁸⁹

Abdullah b. Abbas (r.a), anlatıyor; Rasulullah (a.s), Ben-î Nadr ganimetlerini elde edince, Ensar'a:

"Sizler kendi isteğinizle, Muhacir kardeşlerinizle mallarınızı ve evlerinizi bölüştünüz. Bu ganimette de onlara ortak oldunuz. Eğer isterseniz mal ve evleriniz size kalsın, bu ganimetten size bir şey vermiyelim (hepsini Muhacirlere dağıtalım)!" buyurdu. Bunun üzerine Ensar:

"Hayır, biz mallarımızı ve evlerimizi onlarla bölüştük, bu devam etsin. Ayrıca bizler bu ganimetteki payımızdan vazgeçerek hepsini onlara veriyoruz," dediler. Bunun üzerine Allahu Teala:

*"Onlar kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, başkalarını kendilerine tercih ederler,"*⁵⁹⁰ ayet-i kerimesini indirdi."⁵⁹¹

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Sıkıntı içinde olan bir adam, Rasulullah'a (a.s) gelerek:

-Ya Rasulallah! Çok açım, bana yiyecek ver! dedi.

Rasulullah (a.s) hanımlarına haber göndererek:

-Yanınızda yiyecek bir şey var mı?" diye sordurdu. Onlar da:

-Seni hak üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki, yanımızda sudan başka bir şey yok! dediler. Bunun üzerine Rasulullah (a.s), adama:

⁵⁸⁹ Bkz: Avarif, 250 (Trc: Gerçek Tasavuf, 319).

⁵⁹⁰ Haşr 59/ 9.

⁵⁹¹ Bkz: Taberî, Camiu'l-Beyan, XIV, 41; Beğavî, Meâlimu't-Tenzîl, VIII, 88; Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, V, 200; Kurtûbî, el-Cami', XVIII, 25.

-Bu gece sana yedirecek bir yiyeceğimiz yok! buyurdu. Sonra, saha-bîlere dönerek:

-Kim, bu adamı bu gece misafir ederse, Allah ona rahmet eylesin!" buyurdu. O zaman Ensar'dan bir zat ayağa kalkarak:

Onu ben misafir ederim ya Rasulellahl diyerek, adamı evine götürdü. Âilesine:

-Bu, Rasulullah'ın (a.s) misafiridir, ona ikram et, evde ne varsa ona getir!" dedi. Kadın da:

-Yanımızda sadece, çocukların yiyeceği var!" dedi. Bunun üzerine adam:

-Kalk, çocukları biraz oyala ve bir şey yemeden uyut. Sonra kandili yak. Misafir yemeye başlayınca, sen kalkıp ışığı düzeltiyormuş gibi yaparak, onu söndür. Sonra gel. Ortadaki yemeği Rasulullah'ın (a.s) misafiri yiyip doyması için, biz yemek yiyor gibi yapalım, fakat bir şey yemeyelim, dedi.

Hanım kalktı, çocukları oyalamaya başladı ve hiçbir şey yemeden uyudular. Sonra, tirid yemeği yaptı ve sofraya getirdi. Kandili yaktı. Misafir yemeye başlayınca, kalktı ışığı düzeltiyormuş gibi yaparak kandili söndürdü. Karı-koca sofrada ağızlarını şapırdatarak yemek yiyormuş gibi yaptılar, fakat hiçbir şey yemediler. Kaşığı boş getirip boş götürdüler. Misafir onların da yediğini zannederek karanlıkta ortadaki yemeğin hepsini yedi ve doydu. Karı-koca aç olarak gecelediler. Sabah olunca misafirle ev sahibi erkenden Rasulullah'a (a.s), gittiler. Efendimiz (a.s), onları görünce tebessüm ederek:

"Allahu Teala, bu gece falan erkekle filan kadının yaptıklarından çok hoşnut oldu." buyurdu. Bunun üzerine Allahu Teala:

"Onlar, kendileri muhtaç olsalar bile, başkalarını nefislerine tercih ederler." ayet-i kerimesini indirdi.⁵⁹²

Bu ayetin inişine sebep olan hâdise hakkında Enes (r.a) şöyle bir olayı nakletmiştir:

⁵⁹² Bkz: 29. dipnottaki kaynaklar. Ayrıca bkz: Buharî, Menâkıbu'l-Ensâr, 10; Tefsiru Sûre, (59), 9.

"Ashabtan birisine kızartılmış bir koyun kellesi hediye edildi. Kendisi de çok sıkıntı içindeydi. Buna rağmen kelleyi yandaki komşusuna gönderdi. O da bir diğer komşusuna gönderdi ve böylece kelle, yedi komşuyu dolaşarak ilk gönderene geri geldi. O zaman bu ayet-i kerime indi."⁵⁹³

Enes b. Malik (r.a) anlatıyor: Abdurrahman b. Avf Medine'ye hicret ettiği zaman Rasulullah (a.s) onu Sa'd b. Rebi' ile kardeş yaptı. Sa'd b. Rebi', Abdurrahman b. Avf'a:

-Malımı ikiye bölüp yarısını sana vereceğim. Bir de, benim iki hanım var. Bunlardan birisini boşayayım, iddeti bitince onunla evlen, dedi. Abdurrahman b. Avf da:

-Kardeşim, Allahu Teala sana, ehlin ve malında bereket versin. Sen bana çarşının yolunu göster, ben ticâretle uğraşayım, dedi.⁵⁹⁴

Huzeyfetu'l-Adevî anlatıyor: "Yermük harbinde amcamın oğlunu bulmak için yaralılar arasında dolaşıyordum. Yanımda da bir miktar su vardı. Kendi kendime: 'eğer rastlarsam ona su verir, yüzünü silerim.' diye düşünüyordum. Bir de baktım ki onun yanımdayım. Kendisine:

-Sana su vereyim mi? dedim.

-Evet, diye işaret etti. Tam kendisine su verecekken, öbür yandan birisi:

-Ah su! diye inledi. Sesi duyan amcamın oğlu:

-Suyu ona götür! dedi. Hemen ona koştum. Bir de baktım ki Hişam b. el-As. Kendisine:

-Sana su vereyim mi? diye sordum. Bu arada Hişam, öbür taraftan birinin âh! dediğini duydu. Kendisi hiç içmeden:

-Suyu ona götür! dedi. Hemen onun yanına koştum, yanına vardığımda adam ruhunu teslim etmişti. Sonra, Hişam'a yetişeyim, diye koştum, geldiğimde onun da ruhunu teslim ettiğini gördüm. Bâri amcamın oğluna yetişeyim, dedim. Yanına geldim ki o da ruhunu teslim etmişti!⁵⁹⁵

⁵⁹³ Yukarıdaki tefsirlerde gösterilen yerlere bakınız.

⁵⁹⁴ Buharî, Menakıbu'l-Ensar, 3; Nesaî, Büyu', 97; İbnu Kesir, el-Bidaye, III, 227; İbnu Sa'd, Tabakat, III, 89; Kahdehlevî, Hayatu's-Sahabe, I, 363

⁵⁹⁵ Kandehevî, Hayatu's-Sahabe, I, 308; Bkz: Kurtûbî, el-Cami, XVIII, 28.

Bir de Allah dostlarının cömertliğini dinleyelim: Velilerden Ebu'l-Hasan el-Antâkî'nin yanına otuz küsur misafir geldi. Kendisi o zaman, Rey'in bir köyünde bulunuyordu. Yanında da beş kişiyi doyurmayacak kadar sayılı ekmek vardı. Ekmekleri doğradılar, ortaya koydular, herkes nasibi kadar yesin diye ışığı da söndürdüler ve yemeğin başına oturdular. Bir müddet sonra, yemekten geri çekildiklerinde, bütün ekmekler olduğu gibi duruyordu. Her birisi, kardeşini kendisine tercih ederek, bir şey yememiş ve bütün yiyecek ortada kalmıştı.⁵⁹⁶

Ebu'l-Hasan el-Büşencî'ye: "Fütüvvet nedir?" diye sorulduğunda, şöyle demiştir: "Bana göre fütüvvet, Cenab-ı Hak'kın Ensar-ı Kiram'ı anlattığı şu ayet-i kerimede anlatılan hâldir:

*"Muhacirlerden önce Medine'yi yurt ve iman evi edinenler, kendilerine hicret edip gelenlere sevgi beslerler. Onlara verdikleri şeylerden dolayı nefislerinde bir darlık duymazlar. Kendilerinin ihtiyacı olsa bile, onları nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunur (ve kurtulursa) işte onlar ebedi kurtuluşa erenlerdir."*⁵⁹⁷

İbnu Atâ, "onları nefislerine tercih ederler" ayeti için: "Bunu cömertlik ve kerem olarak" yaparlar demiş; "Kendilerinin ihtiyacı olsa bile" ayetini de: "Kendileri açlık ve fakirlik içinde olsalar dahi..." şeklinde tefsir etmiştir.

Yusuf b. Hüseyin er-Razî, demiştir ki: "Nefsi için bir mülk görenin îsâr ahlakı (başkasını kendisine tercihi) güzel olmaz. Çünkü o, nefsinin herhangi bir şeye sahip olduğunu düşünmekle, o şeyde nefsinin daha çok hak sahibi olduğunu zannetmektedir. Gerçek îsar ancak, her şeyin Hak'ka ait olduğunu gören ve bilen kimseden meydana gelir. Bu anlayışta olan kimse, kendisi vâsıtasıyla veya başka yoldan mülk kime ulaşmışsa bu nimete o kimseyi daha çok hak sahibi görür ve kendi eline bir mülk geçince de, nefsinin, onun yerine ve sahibine ulaştıran bir emanetçi ve dağıtımcı olarak düşünür."⁵⁹⁸

Bir de şu hâdiseyi okuyalım: Halife Muvaffak zamanında bazı fitneciler sufileri halifeye şikayet edip, haksız yere suçladılar.⁵⁹⁹ Halife bunların

⁵⁹⁶ Sühreverdî, Avarif, 249. (Trc: Gerçek Tasavvuf, 317).

⁵⁹⁷ Haşr 59/ 9.

⁵⁹⁸ Bkz: Sühreverdî, Avarif, 250. (Trc: Gerçek Tasavvuf, 318).

⁵⁹⁹ Olay; hicrî 262, (milâdî 875)'de vâki oldu. Sûfileri zındıklıkla ithâm eden, Hanbeli mezhebi fakihlerinden "Gulam-ı Halil" isimli bir zattı. Halife Muvaffak ve annesi yanında sûfîle-

yakalanıp cezalandırılmasını emretti. Cüneyd el-Bağdâdî, kendisini fakîh göstererek kurtuldu, eş-Şehham, er-Rakkam ve Ebu Hüseyin Nuri yakalanıp nezarete alındılar. Boyunları vurulmak üzere hazırlık yapılıncaya, Nuri öne atıldı. Cellat kendisine:

-Niçin acele ediyorsun? diye sorunca:

-Kardeşlerimin bir saat fazla yaşamaları için ölüme kendimi tercih ediyorum, önce beni öldürünüz! dedi. Cellat hayret içinde kaldı, elini geri çekti. Hâdise halifeye haber verildi. Halife sufilerin hâlini incelemek üzere, Kâdî'l-Kudât İsmail b. İshak'a haber gönderdi. Kâdî, Ebu Hüseyin en-Nurî ile biraz konuşmasından sonra Halife'ye:

"Eğer bu topluluk zındık ise, yeryüzünde hiçbir muvahhid yoktur! dedi. Halife de onları serbest bıraktı.⁶⁰⁰

Kays b. Sa'd hastalanmıştı. Dost ve arkadaşları kendisini ziyarette biraz geçiktiler. Durumu soruşturunca, kendisine:

-Onlar, kendilerinde olan alacağın sebebiyle yanına gelmekten sıkılıyorlar! dediler. Bunu duyan Kays:

-Kardeşlerimi beni ziyaretten alıkoyan malı Allah helak etsin! dedi ve sonra bir adam görevlendirip:

-Kays'a borcu olanın borcu silinmiştir! diye bağırmasını emretti. Münadi dediğini yapınca, akşama kadar ziyaretçi akınından kapısının eşiği kırıldı.

Yine adamın birisi, borç almak için bir arkadaşına gitti. Kapısını çaldı. Ev sahibi dışarı çıkıp, niçin geldiğini sordu. O da dört yüz dirhem borcu olduğunu, onun için kendisine geldiğini söyledi. Ev sahibi içeri girerek dört yüz dirhem getirip verdi ve ağlayarak eve girdi. Bunu gören hanımı:

-Madem borç vermek sana zor geliyordu, bir bahane bulup da onu geri gönderseydin ya! dedi. Adam da:

rin bazı görüşlerini, meselâ; onların, Allah Teâlâ'ya âşık olma fikrini tenkid ederek, bunun olmayacağını, sûfîlerin yanlış yolda ve itikatta olduğunu ileri sürmüş, fakat sonuçta itirasi ve yanlış ortaya çıkmıştır.

⁶⁰⁰ Ebu Nuaym, Hilyetu'l-Evliya, X, 250-251. Bkz: Hatib, Tarih-i Bağdat, V, 130-135; Süleyman Ateş, İslam Tasavvufu, 83.

-Ben verdiğim paraya değil, niçin kardeşimin hâlini araştırmayıp, onu borç için kapımı çalmaya muhtaç ettiğime ağlıyorum! dedi."⁶⁰¹

Arifibillah Sühreverdî (k.s) işin özünü şöyle özetliyor:

"Sufiye, başkalarını kendi nefesine tercih etmeye sevkeden ancak, onun nefsinin temizliği ve tabiatının şerefli oluşudur. Allahu Teala bir kimseyi ancak, tabiatını bu güzel ahlak ile terbiye ve ıslah ettikten sonra kendisine dost yaşar.

Tabiat ve karakterinde cömertlik ve el açıklığı olan bütün kimseler sufi olmaya en yakın ve en yatkın kimselerdir. Çünkü cömertlik, insanın fıtratına bağlı bir sıfattır. Buna sehavet denir. Onun zıddı, şuh ile tabir edilen aşırı cimriliktir. Cimrilik ise, nefisten kaynaklanan bir sıfattır. Allahu Teala:

*"Nefsinin cimriliğinden korunan (kurtulan) lar felâha ermiştir,"*⁶⁰² buyurmaktadır. Bu ayet-i kerimede kurtuluş, cimrilikten korunup kurtulmaya bağlanmıştır. Şu ayet-i kerimede ise kurtuluş, infâk ve ihsana bağlanmıştır:

*"Onlar, kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler. İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredir ve felâha erecek de onlardır."*⁶⁰³

Felah, dünya ve ahiretin saadeti demektir. Ebedi kurtuluş budur."⁶⁰⁴

KAREŞİNE SIKINTI VERECEK SÖZ ve İŞLERDEN KAÇINMAK

Sohbet ve arkadaşlık edeplerinden birisi de, arkadaşlarını kendisini idare etmeye muhtaç etmemek, onu özür dilemek zorunda bırakmamak ve ona zor gelen şeylerle kendisini sıkıntıya sokmamaktır. Allah için kardeş olanlar diğer kardeşinin isteklerini kendi isteklerine tercih edecek bir durumda olmalıdır. Rasulullah (s.a.v) ümmetinin külfet ve zorlama işlerden uzak kalmasını istemiştir:

⁶⁰¹ Bkz: Avarif, 251. (Trc: 320).

⁶⁰² Haşr 59/ 9.

⁶⁰³ Bakara 2/ 3-5.

⁶⁰⁴ Bkz: Avarif, 252. (Trc: 321-322).

*"Allah'ım! Ümmetimin mevtaları için dua eden, dua ve davranışlarında külfete girmeyenleri affet! Dikkat! Ben ve ümmetimin salihleri tekellüften (yapmacık zorlama ve davranışlardan) uzağız."*⁶⁰⁵

Arifler der ki: "Külfeti olmayan kimsenin sohbeti terk edilmez, dostluğu bozulmaz. Kimseye ağırlık vermeyenin sevgi ve muhabbeti devam eder"⁶⁰⁶

Hız. Ali (r.a) kötü arkadaşı şöyle tarif ediyor: "Arkadaşların kötüsü, seni kendisini idareye muhtaç eden, özür dilemeye zorlayan ve senin kendisi için külfete girdiğin kimsedir."⁶⁰⁷

Cafer es-Sadık (rah.) da bu konuda şu tespiti yapar:

"Kardeşlerimin bana en ağır geleni, benim için zahmet ve meşakke te girip, benim de onun hakkını gözetmeye çalışarak sıkıntıya girdiğim kimsedir. Onların kalbime en hafif olanı ise, benim, tek başıma bulduğum andaki gibi, kendisiyle huzurumun bozulmadığı kimsedir."⁶⁰⁸

Dostların arasını bozan, huzurunu kaçıran bu tekellüf nedir? İmam Sühreverdî (k.s) bu soruyu şöyle cevaplandırıyor:

"Sufilerin güzel ahlaklarından birisi de tekellüf yani zorlama ve sıkıntıyı terketmektir. Tekellüf, nefsin arzusu için insanlara gösteriş olsun diye yapılan yapmacık hareketlerdir. Bu ise, sufilerin hâline ve yoluna ters bir şeydir. Tekellüf içinde Allah'ın takdir ve taksimine bir çeşit itiraz ve rızasızlık vardır. Halbuki, "*Tasavvuf; tekelîlüf terketmektir,*" diye tarif edilmiştir. Tekellüf zayıf insaların baş vurduğu bir şeydir. O, sıddıkların yolundan ve gayesinden geri kalanların işidir."⁶⁰⁹

İmam Gazalî (k.s) der ki: "Bir kimse kendisini dostlarından daha aşağıda kabul eder, onlara karşı güzel zan besler ve bütün kusurları kendinde bilirse, yapmacık hâl ve hareketlerden, başkasından bir hürmet ve hizmet bekleyerek ona ağırlık vermekten kurtulabilir. Hiç değilse bütün arka-

⁶⁰⁵ Zebîdî, İthafu's-Sade, VII, 152; Aclunî, Kefu'l-Hafa, I, 205. Tekellüften nehyeden hadis için bkz: Buharî, İ'tisam, 3.

⁶⁰⁶ el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, II, 229; İhya, II, 274.

⁶⁰⁷ el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, II, 229; Gazalî, İhya, II, 273.

⁶⁰⁸ Sühreverdî, Avarif, 441-442. (Trc: 570-571).

⁶⁰⁹ Sühreverdî, Avarif, 260.

daşlarını seninle aynı seviyede görmelisin. Hadis-i şerifin belirttiği gibi sen kendisine verdiğin değeri sana vermeyen kimsede hayır yoktur."⁶¹⁰

Enes b. Mâlik (r.a) anlatır: "*Rasulullah'ın (a.s) bir düğün yemeğinde bulundum; onda et ve ekmek yoktu.*"⁶¹¹

Rivayet edildiğine göre, Cabir b. Abdullah'ı (r.a) bazı arkadaşları ziyarete geldiler; onlara ekmek ve sirke ikram ederek: "*Buyurun, yiyiniz. Çünkü ben, Rasulullah'ın (a.s): 'Sirke ne güzel katıktır.'*"⁶¹² buyurduğunu işittim," dedi.

Süfyan b. Seleme şöyle anlatır: Selman-ı Farisî'nin (r.a) yanına gitmiştim. Bana, ikram olarak ekmek ve tuz getirip: "Buyur ye! Şayet Rasulullah (a.s), bir kimsenin diğer bir kimse için sıkıntıya girmesini nehyetmeseydi, ben de sizin için külfete girer, hazırda olmayan başka şeyler de getirirdim," dedi.

Tekellüf aslında, bütün hâl ve davranışlarda kötülenmiş bir haslettir. Mesela, sırf başkalarına gösteriş için giyinmek, süslü püslü konuşmak, hele günümüz insanların devamlı yaptığı gibi yağcılık yapmak için zorlamaya girmek, çok çirkin bir davranıştır.

Rasulullah (s.a.v) bu konuda bizleri şöyle uyarmıştır:

"*Hayalî olmak ve çok konuşmaktan çekinmek imandan iki ayrı şubedir. Çirkin ve çok konuşmak ise nifakın şubeleridir.*"⁶¹³

Hadiste anlatılan çok konuşmak; fazlasıyla yağcılık yapmak, insanlara karşı övünmek, fesahat ve belağatını ortaya çıkarmaya çalışarak insanlara sıkıntı vermektir. Bu tür davranışlar, sadık müminlerin işi değildir.

Ebu Vail şöyle anlatmıştır: "Bir arkadaşım ile birlikte Selman-ı Farisî'yi (r.a) ziyarete gitmiştim. Bize, arpa ekmeği ile çekilmemiş iri tuz ikram etti. Arkadaşım:

-Şu tuzun içinde kekik otu bulunsaydı, daha güzel olurdu, dedi. Bunu işiten Selman-ı Farisî (r.a), hemen kalkıp, ibriğini komşusuna rehin vererek bir miktar kekik otu satın aldı. Yemeği yiyip bitirince arkadaşım:

⁶¹⁰ Gazalî, İhya, II, 274.

⁶¹¹ İbnu Mace, Nikah, 24; Ahmed, Müsned, III, 255.

⁶¹² Ebu Davud, Et'ime, 39; Nesai, Eyman, 21; İbnu Mace, Et'ime, 33; Darimi, Et'ime, 18.

⁶¹³ Tirmizi, Birr, 80; Ahmed, Müsned, V., 269; Beyhaki, Şuabu'l-İmân, VI, 123. (Had. No: 7706)

-Bize rızık olarak verdiği şeye kanaat ettiren Allah'a hamdolsun! deyince, Selman-ı Farisî (r.a):

-Eğer sen, Allahu Teala'nın sana verdiği rızka kanaat etmiş olsaydın ibriğim rehin olmazdı, dedi. Bu hâdisede, Selman-ı Farisî'nin (r.a) söz ve fiilinde tekellüften kaçındığı görülmektedir.

Anlatıldığına göre; Hz. Yunus'a (a.s) arkadaşları ziyarete gelmişlerdi. Onlara biraz arpa ekmeği ile, kendi eliyle yetiştirdiği sebzeden doğrayıp ikram etti ve:

"Şayet, Allahu Teala boşuna külfete girenleri lanetlemeseydi, sizin için külfet ve meşakkate girerdim!" dedi.

Sufilerden birisi demiştir ki: "Haberin olmadan ziyarete gelene hazırda olanı ikram et. Sen birini bizzat davet ettiğinde ise, elinden gelen hizmet ve ikramı yap."⁶¹⁴

Kardeşlere sıkıntı verecek şeylerden birisi de, bir kimsenin ilmî sıfatını, takva ve zühdünü, servetini, maddî yetki ve ağırlığını kullanarak özel hürmet bekleyip hizmet istemesidir. Bu da Allah dostlarının takınacağı bir tutum değildir. Onlar başkalarına külfet ve sıkıntı vermeyi değil, hizmet ve sevgi vermeyi seçmişlerdir. Onlar kardeşlerini severler fakat karşılık beklemezler. Elleri içinde verirlir fakat teşekkür istemezler. Herkesin Allah için yükünü çekerler fakat karşılığında kullardan bir şey ummazlar. Herkese karşı edep içinde muamele ederler, karşındakine kıymet verirlir, fakat kendi kıymetleri bilinmedi diye üzülmezler. Allah dostları kendilerini sevmeyenlere karşı dahi nazik davranırlar. Kendilerine kabalık yapanlara kin gütmazler. Çünkü onlar halka değil, Hak'ka bakarlar. O'nun vereceği izzet ve şerefe itibar ederler.

Ashabtan Amir b. Rabia (r.a) anlatıyor: Bir gün Rasulullah (s.a.v) ile mescide gidiyorduk; bir ara Efendimizin ayakkabı bağı koptu ve ayakkabı ayağından çıktı. Ben de alarak düzeltmek istedim; Efendimiz (a.s) hemen ayakkabıyı elimden alarak: "*Bu bir özel muameledir, başkasına sıkıntı verir. Bana böyle davranılmasını sevmem*" buyurdu.⁶¹⁵

⁶¹⁴ Bkz: Sühreverdî, Avarif, 260-261. (Trc: 332-334).

⁶¹⁵ Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid, IX, 21.

H. Abbas (r.a) demiştir ki: "Bir gün Rasulullah'a (a.s): Ya Rasulallah! Keşke kendinize insanlardan ayrı olarak gölgesinde oturacağınız bir çardak yaptırırsanız," diye bir teklifte bulundum. Bana döndü, şu cevabı verdi:

*"Allah ruhumu alıp beni rahatlatıncaya kadar bu insanların arasında kalacağım. Onların ökçeme basmalarına, elbisemi çekiştirmelerine katlanacağım."*⁶¹⁶

H. Hüseyin (r.a) demiştir ki: "Bizi başka bir şey için değil, sadece İslam'ın muhabbetiyle sevin. Rasulullah (a.s) şöyle buyurdu:

*"Beni olduğumdan fazla yükseltmeyin; Allah beni Peygamber seçmeden önce kul olarak seçti."*⁶¹⁷

Kardeşler arasında hoş karşılanmayan hallerden birisi de bir kimse- nin, kardeşinin gizli ve özel hayatına varıncaya kadar her şeyi öğrenmek istemesi ve onu lüzumsuz sorular ile sıkıntıya sokmasıdır. Bu tür davranışlar da, salihler arasında kötü karşılanır.

Ebu Talib el-Mekkî (k.s) naklediyor: Selman-ı Farisî (r.a) evlenmişti. O gece ehli ile beraber olduktan sonra, ertesi sabah insanların yanına çıkınca, bir adam:

-Ya Eba Abdullah, nasılsın? diye sordu. O da:

-Elhamdülillah, hayır içindeyim, iyiyim, dedi. Adam:

-Hâlin nasıldır, geceni nasıl geçirdin? başka bir rivayette: Ehlini nasıl buldun? diye sorunca, Selman-ı Farisi (r.a.) kızdı ve:

-Sizden birisi kendisini ilgilendirmeyen meselelerden niçin sorar ki? Evin dışındaki hallerden sorsa ya. Size, kardeşinizin işlerinden sizi alâkadar eden kısmını sormanız yeterlidir, dedi.

Süleyman b. Mihran el-A'meş'in de başından benzeri bir olay geçmiştir. Şöyle ki: Bir adam Süleyman'ın evinde, kendisine:

-Ya Eba Muhammed, nasılsınız? dedi. O da:

-Hayır içindeyim, iyiyim! dedi. Adam:

-Hâlin nasıldır? diye sordu. Süleyman:

⁶¹⁶ Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid, IX, 21.

⁶¹⁷ İbnu Mubarek, K. Zühed, Hadis No: 984; Tabaranî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, Hadis No: 2889; Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, IX, 21.

-Âfiyet içindeyim! dedi. Adam:

-Geceyi nasıl geçirdin? diye sorunca, Hazret, cariyesine seslenerek:

-Ey cariyeye, yatağı yorganı aşağı indir, buraya getir, dedi. Cariye de dediğini yaptı. Cariyeye:

-Yatağı ser ve içine yat, ben de yanına yatıp bu geceyi nasıl geçirdiğimizi şu kardeşimize bir gösterelim, diyerek adamın lüzumsuz sorusuna iğneleyici bir cevap verdi.

Yine Süleyman b. Mihran şöyle dert yazar:

"Şu zamanımızdaki insanlar bir din kardeşiyle karşılaştıklarında ondan, evindeki çoluk çocuğa hatta tavuklara varıncaya kadar haber sorar. Eğer kendisinden ufak bir ihtiyaç, mesela biraz süt istense onu vermez. Selef-i salihin ise kardeşiyle karşılaştığında: "Nasılsınız?" veya "Allah size selamet versin" sözünden başka bir şey demezdi. Bununla birlikte, kendisinden malının yarısını vermesi istense, hemen yarısını ayırır verirdi."⁶¹⁸

Geçmiş büyükler arasında hoş karşılanmayan hallerden birisi de, bir kimsenin yolda karşılaştığı bir din kardeşine: "Nereye gidiyorsun?" veya "nereden geliyorsun?" şeklinde sıkı sıkı sorular sorması ve bazen onu yalan söyleme sıkıntısına düşürmesidir. Bu da, hoş görülmemiştir. Böyle bir davranış sünnet olmadığı gibi, edepten de değildir.

Bazen insan, arkadaşının, kendisinin nereye gittiğini ve nereden geldiğini bilmesini istemeyebilir. Mücahid ve Ata (rah.), bu tür sualleri uygun bulmazlar ve şöyle derlerdi: "Yolda bir din kardeşinle karşılaştığın zaman ona: "Nereye gidiyorsun?" veya "nereden geliyorsun?" diye sorma. Bu durumda belki sana doğrusunu söyler, senin hoşuna gitmez. Belki sana yalan söyler, buna da onu sen sevketmiş olursun."⁶¹⁹

Kardeşim! Eğer şeref ile yaşamak, huzur ile ölmek ve arkandan hayırla anılmak istiyorsan -mümkünse- hiç kimsenin minneti altına girme. Kimseye yük olmamaya çalış. Allah için başkasına hizmet et, fakat, kimseden nefsin için hizmet ve hürmet bekleme. Sana mal değil, selam verenlere bile daha hayırlısı ile karşılık ver. Bu konuda ve ahlakta muvaffak olmak istersen, her durumda sünneti gözet. Rahmet Peygamberinin

⁶¹⁸ Bkz: el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, I, 164; Şaranî, İslâm Büyüklerinin Örnek Ahlâkı, 291.

⁶¹⁹ Bkz: el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, I, 164.

(s.a.v) tutum ve davranışlarını çok iyi öğren. Onlardan sana ait olan kısma yapış. Çünkü, Efendimiz (s.a.v), her hâliyle ilahî terbiyeden geçmiş ve Cenab-ı Hak'tan tasdik almıştır. Hepimize onda en güzel örnek ve en şifâli ilaçlar vardır. Bunun için Allahu Teala'ya yalvaralım, istemekten usanmayalım. Tâ o güzellikleri bulana ve onların içinde ölene kadar hep isteyelim, dilenelim.

KARDEŞLERİNE GIYABINDA DUA ETMEK

*"Bir kimse kardeşine gıyabında dua ettiği zaman, başında görevli bir melek: 'Allah o kardeşin için istediğin şeyin aynısını sana da versin,' diye dua eder."*⁶²⁰ hadis-i şerifi bildiriyor ki; kendisini düşünen kimse, din kardeşine hayır dua etmelidir. Çünkü, bu onun için daha kazançlı olacaktır. Hadisin başka bir rivayetinde, din kardeşine dua eden kimseye, Allahu Teala şöyle buyurur: *"Ey kulum, istediğini vermeye önce senden başlarım."*⁶²¹

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz buyurmuştur ki: *"En makbul dua, kişinin kardeşinin gıyabında yaptığı duadır."*⁶²²

Ebu'd-Derda (r.a) der ki: "Secde hâlimde isimlerini zikrederek Allah için sevdiğim yetmiş kardeşime dua ederim."⁶²³

Ebu Talib el-Mekkî (k.s) der ki: "Kardeşliğin hak ve gereklerinden birisi de kardeşi için gıyabında hususi dua ve istiğfar etmektir. Allah için kardeşliğin bundan başka hiçbir bereketi olmasaydı, bu bile yeterdi. Muhammed b. Yusuf İsfahanî derdi ki:

"Allah için sevilen salih kardeş gibisi var mıdır? Sen ölünce evlad ü iyalin mirasını bölüşmekle uğraşırken, Allah yolundaki kardeşin senin hasretini çeker, sana göndereceği hayrı düşünür. Sen toprak altında yatarken o, gece karanlıklarında senin için dua edip ağlar."

İnsan için en büyük hasret çekilecek şey, dünyadan çıkıp gittiğinde arkasında kendisine hayır dua edecek bir kimsenin bulunmayışdır. Hadis-i şerifin belirttiği gibi, ölen kimse arkadan kendisine hayır dua edenle-

⁶²⁰ Ebu Davud, Vitr, 29. (No: 1534).

⁶²¹ Zebîdî, İthâfu's-Saâde, VII, 136.

⁶²² Bkz: Buharî, Edebü'l-Müfred, Had. No: 623; Ebu Davud, Vitr, 29. (No: 1535).

⁶²³ Bkz: Gazalî, İhya, II, 269.

rin duası ile sevinip bayram eder, kardeşlerinin yaptığı dualar dağlar büyüklüğünde nur hâlinde kabrine girer.”⁶²⁴

Zunnun el-Mısırî'ye (k.s): "Kiminle arkadaşlık yapayım?" diye sorulunca: "Hastalandığın zaman seni ziyaretine gelen ve bir günaha düştüğünde de senin için Allah'a yönelip istiğfar eden kimseyle arkadaşlık yap," demiştir.⁶²⁵

Kardeşlerin gıyabında yapılan dua, kalbtteki samimiyeti isbat eder. Bu, çok yüksek bir ahlaktır. O ancak sadık ve vefakar dostlarda bulunur. Vefanın en zirvesinde bulunan Rasulullah (a.s) Efendimiz, ömrü boyunca hergün ümmeti için dua etmiş, göz yaşı dökmüştür. Miraçta Cenab-ı Hak ile en sırlı ve saklı görüşmesini yaparken bile, salih ümmetine vefasını göstermiştir. Allahu Teala kendisine özel selam ve salat ettiğinde, "Selam bize ve salih kulların üzerine olsun" temennisiyle, o huzurda sevdiklerini zikretmiştir. Bundan daha yüksek bir dostluk ve vefa olur mu? Ona, Allah katında en makbul, en layık, en bereketli salat ve selam, hürmet ve ihtiram olsun. Onun aşkına düşen arifler ve onların edep halkasına girenler, bu dostluğun ifası ve o sünnetin ihyası adına, bütün ümmet-i merhumeye dua etmelidirler. Bu, iman hakkı ve ilahî sevginin gereğidir. Müminler birbirlerine dua ve sevgi ile destek vermelidir. Rasulullah Efendimiz (s.a.v): "*Şüphesiz müminlerin birbirlerine yaptıkları duaları onları arkadan sarar, destekler,*"⁶²⁶ buyurmuştur.

İmam Sühreverdî (k.s), müminlerin birbirini dua ile nasıl desteklediğini şöyle açıklar:

"Uyanık bir kalp ve gönülle namaz kılanların, zahirleri bir arada bulunduğu gibi, batınları da aynı noktada toplanır ve birbirlerine destek verip manen yardımlaşırlar. Bazısından diğerlerine birçok nur ve bereket intikal eder. Bundan da öte, yeryüzünün değişik bölgelerinde namaz kılan müslümanların arasında, kalplerin beraberliği, İslam bağı ve iman irtibatı sayesinde, karşılıklı yardımlaşma ve manen destekleşme olur. Bunun yanında, Allahu Teâla, zaman zaman Hz. Rasulullah'ı (a.s) ve ashabını, me-

⁶²⁴ Bkz: el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, II, 228-229; Gazalî, İhya, II, 270.

⁶²⁵ Bkz: Kuşeyrî, Risâle, II, 578. (Trc: Kuşeyrî Risâlesi, 412)

⁶²⁶ Ahmed, V, 183; Dârimî, Mukaddime, 23; Tabaranî, el-Mu'cemu'l-Kebir, V, 143 (No: 4890); İbnu Abdilberr, Beyani'l-İlm, I, 42; Beyhakî, Şuabu'l-İmân, VI, 66 (No:7514); Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, I, 138.

lekleri ile manen desteklediği gibi, müminleri de meleklerle destekler. Çünkü müminlerin bu ve benzeri durumlarda şeytanla yaptıkları muharebede ilahî desteğe olan ihtiyaçları, kafirlerle yaptıkları savaşta ihtiyaçlarından daha fazladır. Buna bir işaret için Rasulullah (a.s), bir harp dönüşünde:

*"(Düşmanla yaptığımız) küçük cihattan, (nefis ve şeytana karşı ömür boyu yapacağımız) büyük cihada dönüyoruz,"*⁶²⁷ buyurmuştur.

Melekler bu savaşta da müminleri manen destekleyip kuvvet verirler. Hatta öyle olur ki, müminlerin sadık niyet ve bereketli nefesleri sayesinde felekler ayakta durur, alem yıkılmadan korunur.⁶²⁸

İşte bir kaç dua ve vefa örneği:

Rasulullah (a.s); *"Sizden birisi, Ebu Damdam gibi olamıyor mu?"* diye sordu. Ashâb:

"Ebu Damdam ne yapardı?" diye sorduklarında, Efendimiz (a.s):

*"O her sabah: 'Bugün bana zulmedene (gıybetimi yapıp haksızlık edene) hakkımı bağışladım. Bana vurana vurmayacağım, sövene sövmeyeceğim, zulmedene zulmetmeyeceğim' derdi."*⁶²⁹

İmam Sühreverdî (k.s) naklediyor: Allah için kardeş olan iki arkadaştan birisi nefsanî bir aşka düştü. Bunu arkadaşına açarak:

-Ben böyle bir aşka düştüm; eğer beni Allah için sevmeye devam etmek istemezsen, bunda serbestsin, beni terk edebilirsin, dedi. O da:

-Senin düştüğün bir hatadan dolayı, âramızdaki kardeşlik bağını çözecek değilim, dedi ve Allahu Teala'ya onu hevasından kurtarıp afiyete kavuşturuncaya kadar yememeye ve içmemeye söz verdi. Kırk gün aç kaldı. Arkadaşına, hevasından kurtulup kurtulmadığı... her soruşunda o:

-Gitmedi, diyordu. Kırk günden sonra, arkadaşı; artık heva hastalığının gittiğini söyledi ve o da yiyip içmeye başladı.⁶³⁰

⁶²⁷ Beyhakî, ez-Zühdü'l-Kebîr, 165 (Had. No: 373); Ali el-Muttakî, Kenzu'l-Ummâl, IV, 430 (Had. No: 11260); Hatib, Târih-i Bağdât, III, 523-24;

⁶²⁸ Sühreverdî, Avarîf, 316. (Trc: Gerçek Tasavvuf, 407).

⁶²⁹ Ebu Davud, Edeb, 36. (No: 4887); Ali el-Muttakî, Kenzu'l-Ummâl, III, 377 (Had. No: 7026) .

⁶³⁰ el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, II, 223; Sühreverdî, Avarîf, 441. (Trc:570).

Ebu Talib el-Mekkî der ki: "Velilerden birisi bana, Ebu Amr b. Ulvan'ın uzunca bir kıssasında şöyle söylediğini anlattı:

"Bir gün namaz kılıyordum; kalbime hevaî kötü bir arzu düştü ve uzun bir zaman fikrimi meşgul etti. Sonra bende erkeklerde oluşan şehvet meydana geldi. O an kendimden geçip yere yıkıldım. Bütün bedenim simsiyah oldu. Bunun üzerine üç gün eve kapandım, dışarı çıkamadım. Banyoya girip sabun ve benzeri şeylerle bu siyahlığı gidermeye çalıştım, fakat temizlemek bir yana vücudumun siyahlığı daha da arttı. Üç günden sonra kendiliğinden vücudumun rengi beyaza dönüştü. Ben de dışarı çıktım. O sırada Ebu'l Kasım Cüneyd el-Bağdadî (r.ah) ile karşılaştım. Hazret, Rakka tarafına gelmiş ve beni görmek istiyormuş. Yanına vardığımda, bana:

-Allahu Teala'nın huzurunda iken, içinden bir takım şehvi şeyler geçirerek Rabbinin huzurundan çıkmaya haya etmiyor musun? Eğer Allahu Teala'ya dua edip senin adına tövbe istiğfar etmeseydim, hiç şüphesiz Allahu Teala'ya o siyah renkte kavuşacaktın? dedi. Ben buna çok şaşırdım. O Bağdat'ta, ben Rakka'da iken ve bu hâlimi de Allahu Teala'dan başka hiç kimse bilmiyor iken, onun nasıl bildiğine hayret ettim."

El-Mekki (rah) der ki: Ben bu hadiseyi alimlerden birisine anlatınca:

-Bu, Allahu Teala'nın ona bir acıması ve çok hayret verici bir ihsanıdır. Çünkü günah onun kalbini siyahlatmamış, günahın zulmeti dışına vurmuş. Eğer günah kalbinin derinliklerinde yer etseydi onu helak ederdi, dedi şöyle devam etti:

-Kulun işlediği ve ısrarla devam ettiği her günah, bu adamın cesedini siyahlattığı gibi kalbi siyahlatır. Onu ancak tövbe temizler. Fakat herkes, işlediği günah için ne İbnu Ulvan'ın yaptığını yapar, ne de Ebu'l-Kasım Cüneyd (r.ah) gibi kendisine acıyıp Allah'tan affını isteyecek kimse bulabilir."⁶³¹

Kendilerine talebe olan kimselere hayır dua etmek ariflerin ahlakıdır. Onlar, terbiyelerine giren kimseleri vücutlarından bir parça gibi görüp gözetirler. Onu dünya ve ahirette yalnız bırakmazlar. Bu ahlak onlara Hz. Rasulullah (s.a.v) Efenimizden kalmıştır. Melekler de devamlı müminlerin affı için Yüce Allaha yalvarırlar.

⁶³¹ Bkz: el-Mekkî, Kutu'l-Kulub, I, 186.

Şu örneği düşünelim: Nakşibendî büyüklerinin tertip ettiği "Hatme-i Hacegan" ismi verilen bir zikir çeşidi vardır. Bu zikir esnasında toplam on-dört adet Fatiha, ikiyüz adet salavat-ı şerife, yetmiş dokuz elemneşrahle-ke ve bin (1000) defa ihlas suresi okunur. Zikirden sonra, bunların sevabı başta Rasulullah (s.a.v) Efendimiz olmak üzere, bütün Ashab-ı Kirama, Sadat-ı İzama, bu yola mensup, müntesib ve muhib olanlara, ayrıca, diğer hak meşreb ve mezhepteki inananlara hediye edilir. Bu zikir, dünyanın pek çok yerinde her gün yapılır. Bu yapılan dua ve hediyeler, Efendimizin (s.a.v) rahmet ahlakını ihyadır, dostlara vefadır. Bu, Allah yolunda kardeş olmanın ve cemaat kurmanın hakkıdır. O, bitmeyen bir sevgidir. Kıyame-te ve oradan ebedlere kadar bu dua ve sevgi devam edecektir. Bu büyük-lerin halkasına giren bir insanın kıyamete kadar bu dualardan alacağı na-sipten başka bir kârı olmasa, bu ona yeterdi.

Biz de samimiyet ve ümit içinde şöyle dua edelim:

"Rabbimiz! Bizi hidayetine ulaştırdıktan sonra kalplerimizi haktan kaydırma. Bize katından özel bir rahmet ihsan et. Sen çok ihsan edicisin."

"Rabbimiz! Bizi affeyle. Bizden önce geçen mümin kardeşlerimizi de affeyle. Müminler için kalbimizde kin ve düşmanlık bulundurma. Şüphesiz sen çok seven ve çok acıyansın."

Hamdolsun alemlerin Rabbi olan Allah'a

CEMAATIN ÖNEMİ HAKKINDA BAZI ALİMLERİN GÖRÜŞLERİ

Burada Allah yolunda birlik, cemaat ve kardeş olmakla ilgili iki büyük alimin açıklamalarına yer vereceğiz.

Elmalılı M. Hamdi Yazır (rah.) (1358/1942)

Meşhur Müfessir Elmalılı Hamdi Yazır (rah.) *"Allah'ın ipine toptan, sımsıkı sarılın"* ayetini açıklarken, şu kıymetli değerlendirmede bulunmuştur:

"Allah'tan hakkıyla korkmak ve müslüman olarak ölebilmek için, her şeyden önce, Allah'ın ipine toptan yapışarak tevhid üzere toplanmak ve ayrılıktan kaçınmak lazımdır. Şu halde, önce kalplerin birleşmesi, ikinci olarak da fiillerin birleşmesi hak dinin esaslarının en büyüklerindendir.

"Ben kendi başıma, yalnızca dinimi, imanımı koruyabilirim" demek tehlikelidir. Kendi başına kalan fertlerin, iman ve İslam üzere, güzel bir sonla ahirete gidebilmesi şüpheli olur. Fert zorlama ve baskı altında her şeyini kaybedebilir. Çünkü, hadis-i şerifte belirtildiği gibi: *"Allah'ın eli cemaatla birliktedir."*⁶³² Ve dinin dünyada en büyük feyzi de bu toplumun kuruluşundadır.

Bunun içindir ki, toplumlarını (cemaatlarını) yitiren veya perişan edenler muhakkak perişan olurlar. Fiilî sebepler karşısında ilmî deliller çoğunlukla hükümlerini yerine getiremezler. Her mümin Cenab-ı Hak'kın bir izafî tecellisine ulaşmıştır. Hak tecellisi ise, bütün bağların toplanmasıyla hak tevhidin ortaya çıkmasındadır. Şu halde bütün iman ehli, tek kelime (Allah'ın rızası) üzerinde fiillerini birleştirmedikçe, gerçek takvaya eremez, Allah'a kavuşamazlar."⁶³³

Bediüzzaman Said Nursî (rah.) (1380/1960),

Burada, konumuzla her yönüyle alakalı ve aynı hedef içinde olduğu için, asrımızın nadidesi, eşsiz tebliğ temsilcisi Üstad Bediuzzaman'ın (rah.) "Mektubat" isimli eserinden, ehl-i imanın birbiriyle kardeşlik ve muhabbetini işleyen yirmi ikinci mektubunu biraz kısaltarak, kısmen de aslına uygun sadeleştirerek sunuyoruz. Hazret diyor ki:

"Müminlerde nifak ve ayrılık, kin ve düşmanlığa sebebiyet veren tarfgirlik, inat ve haset; hakikatte, hikmete göre, İslamiyet nazarında ve hayat-ı maneviyece, çirkindir ve kabul edilemez; zararlıdır, zulümdür ve insanlık hayatı için zehirdir: Şu hakikatı ispat edecek pek çok delil ve izah yönü vardır. Ancak biz bunlardan altı vechi (yönü) izah edeceğiz:

Birinci Vechi: (Bu hal) Hakikat Nazarında zulümdür:

Ey mümine kin ve düşmanlık besleyen insafsız adam! Şunu düşün: Nasıl ki, sen bir gemide veya bir hanede bulunsan, seninle beraber dokuz masum (suçsuz) ile bir canı olsa. O gemiyi batırmaya ve o haneyi yakmaya çalışan bir adamın, ne derece zulmettiğini bilirsin. Ve böyle bir adamın zalimliğini, semavata işittirecek derecede bağırırsın. Hatta tek bir müslüman ve dokuz canı olsa, yine o gemi hiç bir kanun ve adaletle batırılmaz.

⁶³² Tirmizî, Fiten, 7; Aynı konuda bir rivayet için bkz: Tabaranî, el-Mu'cemu'l-Kebir, XII, 342, (Had:13623); XVII, 239.

⁶³³ Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili (Sadeleştirme) II, 405-406.

Aynen öyle de: Sen, bir Rabbanî ev ve ilahî bir gemi durumunda olan bir müminin vücudunda îman ve İslamiyet ve komşuluk gibi dokuz değil, belki yirmi temiz sıfat varken, sana zarar veren ve hoşuna gitmeyen bir kötü sıfatı yüzünden ona kin beslemen ve düşmanlık yapman, o manevî vücud hanesinin manen tahrip ve batmasına teşebbüs etmen veya bunu arzulamam, önceki misal gibi çirkin ve gaddar bir zulümdür.

İkinci Vecih: (Bu hâl), hem hikmet nazarında dahî zulümdür:

Zira malumdur ki düşmanlık ve muhabbet, nur ve zulmet gibi birbirine zıttırlar. İkisi, aslî halleriyle beraber bir arada olamazlar.

Eğer, muhabbet hakiki manasıyla kalpte bulunsa, o vakit düşmanlık mecazi olur, acımaya dönüşür. Evet, bir mümin, diğer kardeşini sever ve sevmeli. Fakat onun içine düştüğü kötü duruma yalnız acır. Zor kullanarak değil, belki yumuşaklık ve şefkatle ıslahına çalışır. Onun için hadis-i şerifte: "*Bir mümin diğer müminle üç günden fazla dargın durup konuşmayı kesmesi helal değildir*"⁶³⁴ buyurulmuştur."

Üstad, burada birbiriyle geçinemeyen iki insan arasında bulunan bir tür anlaşmazlık ve çekişme noktası yanında, pek çok birlik sebepleri ve dirlik alakalarının bulunduğu nazara verip diyor ki:

"Her ikinizin Hâlıkınız bir, Mâlikiniz bir, Mâbudunuz bir, Râzıkınız bir..bir..bir..bine kadar bir bir. Hem Peygamberiniz bir, Dininiz bir, Kibleniz bir... bir bir, yüze kadar bir bir. Sonra köyünüz bir, devletiniz bir, memleketiniz bir... ona kadar bir bir. Bu kadar bir birler vahdet ve tevhidi, uyum ve ittifakı, muhabbet ve kardeşliği gerekli kılar. Bu birler bir araya gelince, değil sadece kalpleri, bütün kainatı ve küreleri birbirine bağlayacak manevi bir zincir oluştururlar. Bu kadar kuvvetli bir sebebi terk edip ayrılığa, nifaka, kin ve adavete sebebiyet veren örümcek ağı gibi ehemmiyetsiz ve sebatsız şeyleri tercih edip karşıdakine gerçekten düşman olmak ve kin bağlamak, bu birlik bağına ne kadar bir hürmetsizliktir. Bunun son derece bir zulüm ve taşkınlık olduğunu kalbin ölmemiş, aklın sönmemiş ise anlarsın.

Üçüncü Vecih: Cenab-ı Hak bir ayeti kerimede: "*Hiçbir suçlu başkasının yükünü yüklenmez*"⁶³⁵ buyurur. Bu ayet, tam bir adaleti ifade eder. Madem durum böyle, bir müminde bulunan kötü bir sıfat yüzünden onun

⁶³⁴ Buharî, Edeb, 57; Müslim, Birr, 23,25; Ebu Davud, Edeb, 47, 55.

⁶³⁵ İsra 17/ 15 ; Fâtır (35), 18

diğer temiz ve güzel sıfatlarını mahkum etmek hükmünde olan düşmanlık ve kin bağlamak, ne derece hadsiz bir zulüm olduğunu düşün. Bu yetmiyormuş gibi, bir de, bir müminin fena bir sıfatından darılıp, küsüp o müminin akrabasına da düşman olmak ne kadar büyük bir zulümdür. Hakikat, şariat ve hikmet-i İslamiye bu konuda seni uyardığı halde, nasıl kendini haklı bulursun, ben haklıyım diyebilirsin?

Dördüncü vech: Bir mümine kin ve düşmanlık beslemek, belli belirsiz bir suçundan dolayı onu mahkum etmek hayat-ı şahsiye nazarında dahi zulümdür. Şu dördüncü vechin esası olarak bir kaç düsturu dinle:

Birincisi: Eğer içinde bulunduğun mesleğin (meşrebin) ve sahip olduğun fikirlerin hak ise, bu durumda: "Mesleğim (meşrebim) haktır veya daha güzeldir" demeye hakkın var. Fakat, hak yalnız benim mesleğimdir (başkasında hak ve hayır yoktur), demeye hakkın yoktur."

Üstad (rah.) burada, ehl-i sünnet vel cemaat çizgisinde iman ve amel eden bütün mezhep ve tarikât mensuplarına mühim bir esası, vazgeçilmez bir edebi öğretiyor. İnsan, tabiatına ve fikrine uygun bir meşrepte seyr u süluk edebilir, etmelidir. İlmini iyi bildiği bir hak mezhepte amel ve ibadet edebilir, etmelidir. Bağlı bulunduğu mezhebi ve meşrebi, kendisi için en güzel, fıtratı için en uygun, ıslah ve Allah'a yaklaşmasına en münasip bulmalı ve bilmelidir. İmam Şaranî'nin (k.s) belirttiği gibi bir mürit, manevî nasibinin önündeki mürşidinin vasıtasıyla kendisine ulaştığını ve Allah tarafından bu işle onun görevlendirildiğini düşünmelidir. Bu anlayışla, dünya kamil mürşitle dolu olsa o, önündeki mürşidi kendisi için tekden bilmeli ve ona bütün kalbiyle yönelmelidir. Çünkü, manevi ilacı ve rızkı o kapıdadır.⁶³⁶

Hak yolcusu kör bir taassuba düşüp, muhabbet adına diğer mürşitleri, salihleri ve hak yolcularını inkar etmemeli, basit görmemelidir. Böyle bir haksızlığı din, akıl ve vicdan kabul etmez.

Hanefi mezhebi üzere amel ve ibadet eden bir müslüman, mezhebinin fetvalarının en isabetli olduğunu söyleyebilir. Ancak, diğer hak mezheplerin de isabetli ve hak üzere olduğunu bilmelidir. Diğer mezheptekiler de bu anlayış üzere bulunmalıdır.

⁶³⁶ Şaranî, el-Envârü'l-Kudsiyye, II, 95.313) Fussilet 41/ 34.

Nakşibendî meşrebine göre seyr u süluk yapan ve kalbini ıslaha çalışan bir mürit, bu yolun ve önündeki mürşidinin kendi hastalığı için en güzel bir ilaç olduğunu, ancak diğer hak tarikatların da güzel olduğunu bilmelidir.

Bir Kâdirî meşrep mürit de, yolunun kendi adına en güzel, mürşidinin en kamil olduğunu, ancak diğer tarik ve meşreplerin de hak ve güzel olduğunu bilmeli ve söylemelidir. Diğerleri de böyle...

Bilinmelidir ki, İslam dairesindeki cemaatların, cemiyetlerin, mezhep ve meşreplerin farklı bir çok usul ve prensipleri varsa da, hedefleri tektir. Bu hedef, Cenab-ı Hak'kın rızası, hakkın üstün ve ayakta tutulması, hayrın yayılması, yani, ilahî ahlakın yaşanmasıdır. Bu işe kısaca takva denir. Bu yol ve hedefte olanlar, sonuçta Yüce Allah'ın rızasına ulaşır. Niyetleri Allah rızası olmayanlar, ne yapsalar zarardadır.

Üstad'ın (rah.), açıklamalarına dönüyoruz:

İkinci düstur: Senin her söylediğin şeyin hak olması, üzerine bir vazifedir. Fakat, her hakkı söylemeye senin hakkın yoktur. Her dediğin doğru olmalı. Fakat, her yerde her doğruyu söylemek doğru değildir. Zira senin gibi niyeti halis olmayan bir adam, nasihatı bazan damara dokundurur, ters tepki yapar, ıslah edeceğim derken ifsat eder.

Üçüncü Düstur: Düşmanlık etmek istersen, kalbindeki düşmanlık duygusuna düşman ol. Onu içinden defetmeye çalış. Sana en fazla zarar veren, senin devamlı kötülüğü emreden nefsendir, kötü hevandır. Sen onların ıslahına yönel. Bu muzır nefsin hatırı için müminlere düşmanlık etme. Eğer düşmanlık etmek istersen kafirler, zındıklar çoktur, onlara düşman ol. Evet, nasıl ki, muhabbet sıfatı, sevmeye layık olduğu gibi, düşmanlık sıfatı da nefret edilmeye layıktır.

Eğer hasmını mağlup etmek istersen, fenalığa karşı iyilikle karşılık ver. Çünkü, eğer kötülüğe kötülükle karşılık verirsen, aradaki düşmanlık artar. Karşı tarafı zahiren mağlup etmiş olsan bile kalbinde sana kin bağlar, düşmanlığı devam ettirir. Eğer sana kötülük yapan kimseye iyilikle karşılık versen, yaptığı kötülüğe pişmanlık duyar, sana dost olur.

Müminin aslî hâli kerim olmaktır. Senin ona yapacağın ikramlar onu sana bağlar. Sana kötülük yapan bir müminin aslını düşün. Bil ki o mümin,

iman yönünden büyük bir şerefe sahiptir. Fakat şu yaptığı kötü iş yüzünden kınanacak bir hâle düşmüştür. Evet kötü bir adama: "İyisin iyisin" desen, iyileşmesi ve iyi bir adama: "kötüsün kötüsün " desen, kötü olması mümkündür. Hem bunun günlük hayatta örnekleri çoktur. Öyle ise:

*"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel olan şeyle (af ve iyilikle) sav. O zaman bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık olan kimse, sanki sıcak bir dost oluvermiştir,"*⁶³⁷ ayeti ve benzerî Kur'an-ı Haki min mübarek düsturlarına kulak ver. Saadet ve selamet ondadır.

Dördüncü Düstur: Kin ve düşmanlık sahibi, hem nefesine, hem mümin kardeşine zulmeder, hem rahmet-i ilahiyeye karşı haddini aşmış olur. Çünkü, insan kin ve düşmanlık ile önce kendi nefisini büyük bir sıkıntı ateşinin içine atmış olur. Eğer düşmanlığın sebebi, haset ise o büsbütün azaptır. Çünkü, haset evvela hased edeni ezer, mahveder, yandırır. Hased edilen için zararı ya azdır veya yoktur...

Bir insan, mümin kardeşine gelen musibetlerden memnun olduğunda veya ona verilen nimetlerden üzüлp hasede düştüğünde, aslında ilahi kadere kızmış ve rahmet-i ilahiyeye onun hakkında ettiği iyiliklerden dolayı küsmüş olur. Bu durumda kaderi tenkit ve rahmete itiraz etmektedir. Kaderi tenkit eden başını demir örse vurur, başını kırar. Allah'ın rahmetine itiraz eden, rahmetten mahrum kalır.

Acaba bir gün düşmanlığa değmiyen bir şeye, bir sene kin ve düşmanlıkla mukabele etmeyi hangi insaf kabul eder? Bu iş bozulmamış hangi vicdana sığar? Halbuki, mümin kardeşinden sana gelen bir fenalığı, tamamen ondan görüp, onu mahkum edemezsin. Çünkü, her iş ilahi takdir ile vücut bulur, meydana gelir. Her işte kaderin (ilahî takdirin) bir hissesi vardır. Bu kader ve kaza hissesine karşı itirazla değil, razı olarak karşılık vermek gerekir.

İkinci olarak, o kusurda nefis ve şeytanın hissesi vardır. Onların hissesini ayırmalısın. Bu durumda, o adama düşmanlık değil, belki nefesine mağlup olduğundan acımak ve pişman olacağını beklemek lazımdır.

Üçüncü olarak, sen kendi nefsinde görmediğin veya görmek istemediğin kusurunu gör. Mümin kardeşinin sana yaptığı o kötülüğün bir sebe-

⁶³⁷ Fussilet 41/ 34.

bi de senin Yüce Allah'a karşı işlemiş olduğun gizli kusurların olabilir. Onun için bir hisse de ona ver.

Sonra, mümin kardeşin için geriye kalan küçük bir hisseye karşı en selametli ve hasmını en çabuk mağlup edecek yolu seç. Afv ve hoşgörüyü sarıl. Ona karşı büyük bir şefkat göster. Böylece zulümden ve zarardan kurtulursun.

Bak, hakikat ehli Hafız-ı Şirazî bu konuda ne diyor:

"Dünya öyle kıymetli bir şey değil ki çekişmeye değsin."

Çünkü, bu dünya fanî ve geçici olduğundan kıymetsizdir. Koca dünya böyle ise dünyanın küçük işlerinin ne kadar ehemmiyetsiz olduğunu anlarsın. Yine Hafız Şirazî der ki:

İki cihanın rahat ve selametini şu iki şey kazandırır:

1-Dostlara ikram etmek ve onlarla güzel geçinmek.

2-Düşmanlara sulh içinde muamele etmek.

Eğer bu iş benim elimde değil; fıtratımda düşmanlık duygusu var. Hem, içime işlemiş vazgeçemiyorum, dersen, cevap olarak derim ki:

İçinde kötü duygular var diye korkma. Kötü ahlak ve çirkin huylar ile amel edilmez ve eseri gösterilmezse bir zarar vermez. Madem, ihtiyar senin elinde değil, vazgeçemiyorsun. O halde şunu bil ki, senin kusurunu bilmen ve o haslette haksız olduğunu anlamak, onun şerrinden seni kurtarır. Çünkü böyle düşenmen senin için, manevi bir pişmanlık, gizli bir tövbe ve içeride oluşan bir istiğfardır.

Beşinci Vecih: İnatlaşmak ve taraf tutmak içtimai hayat için zararlıdır. Burada şöyle söylenebilir:

1-Hadis-i şerifte: *"Ümmetimin ihtilafı (aynı konudaki değişik görüşleri) rahmettir,"*⁶³⁸ buyrulmuştur.

Bu hadis ihtilafı övüyor. İhtilaf ise, bir taraf olmayı gerektiriyor.

2-Hem taraf tutmak, zulme uğrayan avam halkı, zalim kimselerin şerrinden kurtarıyor.

⁶³⁸ Suyutî, el-Camiu's-Sağır, No: 288; Ali el- Muttakî, Kenzu'l-Umal, No: 28686.

3-Bir de fikirlerin çarpışmasından ve akılların farklı görüşlerinden hakikat ortaya çıkar. Şu halde taraf olmada ve muhalefette fayda vardır. Biz bu görüşlere şu cevabı veririz:

Birinci söz için deriz ki: Hadisteki ihtilaf, müspet yani olumlu ve zararsız ihtilaftır. Müspet ihtilaf şudur: Farklı görüş sahiplerinin her biri kendi mesleğinin, mezhep ve meşrebinin ıslahına ve yükselip yayılmasına çalışır. Başkasının tahribi ile uğraşmaz. Ama olumsuz ve zararlı ihtilaf ise, kötü bir garaz ve düşmanlıkla birbirinin tahribine çalışmaktır. Bu durum hadis-i şerifte kötülenmiştir. Çünkü; birbiriyle boğuşanlar, doğru ve hak üzere hareket edemezler.

İkinci söz için deriz ki: Tarafgirlik eğer Hak namına olursa, haklılara sığınak olabilir. Fakat şimdiki gibi kötü bir gaye ile, nefis hesabına olan tarafgirlik, haksızlara sığınak olmuştur. Çünkü; kötü niyetle taraf tutan bir adama şeytan gelse, onun fikrine yardım edip taraftarlık gösterse, bu adam o şeytana rahmet okur. Eğer karşı tarafa melek gibi bir adam gelse, ona lanet okuyacak derecede bir haksızlık gösterir.

Üçüncü söz için deriz ki: Hak namına, hakikat hesabına olan fikirlerin çarpışması rahmet olur. Çünkü bu fikirler maksatta ve esasta birdirler, sadece vesilelerde farklılık arz ederler. Fakat, taraf tutarak ve bozuk bir gaye ile firavunlaşmış nefis-i emmare hesabına benlik ve şöhret için çatışan fikirlerden hakikat şimşekleri değil, belki fitne ateşleri çıkar. Böyle bir tavır Hak namına olmadığı için, sonuç ifrata varır, onulmaz, durdurulmaz ayrılıklara yol açar. Günümüz insanının hâli buna şahittir.

Elhasıl; sevgi Allah adına, buğz Allah için ve hüküm Allah'a ait kılınarak hareket edilmezse, nifak ve ayrılık her yanı sarar. Evet, Allah için buğzetmeyen ve hükmü Allah'a havale etmeyen kimse adalet etmek isterken zulmeder."

Üstad Said Nursi (rah.) en zor ve hisli anlarda dahi Allah adına hareket etmek, Allah rızasını gözetmek konusunda şu ibretli hâdiseyi nakleder.

"Bir vakit, İmam-ı Ali (r.a), bir kafirle karşılaştı. Onu imana davet etti, gelmedi, karşı koydu. Döğüşe tutuştular. Hz. Ali kafiri yakaladı, yere attı, üzerine çıktı, kılıcını çekip keseceği zaman, o kafir Hz. Ali'nin yüzüne tükürdü. O da hemen kafiri bıraktı, kesmedi. Kafir hayretle:

-Neden beni kesmedin!? deyince, İmam Ali:

-Seni Allah için kesecektim. Fakat bana tükürdün; hiddete geldim. İşime nefsimin hissesi karıştığı için ihlasım zedelendi. Onun için seni kesmedim, dedi. Kafir:

-Yüzüne tükürmem, seni hiddete getirip beni çabuk kesmen içindi. Madem dininiz bu derece safi ve halistir; o din haktır, dedi ve müslüman oldu.

Üstad Bediuzzaman (rah.) İslam cemaatına hizmeti dava edip de, dışarıdaki binlerce İslam düşmanını bırakıp, içeride bir iki kusurundan dolayı müslümanı düşman edinen ve onunla nefsi, hissî bir çekişmeye girenlerin acıklı hâlini şöyle özetliyor:

"Şu hal bir sukuttur, bir vahşettir. İslam cemaatının hayatına bir hıyanettir."

Üstad (rah.) son tenbihlerini yapıyor:

"Ey Ehl-i İman! Zillet içinde esaret altına girmemek isterseniz, aklınızı başınıza alınız! İhtilafınızdan istifade eden zalimlere karşı: *müminler ancak kardeştir*,⁶³⁹ ayetinin kudsi kalesine giriniz, korununuz. Yoksa ne hayatınızı muhafaza ve ne de hukukunuzu müdafaa edebilirsiniz. Malumdur ki, iki kahraman birbiri ile boğuşurken, bir çocuk, ikisini de dövebilir. İşte ey ehl-i iman! İhtiraslarınızdan ve husumet içindeki tarafgirliğinizden kuvvetiniz hiçe iner, az bir kuvvetle ezilebilirsiniz. Hayat-ı içtimaiyenizle alakanız varsa, Rasulullah'ın (a.s) ortaya koyduğu:

*"Mümin diğer mümin için, aksamı birbirini kenetleyip destekleyen bina gibidir,"*⁶⁴⁰ âli düsturu hayat yapınız, dünyevi sefaletten, uhrevî şekavetten kurtulunuz!"⁶⁴¹

Üstad'ın (rah.) da değindiği gibi, dünyada ve ahirette Allah için olan kardeşlik fayda verir. İnsan ancak cemaat içinde alacağı güzel terbiye ile kamil olur. Bu cemaat, iyiliği emreden, kötülükleri nehyeden, Allah için sevip Allah için buğzeden ve her şeyi ile Allah'a yönelen takva cemaatıdır.

⁶³⁹ Hucurât 49/ 10.

⁶⁴⁰ Buhari, Edeb, 36; Müslim, Birr, 65; Tirmizî, Birr, 18; Nesai, Zekal, 67.

⁶⁴¹ Said Nursî, Mektubat, 22. Mek. 1, Mebhas kısmen kısaltılarak ve sadeleştirilerek alınmıştır.

Çünkü bu haldeki bir cemaatin başında bütün Rasullerin ve velilerin imamı Hz. Rasulullah (a.s) Efendimiz bulunmaktadır.

Hz. Rasulullah (a.s) ahireti şereflendirince, takva yolunun imamlığını O'na vekaleten rabbani alimler yürüttüler. Bu ümmete başka bir peygamber ve yeni bir din gelmeyeceği için, Hz. Rasulullah (a.s) ile kainata tebliğ ve talim edilen din, raşit halifelerin ve kamil varislerinin önderliğinde yaşanmış ve yayılmıştır. Her devirde, dini ihya ve halkı ıslah eden, kalp ve halleriyle istikametlerini bozmamış bir topluluk bulunmuştur. Bunların başında kamil mürşitler gelmektedir.

İslamın inceliklerini işleyen ve Allah rızasını hedefleyen pek çok tarikat, insanların meşrebine uygun olarak ortaya koydukları prensip ve sünnetullah'a tabi uygulamalarla beşeriyeti, sünnet dairesinde yetiştirmiş ve terbiye etmiştir. Bu halleriyle takva önderliğine onlar layıktır.

Beşeriyetin kurtuluşu Allah'a dönüş ve takva ileidir. Bu hedef için takva imamlarının etrafında cemaat olmak şarttır, zaruridir. Onu ihmal etmek, kendini helake itmektir. Bunun binlerce şahidi vardır.

Allah'ın özel rahmeti, kendine yönelen cemaatin üzerindedir. Cemaatin temeli, itaat ve muhabbete dayanır. Ancak, haramda hiç kimseye itaat edilmez. Haramlara dalan kimselere muhabbet etmek yasaktır. Allah için olmayan bütün dostlukların ve hesapların sonu hüsrandır.

Kardeşim! Allah yolunda ya imam ol, ya da hakiki bir imama uy. Sakın tek başına nefsin ve şeytanınla başedeceğini düşünme. Yalnız kalan kimse, ne hakiki imanın, ne de gerçek sevginin tadını tadar. Edep ve disiplinden korkmayalım! Kibrimizi kırıp her müminle aynı safı ve sohbet meclisini paylaşamaz isek, Allah katında sineğin kanadı kadar kıymetimiz olmaz. Zerre kadar kibri olan kimse gerçek sevgiye eremez ve ebedî sadet yurdu cennete giremez. Bu iman ve edep dersleri, yüksek okullarda değil, Allah'a aşık ariflerin meclisinde okunur. Azmeden ve inanan insan o meclisi bulur.

Cemaat deyince sadace ibadet, muhabbet ve sohbet akla gelmemelidir. Cemaat, cennete doğru yola çıkmış bir hizmet kervanıdır. Bu kervana katılanlar Allah için mallarını ve canlarını ortaya koymuşlardır. Onlar, başkalarının yükünü çeker, sıkıntısını paylaşır, derdine derman arar. Cemaatta ben yoktur, biz vardır.

B-HİZMETTE EDEP

Hizmet müminin aynasıdır. Hizmet, imanın ve güzel müslümanlığın ölçüsüdür. Hizmet, Cenab-ı Hak'kın ahlakının kulda yansımasıdır. Kul rahman ve Rahim olan Rabbini tanıdığı ölçüde O'nun kullarına merhametli, faydalı ve yakın olur. Rasulullah (s.a.v) Efendimizin tarif buyurduğu gibi, gerçek müslüman, insanların kendisinden bir zarar görmediği, herkesin ondan rahat ettiği, emin olduğu, fayda gördüğü bir kimsedir. Kendisine güvenilmeyen, insanları sevemeyen ve kimse tarafından da sevilmeyen kimse imanın tadını tadamaz.⁶⁴²

Arifler: *"Hizmetteki edep hizmetten daha üstündür,"* demişlerdir. Bütün ilahi emirler, ibadetler, hayır ve hizmetler edep öğrenmek içindir. Her işi edep güzelleştirir. Herkesi edep tatlandırır. Müminin bütün işleri edep üzere olduğu zaman imanın tadını tadar, güzel müslümanlığın farkını yaşar.

Manevi terbiyenin sonu, halktan kaçmak, işten el etek çekmek değil, halkın arasına dönmek ve hizmet etmektir. Tasavvuf terbiyesinin en büyük hedefi insanı herkese rahmet olacak bir kıvama getirmektir. Öyle bir kimseden Cenab-ı Hak da razı olur, bütün yaratılmışlar da razı olur.

Büyükler sufiyi şöyle tarif ederler:

Sufi, Allah için her şeyini feda eden kimsedir. Sufi, toprak gibidir; herkesi üzerinde taşır. Nasıl ki, toprağa bir pislik atılsa, toprak onu içine çeker temizler. Sonra güzel meyve ve çiçek olarak meydana çıkarır. Sufi de böyledir; ona kim nasıl davranırsa davransın, ondan sadece güzellik ve hayır ortaya çıkar.

Sufi, güneş gibidir; herkesi aydınlatır, ısıtır, olgunlaştırır. Sufi, Yüce Rabbi ile huzur bulmuştur; herkese huzur verir. Sufi, hak adamıdır; hak söyler, haklıyı sever, hak kimde ise onu över. Sufi, Hak'ka aşıktır: Hak adamı halkla çekişmez, çekişmeyi bilmez, kimseye kin ve haset ateşiyle erimez.

Allah dostları, alemlere rahmet olan Hz. Muhammed (s.a.v) Efendimizin meşrebi üzere hareket etmeyi en büyük gaye edinmişlerdir. Efendimiz (s.a.v) hiçbir ayırım yapmadan bütün insanları muhatap almış ve hepsine rahmet olmuştur. Muhataplarına dost veya düşman diye değil, Allahu

⁶⁴² Buhari, İman, 4, 5; Müslim, İman, 64, 65; Ebu Davud, Cihad, 2; Ahmed, Müsned, II, 400.

Teala'nın kulu gözüyle bakmıştır. Davet ve terbiyesinde fakir zengin ayırımı yapmamıştır. Kavimcilik taassubuna düşmemiştir. Kimseyle şahsi çıkar kavgasına girmemiştir. Sonu cennet olan hizmetine karşılık kimseden ücret talep etmemiştir. Yaptığı iyilikleri kimsenin başına kakmamıştır, hiç kimseyi minnet altına sokmamıştır. Her şeyini Allah sevgisi ile başlatmış ve onunla bitirmiştir. Onun en büyük sünneti, başkasının yükünü çekmek, ihtiyaçlarını gidermek ve yüzünü güldürmektir.

İşte bütün hayatını Allah için halka hizmete adayanlar ve bununla Allah rızasını arayanlar, Efendimizin (s.a.v) bu meşrep ve mesleğini iyi tanımalıdır. Rasulullah (s.a.v) Efendimiz bütün insanlığı hizmet hedefi göstermiş ve şöyle buyurmuştur:

*"Bütün halk Allah'ın bir ailesi durumundadır. Bu aile içindeki insanların en hayırlısı onlara en faydalı olandır."*⁶⁴³

Arifler demişlerdir ki: "Bir kimse bütün halkı kendisi için bir âile ferdi gibi görmedikçe gerçek sufi olamaz."⁶⁴⁴

Nakşibendi yolunun piri Şah-ı Nakşibend Hz.leri, bu yolun usul ve meşrebini şöyle tarif etmiştir:

"Bizim usulümüz, halkın içinde Cenab-ı Hak ile beraber olmaktır. Yolumuz sohbet ve halka hizmet yoludur. Halktan kaçmakta şöhret, şöhrette afet vardır. Hayır, halkın içinde bulunup, herkese Allah rızası için hizmet etmektedir."⁶⁴⁵

Hizmetin Kıymeti

Allah rızası için bir hizmetin içinde bulunmak kadar kazançlı bir iş yoktur. Rasulullah (s.a.v) Efendimiz hizmet ehlini şöyle övmektedir:

*"Bir topluluk içinde en büyük sevabı, onlara hizmet eden alır."*⁶⁴⁶

*"İnsanların en hayırlısı, diğer insanlara en faydalı olandır."*⁶⁴⁷

⁶⁴³ Ebu Ya'la, Müsned, VI, 65; Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, VIII, 191.

⁶⁴⁴ Sülemî, Adâbu's-Süfiyye, 276. (Dokuz risale içinde)

⁶⁴⁵ Ahmed Sıddîkî, Şah-ı Nakşibend, 107. (Semerkand, 2001)

⁶⁴⁶ Said b. Mansur, Sünen, No: 2406; İbnu'n-Nahhas, Meşariul-Eşvak, I, 314

⁶⁴⁷ Ebu Davud, Edeb, 57; Tirmizi, Birr, 16; Ahmed, Müsned, II, 301; Hakim, Müstedrek, IV, 248.

*"Sadakaların en faziletlisi, Allah yolunda hizmet etmektir."*⁶⁴⁸

Ashab-ı Kiram (r.anhüm) hizmetin şerefini bildikleri için, içlerinde en faziletli olanlar hizmet işinin kendilerine verilmesini isterlerdi. Eğer onu elde edemez ise, müezzînlik hizmetinin kendisine kalmasını istirham ederlerdi.

Kardeşlere yapılan hizmet, nafîle ibadetten daha üstündür. Bu konuda şu hadisleri hatırlatmamız yeterlidir:

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz bir müminin ihtiyacı için koşmanın faziletini ve şerefini şöyle belirtiyor:

*"Bir mûmin kardeşimin ihtiyacını görmek için yürümem bana, şu mescitte (Mescid-i Nebide) oturup bir ay itikafa girmekten daha sevimlidir."*⁶⁴⁹

Hizmetin en büyük kerameti, insanı Allahu Teala'nın sevgi ve yardımına mazhar etmesidir. Efendimiz (s.a.v) buyuruyor ki:

*"Bir kul, din kardeşinin yardımında bulunduğu sürece, Allah da onun yardımında olur."*⁶⁵⁰

Ashaptan Abdullah İbnu Abbas (r.a), Hz. Peygamber'in (s.a.v) mescidinde itikafa girmişti. Yanına bir adam geldi, selam verdi ve oturdu. İbnu Abbas (r.a) adamın yüzüne baktı, onu biraz kederli gördü:

-Ey falancı! Seni kederli ve üzüntülü görüyorum, bir sıkıntın mı var? diye sordu. Adam:

-Evet, ey Allah Rasulünün amcasının oğlu. Falancının üzerimde velâ hakkı var, para karşılığında beni hürriyetime kavuşturdu. Fakat şu kâbirde yatan Peygamber hakkı için söylüyorum, üstlendiğim borcu ödeyecek gücüm yok" dedi. İbnu Abbas (r.a):

• -Ona senin hakkında konuşsam olur mu? diye sordu. Adam:

-İstersen bir konuş" dedi. İbnu Abbas (r.a) hemen ayakkabılarını giydi, mescitten çıktı. Adam:

⁶⁴⁸ Hakim, Müstedrek, II, 91.

⁶⁴⁹ Tabarani, el-Kebir, 13646; İbnu Ebi'd-Dünya Kazau'l-Hace, No:36; Elbani, Sahiha, II, 608.

⁶⁵⁰ Ebu Davud, Edeb, 60; Tirmizi, Hudud, 3; Birr, 19.

-İtikafıta olduğunuzu unuttunuz herhalde!" diye hatırlatmada bulundu. İbnu Abbas (r.a):

-Hayır unutmadım. Fakat ben şu kabirde yatan Hz. Peygamber'i (s.a.v) işittim. O aramızdan ayrılalı çok geçmedi. Bu arada İbnu Abbas'ın gözlerinden yaşlar boşandı. Sözüne devam etti: Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurdu:

*"Kim bir din kardeşinin ihtiyacını gidermek için yürür ve sıkıntısını giderirse, bu yaptığı onun için on senelik itikafıta daha hayırlıdır. Halbuki, kim Allahu Teala'nın rızası için bir gün itikafa girse Allahu Teala onunla cehennem ateşi arasında üç hendek koyar. Her bir hendeğin arası doğu ile batı arası kadar uzaktır."*⁶⁵¹

Ashabın büyüklerinden Muaz b. Cebel (r.a) demiştir ki: Allah yolunda cihada giden arkadaşlarımla eşyalarını hazırlamam, yüklerini düzeltmem ve bineklerini çekip çevirmem bana on nafile hacdan daha sevimlidir.⁶⁵²

Ebu Kilabe el-Basri (rah.), şu hadiseyi anlatmıştır:

"Rasulullah (s.a.v), yolculuk yaparken ahabını gruplara ayırıyordu. Bir defasında grubun birisi Efendimiz'in (s.a.v) huzuruna gelerek gruptaki bir şahsı şöyle övmeye başladılar:

"Ey Allah'ın Rasulü! Biz bunun gibisini görmedik. Bir yere indiğimizde hemen namaza koşar; durmadan namaz kılar. Hareket edince tek işi Kur'an okumaktır. Bir de devamlı oruç tutuyor" dediler. Rasulullah (s.a.v):

"Ona bunları yapma imkanını kim veriyor. O bunları yaparken ihtiyaçlarını kim görüyor?" diye sordu. Arkadaşları:

"Bizler!" diye cevap verdiler. Rasulullah (s.a.v), aynı soruyu bir kere daha sordu. Onlar tekrar:

"Bizler!" diye cevap verince, Efendimiz (s.a.v):

*"Bu durumda sizin hepiniz ondan daha hayırlısınız buyurdu."*⁶⁵³

Hace Ubeydullah Ahrar (k.s) hizmetin ibadetler içindeki sevap ve yerini şöyle belirtir:

⁶⁵¹ Beyhaki, Şuabu'l-İman, No: 3960; Tabarani, el-Evsat, No: 7322; Münziri, et-Terğib, II, 272.

⁶⁵² Ebu Davud, Edeb, 60; Tirmizi, Hudud, 3; Birr, 19.

⁶⁵³ İbnu'n-Nahhas, Meşariul-Eşvak, I, 315; İbnu Mubarek, Kitabu'l-Cihad, II, 180.

"Hâcegân yolunda (Nakşibendî terbiye sisteminde) içinde bulunulan vaktin icabı neyse ona göre davranılır. Şahsi zikir ve murakabe, ancak müslûmanlara hizmet edecek bir durum olmadığı zaman yapılır. Gönül almaya vesile olacak bir hizmet, zikir ve murakabeden önce gelir. Bazıları nafîle ibadetlerle uğraşmanın zikirden üstün olduğunu zannederler. Halbuki gönül feyzini temin eden şey, Allah için başkalarına hizmet etmektir."⁶⁵⁴

Ölçü şudur: Hak yolcusu farzların dışında hangi iş ve ibadeti yapacağını kendisi belirlemez. Tercihi müşşidine bırakır. Müşşit ona hangi işi ve nafîle ibadeti gerekli görüyorsa onu emreder. İnsan için en hayırlısı ve emniyetlisi odur. Hizmet eden zikir çekmez denemez. Zikir, duruma göre değişik şekillerde yapılabilir. Fakat şunu unutmamak gerekir: Zikir hiç ara verilmeyecek bir ibadettir. Bütün ibadetlerin hedefi devamlı zikir hâlini muhafaza etmektir. Kalbin Yüce Allah ile irtibatını ve uyanıklığını artırmayan bütün hizmetlere şeytan karışmış olabilir. Bu durumda hizmet ehli, niyet ve vaziyetini bir daha kontrol etmelidir. Hizmetteki hedef, hem nefsimize, hem de mümin kardeşlerimize fayda vermektir. Asıl fayda, Yüce Allah'a yakınlık sağlayıp dost olmaktır.

İnsanı Hizmet Ölçer

Müşşit, müridin olgunluk seviyesini insanlarla geçimi ve halka hizmeti ile ölçer. Güzel geçim ve hizmet kadar insanın cevherini ortaya koyan hiçbir şey yoktur. İmandan sonra her mümin güzel ahlakı ile ölçülür. Güzel ahlak, Yüce Allah'ın ve halkın haklarını güzel korumaktan ibarettir. Bununla herkesin niyeti, kabiliyeti, akli, ilmi ve ulaştığı terbiye seviyesi belli olur.

Abdurrahman-ı Tâhî Hz.leri şöyle buyurur: "Nisbet (manevi feyiz ve yardım) hizmete göredir. Hizmetteki ilahi rahmet hiçbir şeyde yoktur. Nakşibendi tarikatında rahmete sebep olacak her türlü amel ve hizmet vardır. İbadet için evine kapanıp halkın hizmetinden kaçan kimse, pek çok hayırdan mahrum kalır. Sadece zikirle yetinmek olmaz. Mal ve can ile Allah yolunda cihat ve gayret etmek gerekir."⁶⁵⁵

İnsanın Allah rızası için yaptığı bütün ameller, gayretler, harcamalar hizmetin içine girer. Bunun için hizmetteki edepleri bilmemiz ve korumamız gerekmektedir.

⁶⁵⁴ Sali, Raşahat, 264.

⁶⁵⁵ Abdurrahman-ı Tâhî, İşaretler, 188.

Hizmetin temeli ve ruhu ihlastır. İçinde ihlas olmayan hiçbir iş ibadet olmaz, kulu Allah'a yaklaştırmaz. Allah için yapılan hiçbir işe küçük denmez. Allah rızası için mescitten atılan bir çöp bile hayırdır, hizmettir, Yüce Allah'a hürmettir. İnsan bir hayır yaparken ne yaptığından çok, onu kim için yaptığına bakmalıdır.

Hizmeti kullanıp içimizdeki nefsani hisleri tatmin etmek, insanların rağbetini çekmek, özel çıkarlar sağlamak, baş olma hevesine kapılmak, hizmet edip hürmet beklemek doğru değildir.

Hizmette sınır olmaz, yer ve insan seçilmez, cemaat ve millet taassubuna düşülmez. *Allahu Teala'nın can verdiği bütün mahlukat hizmette hedettir.* Mümine hizmet gerektiği gibi, mümin olmayan, inkar içinde koşan, haramlara bulaşan insan da hizmete muhtaçtır, ilgiye layıktır. Hizmet, karşımızdakinin ihtiyacını gidermektir.

Günahkar bir insanı tövbeye davet etmek, cahile bilmediğini öğretmek, zalimin zulmünü önlemek, gafile Allahu Teala'nın zikrini sevdirmek, inkara düşeni insafla ikna etmek ve İslam'ın güzelliği ile buluşturmak birer hizmet çeşididir. Bize verilen maddi-manevi her türlü nimet ile hizmet olur.

Hace Ubeydullah Ahrar (k.s) der ki:

"Ben bu yolun feyzini tasavvuf kitaplarından değil, halka hizmetten elde ettim. Herkesi bir yoldan götürürler. Bizi de hizmet yolundan götürdüler. Ben hizmette insan ayırımı yapmadım, hayır umduğum herkese hizmet ettim. Heri'deyken sabahları hamama gider ve müslümanlara hamamda hizmet ederdim. Hizmette iyi veya kötü, beyaz veya siyah, kuvvetli veya zayıf ayırımı yapmadan herkese hizmet ederdim. Hizmetime karşılık olarak kimse bana bir ücret vermesin diye, işimi bitirir bitirmez hemen hamamdan uzaklaştırdım."⁶⁵⁶

Hizmet Ahlakı

Hizmette ben yoktur, biz vardır. Benlik birlik için feda edilmelidir ki, güzel geçim olsun. Hizmetteki kardeşlerimiz ile doğruyu bulmak için konuşuruz, tartışırız, araştırırız, fakat sonuçta bir noktada anlaşırız. Katiyyen fitne ve ayrılığa kapı açamayız. Biribirimize nefis için kızıp küsü durama-

⁶⁵⁶ Sati, Raşahat, 263-264 (Sadeleştiren: N. Fazıl Kısakürek)

yız. Özellikle başımızdaki idareciler ile farklı düşündüğümüz durumlarda, ya onları bizim tercih ettiğimiz doğruya ikna etmeliyiz, ya da onların tercih ettiği doğruya ikna olmalıyız. Aksi tavır ve davranışlar ile hizmeti aksatma hakkımız yoktur. Şu örneği iyi düşünelim.

İmam Zühri (rah) nakleder:

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz Şam tarafına Kelb ve Ğassan kabileleri üzerine göndermek üzere iki grup asker hazırladı. Birisinin başına Ebu Ubeyde b Cerrah'ı (r.a), diğerinin başına da Amr b. As'ı (r.a) kumandan yaptı. Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer (r.a) Ebu Ubeyde'nin kumandasındaki grupta bulunuyorlardı. Hareket edecekleri sırada Rasulullah (s.a.v) Efendimiz Ebu Ubeyde ile Amr'ı saadetli huzuruna çağırdı ve:

-Siz ikiniz sakın birbirinize karşı gelmeyin! diye tenbihatta bulundu. Yola çıkıldı. Medine'den ayrıldıklarında, Ebu Ubeyde (r.a), Amr b. As'ı (r.a) bir kenara çekti ve:

-Biliyorsun Rasulullah (s.a.v) Efendimiz bana ve sana: "birbirinize karşı gelmeyin!" diye tenbihatta bulundu. Öyleyse, ya sen bana uyacaksın, ya da ben sana uyacağım" dedi. Amr b. As:

-Sen bana uy, idare bende olsun! dedi. Ebu Ubeyde:

-Tamam, ben sana uyacağım, dedi ve Amr b. As iki ordunun da kumandanlığını üstlendi. Bu durum Hz. Ömer'in hoşuna gitmedi. Ebu Ubeyde'ye:

-Sen Nâbiğa'nın oğlu Amr'a mı uyuyorsun? Onu kendine, Ebu Bekir'e ve bizim üzerimize kumandan mı yapıyorsun?, diye söylendi. Ebu Ubeyde (r.a):

-Canım kardeşim! Rasulullah (s.a.v) Efendimiz bana ve ona: "birbirinize karşı gelmeyin!" diye tenbihatta bulundu. Ona itaat etmeseydim, Rasulullah'a (s.a.v) asi olurdum, halk için içine karıştırdı. Fitneden korktum. Vallahi ben Medine'ye dönüncüye kadar ona tabi olacağım, dedi.⁶⁵⁷

Hizmette en önemli fedakarlık işte böyle olur. Hizmet ehli nefsini değil hizmeti düşünür. Hizmet ayağa kalksın diye, gerekirse nefsini ayaklar altına serer. Bu yolda Allah için tevazu gösterip alçak gönüllü olan kimse-

⁶⁵⁷ Kahdehlvi, Hayatu's-Sahabe, II, 305.

lerin başı Arş'a değer. O kimseyi Yüce Allah sever, Hak aşıkları över. Bu şeref de ona yeter.

Hizmet ehli yumuşak ve güler yüzlü davranmalıdır. Sert ve kaba davranışlar ile hiç kimse başarıya ulaşmamıştır. Sevgi ile muamele şarttır. Hizmette karşımızdaki insanın davranışı değil, bu işin hatırı göz önünde bulundurulur. Hizmet ettiğimiz insanların sert ve geçimsiz olmaları karşısında, bize sadece daha fazla sabırlı olmak ve yumuşak davranmak düşer.

Hizmette kin, intikam, acelecilik, düşmanlık, haset ve ihanet olmaz. Hizmet, ihlas kadar edebe ve sevgiye muhtaçtır. Dili acı, yüzü sert, kalbi katı, gönlü dar olan kimse, hizmet edeyim derken hezimete sebep olur. Kalpleri toplamak yerine dağıtır, ısındırayım derken soğutur ve sevdirmek yerine nefret ettirir.

Hizmet içindeki kardeşler birbirlerine edep içinde şefkat ve merhametle davranmalı, acı sözden, asık yüzden çekinmeli, hizmet arkadaşları için istiğfar ve hayır dua etmelidir. Bir mümin diğer mümin kardeşi için hayır dua ediyor ve Allah'tan onun affedilmesini istiyorsa, Allah'ın rahmetini üzerine çekmiş demektir. Hizmette asıl amaç, nokta kalplerin kaynaşmasıdır.

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, hizmet için yola çıkan kimsede şu niyet ve ahlakların bulunmasını gerekli görmüştür:

- 1-Allah rızası için yola çıkmak.
- 2-Başındaki imama ve başkana itaat etmek.
- 3-Sevdiği malından Allah rızası için kardeşlerine infak ve ikram etmek.
- 4-Beraber olduğu arkadaşlarıyla iyi geçinmek, onlara yumuşak davranmak.
- 5-Fitne ve fesattan çekinmek. Kim böyle yaparsa, onun bütün uykusu ve uyanıklığı hayır olur kendisine sevap getirir.

Kim de övünmek, kendini sevdirmek ve gösteriş için yola çıkar, başındaki imamın sözünü dinlemez, insanların arasını açar ve yeryüzünde fesat yayarsa onun elde edeceği hiç bir hayır yoktur."⁶⁵⁸

Hak yolu, kardeşini kusuruyla birlikte sevme yoludur. Bu yol, vermeyene verme, gelmeyene gitme yoludur. Bu yol, canla başla hizmet edip sonunda kendi kusuruna istiğfar etme yoludur.

⁶⁵⁸ Ebu Davud, Cihad, 24; Nesai, Cihad, 46.

Kendisini başkalarından kıymetli görenin ve bunun için herkesten hizmet bekleyenin Allah katında gübre kadar değeri yoktur. Cenab-ı Hak'kın katında ve halkın yanında kıymetli olmak isteyen kimse, hizmete talip olmalıdır. İnsana verilen sevgi başkasına merhamet içindir. İkrâm edilen nimet, cömertlik içindir. Akla verilen feraset adalet içindir. Vücuda verilen kuvvet, Hak'ka ibadet, halka hizmet içindir.

Hizmet Tövazu İster

Hizmette iş ve yer seçilmez, verilen hizmet çeşidi ne olursa olsun, onu ihlas ve samimiyetle güç yettiği kadar yerine getirmelidir. Önemli olan Allah rızası için hayırlı bir işin içinde olmaktır. Hayırlı işlerde başkan olmak bir maharet olmadığı gibi, geri hizmetlerde koşan birisi olmak da utanılacak bir şey değildir.

Ben bu işte ancak başkan olurum, gerideki işlere bakmam, ben basit şeylerle uğraşacak adam değilim demek ciddi bir manevi hastalık alame-tidir.

Kibri bırakıp alçak gönüllü olmalıdır. Hizmetle kimse küçülmez. Hizmetin her türlüşü güzeldir. Gönlü Allah'a bağlı kimsenin hizmette nasıl davranacağını Rasulullah (s.a.v) Efendimiz şöyle ifade buyurmuştur:

*"Müjde olsun o kula ki, bineğini alıp Allah yolunda cihada ve hizmete çıkar. Başı açık, ayakları toz toprak içinde var gücüyle bu yolda koşar. Kendisine ordunun önünde gözcülük verilse, onu hakkıyla yapmaya çalışır. Eğer ordunun arkasında geri hizmetleri verilse, onu hakkıyla yapmaya çalışır. İleride veya geride hangi iş verilse, o işin gereğini yapmakla meşgul olur."*⁶⁵⁹

Bu hal gerçek hizmet ehlinin ahlakı olmalıdır. Bu gün amir olan yarın memur olabilir. Bir yerde müdürlük yaparken, öbür yerde tuvaletleri yıka-mak, yolları temizlemek, sırtında çuval taşımak, soba yakmak, misafirlere hizmet etmek gerekebilir. Allah dostu her iki işi de gönül hoşluğu ile yapar, kimseden utanmaz, yaptığı işi basit ve gereksiz görmez. Amir iken kibre düşmediği gibi, misafirhanede fakirlere hizmet ederken de basit bir iş yaptığığını düşünmez. Şu örnekleri bir düşünelim:

⁶⁵⁹ Buhari, Cihad, 70.

H.z. Ebu Bekir (r.a), önceleri ticaretle uğraşıyor, çarşıya inip alış ve-riş yapıyordu. Ayrıca koyun sürüsü vardı ve zaman zaman onlarla meş-gul oluyordu. Bazen mahellesindeki yardıma muhtaç kimselerin koyunla-rını sağlıyordu. Halife olup kendisine beyat edildiği zaman,daha önce ko-yunlarını sağdığı bir ailenin kızı:

-Artık bundan sonra koyunlarımız sağılmaz!" diyerek hayıflandı. Kı-zın sesini işiten H.z. Ebu Bekir (r.a):

-Hayır, vallahi davarlarınızı sağmaya devam edeceğim. Üzerime al-dığım bu işin daha önceki ahlakımı değiştirmeyeceğini ümit ediyorum, di-ye kızı teselli etti ve halife iken de mahellenin koyunlarını sağmaya devam etti. Hatta bazen koyunlarını sağdığı kimselere:

-Nasıl istersiniz, sütü köpüklü mü sağayım, köpüksüz mü olsun? di-ye sorar, onlar nasıl isterse öyle sağardı. Daha sonra bulunduğu mahalle-den Medine'nin merkezine taşındı. Ticaret işiyle halifeliğin beraber yürü-mediğini görünce, ticareti bıraktı, bütün vaktini müslümanların hizmet ve idaresine ayırdı. Devlet hazinesinden kendisine ve ailesine yetecek mik-tar maaş bağladı. Vefat edeceği sırada, elinde biriken bütün malını devlet hazinesine geri teslim etti. Üzerimde müslümanların mallarından hiçbir şey kalmasın dedi. Bu duruma şahit olan H.z. Ömer (r.a):

-Ebu Bekir peşinden gelenlerin işini zorlaştırdı, onun gibi kim yapabi-lir, dedi.⁶⁶⁰

Sahabenin büyüklerinden Abdullah b. Selam (r.a) sırtına bir yük odun sarmış çarşıdan geçiyordu. Onu tanıyanlar:

-Niçin sırtında odun taşıyorsun, senin buna ihtiyacın yok, sen zengin adamsın! dediler. Şu cevabı verdi:

-Kalbimde biraz kendini beğenme hissi gördüm. Onu gidermek için böyle yapıyorum. Ben Rasulullah (s.a.v) Efendimizin şöyle buyurduğunu işittim:

"Kalbinde zerre kadar kibir bulanana kimse cennete giremez."⁶⁶¹

⁶⁶⁰ İbnu Sad, Tabakat, III, 167-168; Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, II, 379-380 (Beyrut, 1999. I. Baskı)

⁶⁶¹ Heysemi, Mecmeu'z-Zevaid, I, 99; Münziri, et-Terğib, IV, 345.

Seyyid Ahmed Buhari (k.s) (Vefat:922/1516) anlatır:

"Mürşidim Abdullah İlâhî (Abdullah Simavî) k.s bana Simav'da olduğumuz zamanlarda beş vakit namazda imamlık görevini vermişlerdi. İmamlığın yanında ayrıca başka hizmetler de yapıyordum. Mürşidimin bir merkebi ve bir de katırı vardı. Güneş doğduktan sonar, her gün onlarla ormana gider öğle vaktine kadar dağdan odun taşırdım. Öğle namazını kıldıktan sonra çift varsa tarlaya gider çift sürerdim. Orak vaktinde ekin biçerdim. Arada bir etraftan çalı çırpı toplar sırtımda taşırdım. Bazen bahçe de çalışır, duvar ve su bendlerini yapardım. İkinci namazını kıldıktan sonra da Hz. Şeyhin huzuruna varır, sohbetlerine katılırdım."⁶⁶²

Allah dostları ve tevazu sahipleri böyledir. Onlar, helal ve mübah dairede hiçbir işten ve hizmetten kaçınmazlar. Kibre düşüp insan ve iş beğenmemezlik yapmazlar. Alçak gönüllü olmayan kimse hep alçaklarda kalır, yukarıya yükselemez.

Herkes Hayra Muhtaçtır

Hizmet ehli hayra doymaz, yaptıklarım bana yeter diye düşünüp kendisini kenara çekemez. Hak aşıkları yaptığı amelleri gözlerinde büyütmezler. Yaptıkları hayırlı işlerin kabulünden çok reddedileceğinden korkarlar. Ümitle korku arasında kulluk ve hizmet yaparlar. Her hizmetin sonunda sanki bir kusur işlemiş gibi üzürlüler, Allah'tan kusurlarının affını isterler, devamlı günahlarına istiğfar ederler.

Hiç kimse benim yaptıklarım bana yeter, başka hayır ve sevaba ihtiyacım yok diye düşünemez. Şu hadiseden ibret alınmalıdır:

Bedir harbinde Ashab-ı Kiramın yeterli bineği yoktu. Üç kişi bir deveye nöbetleşe binerek gidiyorlardı. Rasulullah (s.a.v) Efendimizin de özel bineği olmadığı için, bir deveye Hz. Ali ve Hz. Ebu Lubabe ile nöbetleşe biniyordu. Efendimiz (s.a.v) kendi sırasında deveye bir müddet bindi, sıra diğerlerine geldi. Onlar:

"Siz bininiz ey Allah'ın Rasulü, biz yürüyelim," dediler. Efendimiz (s.a.v):

⁶⁶² Abdurrahman Cami, Nefahatü'l-Üns, 580. (İstanbul, 1995)

"Ben Allah'ın vereceği sevaba sizden daha az muhtaç değilim; siz de yürümek için benden daha kuvvetli değilsiniz. Herkes sırasıyla binecek ve yürüyecek" ⁶⁶³ buyurdu.

Hizmette Öncelik Sırası Bilinmelidir

Hizmette öncelik sırasına dikkat etmelidir. Farz bir ibadeti ihmal edip nafile ile uğraşmak hizmet değil hezimettir. Hizmetin hedefi Yüce Mevla'nın rızasına ulaşmaktır. Kulu Allah rızasına ulaştıracak en büyük sebep farz amelleri yapmaktır. İmam Rabbanî Hz.lerinin belirttiği gibi bir farzı yerine getirmek bin sene nafile ibadetle meşgul olmaktan hayırlıdır. Bir farzın içindeki sünneti veya edebi yerine getirmek de farzın dışındaki nafile ibadetlerden hayırlıdır.⁶⁶⁴

Hizmet ehli önce farz vazifeleri ve hizmetleri yerine getirmeye çalışmalıdır. Hayır ve hizmet yapmaya en yakınlarından başlamalıdır. İnsanlar içinde anne baba hukuku en ön sırayı alır. Anne babayı aç bırakıp mahallenin muhtaçları ile uğraşmak doğru değildir. Cihadın en büyüğü Allahu Teala'ya kulluktan sonra anne baba hukukunu korumaktır. Ancak anne veya baba bir haramı emreder veya bir farzı yapmaktan engellerse, o durumda kendilerine itaat edilmez.

Hizmet ehli, ailesinin haklarını da dikkate almalıdır. Nefsi yüzünden işini ve eşini ihmal ederek hizmette başarıya ulaşamaz. Ancak hizmetin gerektirdiği fedakarlıktan kimse kaçmamalıdır.

Bir kadın kocasının hak yolundaki hizmetlerini destekler, yardımcı olur ve elinden geldiği kadar ona imkan hazırlarsa, onunla aynı sevabı alır.

Allah yolundaki hizmetlere katılan bir kadın, evli ise kocasının haklarını göz ardı edip nefsinin istediği gibi serbest hareket etmemelidir. Müslüman bir kadının koca ve çocuklarına karşı farz olan vazifelerini yapması zaten dinî bir hizmettir, en büyük hayırdır.

Hizmet Denge ve Devamlılık İster

Hizmette devamlılık esastır. Devamlı hizmet dengeye bağlıdır. Dengeli insan, en zor şartlarda vazifesini gücü nisbetinde yerine getirir, işinin

⁶⁶³ Hakim, Müstedrek, II, 91.

⁶⁶⁴ İmam Rabbanî, Mektubat, 29. Mektup.

hakını verir. Bir mümin zengin ve sıhhatli iken nasıl güzel hizmet yapıyorsa, fakir ve hasta iken de hayır duası ile olsun bir çeşit hizmet yapabilir.

Hizmette bulunan kimselerin ahlaki dengesi ve insanlara davranış biçimi güzel olmalıdır. Kötü örnek olmaktan şiddetle kaçınmalı ve böyle bir durumdan Allah'a sığınmalıdır. Çünkü insanlara en büyük hizmet, İslam'ın güzelliklerini bizzat göstererek onu sevmelerini sağlamaktır.

Bunun için önce farz ibadetler korunmalıdır. Her ibadeti kendi zamanında yapmalıdır. Bir vakit namazı kaçırarak kadar hizmetle meşgul olmak Allah'tan değil, şeytandandır. Şeytan hizmeti kullanarak insanı zara sokabilir. Bunun için nefsin keyfine göre değil, ilim ve edebe göre hizmet yapmalıyız.

Hizmet işlerini gücümüz kadar üstlenmeli ve hizmette sorumlu olduğumuz herkese gücü kadar yük yüklemelidir. Hakını veremediğimiz hizmete talip olunmamalıdır. Bize verilen hizmetin başında sadakat ve sabırla beklemelidir. Hemen sonuç alamadım diye üzülmemelidir. Bir işi veya ibadeti gücü kadar yaptıktan sonra kalan kısmından kimse mesul olmaz. Yeter ki, bilerek kusur işlenmesin, iş ihmal edilmesin.

Hizmette Başarı Cemaatındır.

Hizmette benlik olmaz. Bir hizmet tek şahsa ait görülemez. Önce şunu bilmeliyiz ki bütün hayırların kaynağı Allahu Teala'dır. Kuluna iyiliği ikram eden O'dur. Sonra, bir hayrın meydana gelmesi için tek sebep kulun kendisi değildir; bunun için bir çok sebep mevcuttur. Gökte meleklerin, yerde salih müminlerin hayır duaları, sevgi ve himmetleri unutulmamalıdır.

Hizmetteki başarıyı Yüce Allah'tan, kusurları ve noksanlıları ise nefsimizden bilmeliyiz. Bizim hizmeti değil, hizmetin bizi ayakta tuttuğunu ve ancak hizmetin içinde güzel kulluk yapabildiğimizi kabul etmeliyiz. Hizmet, Allahu Teala'nın bir emaneti olduğu için; onu taşıyanlar ilahi himayede olurlar. Yüce Allah dinine hizmet edenlere özel olarak yardım edeceğini, onların ayaklarını hak yolda sabit tutacağını müjdelemiştir. ⁶⁶⁵ Kulun imtihanı başarıdan sonra gelir. Her halde tevazu, şükür ve istiğfara sarılmak peygamberlerin ahlakı ve salihlerin şiradır.

⁶⁶⁵ Muhammed, 7

Hizmet Sabır ve Cesaret İster

Allah yolunda çekilen çilelerin karşılığı cennet ve ilahi rızadır. Hizmet esnasında önümüze çıkan zorluklar, daha fazla sabır gösterip sevap kazanmamız içindir. Kolay elde edilen şeyler kalıcı olmaz. Hak yolunda koşan bir insanın en büyük hizmeti kendisinedir. Hizmetteki ilk fayda hizmet edene aittir. Bu nedenle, Allah rızası için yola çıkan bir kimse, bu yolda bütün çileleri baştan kabul etmelidir.

Halkın çilesini çekmek, bütün peygamberlerin en başta gelen sünnetidir. Onlar, Allah rızası için hayatları boyunca halkın içinde olmuşlar, dertleri ile dertlenmişler, onların zahmet ve yükünü çekmişlerdir. Peygamberlerin sultanı Hz. Rasulullah (s.a.v) Efendimiz, yeri Arş-ı A'la ve cennet iken, yeryüzündeki insanların arasında zahmet çekmeyi tercih etmişti. Onun insanlar tarafından yerli yersiz rahatsız edildiğini gören amcası Abbas (r.a) bir gün Efendimizin huzuruna gelip:

-Ya Rasulallah! Görüyorum ki, şu insanlar size çok eziyet veriyorlar, çıkardıkları tozlar zat-ı alinizi rahatsız ediyor. Kendinize yüksekçe özel bir yer yaptırırsanız da, onlarla oradan konuşsanız! diye üzüntüsünü dile getirdi. Hz. Rasulullah (s.a.v) Efendimiz'in cevabı şu oldu:

*-Hayır! Allah beni içlerinden alıp huzuruna kavuşturana kadar onların arasında duracağım. Varsın ökçelerime bassınlar, elbiselerimi çeksinler, bir şey olmaz.*⁶⁶⁶

Arifler: "canı değerli olanın dini değersiz olur" demişlerdir. Yani insanlardan, fakirlikten, kınanmaktan, gelecekte korkarak Yüce Allah'a dostluk ve güzel kulluk yapılamaz. Korkunun çaresi korkmamaktır. Çilenin çaresi, sevgilinin hatırına çileyi sevmektir. Maldan ve candan fedakarlık etmeden sevginin tadı nasıl tadılacak ve cennete nasıl adım atılacaktır?

Seyyid Abdulbaki Hz.leri (k.s) sık sık: "Korkmayın, eğer illa korkacaksınız Allah'tan korkun," diyerek insanlara cesaret vermekteydi.

Hizmetin Temeli İstişaredir.

Bir hizmeti tek şahsa teslim etmek tehlikelidir. Tehlike, hem şahsa hem hizmete ait olur. Hizmetin başında olan kimse, sırf kendi aklına gü-

⁶⁶⁶ Darimi, Mukaddime, 14; Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, III, 335. (Beyrut, 1999)

venmemelidir. Ayrıca hizmetteki arkadaşlarına kıymet vermeli, onların görüşlerini dinlemeli, ortaya konan görüşleri değerlendirip, en isabetlisini tercih etmelidir. Başkan olan kimse, kendi tercihinine uymasa da, doğru görüşü tasdik etmeli, benlik ve kibir ile yanlış görüşünde ısrar etmemelidir.

Bütün hizmet ehli, şu ayetlerdeki edeplere dikkat etmelidir:

"Rasulüm sen onlara Allah'tan bir rahmet ile yumuşak davrandın.

Eğer sen kaba ve katı yürekli olsaydın, etrafında kimse kalmaz hepsi dağılır giderdi. Onlarda gördüğün kusurları affet, onlar için Allah'a istiğfar et ve yapılacak işlerde kendileriyle istişare yap."⁶⁶⁷

İşte bir istişare örneği:

Hendek harbinin yapıldığı günlerde müslümanlar ciddi sıkıntılar çekmeye başlamışlardı. Bu durumu gören Hz. Rasululah (s.a.v) Efendimiz, müşriklerle iş birliği yapan ve karşı cephede bulunan Gatafan kabilesinin reisleri Uyeyne b. Hısn ile Haris b. Avf el Mürri'ye haber göndererek kendileriyle bir anlaşma yapmak istedi. Savaştan vaz geçmelerine karşılık olarak kendilerine Medine'nin senelik hurmalarının üçte birisini vermeyi teklif etti. Onlar da bunu güzel buldular. İki taraf arasında durum konuşuldu ve anlaşma metni yazıldı. Henüz imzalanıp yürülüğe girmeden önce Rasululah (s.a.v) Sa'd b. Muaz ile Sa'd b. Ubade'yi huzurlarına çağırıp durumu ve varılan anlaşmayı onlarla da istişare etti. Onlar da:

-Ya Rasulallah! Bu işi siz mi istiyorsunuz. Eğer böyle ise biz sizin arzuunuza uyarız. Yahut bu mutlaka uymamız gereken ilahi bir emir mi? Yoksa sizin bizi düşünerek yaptığınız bir anlaşma mı? diye sordular. Rasululah (s.a.v):

-Hayır, bunu sizin için yapıyorum. Görüyorum ki, bütün Araplar birleşerek tek vucüt olmuşlar her taraftan size saldırıyorlar. Bu şekilde bir dereceye kadar güçlerini kırmayı düşündüm, buyurdu. Bunun üzerine Sa'd b. Muaz (r.a):

-Ya Rasulallah! Bizler bir zaman Allah'a şirk koştuk, putlara tapardık, Allah'a ibadet etmez ve O'nu tanımazdık. Bu günlerde bile, bunlar misafir olarak ikram ettiğimiz veya parasıyla sattığımızın dışında zorla bizden bir hurma tanesi yiyemezlerdi. Şimdi Allah bizi İslam'la şereflendir-

⁶⁶⁷ Al-i İmran, 159.

mişken, sizinle ve İslam'la bizi kuvvetlendirmişken nasıl olur da onlara mallarımızı veririz. Onlarla böyle bir anlaşma yapmaya hiç ihtiyacımız yoktur. Allah onlarla bizim aramızda hüküm verinceye kadar onlara kılıçtan başka verecek bir şeyimiz yok, dedi. Rasululah (s.a.v):

-Evet, dediğin güzel, buyurdu. O zaman Sa'd (r.a) anlaşma metnini aldı, içindeki yazıyı sildi ve: Bize karşı ellerinden geleni yapsınlar, dedi.⁶⁶⁸

Bu hadisede hizmet ehli için önemli prensipler mevcuttur. Görüldüğü gibi, Allah Rasulü (s.a.v) Efendimiz bile kendi fikrini ashabı ile istişare edip değerlendirmeye tabi tutmuştur. Bunu, ayetle sabit olmayıp, ictihada açık olan bir konuda yapmıştır. Ashab-ı Kiram Rasulullah Efendimiz (s.a.v) istedikten sonar, değil bütün mallarını, canlarını bile vermeye hazır iken, işin aslını öğrenmek için soru sormaktan çekinmemişlerdir. Önce alınan kararın ayetle mi yoksa sünnetle mi ortaya konduğunu sorarak bağlayıcılık yönünü bilmek istemişlerdir. Konuyu ictihada müsait görünce, Allah için bildikleri doğruyu söylemeyi dini bir vazife saymışlardır. Burada Rasululah Efendimize (s.a.v) herhangi bir itiraz yoktur, aksine onun sevineceği ve rahat edeceği sonucu arama çabası vardır. Rasulullah Efendimiz de (s.a.v) büyük bir olgunlukla önceki kararından rahatlıkla vazgeçmiş ve Sahabinin tercih ettiği doğruya katılmıştır. Farklı hükmü sahabi teklif etmiş, Efendimiz (s.a.v) tasdik edip sonuca bağlamıştır.

İstişare yaparken, o işten anlayan ehil insanları bulmak da bir vazife-dir. Alınan yeni bir kararda onu uygulayacak kimselerin fikir ve desteklerinin bulunmasına özellikle dikkat etmek gerekir. İstışareden sonra varılan sonucu herkesin sonuna kadar desteklemesi gerekir. Karar aşamasında evet deyip veya sukut edip, uygulamada geri duranlar ve tenkitle uğraşanlar hizmeti hezimete çevirirler. Bu açıkca bir cahillik veya gizlice münafıklık alametidir. O halden Yüce Allah'a sığınırız.

Hizmetin başında olanlar geniş ve sabırlı olmak zorundadır. Sert davranışlar ve acı sözler kalpleri soğutmaktan başka bir işe yaramaz. Dikkat edilsin, hizmet bir ticari şirket değildir. Ticarete konu para olduğu gibi hedef de paradır. Bu işte insan araçtır. Fakat hizmette böyle değildir. Onda konu insandır, hedef Yüce Allah'ın rızasıdır. Bizim yüzümüzden hizmetten kalbi soğuyan bir insan pek çok hayırdan mahrum olmaktadır.

⁶⁶⁸ İbnu Hişam, es-Siretü, III, 193-194. (Kahire, 1996), Kandehlevi, Hayatu's-Sahebe, II, 281.

Hizmetin İçinde Olanlar Özel Himaye Altındadır

Hizmet, Yüce Allah'ın emridir. Allah yolunda mallarınız ve canlarınız ile cihad edin ayeti, hizmet ehline Yüce Allah'ın bir selamıdır. Bunun manası, ey dostlarım benim için yaşayın, bana gelin, benim için can verin demektir.

Hizmet Allah'ın emanetidir. Allah için hizmet eden kimse Yüce Allah'ın himayesindedir. Bu himaye ihlasa bağlıdır. Niyeti güzel olanın feyzi kesilmez, ameli zayi olmaz. Dost olan, dünya ve ahirette yalnız bırakılmaz. Canını ve malını sevip onu özel himaye altına almak isteyen kimse, onları Allah için Allah yolunda harcamalıdır. Büyük arif İmam Şa'ranî (k.s) anlatır:

Mürşidim Ali b. Vefa (k.s) derdi ki: Müritlerden kim Alemlerin Rabbini özel himayesinde olmak istiyorsa, mürşidine sadakatta hizmet etsin, onun emirlerine canla başla koşsun. Yapılmasını işaret ettiği işlerde mürşidine muhalefet etmesin. Hizmette olan müritler daima Yüce Allah'ın şu ayetini düşünsünler:

*"Süleyman'ın emrine de kasırga gibi esen rüzgarı verdik. Rüzgar onun emriyle hareket eder, içinde bereket yarattığımız yere doğru eserdi. Biz her şeyi biliriz. Ayrıca şeytanlardan bir grubu da Süleyman'ın emrine vermiştik. Onun için dalgıçlık yaparlar (denize dalıp inciler çıkarırlar) ve bunun dışında başka işler de görürlerdi. Biz onları özel gözetim ve muhafaza altında tutuyorduk."*⁶⁶⁹ Bakınız, Yüce Allah, sadık dostlarının hizmetinde bulunan ve emri altında çalışan kimseleri nasıl muhafaza ediyor.⁶⁷⁰

Müfessirler, cinlerin neden ve nasıl muhafaza edildiği konusunda şu açıklamalarda bulunmuşlardır:

Allahu Teala, Hz. Süleyman'ın emrinde çalışan cinleri, diğer kötü cinlerin şerrinden koruyordu. Onları bu hayırlı işten alıkoymak isteyen cinlere fırsat vermiyordu.

Yüce Allah, önündeki işini bozmak isteyen cine fırsat vermiyor, hem elindeki işi koruyor hem de onu yapan cini muhafaza ediyordu. Allahu Teala hizmette olan cinleri diğer cinlere ve insanlara zarar vermekten alıko-
yuyordu.

⁶⁶⁹ Enbiya, 81-82.

⁶⁷⁰ Şa'ranî, el-Envaru'l-Kudsiyye, I, 191-192.

Ayrıca Allahu Teala cinlerin gündüz yaptığı hizmeti ve hayırlı amelleri gece zayi etmelerinden onları muhafaza ediyordu. Hz. Süleyman (a.s) cinlerden bazısını bir işe gönderdiği zaman yanına bir de insan veriyordu. Bu insana, o cini devamlı gece gündüz hizmetle meşgul etmesini emrediyordu. Çünkü cinler, gündüz yaptıkları hayrı gece boş kalınca koruyamıyor, bir şekilde onu mahvediyorlardı.⁶⁷¹

Hz. Süleyman (a.s), emri altındaki bu zayıf varlıkları kuvvetli kimseleyle destekliyordu. Böylece onlara merhamet ediyor, iyilik yapıyor, vefa gösteriyordu.

İnsanı bütün hayırlı ibadet, iş ve hizmetlerden geri koyan önce nefsi, sonra kötü arkadaşdır. Bir de boş kalmaktan, işsiz, ibadetsiz, hedefsiz yaşamaktan şiddetle sakınmalıdır. Tek başına kalan kimseye şeytan yakın olur. Onun hem niyetini, hem amelini bozar. Boş kalan kimse, boş işlere bulaşır. Onun için her insane, salih insanların nezareti altında Allah yolunda bir çeşit hizmet etmeyi ve onların nazarları altında, kalmayı cana minnet bilmelidir. Bugün kamil mürşitlerin, Rabbani alimlerin nezaretinde görülen bütün hizmetler ve o hizmetleri yürütenler, Hz. Süleyman'ın (a.s) nezaretinde görülen hizmetler ve hizmetçiler gibi, Yüce Allah'ın himayesi altındadır. Bu kıyamete kadar böyledir. Yeter ki, hizmet edenin ihlası zedelenmesin, hizmetteki edepler zayi edilmesin.

Her mümin, Allah yolundaki hizmetlere bir şekilde katılmalıdır. Malı ve canı ile bizzat hizmetin içinde olamayan kimseler, kalbi, niyeti, duası, sevgisi ve rızası ile hizmetlere destek vermelidir.

Bir hayra rıza gösteren, teşvik eden ve sebep olan kimse, o hayrı yapmış gibidir. Müminin niyeti amelinden hayırlıdır. Bir hayra niyet eden fakat gücü yetmediği veya bir mazereti olduğu için onu yapamayan ve buna üzülen kimse, o hayrı yapmış gibi sevap alır. Bunun ölçüsü, niyet edilen şeyi yapma fırsatı bulduğunda hemen yapmaktır. Yoksa boş temenni olur. İyi şeyleri temenni etmek de güzeldir, fakat bu temenni azim, arzu ve karar derecesine çıkmalı ki, o iş yapılamayınca bile sevap kazandırsın.

⁶⁷¹ Açıklamalar için bkz: Beğavi, Mealimü't-Tenzil, V, 338; İbnu Kesir, Tefsir, V, 359 (Riyad, 1997); Razi, Tefsir-I Kebir, XXI, 185; İbnu Adil, el-Lübab fi Ulumi'l-Kitab, XIII, 564. (Beyrut, 1998)

Hizmetlerin Hedefi Nefsin Islahıdır

Bir insanın nefsini ıslah etmesinden daha büyük bir hizmet yoktur. Çünkü nefsi ıslah, kalbi ihya, ahlakı güzel olan bir insan hem kendisine, hem çevresine hayır verir, rahmet olur. Bütün dünya, böyle bir insana muhtaçtır. Yüce Allah bütün dünyayı bu şerefli insanın o büyük hizmetini görmesi için yaratmıştır. Yüce Allah'ın boyası ile boyanıp Allah dostu olmayan kimse, kainata bir yükür. Kalbi Allah Allah diye atmayan ve Yüce Allah'ını tanımayan kimse ölüdür. En büyük ve en güzel hizmet işte bu ölü kalbi diriltmektir. Her şeyin yok olacağı ve hiçbir şeyin fayda vermeyeği günde, insana fayda verecek sadece bu kalptir. Buna kalb-i selim denir. Kalbe bu hizmeti vermeyen ve insanı edeplendirmeyen bütün hizmetler, sonuçta anlamsızdır.

Hizmetin hedefi, insanı süslemektir. Güzelleşmesi gereken ahlakımızdır. Allahu Teala bütün ibadetleri, kendisini zikir için emretmiştir. Her ibadet ve hizmetten sonra kalbimize yönelip kendimizi kontrol etmeliyiz. Bu ibadetin ve hizmetin içinde iken, kalbim ne kadar Allah'ı zikretti, ne derece gafletten uyandı ve hangi kusurlarını anlayıp istiğfar etti diye düşünmelidir.

Bütün zikirlerin meyvesi edep ve hizmettir. Her türlü ibadet ve hizmetin gayesi de Yüce Allah'ı zikir ve yüceltmektir. Zikri artan kimsenin tevaazu, edep ve halka hizmeti arttığı gibi, hizmetlerin içinde koşan kimsenin de zikri, fikri ve şükrü çoğalmalıdır. Aksi durumda zarar var demektir.

Şu hadis bu konuda hepimizi uyarmaktadır: Muaz b. Enes (r.a) anlatıyor:

"Bir adam Hz. Peygambere (s.a.v) gelerek: Hangi cihad daha faziletlidir; hangi mücahit daha çok sevap alır? diye sordu, Efendimiz (a.s):

-En faziletli cihad, içinde Allah'ın en fazla zikredildiği cihattır. En fazla sevap alacak mücahit de, Yüce Allah'ı en çok zikreden mücahittir, buyurdu. Adam:

-Sevabı en fazla olan oruçlu kimdir? diye sordu, Efendimiz (a.s):

-Yüce Allah'ı en çok zikreden oruçlu en fazla sevap alır, buyurdu. Adam, namaz, zekat, hac ve sadakayı sordu, Efendimiz (s.a.v), her defasında:

-*Bu ibadetleri yaparken, Yüce Allah'ı en çok zikreden kimse, en fazla sevabı alır*, buyurdu. Orada bulunan Hz Ebu Bekir (r.a), Hz. Ömer'e:

-Ya Eba Hafs, zikredenler bütün sevabı alıp götürdüler, dedi. Rasullullah Efendimiz (a.s), ona yöneldi:

-*Evet öyledir*, buyurdu.⁶⁷²

Herkes, kıldığı namazın, çektiği zikrin, yaptığı tövbenin ve ziyaretlerin kalbine fayda verip vermediğini halka karşı muamelesi ile ölçmelidir.

Hz. Ömer (r.a) der ki: "Siz bir insanı namaz ve orucuna bakarak değerlendirmeyin. Onun doğru sözlülüğüne, kendisine bir şey emanet edilince onu nasıl muhafaza ettiğine, eline dünyalık mal ve makam geçince nasıl davrandığına bakınız."⁶⁷³

Ariflerden Kettanî (k.s): "Tasavvuf, güzel ahlaktan ibarettir." diyor ve ekliyor: "Kimin ahlakı senden güzelse o, tasavvuf yolunda senden ileridedir."

Büyük veli Fudayl b. Iyaz (k.s), güzel ahlaklı olmayı şöyle anlıyor: "Bir kul, bütün insanlara iyi muamele etse, fakat kümesindeki tavuğa kötü davranırsa, o kimse iyilerden sayılmaz."⁶⁷⁴

Terbiye olmuş insanın aldığı edep, düzen, temizlik, sadelik ve kibarlık bütün işlerine yansır. Onun kalbi gibi dili de temizdir. Niyeti gibi işi de doğrudur. İçi gibi dışı da edepli ve sevimlidir. Namazı gibi alış veriş de ilahi ölçülere uyar. Onun Yüce Allah ile hukuku ve edebi güzel olduğu gibi, anne babası, ailesi, komşuları, iş çevresi ve diğer bütün cemiyet ile de her işi güzeldir.

Zikri çoğaldığı halde ahlakı güzelleşmeyen, bir mürşide gidip geldiği halde tevazu ve edebi artmayan, devamlı nafîle namaz ve oruçla meşgul olduğu halde kalbi genişlemeyen; eli hayır için açılmayan, merhameti çoğalmayan, mümin kardeşlerini, vücudunun bir parçası gibi görmeyen kimse, niyetini bir kere daha kontrol etmelidir. Çünkü, bütün bu hayırların hedefi, insanı gerçek hürriyyette kavuşturmak ve kulu güzel ahlaka ulaştırmaktır.

⁶⁷² Ahmed, Müsned, III, 438; İbnu Mubarek, Zühd No:1429; Tabarani, el-Kebir, XX, 186.

⁶⁷³ Beyhaki, Zühdü'l-Kebir, No: 867.

⁶⁷⁴ Kuşeyri, Risale, 317. (Beyrut, 1998)

Arifler gerçek hürriyeti, ilahi aşkla nefsin esaretinden ve maddenin köleliğinden kurtulup sırf Allah için yaşamak şeklinde tarif etmişlerdir. Evet bu hâl, kamil insan olmanın alametidir. Tasavvufta hedef, kamil insanlık makamıdır.

Arifler derler ki: Allah rızasını, biricik hedefi yapan bir kulun ilmi arttıkça edebi artar; hayrı çoğaldıkça hayası güzelleşir; dersi ilerledikçe dercecesi yükselir. Allah dostları, ilahi boya ile boyandıklarından her an güzelleşir, her gün tatlanırlar.

İslam alimlerinin, güzel ahlakı tariflerinden bazısı şöyledir:

Güzel ahlak, Allahu Teala'yı yüceltmek ve bütün halka şefkat edip fayda vermektir.

Güzel ahlak, Yüce Allah'ın ve mahlukatın haklarını güzel korumaktır.

Güzel ahlak, dostları gibi düşmanlarının gözünde de güvenilir olmaktır.

Güzel ahlak Allah rızasına aşık, kalbi uyanık, gönlü yanık, edepli, ifteli, sevimli, cömert, mert, doğru sözlü, tatlı yüzlü, herkese rahmet olan bir insan olmaktır.

Güzel ahlak, kendisine kötülük edene iyilik etmek, vermeyene vermek, gelmeyene gitmek, yüzünü asana tebessüm etmektir.

Kısaca güzel ahlak, rahmet ve edep peygamberi Hz. Muhammed'i (s.a.v) her hâliyle örnek alıp, bir derece ona benzemek ve yeryüzünde rahmet ahlakını temsil etmektir.

Bütün bunlara da, ancak Yüce Allah'ın aşkı ve yardımı ile erişmek mümkündür.

Büyük veli Mevlana Celaluddin Rûmî (k.s), kendisine gelen insanların çoğunun işin zahirinde takılıp kaldığını, aslını, esasını, Allah rızasını, ince sırları, marifet ve hikmetleri ihmal ettiklerini görmüş ve bu üzüntüsünü şöyle dile getirmiştir:

Herkes kendi zannınca oldu gönlümün yârı.

Aramadı hiç kimse gönlümdeki esrârı.

Yine bu büyük arif, kendisinin elde ettiği ve bir hak yolcusunun elde etmesi gereken şeyleri şu manadaki mısralarla dile getirmiştir:

Ömrümün mahsülü üç sözdür heman;

Hâmdım, pişdim ve yandım el-aman.

Yüce Rabbimizden bizleri affetmesini ve her iki cihanda dostları ile beraber etmesini dileriz.

Hamd olsun alemlerin Rabbi olan Yüce Allah'a.

KAYNAKLAR

Abdulkadir İsa,

Hakaik anî't-Tasavvuf, Halep, 1993

Abdurranman Tahî,

İşaretler, İst, 1994

Abdurrazzak, Ebu Bekir b. Hemmam es-San'ânî,

El-Musannef, (I-XI), el-Meclisü'l-İlmî yay, trs

Aclunî, İsmail b. Muhammed,

Keşfu'l-Hafa, (I-II), Beyrut, 1985.

Ahmed b. Hanbel,

Müsned, (I-X), Beyrut, 1991.

Kitabu'z-Zühd, Beyrut, 1988.

Aliyyü'l-Kârî,

Mirkatü'l-Mefatih, (I-XI), Beyrut, 1994.

Ali el-Muttaki,

Kenzu'l-Ummal, (I-XVIII), Beyrut, 1993.

Alusi, Şihabüddin Mahmud,

Ruhu'l-Meanî, (I-XV), Beyrut, 1987.

Ankaravî, İsmail,

Minhacu'l-Fukara, trs.

Nakşu'l-Fusus Şerhi, (Haz: İlhan Kutluoer), İst, 1995.

Arvasî, Seyyid Sıbgatullah,

Minah, İst. 1983

Attar, Fedidüddin,

Tezkiretü'l-Evliya, (Haz: Süleyman Uludağ), İst. 1991.

Ateş, Süleyman,

İslam Tasavvufu, İst, 1992.

İşârî Tefsir Okulu, Ankara, 1984.

Sülemî'nin Risaleleri, Ankara, 1981.

Sülemî ve Tasavvufî Tefsiri, İst, 1969.

Aynî, Muhammed b. Ahmed,

Umdetü'l-Kârî, (I-XX), Mısır, 1982.

Beğavî, Ebu muhammed el-Hüseyn b. Mesud,

Mealimü't-Tenzil, (I-VIII), Riyad, 1993.

Şerhu's-Sünne, (I-XVI), Beyrut, 1983

Beydavî, Abdullah b. Ömer b. Muhammed,

Envaru't-Tenzil, (I-II), Beyrut, 1988.

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin,

Kitabu'z-Zühd, Beyrut, 1987.

Sünen-i Kübra, (I-X), Beyrut, 1994

Şuabu'l-İman, (I-X), Beyrut, 1990.

Buhari, Muhammed b. İsmail,

El-Edebü'l-Müfred, Beyrut, 1990.

Bursevî, İsmail Hakkı,

Ruhu'l-Beyan, (I-X), Beyrut, 1995

Cami, Abdurranman,

Nefahatü'l-Üns, (Haz: S. Uludağ-M. Kara), İst, 1995.

Nakdu'n-Nusus fi Şerhi Nakşî'l-Fusus, Tahran, H: 1380.

Cifî, Abdulkerim,

İnsan-ı Kamil, (Mütc: Abdulkadir Akçiçek), İst, 1980.

Döylemî, Şehredar b. Şûriye,

Firdevsü'l-Ahbar, (I-V), Beyrut, 1987.

Ebu Nuaym, Ahmed b. Abdullah,

Delailü'n-Nübüvve, (I-II), Beyrut, 1991

Hilyetü'l-Evliya, (I-X), Beyrut, 1987.

Ebu's-Suud, Muhammed,

İrşadu Akli's-Selim, (I-IX), Beyrut, trs.

- Ebu Ya'la, Ahmed b. Ali,
Müsned, (I-XVI), Beyrut, 1989.
- Ebu Zehra, Muhammed,
Hatemü'n-Nebiyin, (I-II), Beyrut, 1979.
- Elmalılı, M. Hamdi Yazır,
Hak Dini Kur'an Dili (Sadeleştirme) Azim Dağıtım, İst, 1992.
- Endelüsf, Ebu Muhammed Abdullah,
Behçetü'n-Nüfus (I-IV), Beyrut, trs.
- Eraydın, Selçuk,
Tasavvuf ve Tarikatler, İst, 1994.
- Erbilî, Muhammed Emin
Tenviru'l-Kulub, Dimeşk, 1991.
- Eşrif-i Rumî,
Müzekki'n-Nüfus, İst, 1977.
- Gazalî, Ahmed,
Sırru'l-Esrar fi Keşfi'l-Envar, Kahire, 1988.
- Gazali, Muhammed b. Muhammed,
El-Munkızu mine'd-Dalal, Kahire, trs.
İhyau Ulumi'd-Din, (I-VI), Beyrut, 1996.
Ravdatü't-Talibin ve Umdetü's-Salikin, Beyrut, trs.
- El-Ğurab, Mahmud,
Rahmetün mine'r-Rahman fi Tefsir ve İşareti'l-Kur'an, (I-IV), Dimeşk, 1989.
- Hakim et-Tirmizî, Muhammed,
Beyanu'l-Fark Beyne's-Sadr ve'l-Kalb ve'l-Fuad, Kahire, 1957.
Kitabu Hatmi'l-Evliya, Beyrut, 1965
Kitabu Sireti'l-Evliya, Beyrut, 1992
Nevadiru'l-Usul, (I-II), Beyrut, 1992
- Hani, Muhammed Abdullah,
El-Behçetü's-Seniyye, (Trc: Adab), İst, 1980.

- Hatib, Ebu Bekir Ahmed b. Ali,
Tarihu Bağdad, (I-XIX), Beyrut, trs.
- Herevî, Abullah b Muhammed el-Ensari,
Menazilü's-Sairin, Kahire, 1966.
- Herevî, Hüseyin Vaiz,
Raşahatu Ayni'l-Hayat, Daru Sâdır, trs.
- Heysemî, Nuruddin Ali b. Ebi Bekir,
Mecmau'z-Zevaid, (I-X), Beyrut, 1982
- Heytemî, Ahmed Şihabuddin b. Hacer,
El-Fetava'l-Hadisiyye, Mısır, 1989
- Hucviri, Ali b. Osman Cüllabî,
Keşfu'l-Mahcub, Kahire, 1974.
- Humeydi, Abdullah b. Zübeyr,
El-Müsned, (I-II), Beyrut, 1998
- Hüseynî, Abdulhakim,
Sohbetler, İst, 1987.
- İbnu Abdisselam, İzzeddin,
Kavaidü'l-Ahkam fi Mesalih'il-Enam, Beyrut, 1990
- İbnu Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf,
Camiu Beyani'l-İlim, Beyrut, trs.
- İbnu Abidin, Muhammed Emin,
Mecmuatu Resaili İbni Abidin, Alemü'l-Kütüb, trs.
- İbnu Acibê, Ahmed b. Muhammed,
İkazu'l-Himem fi şerhi'l-Hikem, Kahire, 1985.
- İbnu Arabi, Ebu Bekir Abdullah,
Ahkamu'l-Kur'an, (I-IV), Beyrut, 1967.
- İbnu Arabi, Muhyiddin,
El-Futuhatu'l-Mekkiyye (I-IV), Beyrut, trs.
- Fusu'l-Hikem, (Tahk: Ebu Ala Afili), Beyrut, 1980
- Tefsiru'l-Kur'ani'l-Kerim, (I-II), Beyrut, 1981.

İbnu Atıyye, Ebu muhammed Abdulhak,

El-Muharraru'l- Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz, (I-V), Beyrut, 1993

İbnu Eb'id-Dünya, Ebu bekir Abdullah,

Kitabu'l-Evliya, Kahire, trs.

İbnu'l-Cevzî, Ebu'l- Ferec Abdurrahman,

Sıfatu's-Safve, (I-IV), Beyrut, 1986.

Telbisu İblis, Beyrut, 1992 II. Baskı

Zadü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, (I-IX), Beyrut,1987.

İbnu Hacər, Ahmed b. Ali el-Askalânî,

Fethu'l-Bari, (I-XV), Beyrut, 1993.

el-Metalibu'l-Âliyye, (I-IV), Mekketü'l-Mükerreme, trs.

İbnu Haldun,

"Mukaddime", (I-III), Kahire, trs.

"Tasavufun Mâhiyeti" (Şifâu's-Sâil tercümesi. Haz: S. Uludağ İst, 1984.

İbnu'l-İmâd, Abdulhayy b. Ahmed,

Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb, (I-X), Beyrut, 1986. I. Baskı

İbnu Kayyım, Muhammed b. Ebû Bekr,

Medaricü's-Salikîn", (I-III), Beyrut, 1988.

Miftahu Dari's-Saade, (I-II), Beyrut, 1993

Zadü'l- Mead, (I-VI), Beyrut, 1994.

İbnu Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmâîl

el-Bidâye ve'n-Nihâye", (I-XIV), Beyrut, trs.

Tefsîru Kur'ani'l-Azîm, (I-VIII), Kahire, trs.

İbnu Mübarek, Abdullah,

Kitabu'z-Zühd, Beyrut, trs.

İbnu Mulakkın, Ömer b. Ali,

Tabakatu'l-Evliya, Beyrut, 1986. II. baskı.

İbnu Receb, Abdurrahmân b. Şihabüddin,

Câmiu'l-Ulum ve'l-Hikem".(I-II) Beyrut,1993. I. Baskı.

İbnu Sa'd,

Tabakatu'l- Kübra, (I-VIII), Beyrut, trs.

- İmam Rabbani, Ahmed Serhendî,**
Mektubat, (I-II), İst, trs.
- Kad-ı İyaz, Ebu'l-Fadl,**
eş-Şifa bi Tarifi Hukukî'l-Mustafa, (I-II), Beyrut, 1988.
- el-Kafiyecî, Muhammed b. Süleyman,**
Menazilü'l-Ervah, Kahire, 1991. I. Baskı.
- Kandehlevî, Muhammed Yusuf,**
Hayatu's-Sahabe, (I-III), Beyrut, trs.
- Kara, Mustafa,**
Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, İst. 1990.
- Kastallanî, Şihabüddin Ahmed b. Muhammed,**
İrşadu's-Sarî, (I-XV), Beyrut, 1996
- Kaşanî, Abdürrezzak,**
İstilahâtu's-Sufiyye, Kahire, 1992.
Şerhu Menazili's-Sairîn", Kum, Hicrî 1413
- el-Kedîrî, Dehlân,**
Siracu't-Talibin Şerhu Âlâ Minhaci'l-Abidîn, (I-II), Dâru'l-Fikr, trs.
- Keklik, Nihat,**
Muhyiddin b. Arabî, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1990.
- Kişmî, M. Haşim,**
Berakat, İst, 1978.
- Konuk, Ahmed Avni,**
Fususu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi, (I-IV), İst, 1987.
- Koksal, Asım,**
İslam Tarihi, (I-XVIII), İst, 1997.
- Kutub Seyyid,**
Fi Zilali'l-Kur'an, (I-VI), Beyrut, 1990.
- Kurtûbî, Muhammed b. Ahmed,**
el-Cami li Ahkami'l- Kur'an, (I-XX), Beyrut, 1985.
- Kuşeyrî, Abdülkerim,**
er-Risale, (I-II), Kahire, trs.
Letaifü'l-İşarat, (I-III), el-Hey'etü'l- Mısriyye, 1981.

KÜbra, Necmüddin,

Tasavvufî Hayat, (Haz: Mustafa Kara), İst. 1980.

el-Makdisî, İbnu'l-Kaysaranî,

Safvetu't-Tasavvuf, Beyrut, 1995.

Mâverî, Ali b. Muhamed,

en-Nüketü ve'l-Uyun, (I-VI), Beyrut, 1992.

el-Mekkî, Ebû Tâlib,

İlmu'l-Kulub, (Abdulkâdir Ahmed Ata tahkikiyle), Kahire, trs.

Kutu'l-Kulub, (I-II), Daru Sâdır, trs.

Mevlana, Celalüddîn,

Divan-ı Kebir, (Trc: Abdalbâkî Gölpınarlı),

Mesnevî ve Şerhi, (Haz: Abdülbaki Gölpınarlı), İst, 1985.

Şerh-i Mesnevî, (Sarih: Tahiru'l-Mevlevî), İst, 1971.

Mevlana Halid,

Mecd-i Talid, (Haz: Yakup Çiçek), İst. 1987.

Mubarekpurî, Ebu'l-Ulâ Muhammed,

Tuhfetu'l-Ahvezî bi Şerhi Câmilî't-Tirmizî, (I-X), Beyrut, 1990.

Muhammed Alevî,

Mefahîm Yecibü en Tusahhah, Mekke, 1987.

Muhasibi, el-Haris b. Esed,

er-Riaye li Hukukillah", (Abdulkadir Ahmet Ata tahkikiyle), Beyrut, trs. =

Mûnavî, Muhammed Abdurrauf,

el-Kevakibü'd-Dürriyye fî Teracimî's-Sadatî's-Sufiyye, (I-IV), el-Mektebetü'l-Ezheriyye, trs.

Nedvî, Abdülbarî,

et-Tasavvufu ve'l-Hayat, Dimeşk, 1963.

Tasavvuf ve Tarikatın Yenilenmesi, (Terc:Yusuf Ertuğrul), Konya, 1992.

Nedvî, Ebu'l- Hasen Ali,

Gerçek Tasavvuf, (Terc: İsmet Ersöz.), Konya, 1992.

İslam Önderleri Tarihi, (Terc: Yusuf Karaca), İst, 1992.

NehcivAnî, Nimetullah b. MahmUd,

el-Fevatihu'l-İlahiyye ve'l-Mefatihu'l-Gaybiyye, (I-II), el-Matbaatu'l-Osmani, 1325 hicri.

Nesefî, Abdullah b. Ahmed,

Tefsiru'n-Nesefî, (I-III), Beyrut, 1989.

Nesefî, Azidüddin,

"Tasavvufta İnsan Meselesi, (Trc: Mehmed Kanar), İst, 1990. Dergah yay.

Nevevî, Muhyiddin Ebu Zekeriyya,

Sahih-i Müslim Şerhi", (I-XVIII), Beyrut, trs.

Bustanu'l-Arifin, Beyrut, 1994.

Nicholson,

Fî't-Tasavvufi'l-İslamî, (Tahk: Ebû A'lâ Afîfî), Kahire, 1956.

Nisaburî, Nizamüddin el-Hasen b, Muhammed

Ğaraibû'l-Kur'an ve Reğaibu'l-Furkan, (I-XXX), Mısır, 1962.

Öztürk, Yaşar Nuri,

Kur'an-ı Kerim ve Sünnete Göre Tasavvuf, İst, 1985.

Kuşadalı İbrahim Halveti, İst. 1982.

Bosnalı Muhammed Tevfik Halvetî, İst, 1991.

Razî, Fahrüddîn,

Mefatihu'l-Gayb, (I- XXXII), Beyrut, 1990.

Sahib Esad,

Mektubat-ı Mevlana Halid" (el-Bağiyetü'l-Vacid tercümesi. Haz: Dilaver Selvi-Kemal Yıldız), İst. 1993.

Said Havva,

Terbiyyetüne'r-Ruhiyye, Beyrut, 1979.

Said Nursî,

Mektubat, İst, 1979.

Selvi, Dilaver,

İslamda Velayet ve Keramet, İst, 1990.

Kur'an ve Sünnet Işığında Rabıta ve Tevessül, (Heyet) İst. 1994.

- Semarkandî**, Ebu'l-Leys Nabr b. Muhammed,
Bahru'l-Ulum, (I-III), Beyrut, 1993.
- Suyutî**, Abdurrahman Celalüddin,
ed-Dürrü'l- Mensur, (I-VIII), Beyrut, 1993.
el-Hasaisü'l- Kübra, (I-II), Beyrut, trs.
el-Havî li'l-Fetava, (I-II), Beyrut, trs.
- Sübki**, Abdulvehhab b. Ali el-Kafî,
Tabakatu's-Şafiyye, (I-X+Fihrist), Hicr, 1992. II. Baskı.
- Sühreverdî**, Ömer b. Muhammed,
Avârifü'l-Mearif, Beyrut, 1983.
Gerçek Tasavvuf, (Avarif tercümesi. Mtrc: Dilâver Selvi), İst, 1995. II. Baskı
- Sülemî**, Ebu Abdurrahman,
Tabakatu's-Sufiyye, Haleb, 1986.
Menahicü'l-Arifin, (Sülemî'nin Risaleleri İçinde. Tahk: Süleyman Ateş), Ankara, 1981
- Şaranî**, Abdulvehhab b. Ahmed,
el-Envaru'l- Kudsiyye, Beyrut, 1988.
Levakıhu'l-Envari'l-Kudsiyye", Haleb, 1993.
Tabakatu'l-Kübrâ, (I-II), Beyrut, trs.
Tenbîhu'l-Muğterrîn, Mısır, trs.
el-Yavakit ve'l-Cevahir", (I-II), Daru'l-Fikr, trs.
- Şatıbî**, İbrahim b. Musa,
el-İ'tisam, (I-II), Beyrut, 1986.
- Şerkavî**, Hasan,
Mu'cemu Elfazı's-Sufiyye, Kahire, 1992.
- Şevkânî**, Muhammed b. Ali,
Katrü'l-Veli, Dr. İbrahim İbrahim Hilal'in takdim ve tahkikiyle.
- Tabarânî**, Süleyman b. Ahmed,
el-Mucemu'l- Kebîr", (I-XX), Beyrut, trs.
el-Mucemu'l-Vasît, (I-XI), Riyad, 1995.
el-Mucemu's-Sağir, Beyrut, trs.

Taberî, Muhammed b. Cerîr,

Camî'u'l-Beyan an Te'vili Âyi'l-Kur'ân, (I-XV), Beyrut, 1988.

Tebriẓî, Muhammed b. Abdullah,

Miṣkatü'l- Mesabih", (I-III), Beyrut, 1991.

Tanevî, Eşref Ali,

Hadislerle Tasavvuf, (Haz: H. Zaferullah Davudî-Ahmed Yıldırım), İst. 1995.

et-Tehânevî, Muhammed A'lâb. Ali,

Keşşafu Istılatı'l-Funun, Beyrut, Daru Sadır.

et-Tîbî, Şerefüddin Hasan b. Muhammed,

"Şerhu't-Tîbî ala Miṣkati'l-Mesabîh (I-XII), Pakistan, 1413 Hicri.

Uludağ, Süleyman,

Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İst, 1991.

Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali B. Ahmed,

el-Vasit fî Tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecid, (I-IV), Beyrut, 1994. I. Baskı.

Zebidî, Muhammed b. Muhammed.

İthafu's-Sadeti'l-Muttakin, (I-XIV), Beyrut, 1989.

Zehbî, Muhammed b. Ahmed, -

Tarihü'l-İslam, Beyrut, 1989.

Tezkiratu'l-Huffaz, (I-IV+Zeyl), Beyrut.

Zemahşerî, Mahmud b Ömer,

Keşşaf an-Hakaiki't-Tenzîl, (I-IV), Beyrut, trs